

MAANPUOLUSTUSTAHTO TUTKIMUSKOHTENA –
KYLmäSTÄ SODASTA INFORMAATIOSOTAAN

ISBN 951-25-1492-3
ISSN 1456-7377
Painopaikka: Oy Edita Ab
Helsinki 2004

Maanpuolustuskorkeakoulu

Johtamisen laitos

**MAANPUOLUSTUSTAHTO
TUTKIMUSKOhteena – KYLMÄSTÄ
SODASTA INFORMAATIOSOTAAN**

Toimittaneet:

Aki-Mauri Huhtinen ja Risto Sinkko

Johtamisen laitoksen julkaisusarja 2

Artikkelikokoelmat Nro 12

Maanpuolustushengen ja -tahdon ylläpitäminen ja kehittäminen

Suomen Sotatieteellisen seuran vuoden 2004 sotatieteiden päivien teemana on sodankäynnin muutos, jota tarkastellaan monipuolisesti niin seminaarin yhteisen osan esitelmissä kuin eri tieteenalojen istunnoissa. Päivien valmistelu on tapahtunut yhteistoiminnassa Maanpuolustuskorkeakoulun kanssa. Esitysten ja keskustelujen päämääränä on ennakoida tulevaa ja tehdä johtopäätöksiä maanpuolustukseen ja turvallisuuden edistämiseen liittyvistä asioista.

Maanpuolustuskorkeakoulu on halunnut saada johtamisen jaoston istunnossa käsiteltäväksi 50 vuotta aiemmin vuonna 1954 Sotakorkeakoulussa valmistuneen, silloisen kapteeni Jaakko Valtasen diplomityön "Maanpuolustushengen (-tahdon) kehittämisen ja ylläpitämisen edellytykset ja mahdollisuudet erityisesti nuorison keskuudessa". Tutkimuksensa tuloksia kapteeni Valtanen sai kunian esitellä syksyllä 1954 Sotakorkeakoulun 30-vuotisjuhlassa. Diplomityöhön sisältyi Suomen Gallup Oy:n tekemä mielipidekysely. Työ sai tukea ja palkintostipendejä eräiltä säätiöiltä sekä Upseeriliitolta ja Reserviupseeriliitolta.

Vaikka nykypäivän haasteet ja arviot tulevaisuudesta ovat toisenlaisia kuin diplomityön laatimisen aikaan, ovat monet työssä esiin otetut asiat edelleen merkityksellisiä. Yksilöllisyyden ja henkilökohtaisten etujen korostamisen sijaan tarvitaan yhteisöllisyyttä, siten kuin tutkimuksessa osoitetaan puolustusvoimien, koululaitoksen, kirkon ja median roolia kuvattaessa. Kannanotot varusmiespalveluksen yhteiskunnallisista velvoitteista ja kansalaiskasvatukseen kuuluvista mahdollisuuksista ovat edelleenkin osuvia. Urheilun ja fyysisen kunnan vaalimisen merkitys ei ole vuosikymmenten kuluessa vähentynyt. Maanpuolustustahdon kehittymiseen vaikuttaa tietoisuus potentiaalisista uhkatekijöistä kuten tutkimuksessa esitetään.

Kenraali Jaakko Valtanen on syntynyt 9.2.1925 Hämeenlinnan maalaiskunnassa ja valmistunut ylioppilaaksi vuonna 1945 Helsingin Normaalilyseosta. Talvisotaan hän osallistui 15-vuotiaana vapaaehtoisena lähettinä ja radiomiehenä Turun lohkolla. Jatkosodassa hän toimi radioaliupseerina ja tykistöupseerina Karjalan Kannaksella sekä itäisen Suomenlahden linnakkeilla. Vuonna 1960 Valtanen määrättiin silloisen puolustusvoimain komentajan jalkaväenkenraali Sakari Simeliuksen adjutantiksi. Tässä tehtävässä hän sai mahdollisuuden osallistua tiedotustoiminnan kehittämiseen painottaen maanpuolustustahdon merkitystä ja olla mukana muun muassa Ruotuväki-lehden perustamisessa. Valtanen kehitti merkittävästi puolustusvoimien tiedotusta toimiessaan Pääesikunnan tiedotusosaston päällikkönä vuosina 1967-1969.

Suomen sotilaspsykologisen seuran puheenjohtajana Valtanen toimi vuosina 1967-1970 ja Suomen sotilassosiologisen seuran puheenjohtajana 1993-1994. Valtakunnallisten maanpuolustuskurssien johtajaksi Valtanen määrättiin vuon-

na 1970. Hän kehitti 1960-luvulta lähtien aktiivisesti henkisen maanpuolustuksen järjestelyjä maassamme. Henkisen maanpuolustuksen komitean sihteerinä hän toimi vuosina 1960-1963 ja edelleen vuodesta 1963 Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan jäsenenä vuoteen 1975, Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan jäsenenä vuosina 1976-1981, Puolustuslaitoskomitean varapuheenjohtajana vuosina 1972-1976 sekä kolmannen parlamentaarisen puolustuskomitean pysyvänä asiantuntijana vuosina 1979-1981. Upseerijärjestöjen johtotehtävissä hän oli Kadettikunnan hallituksen ja valtuuskunnan jäsen vuosina 1955-1965 sekä Upseeriliiton hallituksen jäsen vuosina 1955-1958, varapuheenjohtaja vuonna 1972 ja puheenjohtaja vuosina 1973-1975.

Edellä esitetty kenraali Valtasen toiminnallisuus kertoo hänen panoksestaan maanpuolustustahdon edistämisessä korkeiden komentaja- ja johtotehtävien ohella. 1960-luvun alkupuolella, rauhanliikkeen nousukaudella silloinen majuri Jaakko Valtanen oli usein erilaisissa keskustelutilaisuuksissa rohkeasti esittämässä näkemyksiään asevelvollisuuden ja maanpuolustuksen tarpeellisuudesta.

Esitän Maanpuolustuskorkeakoulun ja III Sotatieteiden päivien järjestäjien puolesta parhaimmat kiitokset kenraali Jaakko Valtaselle siitä, että diplomityö on voitu uudelleen julkaista ja liittää siihen hänen seminaaripuheenvuoronsa. Kiitokset kuuluvat myös professori Antti Eskolalle hänen alustuksestaan ja panoksestaan seminaarin valmisteluissa samoin kuin Suomen Gallup Oy:lle tuoreesta kyselytutkimuksesta, jonka tulokset julkistetaan seminaarin yhteydessä. Seminaarin alustuksien ja diplomityön julkaisemisen toivotaan olevan osaltaan tukena maanpuolustustahdon jatkuvalle vaalimiselle.

Kenraalimajuri Aarno Vehviläinen
Maanpuolustuskorkeakoulun rehtori

50 vuotta mielipidetutkimuksia maanpuolustustahdosta

”pysyy ja paranoo”

Puoli vuosisataa sitten maamme turvallisuuspolitiikassa elettiin myllerrysten aikaa. Pariisin rauhansopimuksen jälkeen pahimmat uuden sodan pelot olivat haihtuneet. YYA-sopimus oli solmittu, mutta sen merkityksestä ei vielä ollut muodostunut selvää kuvaa. Yhtenä pelkona oli maan turvallisuuden menettäminen sisältä käsin. Turvallisuus ymmärrettiin laillisen yhteiskuntajärjestyksen ja -muodon säilyttämiseksi.

Ihmisten muistissa olivat sotasyllisyysoikeudenkäynnit, asekatkenta ja puolustusvoimien pakollinen supistaminen rauhansopimuksen rajoihin. Sodassa kunnostautuneita upseereita jouduttiin erottamaan palveluksesta.

Kansalaisten arvomaailma oli mullistumassa - tai ainakin näin pelättiin. Sotaa edeltäneenä kahtena vuosikymmenenä arvomaailma oli saatu vakiintumaan käydyn vapaussodan jälkeen agraaripohjaiseksi kristillisiin arvoihin nojaavaksi auktoriteetteihin turvaavaksi näkemykseksi. Vaikka jokaisen kansalaisen perustarpeidenkaan tyydytys ei aina ollut kovin korkealla tasolla, uskottiin lopullisen palkkion tulevan korkeimman kädestä ja isänmaan palkitsevan ahkeran raatajan. 1930-luvun pulavuosista oli selvitty ja kansakunnan talous koheni nopeasti.

Jatkosodan ja Lapin sodan päättyessä murros tapahtui juuri snellmanilaisen isänmaallisuus- ja kansallishengen ajattelutavan muuttumisessa kohti yksilöä ja yksilön taloudellis-fyysistä hyvinvointia korostavaa ajattelutapaa. Koska ihmisen toiminta erityisesti joukoissa tapahtuu tunteiden ja tuntemusten varassa, oli myyttijärjestelmän muutoksella selkeät ilmaiset. Sodan jälkeen arvotyhjiössä ja vanhan myyttijärjestelmän kieltämisessä elänyt suomalaisuus käänsi katseet vahvasti kohti länttä, amerikkalaisuutta ja yksilöllistä hyvinvointia ja turvaa. Tämä muutos johtui osaksi poliittisen ilmaston täyskäännöksestä mutta myös viisi vuotta kestäneen sodan väsyttämästä kansakunnan mielialasta. Viisi vuotta jatkunut pelko, turvattomuus ja puute johtivat luonnollisesti kansakuntaa kohti yksilöllistä mukavuudenhalua. Suurten ikäluokkien maailmankuva kehittyi omistusta, urbaania elämäntyyliä ja kaupunkilaistumista kohden.

Sodan jälkeen ääriivasemmistolainenkin poliittinen järjestäytyminen tuli luvalliseksi ja sallituksi, ja ammattiyhdistysliike voimistui nopeasti. Työläiset pystyivät vaatimaan osuuttaan yhteiskunnan kakusta, arvojen nähtiin nopeasti materiaalistuvan. Maan teollisuuden uudenaikaistuminen ja kysynnän kasvu lähtivät liikkeelle sotakorvausten vetäminä, ja materialistiset arvot näyttivät palkitsevan kannattajiaan.

Nyt viidenkymmenen vuoden jälkeen materialistiset arvot ovat edelleen meillä Suomessa tietyllä tavoin voimissaan. Kuitenkin arvojen murroksena nyt nähdään siirtyminen individualistisiin itsensä toteuttamisen arvoihin. Tähän arvokehitykseen näyttää edelleen liittyvän auktoriteettien aseman hiipuminen – ja tämä sisältää myös kristilliset arvot. Useimmille maallistuneille suomalaisille kristinuskosta on tullut arkista – usein pyhäpäivinä tapahtuvaa – tunne-elämän hoitoa ja perheyhteyden vahvistamista kirkollisilla toimituksilla. Auktoriteetin hiipuminen on havaittavissa suomalaisissa kasvatus- ja koulutusjärjestelmissä. Myös ajatus ydinperheestä on väistymässä uusioperheiden ja kasvaneiden avioerotilastojen seurauksena.

Arvomaailman muuttuminen ei ole ollut suoraviivaista – mm. 1990-luvun alun voimakas lama palautti monen kansalaisen arvomaailman karskisti takaisin materialistisiin perusarvoihin. Muutos on kuitenkin jatkunut, ja sitä on tutkimuksin vuosikymmenien ajan seurannut mm. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. 1990-luvun lopulla sen tutkimusten mukaan arvomaailman muutokset voitiin kiteyttää lauseeseen ”Suomalainen hahmottuu näidenkin vastausten kautta ihmiseksi, jolle oma ja läheisten elämä on tärkeintä maailmassa.”

Myös sodanjälkeisessä politiikassa tutuiksi muodostuneet asetelmat edistyksellisten ja konservatiivisten puolueiden kesken ovat muuttuneet. Kehitys Euroopan Unionissa sekä maailmalla globalisoitumisena pakottavat Suomen talouselämän ja yhteiskunnan väistämättömiin muutoksiin, jotta voimme säilyttää kilpailukykyämme taloudessa sekä uskottavuutemme politiikassa. Evan tutkimusten mukaan näyttää olevan niin, että kokoomuksen kannattajat ovat valmiimpia hyväksymään monia joka tapauksessa tulevia muutoksia kuin muut puolueet. Entiset edistykselliset vasemmistopuolueet ovat nyt joutuneet puolustusasemiin tukiessaan hyvinvointiyhteiskuntaa ja sodan jälkeen luotuja totuttuja työelämän rakenteita. Edistyksellisistä on tullut konservatiiveja, säilyttäjiä, ja tämän tunnustavat myös näiden puolueiden johtavat poliitikot.

Evan niin kuin muidenkin vastaavia tutkimuksia tehneiden toimijoiden mukaan kansallistunne, isänmaallisuus ja maanpuolustustahto ovat edelleen korkealla suomalaisten arvoasteikossa. Pelkona kuitenkin on, että nämä arvot saatetaan nyt menettää lisääntyvän Euroopan yhdentymisen vuoksi eikä niiden tilalle pystytä rakentamaan uutta ja nykyaikaista suomalaista identiteettiä.

Heti sodan jälkeen 1945 oli perustettu Suomalainen Gallup -instituutti osakeyhtiö, jonka keskeisenä tavoitteena oli tarjota liike-elämää palvelevia tutkimuksia. Samoilla menetelmillä voitiin kuitenkin tutkia myös yhteiskunnan toimintaan ja ihmisten mielipiteisiin liittyviä asioita. Haastattelu- ja kyselytutkimusten menetelmiin olivat päässeet tutustumaan ulkomailla myös muutamat suomalaiset sosiologit, sosiaalipolitiikan ja viestinnän tutkijat.

Puolustusvoimat tulivat mukaan tähän tutkimuksen uuteen aaltoon kun silloinen kapteeni Jaakko Valtanen – tosin ulkopuolisten rahoittajien tuella – ryhtyi tutkimaan asevelvollisten maanpuolustustahtoa. Hänen diplomityönsä Sotakorkeakoulussa valmistui vuonna 1954. Tutkimuksen perusjoukkona olivat asevelvollisuusikäiset miehet, ja se tehtiin ajankohdan parhaita näytteenpoimintaja kenttätutkimusmenetelmiä käyttäen.

Tutkimuksen selkeänä lähtökohtana oli tarve vaikuttaa menossa olevaan arvomutokseen ja kansalaisten mielipiteisiin. Konkreettisesti tarvittiin uutta ajattelua propagandan käsitteen puitteissa. Mallia ajattelutavalle oli haettu Ruotsista ja sen psykologisesta maanpuolustuksesta.

Kuluneet 50 vuotta ovat osoittaneet, että näiden mielipidetutkimusmenetelmien merkitys on vain kasvanut, maailmalla jopa strategiseksi. Mielipidemittaukset yhdessä median vallan kasvamisen kanssa vaikuttavat yhä enemmän ihmisten joukkotuntemuksiin. USA:n presidentin kannatusta seurataan tutkimuksin käytännössä päivittäin, ja tämä on vain yksi esimerkki monista. USA teettää maailmanlaajuisia mielipidetutkimuksia sekä vihollis- että kannattajamaissa politiikkansa tuen laajuuden selvittämiseksi.

Propagandan käsite on saanut historiansa aikana taakakseen monia negatiivisia konnotaatioita, ja siksi tuota sanaa ei välttämättä käytetä. Ilmiö itse ei kuitenkaan ole hävinnyt minnekään, sen asemesta voidaan puhua vaikkapa perception management'ista. Kaikki yritykset valloittaa ihmisten mielet ja sydämet ovat edelleen propagandaa. Jos ennen propagandaa pidettiin aseena, nyt myös informaation käsite on aseistettu. Tiukimmat taistelut käytetään informaation kieltämisessä vastustajalta. Tässä mielessä mitään uutta informaationsotaakaan ei ole olemassa, kaikki on vain vanhan teknisesti kehittyneempää muotoa.

50 vuotta sitten katsottiin sodasta välttyneeseen Ruotsiin psykologisen puolustautumisen mallimaana ja siksi sekä tietolähteenä että opinahjona. Nyt Ruotsi on yhtä lailla meitä edellä informaationsodankäynnin taidoissa, ja oppia pyritään yhä hakemaan sieltä.

Valtasen tutkimus sai kansilehdelleen punaisen leiman, eikä sellaisenaan siis voinut levitä laajalle lukijakunnalle, ei edes siviilitutkijoille. Raportin vaikutus näkyi selvästi kuitenkin siinä työssä, jota tehtiin maassa henkisen maanpuolustuksen kehittämiseksi. Tekijä oli itse tässä työssä näkyvästi mukana. Tutkimuksesta tuli julkinen hieman muutetussa muodossa Tiede ja ase -aikakauskirjan sivuilla. Yhteiskuntatieteen tohtori Antti Eskola sai käyttöönsä tutkimuksen aineiston, ja julkaisi käyttämänsä aineiston osien tulokset uudelleen käsiteltyinä kahdeksan vuotta myöhemmin, jo uuden vuosikymmenen puolella.

Valtasen tutkimustuloksissa oli monia, jotka ovat pitäneet paikkansa tähän päivään asti. Valtanen raportoi enemmistön vastaajistaan vastustavan sotilaallista liittoutumista, ja sama pitää paikkansa nykyäänkin jatkuvasti toistettujen mielipidetutkimusten mukaan. Johtajilleen suomalaiset antavat samanlaisen – ainoastaan tyydyttävän – arvosanan kuin viisikymmentä vuotta sitten.

Tutkimuksessa arveluttavana kehityssuuntana esitetty arvojen materiaalistuminen näyttää toteutuneen, ja itse asiassa arvomaailman kehityksessä olemme menossa vieläkin kauemmaksi Valtasen hyvänä pitämästä suunnasta. Materialistiselle perustalle rakennamme nyt yksilön itsensä toteuttamiseen tähtäävää arvomaailmaa, jossa elämyksiä ja muita tunnepohjaisia palkkioita tavoitellaan jopa muista ihmisistä välittämättä. Tästä huolimatta monet maanpuolustustahtoon liittyvät mittarit antavat nyt parempia tuloksia kuin Valtasen aikaan. Maata halutaan

kyllä puolustettavan, mutta välttämättä ei kuitenkaan haluta antaa omaa panosta maanpuolustukseen ainakaan sotilaallisissa tehtävissä. Tässä riittää haastetta maanpuolustustahdon rakentajille uudessa arvoympäristössä.

Helsingissä 15.2.2004

Aki Huhtinen ja Risto Sinkko

Sisällys

1. Aarno Vehviläinen	
Esipuhe	4
2. Aki-Mauri Huhtinen ja Risto Sinkko	
50 vuotta mielipidetutkimuksia maanpuolustustahdosta	6
3. Jaakko Valtanen	
Puheenvuoro Sotatieteen päivien johtamisen jaostossa 15.4.2004	11
4. Antti Eskola	
Maanpuolustustahdon muuttuvat puitteet ja kytkennät	17
5. Sakari Nurmela	
50 vuotta myöhemmin.....	26
6. Jaakko Valtanen	
Maanpuolustushengen (-tahdon) kehittämisen ja ylläpitämisen edellytykset ja mahdollisuudet erityisesti nuorison keskuudessa	40

Puheenvuoro Sotatieteen päivien johtamisen jaostossa 15.4.2004

Jaakko Valtanen

1. Kun Maanpuolustuskorkeakoulusta otettiin minuun muutama kuukausi sitten yhteyttä ja pyydettiin lupaa julkaista ja käsitellä Sotatieteen päivillä viisikymmentä vuotta vanha Sotakorkeakoulun diplomityöni, mieleeni nousi hämmäntävä epäily. Ajatus jo iät sitten unohtuneen työni ruotimisesta julkisesti tieteellisillä päivillä tuntui minusta hyvin vieraalta. Puoli vuosisataa sitten laadittu tutkielma ei mielestäni ansainnut tieteelliselle työlle asetettavia vaatimuksia. Luonteeltaan silloinen diplomityö oli yleisesikuntaupseerin tutkintoon kuuluva oppinäyte siitä, että opiskelija kykenee käsittelemään laajaa lähdeaineistoa sekä osaa koota siitä loogisen kokonaisuuden johtopäätöksineen ja kohtuullisen virheettömällä suomen kielellä. Arvelin koko ajatuksen olevan vain nuorten upseerien päähänpisto, jonka kukaties oli aiheuttanut Ulkopoliitikka-lehdessä ollut Johanna **Rainion** kirjoitus 1960-luvulla virinnee henkisen maanpuolustuksen taustoista. Sen tähden otin yhteyden Maanpuolustuskorkeakoulun rehtoriin kenraalimajuri Aarno **Vehviläiseen** ja purin ajatukseni hänelle. Kuultuani että asia oli myös korkeakoulun johdon käsittelemä ja hyväksymä, mieleni hiukan rauhoittui. Kaivoin työni esille kellarissa olevasta vanhoja papereita täynnä olevasta arkusta ja samalla revin jätteisiin kolme säkillistä turhaan tallettamiani erilaisia asiapapereita.

Selaillessani sitten kellastunutta ja ajan hapertamaa diplomityötäni, palautuivat luonnollisesti kirjoittamisen ajankohdan – 1950-luvun alun – ajat mieleeni. Samalla kuitenkin vahvistuivat uudelleen epäilyni työn jälleenjulkaisemisesta. Maailma ja Suomi ovat muuttuneet, mutta niin on rehellisyyden nimessä sanottava Jaakko Valtasenkin muuttuneen. Monet silloiset kannanottoni hymyilyttävät yksioikoisuudessaan tänä päivänä varmaan muitakin kuin itseäni. Mutta Maanpuolustuskorkeakoulu pysyi kannassaan ja niinpä myönnyin arvelemaan, että ehkä sen ajan kapteenin aivoitukset puolustustahdosta kuvastavat vuosikymmenien takaista isänmaamme tilaa ja auttavat tämän päivän lukijaa ymmärtämään sen yhteiskunnallista ilmastoa, samoin kuin maanpuolustuksen asemaa niissä olosuhteissa. Ehkäpä aikakausien vertailusta saattaa olla jotakin hyötyäkin, sillä puolustustahto ja maanpuolustushenki eivät luonnollisesti milloinkaan menetä merkitystään. Puolustusvoimilla on jatkuvasti ollut lakisäateinen velvollisuus edistää puolustustahtoa ajattelua koko kansan keskuudessa. Valtion johtokaan ei voi unohtaa sen merkitystä. Puolustustahdon perusteista voidaan toki löytää muuttumattomiakin tekijöitä, mutta sen järkipäisen sisällön ja edistämisen keinojen tulee vastata kunkin aikakauden olosuhteita ja tarpeita. Siinä suhteessa diplomityöni on selvästi vanhentunut.

2. 1950-luvun alussa Suomessa elettiin jännittävää ja näin jälkeensä ajatellen

mielenkiintoistakin aikaa. Toinen maailmansota jälkiselvittelyineen oli takana, mutta vielä hyvin lähellä. 1940-luvun loppuvuodet olivat perusteellisesti muuttaneet kansainvälisen politiikan ilmapiirin. Sodassa liittolaisina toimineet USA ja Neuvostoliitto olivat ajautuneet jyrkästi vastakkaisiin leireihin. Ns Kylmä sota oli kuumimmillaan. Sitä vielä vauhditti alkava ydinasekilpailu, kun Neuvostoliitto suoritti ensimmäisen ydinkokeensa v 1949. Nato perustettiin samana vuonna ja samaan aikaan "lukkiutui" myös Saksan kahtiajako DDR:n perustamiseen. Uuden ydinsodan uhka leijui ilmassa eikä 1950 alkanut Korean sota suinkaan tilannetta parantanut.

Suomessa elettiin vielä sotasyllisyys- ja asekatkenta-oikeudenkäyntien sekä erityisesti YYA-sopimuksen aiheuttamien erilaisten mielipiteiden ristipaineissa. Suhtautuminen voimansa tunnossa olevaan Neuvostoliittoon ja sopeutuminen uuteen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan aiheuttivat 1950-luvun alussa runsaita asenneongelmia monille kansalaisille – myös puolustusvoimien piirissä. Sisäpolitiikassa elettiin niin ikään ristipaineiden aikaa, vaikka sisäisen vallankaappauksen uhan "vaaran vuosista" oli jo päästy eroon. Puolueet kilpailivat Moskovan suosiosta ja sieltä osoitettiin tavan takaa ketkä ovat ystäviä ja ketkä vastahankaisia. Kansanvaltaisen yhteiskuntamme säilyttämisen kannalla oli kansamme ylivoimainen enemmistö, mutta SKDL:n suojassa toimi Neuvostoliiton tuella pieni yhteiskuntajärjestelmällemme epäsolidaarinen osa, jonka arveltiin vieläkin odottavan sopivaa tilaisuutta Suomen kansandemokratisoimiseksi. YYA-sopimuksen solmimisen jälkeen Neuvostoliitto oli todennäköisesti jo luopunut ideologisista tavoitteistaan Suomen suhteen, mutta yleisessä mielipiteessä epäluulot vielä elivät. Urho Kekkosen henkilöstä ja hänen tulevasta presidenttiydestään Juho Kusti Paasikiven jälkeen käytiin ankaraa sisäpoliittista kiistaa. Puolueettomuuspolitiikkakin oli vasta alkuvaiheissaan. Vaikka suomettumisesta ei vielä siihen aikaan puhuttu, ajan henki oli sellainen, että yhteiskunnallinen ja ulkopoliittinen "mielipidekieli" oli pidettävä keskellä suuta – varsinkin viranomaisten ja sotilaiden leukaperissä.

Ajassa oli toisaalta monia myönteisiä ja rauhoittavia kehityksen merkkejä sekä kansallista omanarvontuntoamme palauttavia tapahtumia. Suomen Marsalkka Mannerheim kuoli 1951 ja hänen surujuhlastaan muodostui ensimmäinen sotiemme jälkeisten isänmaallisten tuntojen esiinmarssi. Erityisen merkittäväksi tapahtumaksi muodostuivat onnistuneet Helsingin olympialaiset v 1952. Kansallista itsetuntoa nostattivat myös samalle vuodelle sattuneet sotakorvausten päättäminen sekä Armi Kuuselan valinta Miss Universumiksi. Vieläpä Stalinin kuolemakin koettiin meillä jonkinlaisena henkisenä helpotuksena.

Puolustusvoimissa tehtiin kaikki sodanjälkeiset vuodet hiljaista, mutta määrätietoista työtä. Sotiemme kokemukset oli koottu koulutus- ja opetusohjeisiin ja eräiltä osin jo painettuihin ohjesääntöihinkin. Moniin muihin Euroopan maihin verrattuna, yleistä asevelvollisuutta ei oltu meillä keskeytetty tai rajoitettu. Vuonna 1946 asetettu Puolustusrevisiokomitea oli saanut työnsä valmiiksi. Se määritteli puolustusvoimien tehtävät sekä suositteli uuden rauhan ajan organisaation toteuttamista. Sekin astui voimaan v 1952. Komitean ehdottamaa Puolustusvoimien Neuvottelukuntaa ei kuitenkaan sen politisoitumisen pelossa muodostettu. Uudelleen järjestelyjen toteuttaminen osoitti, että valtion johto katsoi

olevan ajan kypsän kiinnittää huomio jälleen myös maanpuolustukseen. Maanpuolustuksesta ryhdyttiin myös 1950-luvun alussa keskustelemaan aikaisempaa avoimemmin ja lehdistökin antoi asialle palstatilaa. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että sotien jälkeisestä kansallisten arvojen laman ja maanpuolustus-toiminnan hiljaiselon laaksosta oltiin hyvää vauhtia ponnistamassa ylöspäin. Puolustusvoimien henkilöstön keskuudessa tilanteen muutos koettiin luonnollisesti rohkaisevana. 1950-luvun puolestavälistä lähtien alkoi sitten maamme kansainvälispoliittisessa asemassakin tapahtua merkittävää myönteistä kehitystä. Tällaisessa ilmapiirissä syntyi maanpuolustushengen ja -tahdon kehittämistä käsittelevä diplomityöni.

3. Sotakorkeakoulun oppilaiden diplomitöitä hyödynnettiin jo siihen aikaan puolustusvoimien kehittämishankkeissa. Niiden avulla eriteltiin ja tutkittiin erityisesti sotiemme kokemuksia ja koottiin aineistoja ohjesääntöjen kirjoittajille. Varsin paljon niiden avulla pyrittiin myös seuraamaan ulkomaista sotilaallista kehitystä ja herättämään yleisesikuntaupseereiden kiinnostusta tutkimustyöhön. Sen tähden sopivia diplomitöiden aiheita koottiin korkeakoululle Pääesikunnasta ja puolustusvoimien eri laitoksista. Opettajakollegio seuroi aiheet ja ehdotti niitä sopiviksi katsomilleen upseereille. Valinnanvapauttakin oli jossakin määrin. Minullekin oli jo määrätty aihe, joka käsitteli rannikkojoukkojen toimintaa maavoimien yhtymän osana. Se oli varsin ajankohtainen tutkimusaihe sen takia, että rannikkotyöstä oli v. 1952 siirretty merivoimien piiristä maavoimiin. Se oli suuri muutos. Korkeakoulun ilmoitustaululle ilmestyi kuitenkin eräänä päivänä luettelo lisäaineista ja annettiin mahdollisuus aiheen vaihtoon. Pääesikunnan koulutusosaston esittämä maanpuolustustahtoa koskeva aihe kiinnosti minua monestakin syystä. Olin muutamaa vuotta aikaisemmin saanut käsiini Knut Pippingin kirjan "Kompaniet som samhälle" ja saanut siitä herätteen tarkastella sotilasyhteisöä uudesta yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Olin siihen aikaan luutnanttina erään varusmiesaliupseerikoulun linjan johtaja ja minua kiinnostivat miesten käsitykset asevelvollisuudesta, heidän ajatuksensa saadun koulutuksen laadusta ja sen käyttökelpoisuudesta tositilanteissa, samoin kuin heidän käsityksensä palvelusolosuhteistaan. Suoritin esimiesteni luvalla pienen kirjallisen kyselyn, jossa mielipiteiden taustaksi kysyin myös miesten isien ammattia ja kotiseutua. Kyselyn vaatimattomat tulokset käsiteltiin avoimesti varusmiesten kanssa erään illan keskustelutilaisuudessa. Muistini mukaan tuloksista selvisi, että miehet olivat vastoin oletuksia hyvin myönteisiä lähes kaikista kysytyistä asioista ja varsin motivoituneita sotilaina. Näin syntyi alku pysyvälle kiinnostukselleni maanpuolustuksen ja sotilaselämän psykologisiin ja sosiologisiin taustatekijöihin. Toinen tekijä uuteen diplomityön aiheeseen johtavaa kiinnostustani oli tutustumiseni vuonna 1950 Moral Re-Armament -nimisen liikkeen (MRA) piirissä toimiviin ruotsalaisiin, tanskalaisiin ja amerikkalaisiin nuoriin upseereihin eräässä kongressissa Sveitsissä, johon olin saanut kutsun. Siellä esitettiin ajatuksia asevelvollisuuden käyttämisestä nuorten miesten kasvattamisessa innoittavaan demokratiaan – demokratian ideologiaan, kuten siellä sanottiin. Tanskassa ja Ruotsissa puolustusvoimien johto oli hyvin kiinnostunut asiasta ja demokratiakasvatusta kokeiltiin molemmissa maissa tehtävään määrättyissä joukoissa. Asia koettiin siihen aikaan tärkeäksi, sillä koko Länsi-Eurooppa poti "demokratiavajetta" sotia edeltäneen ajan diktatuurien ja

toisen maailmansodan aatteellisten katastrofien jäljiltä. Miehitysvaltojen jakamassa Länsi-Saksassa demokratiakoulutuksessa edettiin myöhemmin vuosina varsin pitkälle, mutta vakaissa pohjoismaisissa demokratioissa ideologiselle valmennukselle ei ollut samanlaista tarvetta. Kokeilun tuloksista en saanut tietoa, mutta itse idea jäi kuitenkin mieleeni ja niin suomalaisen demokratian "ideologia" löysi myöhemmin tiensä diplomityöhöni "uuden" maanpuolustushengen erääksi perustekijäksi.

4. Diplomityöni asiasisältöön minun on vaikea näin ajan takaa ottaa mitään kantaa, sillä se olisi lähinnä viisauden tärkeimmän lajin eli jälkiviisauden sanelemaa. Sitä paitsi Johanna Rainio on pro-gradu -työssään – jonka olen myöhemmin lukenut – mielestäni tulkinut silloisia ajatuksiani niin viisaasti, että minun on ollut jopa vaikea löytää niistä itseäni. Hän on osannut kaivaa työstäni esille selviä ristiriitaisuuksia, mutta jotakin mielenkiintoista hyvääkin. Hän on myös oivallisesti kytenyt työni silloisen ajan yhteiskunnalliseen ilmapiiriin sekä eri tahojen ja henkilöiden esittämiin ajatuksiin. Vasta nyt on minullekin selvinnyt lähemmin millaisissa laajemmissa yhteyksissä maanpuolustusasiaa 1950- ja 60-luvuilla käsiteltiin. Eräissä hankkeissa olin itsekkin mukana erityisesti Henkisen Maanpuolustuksen Suunnittelukunnan jäsenenä. Arvostan suuresti Johanna Rainion analyysiä.

Erään yleisen havainnon voin kuitenkin näin jälkikäteen silloisista aivoituksistani tehdä. Käsitykseni demokratiasta ja valtakunnan johdon mahdollisuuksista ohjailla mielipiteitä esittämäkseni valtakunnalliseksi ajatteluksi oli siihen aikaan kovin ihanteellinen, jossakin määrin jopa yksiarvoisen totalistinen. Pidin tällaisen kokonaisvaltaisen kansalaismielipiteen aikaansaamista mahdollisena lähinnä hallituksen ja eriasteisten viranomaisten toimin. Vasta myöhemmin – ja siinä erityisesti Erik **Allardtilla**, mutta myös Antti **Eskolalla** on ollut vaikutuksensa – minulle on valjennut, että demokratian voima ei suinkaan ole yksisuuntaistetussa kansalaismielipiteessä, vaan moniarvoisessa – pluralistisessa – yhteiskunnassa vapaasti syntyvästä yhteisestä tahdosta pitää voimassa se elämisen tapa ja laatu, jonka ihmiset kokevat lopulta myös puolustamisen arvoiseksi. Toki yleiseen mielipiteeseen voidaan vaikuttaa valtiovallan toimin ja sellaisiakin tekijöitä löytyy, joiden kohdalla mahdollisimman suuri yksimielisyys on välttämätöntä. Mutta keskitetty mielipiteiden ohjailu on sittenkin vieras meidän demokratiakäsityksellemme. Moniarvoisen, ihmiskeskeisen ja suvaitsevan demokratiakäsityksen olen minäkin omaksunut puolustustahdon osaksi. Antti Eskola tutki myöhemmin diplomityössäni käyttämäni haastatteluaineiston ja sai siitä faktorianalyysin avulla irti paljon minun työtäni hyödyllisempiä ja kantavampia tuloksia. Hänen käsityksensä mukaan vanhan tutkielmani muistettavin anti on, että siinä ensimmäisen kerran paneuduttiin maanpuolustustahdon olemukseen mm mielipidekyselyn avulla. Mitään kovin omaperäistä oivallusta ei siihen puoleltani tarvittu, sillä sovelsin omaan kyselyyni vain erään ruotsalaisen komiteamietinnön suorittaman mielipidekyselyn joitakin kysymyksenasetteluja. Vuosikymmenien kuluessa mielipidekyselyistä on meillä tullut rutiininomainen väline pyrittäessä selvittämään myös maanpuolustuksen ja puolustusvoimien asemaa ja merkitystä ajassa.

Ehkä toinen yleinen havaintoni koskee sitä, miten "kieli keskellä suuta" piti kirjoittamisen olosuhteissa käsitellä yhteiskuntajärjestelmämme muuttamiseen pyrkivää "epäsolidaarista kansanosaa". Samoin piti varoa käsittelemästä Neuvostoliittoa kielteisessä valossa. Kumpakaakaan aihetta ei kuitenkaan voinut sivuuttaa, josta syystä Sotakorkeakoulun johtaja päätti puolustusvoimia suojellakseen diplomityöni leimattavaksi "Vain luottamukselliseen käyttöön". Se merkitsi työn sulkemista kassakaappiin. Sinne se sitten hautautui muutamaksi vuosikymmeneksi. Tämän päivän lukijaa varmaan hymyilyttää moinen varovaisuus, mutta se oli silloisen ajankohdan sanelema toimenpide.

Ehkä vielä kolmas yleinen havaintoni koskee työssäni esittämäni käsitystä maanpuolustustahdon osatekijöistä. Näin silloisissa oloissa maailman ja meidät suomalaisetkin siinä määrin itsekkään materialistisen elämäkäsityksen valtaamina, että kansakunnan yhteiset edut ja niiden mukana isänmaallisuus sekä itsenäisyysdentahto ja puolustustahto olivat väistyneet ihmisten mielistä. Tätä käsitystäni tukivat tehdyn mielipidekyselyn tulokset samoin kuin eräät esille ottamani tilastolliset tekijät. Sen tähden pidin välttämättömänä keinona aikaansaada muutos ymmärtämällä suomalainen kansanvalta ideologiaksi, joka voisi antaa uuden todellisen innoituksen ja tien selvitä käynnissä olevasta ideologiasta sodasta. Demokratian sisältämät arvot olisivat juuri ne puolustettavat henkiset tekijät, jotka voisivat olla kaikille suomalaisille yhteisiä ja siten uuden valtakunnallisen ajattelun perusta. Käsitelin kyllä maassa viihtymisen tärkeyttä, mutta en täysin ymmärtänyt niiden aineellisten tekijöiden osuutta, kuten työn ja toimeentulon sekä sosiaalisen hyvinvoinnin merkitystä, jotka ovat välttämättömiä kansalaisten viihtymisen ja aidon isänmaahan kohdistuvan kiintymyksen syntymiselle. Vasta Antti Eskolan myöhempi tutkimus isänmaallisuuden olemuksesta sai minutkin ymmärtämään aikaisemman käsitykseni puutteet ja yksioikoiset kannanotot.

5. Opintoni Sotakorkeakoulussa päättyivät jouluna 1954. Diplomien jako tapahtui kuitenkin tammikuun 15. päivänä 1955, jolloin Sotakorkeakoulu täytti 30 vuotta. Vuosipäivää juhlistettiin näyttävästi päiväjuhalla Helsingin yliopiston juhlasalissa. Minulle oli suotu suuri kunnia pitää tilaisuudessa juhlaesitelmä diplomityöni aiheesta. Se oli luonnollisesti nuorelle kapteenille ikimuistoinen tapahtuma. Kuulijoina olivat itse Tasavallan Presidentti J.K. Paasikivi, Eduskunnan puhemies K.A. Fagerholm, puolustusministeri Emil Skog, kaikkien Helsingin korkeakoulujen rehtorit, keskusvirastojen pääjohtajat, entiset Sotakorkeakoulun johtajat, suuri joukko sotiemme tunnettuja kenraaleita, lukuisat ulkomaiset vieraat jne. Harvoin – tuskin koskaan – olen sen jälkeen saanut esiintyä niin arvovaltaiselle kuulijakunnalle. Kun nyt viidenkymmenen vuoden jälkeen kaivoin senaikaisia papereita esiin, löysin sieltä myös kyseisen esitelmän. Sen pituus oli 16 liuskaa eli 40 minuuttia! Ihmettelen juhlayleisön kärsivällisyyttä. Sotakorkeakoulun johtaja kenraalimajuri Ilmari Karhu oli lukenut esitelmäni varmuuden vuoksi ennakoon ja korjaillut eräitä sanontojani, mutta ei puuttunut esitykseni pituuteen. Esitelmäni näyttää kuitenkin saaneen varsin myönteisen huomion aina useita sanomalehtien pääkirjoituksia myöten. Eräs lehti piti tapahtumaa jopa suomalaisen maanpuolustushengen merkkipäivänä. Vain Työkansan Sanomat käsitteli esitystäni kriittisesti sen tähden, että pidin

kansanvaltaisen oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen puolustamista puolustusvoimien tehtävänä ja siten myös puolustustahdon tekijänä. Lehti arveli minun "suhteellisen vaatimattomasta sotilasarvostani huolimatta" esittävän puolustusvoimien piirissä vallitsevia yleisempiäkin ajatuksia. Valtasen esitelmän valossa ei jää epäselvyyttä armeijan poliittisesta luonteesta – lehti päätteli.

6. Kysymykseen tämän päivän puolustustahdostamme en osaa sanoa mitään omaperäistä. Toistuvien ja uusimpienkin tutkimusten mukaan suomalaisten puolustustahto on edelleen erittäin vahva. Suuri myönteisyys vallitsee myös suhtautumisessa maanpuolustukseen, kysyttiinpä asiaa miten tahansa. 1990-luvun henkisesti vapautuneemmissa olosuhteissa myönteisyys näyttää jopa lisääntyneen. On hyvin ilmeistä että puolustustahto on hyvin monitahoinen asenne- ja mielipidekokonaisuus, jossa yhdistyvät erilaiset järkipäiset ja tunnepitoiset ainekset. Uskon Antti Eskolan osuneen 1960-luvulla oikeaan kun hän havaitsi, että voidakseen tuntea kiintymystä maahansa ja siten itsensä isänmaalliseksi, ihmisen elämisen perustarpeiden tulee olla kohtuullisesti tyydytettyjä ja hänellä tulee olla tunne tarpeellisuudestaan yhteiskunnan jäsenenä. Lisäksi hänellä tulee olla käsitys tulevaisuuden mahdollisuuksistaan kansalaisena. Vaikka puolustustahto ei olekaan johdettavissa suoraan isänmaallisuudesta, se on epäilemättä edelleen yksi puolustustahdon osa. Kiintymys omaan maahan on sekin sekoitus erilaisia järki- ja tunnepitoisia tekijöitä. Samantapaisia aineksia puolustustahdolle antavat myös yhteiset historialliset kokemukset, yhteinen kieli, yhteiskunta- ja oikeusjärjestys, uskonnon harjoittamisen vapaus, erilaiset perinteet yms. Tällaisten tekijöiden varaan syntyy arvoja, joille ihminen haluaa olla lojaali ja joita hän on valmis niiden menettämisen pelossa myös puolustamaan. Mutta puolustustahdon taustalta löytyy epäilemättä myös selvään tietoon perustuvia tekijöitä, Sellaisia ovat tietoisuus maan turvallisuustilanteesta sekä sen ylläpitämisen ja edistämisen keinoista, luottamus maan johtoon ja sen kykyyn hoitaa yhteisiä asioita, luottamus puolustusvoimiin osana kansanvaltaista yhteiskuntaa, samoin kuin luottamus puolustusvoimien suorituskyykyyn selviytyä mahdollisista eteen tulevista tehtävistä jne. On kuitenkin oikein todeta, että suomalainen yhteiskunta ja Suomi valtakuntana on vuosikymmenien saatossa antanut kansalaisilleen runsaasti sellaisia järki- ja tunnepitoisia yhteisiksi koettuja asioita Suomen kansalaisena elämiselle, että on syntynyt hyvin voimakas tahto niitä ylläpitää, kehittää ja tarvittaessa puolustaa – myös asein. Se on jatkuvasti hyvä asia.

Maanpuolustustahdon muuttuvat puitteet ja kytkennät

Antti Eskola

Kun pohdinnan kohteena on maanpuolustustahto demokraattisessa yhteiskunnassa, liikutaan kansalaisten tahdonmuodostuksen problematiikassa eli vahvasti sosiaalipsykologisissa kysymyksissä. Pohdittu ilmiön historiallisuus näkyy siinä, että maanpuolustustahto kytkeytyy eri aikoina osaksi eri asioihin ja että siitä eri aikoina keskustellaan erilaisin puheavoin.

Sosiaalipsykologisen tutkimuksen viriäminen 1950-luvulla

Suomessa sosiaalipsykologiset ilmiöt nousivat yhteiskuntatieteiden mielenkiinnon kohteeksi erityisen voimakkaasti toisen maailmansodan jälkeen, 1950-luvun alusta lähtien. Yhden selityksen tälle esitti 32-vuotias, sodan rintamamiehenä kokenut Mauno Koivisto 1956 ilmestyneessä väitöskirjassaan, joka käsitteli sosiaalisia suhteita Turun satamassa.

Persoonallisella tavallaan Koivisto kirjoittaa, että ”kun ihmisen riippumattomuuden vapaus lisääntyy toimintaa rajoittavien esteiden poistuessa tai menettäessä voimaansa ja kun hänen kykenevyyden vapautensa (...) lisääntyvän maksukyvyn myötä kasvaa, ei hänen käyttäytymisensä ennakointiin riittä enää pelkkä ympäristön tuntemus; on ryhdyttävä kiinnittämään huomiota toimivan yksilön ominaisuuksiin. (...) Ympäristön otteen herpaantuminen merkitsee vain sitä, että ulkoisten voimien sijaan tulee sisäisiä; kutsumme yksilön käyttäytymistä vapaaksi, kun se on hänen omien tarpeidensa, aikomustensa ja motiiviansa määrättävissä.” (Koivisto 1956, 79.)

Demokratia, kirjaimellisesti kansan valtana, oli Suomessa toisen maailmansodan jälkeen olennaisesti lisääntynyt, etenkin jos asiaa katsotaan sen kansalaisen kannalta, joka omisti vain työvoimansa ja halusi lakien tai epävirallisen painostuksen sitä estämättä toimia työväenliikkeessä, jopa sen vasemmalla siivellä, puolustaa etujaan tarvittaessa myös lakon avulla tai kenties liittyä Suomen ja Neuvostoliiton ystävyysseuraan, joka sekin oli ollut kiellettyä. Näissä asioissa oli todellakin koittanut uusi ”riippumattomuuden vapaus”.

Kun myös pula elintarvikkeista ja tavaroista alkoi väistyä, säännöstely purkautui ja elintaso kohosi, lisääntyi ”kykenevyyden vapaus” eli vapausoikeuksia voitiin arkielämässä yhä paremmin myös konkreettisesti toteuttaa. Rintamamiehet ja Karjalan siirtolaiset saivat maata. Pelkän kansakoulun käynytkin löysi työpaikan, josta alkoi kohoamisen mahdollisuus. Ihmistä ei enää voinut entisessä mitassa uhkailla ja pakottaa. Jos halusi tietää, kuinka lisääntyneen vapauden piirissä elävät ihmiset tulevat toimimaan, oli kiinnostuttava heidän ajatuksistaan ja tahdonmuodostuksestaan. Toiminnan ennakoiminen oli tärkeää, kos-

ka vapauden myötä kasvoi myös tavallisen ihmisen valta ja voima vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin.

Satamatyömiehenä, työkonttorinhoitajana ja ammattiosastossaan varapuheenjohtajana toiminut Koivisto konkretisoi muutoksen työelämää näin: ”Kun työnantajan patriarkallinen ote herpaantuu ja aikaisemmat säännöstellyt suhteet (...) muuttuvat voimasuhteiksi (...), kun ammatillinen liike voimistuu ja kun valtiolta siirtyy työmarkkinoilla sivustakatsojaksi, kun erotusuhka täystyöllisyyden vuoksi ja urakkapalkka elintason nousun ja määräprosenttisen urakkavoiton tavaksi tulon vuoksi menettävät tuotannon kiihokkeina merkitystään, herää kiinnostus työntekijäin käyttäytymisen tutkimiseen. Ryhdytään ottamaan selvää, miten työntekijät tulkitsevat työpaikassaan vallitsevan tilanteen, mitä he muistavat menneestä ja mitä he odottavat tulevaisuudelta. Ryhdytään toisin sanoen sosiaalipsykologisesti tutkimaan ihmisten toimintavalmiuksia.” (Koivisto 1956, 80.)

Koiviston muotoilut ovat osuvuudessaan klassisia. Hänen väitöskirjansa vaikuttaa menetelmällisesti vaatimattomalta, mutta tarkemmin katsoen se on hyvin linjassa ajan uusien kehityssuuntien kanssa. Nimittäin samalla kun yhteiskuntatieteilijät alkavat teoreettisesti ymmärtää ihmisen vapautumista ja demokratian laajenemista, he alkavat kehittää näitä ilmiöitä tavoittavaa empiiristä metodiikkaa eli kysely- ja haastattelututkimusta. Mauno Koivistokin haastattelee Turun satamatyöläisiä, vieläpä kahteen kertaan kahden vuoden väliajoin. Kun satamaan on tuona aikana valmistunut uusi huoltorakennus, saadaan työhön kokeellisen tutkimuksen tuntua.

Sotilas ohjautuu mielipidetutkimukseen

Jaakko Valtasen Sotakorkeakoulun diplomityö vuodelta 1954 sijoittuu samaan yhteiskunnallisen muutoksen sekä yhteiskuntatutkimuksen ja sen metodiikan historialliseen vaiheeseen kuin Mauno Koiviston väitöskirja. Valtanen on Koivistoa pari vuotta nuorempi, diplomityön tehdessään 29-vuotias kapteeni, mutta ajan ilmiöissä kiinni tavalla, joka sotilaiden maailmassa tuntuu vielä suuremmalta uutuudelta kuin yliopistosta käsin ohjatussa työelämän tutkimuksessa. Koivistohan oli suorittanut filosofian kandidaatin ja lisensiaatin tutkinnot Turun yliopistossa sosiologian professori Esko Aaltosen ohjauksessa. Hänellä oli sitä kautta kosketus uusimpaan yhteiskuntatieteiden lähestymistapoja koskevaan kirjallisuuteen ja keskusteluun. Satamamiesten haastattelut Koivisto tekee itse vaikka huomaakin, että hänen aikaisempi toimintansa työkonttorissa ja sen jälkeen tavallisissa satamatöissä herättää poliittisia epäluuloja.

Jaakko Valtanen näyttää lukeneen sosiologian yleisteorioiden sijasta valtiopillisiä teoksia ja poliittisten johtajien puheita sekä erityisesti yleistä mielipidetä ja psykologista sodankäyntiä koskevaa kirjallisuutta. Hän johtaa mielipidetutkimuksen tarpeellisuuden ajatuksesta, että sodanjälkeistä aikaa luonnehtii ideologioiden välinen taistelu, joka on kamppailua ihmismielistä. Kamppailun piiriin on joutunut myös maanpuolustustahto, jota on Suomen kansan elämässä pidetty niin luonnollisena ja voimakkain muodoin ilmenevänä, ettei sen tutkimista ja erittelyä ole pidetty aiheellisena. ”Vasta viimeaikainen kehitys on sen tarpeen nostanut esille.”

Maanpuolustushenki ja -tahto on perinteisesti pohjattu kansallisuusaatteeseen, mutta Valtanen epäilee, onko tämä perusta demokraattisessa yhteiskunnassa ja ideologisenä aikakautena enää riittävä. Hän kaipaava ”suomalaisen demokratian ideologiaa”, johon voisi kytkeä myös maanpuolustushengen. Ideologian kehittämiseksi tarvitaan tietoja siitä, mitä kansalaiset ajattelevat erilaisista kysymyksistä. Näin Valtanen ohjautuu mielipidetutkimukseen, jonka hänelle toteuttaa Suomen Gallup Oy. Tutkimus kohdistettiin 17-45 -vuotiaisiin suomenkielisiin miehiin, joita pidettiin aiheen eli maanpuolustushengen ja -tahdon kannalta ydinryhmänä. Työn arvostelulausunnoista näkyy, että menetelmällinen uutuus on kiinnostanut myös tutkielman tarkastajia.

Mielipiteistä asenteisiin

Vuonna 1960 sain professori Kai von Fieandt in johtamalta Henkisen maanpuolustuksen komitealta toimekseni tehdä tutkimus asennealueesta, johon mm. käsitteet isänmaallisuus ja maanpuolustustahto viittaavat. Käyttöön sain, uudenlaisin menetelmin analysoimista varten, pari aineistoa, tärkeämpänä niistä komitean sihteerin, majuriksi kohonneen Jaakko Valtasen kuuden vuoden takainen haastatteluaineisto. Valtanen oli tyytynyt mielipidekysymyksiin saatujen jakaumien esittelyyn ja vertailuun eri väestöryhmissä. Omassa työssäni lähdin hakemaan mielipiteiden välisiä riippuvuussuhteita ja niiden takana olevia yleisiä asenteita.

Osan kysymyksistä jouduin karsimaan sillä perusteella, että jakauma oli kovin vino tai että kysymys ei näyttänyt olevan yhteydessä mihinkään muuhun kysyttyyn mielipiteeseen. Jäljelle jäi 12 kysymystä, joista tekemäni faktori-analyysi nosti esiin kolme kiinnostavaa kysymysryhmää.

Ensinnäkin Valtanen oli halunnut tiedustella, mitä haastateltavat ajattelivat sotasyllisyysoikeudenkäynnin ja asekatkenta jutun tuomioista; itse hän katsoi niiden antaneen kolhaisun isänmaalliselle ajattelulle. Omassa analyysissäni tyytymättömyys sodan jälkiselvittelyihin muodostikin oman faktorinsa. Tarkempi tilastoanalyysi nosti kuitenkin epäsuorasti esiin sen huomion, että tyytymättömyyttä oli kahta lajia: joidenkin mielestä tuomiot olivat liian ankaria, toisten mielestä liian lieviä. Tätä ajalle ominaista jyrkkää poliittista kahtiajakoa ei pelkkä mielipidejakauma tyytymättömiin ja tyytyväisiin kyennyt tuomaan esiin. Myös hallitsevassa mielipiteessä ja keskustelussa pääsi esiin vain se ajatus, että tuomiot olivat epäoikeudenmukaisia tai liian ankaria. Minäkin jouduin tutkijana kirjoittamaan itsekriittisen lauseen, ettei mieleeni ”aluksi juolahtanut lainkaan, että tyytymättömyys saattaisi heijastaa myös käsitystä, jonka mukaan tuomiot olivat liian lieviä” (Eskola 1962,24).

Toiseksi, Valtanen oli luonnollisesti halunnut tietää, mitä vastaajat ajattelevat puolustusvoimien suotavuudesta sekä kertausharjoitusten ja väestönsuojelun tarpeellisuudesta. Haastattelukysymyksessä väestönsuojelulla tarkoitetaan ”siviiliväestön suojelua mahdollisen sodan tuhojen varalta”, mutta pohdinnoissaan Valtanen tuo esiin ajatuksen laajemmasta, myös ”henkisen väestönsuojelun” käsittävästä toiminnasta. Hän arvelee, että henkisellä väestönsuojelulla, johon kuuluisi mm. demokratian merkityksen osoittaminen, luotta-

muksen lisääminen maan johtoon sekä sodan pelon pienentäminen, voitaisiin merkittäväällä tavalla vaikuttaa juuri maanpuolustustahtoon. Tässä ideassa maanpuolustustahto on siis varovaisesti irrotettu kansallisuusaatteesta ja kytetty uudenlaisiin ajatuselementteihin.

Tekemässäni faktorianalyysissä käsitys puolustusvoimien olemassaolon tärkeydestä, niiden puolueettomuudesta sekä kertausharjoitusten ja väestönsuojelun tarpeellisuudesta muodostavatkin nipun, joka asennetasolla oli tulkittavissa aktiiviseksi maanpuolustustahdoksi. Tulkintaan sopii hyvin se seikka, että myös käsitys käytyjen sotien välttämättömyydestä, maan riippumattomuuden arvoistaminen sekä luottamus maan johtajistoon tulivat osittain tälle faktorille. Nykymaailmaa, jossa sotilaallisen ja poliittisen toisistaan erottaminen lienee yhä vaikeampaa (Huhtinen 2003), on kiintoisaa verrata vahvan poliittisen kahtiajaon leimaamaan sodanjälkeiseen Suomeen. Tuolloin puolustusvoimiin saatettiin suhtautua myönteisesti mikäli voitiin luottaa, että ne pysyvät erossa poliittisesta toiminnasta ja vaikuttamisesta.

Kolmannen kysymysryhmän ytimessä on haastateltavan tyytyväisyys elämisen ja toimeentulon mahdollisuuksiin Suomessa. Tutkiessani sen suhteita muihin haastattelukysymyksiin tulkitsin, että asennetasolla voitaisiin tässä kohden puhua kiintymyksestä isänmaahan tai oman maan koetusta vetovoimasta. Se on siis maanpuolustustahdosta erillinen asia tai, toisin päin ilmaisten, kiintymystä omaan maahan voi esiintyä myös niin, ettei siihen liity voimakasta puolustusvoimien, kertausharjoitusten ja väestönsuojelun merkityksen korostamista. Kärjistäen ilmaisten, myös pasifisti voi olla omaan maahansa kiintynyt ”isänmaallinen” ihminen.

Kärjistys aiheutti muutamien reservinupseeriryhmien ja oikeistopiirien rajun vastareaktion sekä laajan lehdistökeskustelun, jossa me yhteiskuntatieteilijät jouduimme puolustamaan menetelmiämme ja niiden tuloksia sitä perinteistä ajattelua vastaan, että oikeaa isänmaallisuutta ei voi olla ilman maanpuolustustahtoa. Kiistaa kolme vuosikymmentä myöhemmin tutkiskellut Saloniemi (1994) sanoo, että reaktion jyrkkyyttä ei tältä aikaetäisyydeltä ole enää helppo ymmärtää: ”Ilmeisesti kiivaus aiheutui ennen kaikkea sosiologian ja/tai faktorianalyysin tunkeutumisesta jonnekin, joka oli mittaamatonta ja arvokasta, jonnekin joka kuului loukkaamattomasti arvojen sisimpään. Isänmaallisuutta ei saanut alistaa faktorianalyysiin, se oli itseisarvo. Asiaa ei tippaakaan lievittänyt, että Eskola vakuutteli pohjimmiltaan olevansa isänmaan asialla.”

Maailma muuttuu, puhetavat vaihtuvat

Historialliset muutokset eivät vaikuta pelkästään siihen, mihin seikkoihin maanpuolustustahto kytketään, vaan myös siihen, kuinka tästä asiasta kulloinkin puhutaan. Jaakko Valtasen diplomityön vahvasti kantaa ottava ja moraalisia seikkoja tähdentävä puhetapa voi oudoksuttaa neutraaliin kieleen pyrkivää akateemista nykytutkijaa, ellei hän ymmärrä, että lauseet tulevat viidenkymmenen vuoden takaa ja hyvin erilaisesta maailmasta kuin missä lukija itse elää. Ensinnäkin Valtanen kirjoittaa sotilaan näkökulmasta ja tuon ajan sotilaskulttuurin puhetavoin. Niistä hänen diplomityönsä on kiintoisa historiallinen dokumentti

ja hedelmällinen vertailukohde vastaaville tämän päivän näkökulmille ja puhetavoille, kun halutaan ymmärtää maailman muuttumista uhkakuvien ja puolustautumisstrategioiden kannalta.

Toiseksi, 1950-luvun alkupuolen Suomi eli, sosiologi Pertti Alasuutari (1996) käsitteen lainaten, vielä ”moraalitalouden” kautta, mikä tarkoittaa, että tuona aikana julkisessa keskustelussa yleisemminkin tavan takaa nostettiin moraaliset perusteet tietoisien pohdinnan kohteiksi. Valtasen työssä niiden yhtenä lähteenä ovat ilmeisesti olleet Moraalisen varustautumisen liikkeen (MRA) opit. Tunnistan ne helposti, koska 1950-luvun alkuvuosien lukiolaisena löydän niiden innostamia pohdintoja silloisista päiväkirjoistani. En tarkoita niinkään liikkeen avointa antikommunismia, jota Suomessa ehkä hiukan vierastettiin, vaan esimerkiksi Valtasen lainaamaa julistusta, että ”tervehenkinen kansalainen tai valtiomies, terve työnjohtaja, opettaja tai hallintovirkkamies voi syntyä vain, jos hänen kotinsa on terve.” Rikkinäisestä ja hajanaisesta kodista ei voi lähteä parantamaan kansakunnan hajaannusta: ”Sellaisen johtajan, jonka moraali on heikko, politiikkakin on heikkoa.” Ajatus moraalisesti vahvojen yksilöiden ja johtajien merkityksestä innosti niin tuon ajan sotilasta kuin koulupoikaakin.

Sukupolvia ja niiden dynamiikkaa käsittelevässä väitöskirjassaan Matti Virtanen (2001) mainitsee Jaakko Valtasen jaksossa Uusi isänmaallisuus. Muita jakson upseereita ovat 1960-luvulla Sadankomiteassa tai sen liepeillä toimineiden sosiologien Risto Eräsaari, Risto Alapuro ja Seppo Toiviainen isät, jotka jo varhain äänestivät Kekkosta: Kansa taisteli -lehden toimittaja kapteeni Eero Eräsaari, jatkosodan hävittäjälentäjä majuri Sakari Alapuro ja Linnan Tunte mattoman ensimmäinen julkinen arvioija kapteeni Jaakko Toiviainen. Virtanen ei viittaa Valtasen vuoden 1954 diplomityöhön, vaan hänen kymmenen vuotta myöhemmin, keväällä 1964 Eteläsuomalaisen Osakunnan reservinupseerien keskustelutilaisuudessa esittämiinsä ajatuksiin:

”Isänmaallisuuden, kansanvaltaisen elämänmuodon ja puolustustahdon uusi perusta on vähävaraisemman kansanosan elämisen mahdollisuuksia parantavassa sosiaalisessa työssä sekä ulkopoliittisen puolueettomuusajattelun korostamisessa. Tässä on haaste yliopistoyhteisölle. Maanpuolustuksenkin kannalta on tarpeellista tutkia niitä tekijöitä, joiden ansiosta Suomi, suomalainen elämänmuoto ja kulttuuri sekä sen ihmiset ovat puolustamisen arvoisia.”

Ajatus maanpuolustustahdon kytkentöjen tutkimisesta on entinen, mutta puhetavassa voi aistia muutoksia. Värikäs moraalipuhe alkaa väistyä, ollaan siirtymässä aikaan, jota Alasuutari kutsuu ”suunnittelutalouden vaiheeksi”. Käsite ei viittaa niinkään taloudellisen ja yhteiskunnallisen suunnittelun todelliseen vahvistumiseen, vaan suunnittelupuheen lisääntymiseen julkisessa keskustelussa samoin kuin ”voimakasta uskoa siihen, että yhteiskunnalliset ongelmat voidaan parhaiten ratkaista ’tieteellisellä’ suunnittelulla ja organisoinnilla” (Alasuutari 1996, 108). Julistus moraalisesti vahvojen johtajien merkityksestä alkaa tässä 1960-luvun jälkipuolella voimistuneessa ja 1970-luvulla huippukohtansa saavuttaneessa ilmapiirissä tuntua vanhentuneelta. Psykologinen sodankäyntikin oli muuttunut henkiseksi maanpuolustukseksi ja saanut 60-luvun alussa erityisen suunnittelukunnan.

Maanpuolustus globalisoituvassa kilpailuyhteiskunnassa

Alasuutarin kuvaus suomalaisen yhteiskunnan ”puheavaruuksien” muuttumisesta vuosina 1946-1994 nojaa empiirisiltä havainnoiltaan lehtikirjoituksiin, erityisesti Helsingin Sanomien pääkirjoituksiin, mutta ei merkitykseltään tietenkään rajoitu niihin. Kun tutkija on yhdessä aineistossa tehnyt havainnon ja käsitteellistänyt sen, tuloksesta tulee väline joka ohjaa näkemään samantyyppistä puhetta muillakin alueilla, vaikkapa maanpuolustuksen olemusta koskevassa keskustelussa.

Niinpä myös siirtymä ”moraalitalouden” kaudesta ”suunnittelutalouden” aikaan näkyy yhtä hyvin lehtikirjoituksissa kuin vaikkapa ammatti-identiteettien muuttumisessa. Puhe moraalista ei häviä, mutta eettiset periaatteet pyritään nyt muuttamaan järjestelmiksi, joita voi rationaalisesti suunnitella. Esimerkiksi terveys- ja sosiaalialan ammattitehtävistä keskusteltaessa ”moraalitalouden” mukainen kutsu- ja koulutus korostava puhetapa alkaa tuntua vanhahtavalta. Sen sijaan aletaan korostaa työn ammattimaisuutta sekä sen tieteellisen suunnittelun ja kehittämisen tarpeellisuutta. (Alasuutari 1996, 135.)

Nyt olemme ehtineet nähdä jo Alasuutarin jaottelun kolmannenkin kauden, 1980-luvulta alkaneen ”kilpailutalouden” vaiheen, ainakin sen alkuosan. Kaudelle on tunnusomaista, että liike-elämän kieli tunkeutuu sellaisillekin alueille, joille se soveltuu huonosti ja olennaisia asioita peittäen, kuten hoito- ja hoivatyöhön, koulutukseen ja tieteelliseen tutkimukseen. Potilaista ja oppilaista tulee kuluttajan kaltaisia asiakkaita, joita ei enää hoideta, auteta, opeteta ja kasvateta, vaan joille ”tuotetaan” ja tarjotaan - ja jotka ostavat ja kuluttavat - ”terveyspalveluita” tai ”koulutuspalveluita”.

Palveluita myös yksityistetään ja kilpailutetaan, jonka tuloksena ajatellaan syntyvän ”säästöjä” ja tehokkuutta sekä niiden seurauksena ”kuluttajalle” mahdollisuus hänen kannaltaan parhaisiin valintoihin. Yliopistossa tutkinto on ”tuote”, jota kehitellään ja tarjotaan niin kuin teollisuusyritys kehittää ja tuo markkinoille omia tuotteitaan. Myös väitöskirjoja ”tuotetaan”, ja jokainen valmistunut ”tuotos” vuorostaan tuottaa yliopistolle saman rahamäärän työn sisällöstä tai laadusta riippumatta.

Olisi kokonaan oma tutkimusaiheensa selvittää, kuinka nämä puhetapojen ja niitä vastaavien konkreettisten järjestelyjen muutokset ovat näkyneet alueella, jota laajasti katsoen voidaan kutsua maanpuolustukseksi. Muutosten taustalla on globalisaatioksi nimetty ilmiö, jossa olennaista on kapitalistisen markkinatalouden laajeneminen yli valtiollisten rajojen, rauhanomaisesti tai kukistamalla esteitä sodan keinoin, kuten tätä kirjoitettaessa on Irakissa tapahtunut.

Pääomat ja tuotanto liikkuvat sinne, missä olosuhteet pääoman arvonnäköalalle ovat edullisimmat. Työvoimallakin on yhä suuremmat mahdollisuudet liikkua rajoista piittaamatta. Muutosten myötä ja niiden hallitsemiseksi syntyy laajoja kansainvälisiä sopimuksia ja taloudellisia reunaehdotuksia, jotka supistavat yhden valtion mahdollisuuksia toimia omalla tavallaan. Kun puhutaan maanpuolustustahdon muuttuvista puitteista ja kytkennöistä, yksi olennainen kysymys on, kuinka kansallisvaltioiden käy tässä maailmassa.

Jaakko Valtasen diplomityön toista pääjaksoa ”Maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen mahdollisuuksia erityisesti nuorison keskuudessa” voi lukea kuvana Suomesta sellaisena kansallisvaltiona, mikä se oli vielä 1950-luvulla, ja millaisena kansallisvaltio esiintyi sosiologienviitekirjoissa yhteiskunnaksi kutsutun sosiaalisen järjestelmän rakenteesta ja toiminnasta. Niissä tällä järjestelmällä on määrätty, rajallinen alue, oma kokonaiskulttuuri ja poliittinen riippumattomuus. Sen väestö uusiutuu pääasiassa syntyvyyden eikä esimerkiksi muuttoliikkeen avulla. Laitosta, jolla on yksinoikeus laillisena pidetyn fyysisen voiman käyttöön tämän alueen ja yhteiskunnan piirissä nimitetään valtioksi. Voiman käyttämisestä varten valtiolla on poliisilaitos ja armeija. Yhteiskunnan muista laitoksista taloudelliset laitokset huolehtivat voimavarojen järjestämisestä, poliittiset laitokset voimavarojen käyttämisestä erilaisten päämäärien saavuttamiseksi, perhe ja vapaa-ajan -laitokset siitä, että yksilöt pystyvät, jaksavat ja ovat halukkaita jatkuvaan toimintaan, sekä useat laitokset, kuten lainsäädäntö, intressiryhmät, kirkko ja tiede yhdessä siitä, että ristiriitojen sääntely ja yhteiset päämäärät pitävät yhteiskunnan tarpeeksi kiinteänä. (Eskola 1964.)

Näitä laitoksia Valtanen käy järjestelmällisesti lävitse pohdiskellen, mitä mahdollisuuksia maanpuolustushengen on vaikuttaa valtiovallan ja politiikan, koulun, toveriympäristön, nuorisoyhteisöjen, urheilun, kirkon ja julkisen sanan kautta. Hänen analyysinsä tarjoaisi kiintoisan pohjan tutkia, mitä muutoksia noissa instituutioissa on viidenkymmenen vuoden aikana tapahtunut nimenomaan Valtasen aiheen eli maanpuolustushengen ja siihen vaikuttamisen kannalta.

Peruslaatuja olisivat tällöin muutokset valtion suvereenisuudessa ja ”Suomen” merkityksessä kansalaisten samastumisen kohteena. Globaalit markkinat ja sitoumukset asettavat rajoituksia ja velvoitteita kansalliselle päätöksenteolle. Mitä ”maanpuolustus” merkitsee, jos Suomi sitoutuu EU:n yhteiseen puolustukseen tai liittyy Natoon? Keitä tai mitä suomalaiset sotilaat lopulta joutuvat puolustamaan, ja kuka tai mikä viime kädessä puolustaa Suomea? Onko yleisessä asevelvollisuudessa enää mieltä ja onko järjestelmää mahdollista edes ylläpitää, kun siitä muualla luovutaan? Kun suuryritykset siirtävät toimintonsa Suomesta muualle ja irtisanovat täällä työntekijöitään, niin mitä se vaikuttaa niiden solidaarisuuteen Suomea kohtaan, joiden on pakko jäädä tänne? Pääomalla ei ole isänmaata, mutta sen luomat toimeentulomahdollisuudet ovat olleet tärkeä osa työpalkallaan elävän ihmisen isänmaata. Mitä ”maa” ja sen puolustaminen merkitsee kansainvälistyneelle, opiskelussa ja työelämässä yli rajojen liikkumaan tottuneelle sukupolvelle? Pelkkää symbolista, nostalgista samastumisen kohdetta vailla konkreettisia toimintavelvollisuuksia? Entä mitä se merkitsee niille maahanmuuttajille, joiden oma ”maa” on jossakin muualla?

Isänmaallisuutta ja maanpuolustusasenteita koskevan tutkimukseni nimeksi tuli, muistaakseni sosiologi Yrjö Littusen ehdotuksesta, ”Yhteiskunnan säilyttämisestä ja puolustamisesta koskevat arvostukset”. Yhteiskunnan käsitteen kelpoisuutta nykymaailmassa on epäilty, mutta käsittehistoriallisesti kysymystä lähestynyt Kettunen (2003) päätelee, että monitahoisuudessaan yhteiskunnan käsite on yhä elinkelpoinen, vaikka sen jotkut merkityksineen ovatkin kyseenalaistuneet.

Yhteiskunnan säilyttäminen ja puolustaminen voi edelleenkin olla kohtuullisen osuva kuvaus sille, että puolustetaan rakenteita ja ehtoja, joiden puitteissa ja vallitessa erilaisten ihmisten olisi hyvä elää.

Tutkimusmenetelmistä

Haettaessa hyvän elämän ehtoja ja puitteita sekä tahtoa puolustaa niitä on ihmisten mielenliikkeiden tutkiminen nykyisessä maailmassa vähintään yhtä tärkeää kuin mitä se oli silloin, kun Mauno Koivisto ja Jaakko Valtanen valitsivat menetelmäkseen mielipidetutkimuksen. Tutkimusmenetelmät ovat noista ajoista kehittyneet, mutta yksittäisten kysymysten käyttö on yhä kelvollinen tapa, jos halutaan tietää vaikkapa eri puolueiden kannatuksen laajuus. Sosiologien erityisesti toisen maailmansodan aikana kehittälemät asennemittarit pyrkivät mielipiteitä syvemmälle, niitä pysyvämpiin toimintavalmiuksiin.

Sosiaalitutkimuksessa on kuitenkin mittaamispyrkimyksen ohella elänyt myös kiinnostus kieleen, sen merkityksiin ja laadullisiin tutkimusmenetelmiin. Pie-nellä näkökulman vaihdoksella ihminen voi ajatella ”samasta” asiasta hyvinkin eri tavoin: esimerkiksi sääliä pakolaisia, jotka ovat joutuneet jättämään kotimaansa, mutta heti perään keksiä syitä, joiden vuoksi heitä ei oikeastaan pitäisi päästää Suomeen. Tällaista ajatusyhdistelmää on hankala ja ehkä harhaanjohtavaakin kiteyttää pistemäiseksi asenteeksi. Hedelmällisempää on tutkia niitä erilaisia tapoja, joilla maahan pyrkijöistä puhutaan, erotella ja kuvata erilaisia ”diskursseja”. Sitähän oikeastaan itsekkin tein, kun faktorianalyysin avulla erotin toisistaan omaa maata koskevan ”tyytyväisyysdiskurssin” ja ”aseellisen puolustusdiskurssin”.

Nykyisin diskursiiviset analyysitavat liitetään yleensä laadullisen tutkimuksen kirjajaan menetelmäjoukkoon (esim. Eskola ja Suoranta 1998). Risto Sinkko on vakuuttavasti perustellut mielipidetutkimusten tarpeellisuutta uudessa informaationsodassa, jopa sen olennaisena osana. Hän jättää tarkastelustaan kuitenkin syrjään kvalitatiiviset tutkimukset, vaikka myöntääkin, että sellaisilla ”on mahdollista saada olennaista lisätietoa tutkittavista mielipiteen muodostukseen liittyvistä ilmiöistä”. Itse saattaisin painottaa metodeja toisin: maailmassa, jossa maanpuolustusproblematiikka muuttuu radikaalisti ja meidän tajuntamme yrittää pysyä muutoksessa mukana, mielen liikkeistä kannattaa ehkä ensin tehdä laadullisin menetelmin peruskartoitusta, johon voi liittää kvantitatiivisin menetelmin hankittua lisätietoa.

Viitattu kirjallisuus

Alasuutari, Pertti (1996) Toinen tasavalta. Suomi 1946-1994. Jyväskylä: Vastapaino.

Eskola, Antti (1962) Yhteiskunnan säilyttämistä ja puolustamista koskevat arvostukset. Tiede ja Ase, N:o 20, 5-90. Mikkeli: Suomen Sotatieteellinen Seura.

Eskola, Antti (1964) Yhteiskunnan rakenne ja toiminta. Teoksessa Kuusi päivää kansalaisajattelua. Mikkeli: Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta.

Eskola, Jari ja Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Huhtinen, Aki-Mauri (2003) Poliittiset sodat – sodan ja politiikan rinnakkaisuus. Tiedepoliittikka, 28:3, 29-34.

Kettunen, Pauli (2003) Yhteiskunta. Teoksessa Matti Hyvärinen, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen ja Henrik Stenius (toim.), Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Jyväskylä: Vastapaino.

Koivisto, Mauno (1956) Sosiaaliset suhteet Turun satamassa. Sosiologinen tutkimus. Turku: Turun yliopisto.

Saloniemi, Antti (1994) Historia ja sosiologia, tehtävä ja metodi. Kahden tieteen suhteesta 1940-luvulta 1960-luvun ensipuoliskolle. Teoksessa Pekka Ahtiainen, Teuvo Rätty, John Strömberg ja Jukka Tervonen (toim.) Historia, sosiologia ja Suomi. Yhteiskuntatutkimus itseymmärryksen jäljillä. Tampere: Hanki ja Jää.

Sinkko, Risto (2002) Mielipidetutkimukset ”uudessa” informaationsodassa. Saarjärvi: Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos.

Virtanen, Matti (2001) Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka. Hämeenlinna: SKS.

50 vuotta myöhemmin

Tutkimusjohtaja Sakari Nurmela

TNS Gallup Oy

Jaakko Valtasta voi syystä pitää maanpuolustukseen liittyvän mielipidetutkimuksen pioneerina ja auktoriteettina Suomessa. Tosin Suomen Gallupkaan (joka vast'ikään vaihtoi nimensä TNS Gallup Oy:ksi) ei ole ollut aivan osaton asioiden myönteisen kehittymisen kannalta.

Yhtiö ei pelkästään saanut tehtäväkseen kerätä Valtasen diplomityön empiiristä aineistoa. Suomen Gallup Oy:ssä työskennellyt johtaja, filosofian maisteri Tauno Hellevuo laati myös ansiokkaan selvityksen keräämistyön yksityiskohdista ja siihen liittyvistä luotettavuustekijöistä. Lausunto lieenee oleellisesti helpottanut työn kiitettäväksi arvioineen eversti E. W. Kukkosen tehtävää.

Valtasen työtä seuranneina vuosina ja vuosikymmeninä TNS Gallup Oy on toteuttanut lukuisia sotilaalliseen maanpuolustukseen ja turvallisuuspolitiikkaan liittyviä töitä. Toimeksiantajina ovat olleet esim. erinäiset puolustusvoimien yhteydessä toimivat organisaatiot ja usein myös julkinen sana.

Aiheet ovat vaihdelleet mm. maanpuolustustahdon mittaamisesta Suomen sotilaallista suorituskyyä koskeviin mielipiteisiin. Myös maamme johtajien taito hoitaa ulkopolitiikkaa on varsinkin takavuosina ollut kiinnostuksen kohteena. YYA-sopimuksen hyötyjä koskevat arviot ovat melkeinpä huomaamatta vaihtuneet sotilaallista liittoutumista ja mahdollista Nato-jäsenyyttä käsitteleviin kysymyksiin.

Diplomityön merkkipäivän kunniaksi Maanpuolustuskorkeakoulu ja TNS Gallup Oy päättivät toteuttaa kyselytutkimuksen, jossa toistettiin eräitä Valtasen käyttämiä kysymyksiä sellaisenaan. Lisäksi siihen sisällytettiin – hänen työnsä hengessä – muutamia alan tuoreemman tutkimuksen perusteella mielenkiintoisiksi tiedettyjä teemoja.

Aineisto kerättiin osana TNS Gallup Oy:n puhelinomnibustutkimusta (CATIBUS) 2.- 4.2004 välisenä aikana. Yhteensä tehtiin 500 haastattelua. Haastateltu joukko edustaa maamme 15-79 -vuotiasta väestöä pl. Ahvenanmaan maakunta. Keskimääräinen tilastollinen virhemarginaali on +4,5 prosenttiyksikköä.

Majuri Aki-Mauri Huhtinen oli merkittävä asioiden edistäjä Maanpuolustuskorkeakoulussa. Tärkeänä henkilönä hankkeessa toimi tutkimusjohtaja Risto Sinkko. Erittäin merkittävän panoksen sisällön suunnitteluun antoi myös professori Antti Eskola, joka 1962 suoritti erityisen ansiokkaan ja uusia näkökulmia avanneen jatkoanalyysin Valtasen diplomityössään käyttämästä aineistosta.

50 vuotta sitten vain miesten näkemykset kiinnostivat. Silloin, lainatakseni juhlan kohteena olevan teoksen tekijää, ”*perusaineiston ulkopuolelle jätettiin naiset ja vanhemmat ikäryhmät, koska monet aikaisemmat mielipidetutkimukset ovat osoittaneet, että niiden piirissä suhteellisen vähän tunnetaan kiinnostusta maanpuolustusta ja politiikkaa koskeviin kysymyksiin. Yleensä miehet johtavat mielipidettä kyseisellä alalla*”¹.

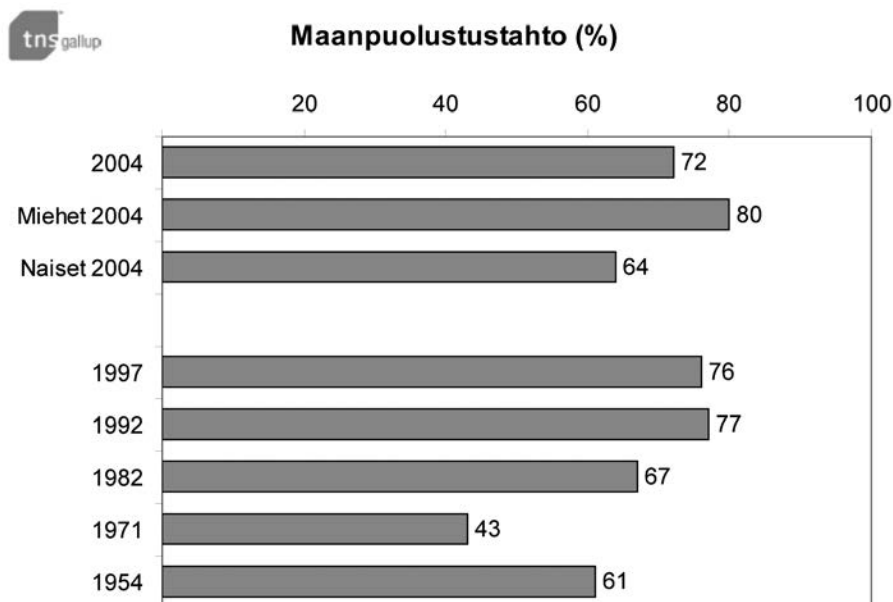
Nykypäivän tutkijan lienee viisainta kirjoittaa tuollaisia lauseita lainausmerkeissä. Nykyisin Suomen naiset voivat hakeutua ”armeijan harmaisiin” ja suuntautua sotilasammatteihin. Ylipääällikkökin on nainen. Lisäksi turvallisuuspolitiikka- ja maanpuolustus -käsitteet esiintyvät hieman toisenlaisessa kontekstissa kuin puoli vuosisataa sitten. Ei siis ole mitään syytä jättää naisia ja iäkkäämpiä henkilöitä tämän päivän tutkimusten ulkopuolelle. Päinvastoin, heidän mukana olonsa on täysin luontevaa ja perusteltua.

Jo Valtasen repertuaariin kuuluneisiin kysymyksiin annettuja vastauksia esitellään vertailtavuuden vuoksi sukupuolen mukaan. Sopivan tilaisuuden tullen mukaan liitetään mielenkiintoisia, TNS Gallup Oy:n ”matkan varrella” keräämiä tutkimustuloksia.

Suomalaisten yleinen maanpuolustustahto on kova

Suomalaiset ovat maanpuolustustahtoisia. 72 prosenttia meistä ajattelee tällä hetkellä, että jos Suomeen hyökätään, suomalaisten on puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta.

Miehistä jopa 80 prosenttia jakaa käsityksen. Naistenkin enemmistö on määritelmän mukaisesti maanpuolustustahtoinen, mutta miehiin verrattuna selvästi vähäisemmässä määrin.

Kun miesten käsityksiä vertaa Valtasen saavuttamiin tuloksiin, huomaa muutoksen olleen melkoinen. Vaikka kysymys asetettiin 1954 ulkopoliittisista syistä hieman eri tavoin kuin nyt (nykyinen muoto vakiintui lopullisesti 1980-luvulla ruotsalaisen esikuvan mukaan), vertailtavuutta on riittävästi kertomaan suomalaisten maanpuolustustahdon vahvistumisesta.

Aivan suoraviivaista kehitys ei ole ollut. Kuviossa esiintyvät 1970- ja 1980-lukujen tulokset ovat näille aikakausille hyvin tyypillisiä. 1970-luvun alkuvuosien kyselyissä ilmaistu maanpuolustustahto tapasi olla runsaan 40 prosentin luokkaa, mutta nousi seuraavalla vuosikymmenellä parikymmentä prosenttiyksikköä korkeammaksi.

Neuvostoliiton hajottua, 1990-luku vakiinnutti ajattelutavan kiinteäksi osaksi suomalaisten mielipiteitä. Ainakin tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että muutos on jäänyt pysyväksi.

Puolustusvoimiin luotetaan vankasti, asevelvollisuusarmeija suosittu

Kansalaisten mielestä asevelvollisuusarmeija on meille luontaisin tapa hoitaa sotilaallinen maanpuolustus. Useampi kuin neljä viidestä (82 %) haluaa säilyttää yleisen asevelvollisuuden kaikille miehille. Vain neljä prosenttia pitää palkka-armeijaa parhaana vaihtoehtona. Runsas kymmenesosa (12 %) haluaisi palveluksen vapaaehtoiseksi.

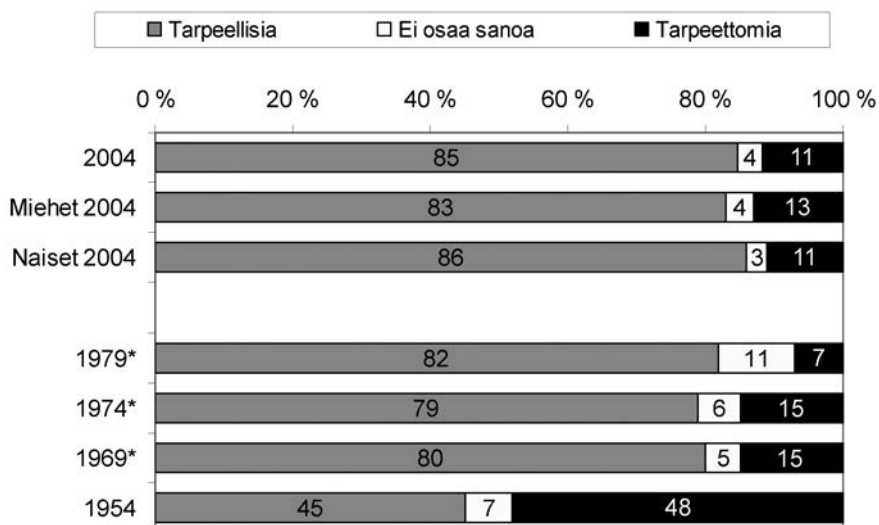
Mielenkiintoinen, mutta tässä yhteydessä vaille selitystä jäävä yksityiskohta on se, että yleistä asevelvollisuutta kannattaa suurempi osa suomalaisista kuin maan puolustamista. Voisi kysyä, mihin asevelvollisuusarmeijaa oikein tarvitaan, jos maata ei haluta puolustaa. Voisiko kyse olla siitä, että asevelvollisuus alkaa kansan mielissä saada jonkinlaisia myyttisiä mittasuhteita?

Joka tapauksessa kertausharjoitukset ovat vielä useamman (85 %) mielestä tarpeellisia kuin yleinen asevelvollisuus. Naisista näin ajattelee 86 ja miehistä 83 prosenttia. Mieli on muuttunut paljon viidessä vuosikymmenessä, sillä Valtasen tutkimasta joukosta vain 45 prosenttia jakoi saman käsityksen. Melkein joka toisen (48 %) mielestä sotataitojen kertaaminen oli tarpeetonta touhua.

Vuosien varrella toteutetuissa mittauksissa asiaa on kysytty hieman eri tavoin. Huomiota on usein kiinnitetty kertausharjoitusten tarpeellisuuden sijasta niiden määrän sopivuuteen (1969-1979 tutkimukset, merkitty *).

Näitä tuloksia on tulkittu (oheisessa kuviossa) siten, että kertausharjoitusten silloiseen lukumäärään tyytyväisten tai niiden lisäämistä toivoneiden on arveltu pitäneen niitä myös tarpeellisina. Harjoitusten määrän vähentämistä vaatineiden on puolestaan arveltu suhtautuneen niin, että he ovat kokeneet tällaisen toiminnan enemmän tai vähemmän tarpeettomaksi.

Määritelmään sisältyy kieltämättä tiettyä väljyyttä. Silti tulokset vihjaavat, että siirryttäessä 1950-luvulta kohti seuraavan vuosikymmenen loppua, yhä useampi olisi alkanut suhtautua kertausharjoituksiin aiempaa myöteämielisemmin ja pitää niitä hyväksyttävänä.

Kertausharjoitusten tarpeellisuus (%)

Asia oli esillä myös 2002 toteutetussa varusmiesten arvotutkimuksessa. Siinä 72 prosenttia kaikkiaan 3.005 omaa palvelustaan sillä hetkellä suorittaneesta sotilaasta totesi, että kaikkien miesten on suoritettava varusmiespalvelus ja osallistuttava sen jälkeen kertausharjoituksiin.

Eräässä Eurobarometri -tutkimuksessa taas tiedusteltiin EU:n jäsenmaiden 15-24 -vuotiaiden nuorten käsityksiä yleisestä asevelvollisuudesta (Eurobarometri -tutkimusten Suomen aineistot ovat TNS Gallup Oy:n keräämiä).

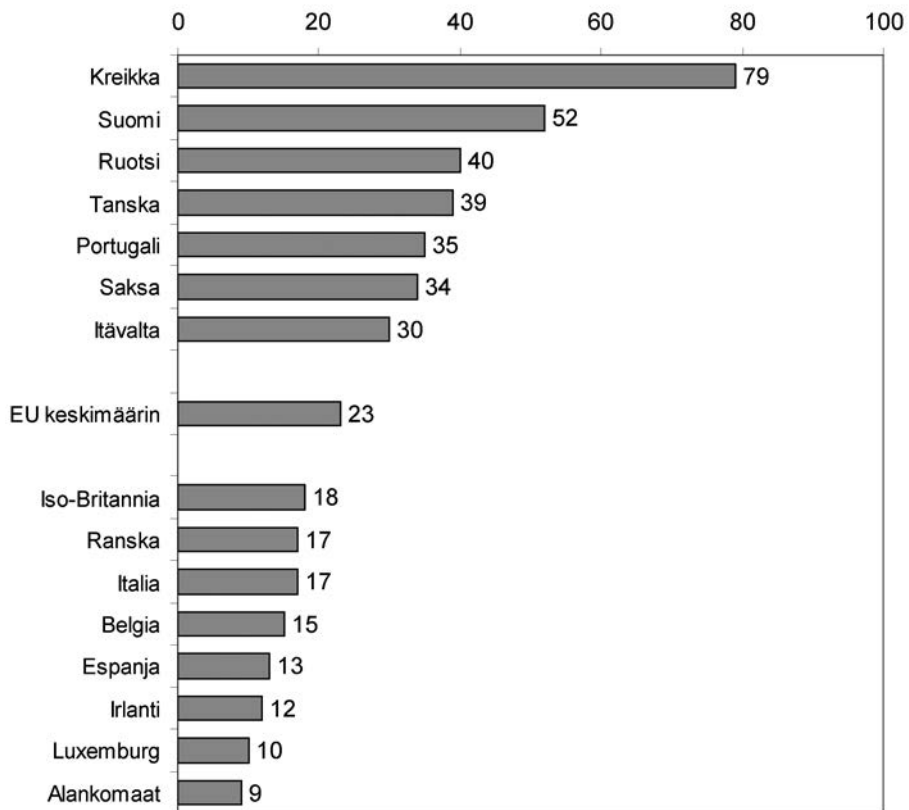
Vain suomalaisten (52 %) ja kreikkalaisten (79 %) nuorten enemmistöt kannattivat sitä. EU-maiden nuorison keskiarvo kohosi vain 23 prosenttiin. Ranskalais- ja italialaisnuorista vieläkin harvempi, 17 prosenttia oli yleisen asevelvollisuuden kannalla. Esim. Espanjassa vastaava luku oli 13 ja Hollannissa ainoastaan 9 prosenttia.

Maanpuolustuksen vankasta asemasta suomalaisten mielissä kertoo myös World Values -tutkimuksen tulos (tuorein vuodelta 2000), jonka mukaan nyky-muotoinen puolustuslaitos kuuluu poliisin ohella maamme kaikkein eniten arvostettujen ja luotetuimpien instituutioiden joukkoon. Suomalaisista puolustusvoimiin luottaa 83 ja poliisiin 89 prosenttia.

Kokonaiskuva täydentyy tuoreen tutkimuksen havainnolla armeijan tarpeellisuudesta myös rauhan edesauttajana. Selkeä enemmistö, tarkkaan ottaen 89 prosenttia, uskoo, että ylläpitämällä (uskottavia) puolustusvoimia, maamme pysyy helpommin sotilaallisten selkkausten ja sotien ulkopuolella.

Miehistä mielipiteen jakaa vielä hieman suurempi osa, 90 prosenttia. Tässäkin suhteessa ajattelutapamme ovat muuttuneet vuosien varrella. Valtasen tutkimuksessa 1954 tätä mieltä nimittäin oli vain 55 prosenttia vastaajista.

**EU:n nuorten (15-24 -vuotiaat) suhtautuminen
yleiseen asevelvollisuuteen. Kannattajien osuudet (%)**

Lähde: Eurobarometri 47.2. The Young Europeans. EU:n komissio, 1997

Poliitikotkin nauttivat kohtalaista kansalaisluottamusta

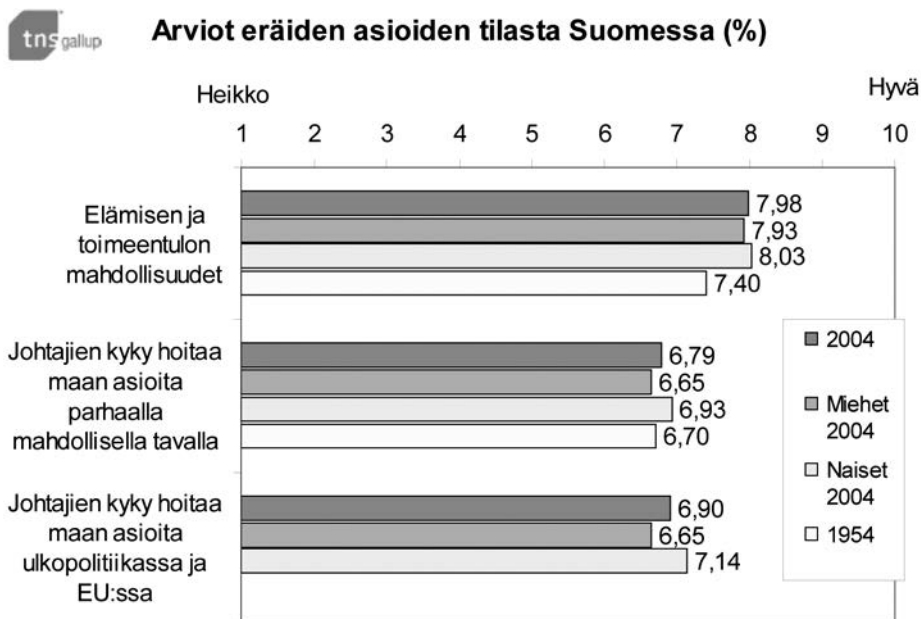
Carl von Clausewitzin mukaan sota on politiikan äärimmäinen jatke. Suomalaiset tuntuvat arvostavan kovasti tämän ekstreemin jatkeen toteuttajaa l. armeijaa. Miten lienee määritelmän alkuosan l. politiikan ja poliittisten päätöksentekijöiden nauttiman kansalaisluottamuksen laita?

Tuoreimman World Values -tutkimuksen mukaan heidän tilanteensa ei ole aivan yhtä auvoinen kuin puolustuslaitoksen. Vain 43 prosenttia kansalaisista luottaa eduskuntaan, 39 prosenttia valtion virkamieskuntaan. Tosin molempia koskevat arviot ovat muuttuneet positiivisemmaksi sitten 1990-luvun alun taloudellisten lamavuosien.

Toisaalta suomalaisten luottamus maan johtajien kykyyn hoitaa maamme asioita parhaalla mahdollisella tavalla ei ole 50 vuodessa muuttunut käytännössä lainkaan.

Kun asiaa pyydettiin arvioimaan asteikolla 1-10 (missä 10 tarkoitti parasta tasoa), Valtasen tutkimuksessa päästiin tulokseen 6,70. Nyt koko väestön keskiarvo on 6,79. Naisten näkemykset (6,93) hieman kaunistelevat lukua, sillä miehet tyytyvät karvan verran heikompaan arvioon (6,65).

Tuoreessa tutkimuksessa vastaajat saivat lisäksi kertoa, kuinka paljon he luottavat johtajiemme kykyyn hoitaa maamme asioita ulkopoliitikassa ja EU:ssa. Saatu tulos oli kokonaisuudessaan hieman parempi kuin poliitikkojen arvostus yleensä (6,90). Jälleen naisten käsitys oli positiivisempi kuin miesten, joiden antama arvosana oli täsmälleen sama kuin heidän yleisarvionsa johtajien kyvyistä.

Näiden yksityiskohtaisempien mielipiteiden keskiarvot sijoittuvat asteikon puolivälin positiiviselle puolelle, kun World Values -tutkimuksen yleistä luottamusta koskevat käsitykset jäivät rajan negatiiviselle puolelle.

Politiikkaa ja poliitikkoja koskeviin mielipiteisiin liittyy yleisesti näkökulmasta johtuvaa hajontaa. Vaikka poliittisia päätöksentekijöitä monesti tutkimuksissakin moitiskellaan ja kritisoidaan, esimerkiksi tasavallan presidentti on nauttinut koko virkakautensa ajan aivan huippuluokan luottamusta.

Arvioihin liittyykin paljon tilannekohtaisuutta, ja niihin vaikuttavat myös julkisuudessa tilaa saavien persoonallisuuksien henkilökohtaiset piirteet. ”*Tavallinen*” päätöksentekijä niputetaan helposti siihen joukkoon, joka enemmistön mielestä mm. osallistuu suomalaisessa yhteiskunnassa tai talouselämässä tehtäviin turhiin, pelkästään muutosten tekemisen halusta tehtäviin muutoksiin.

Todellakin, melkein kahdella kolmasosalla (64 %) meistä on tällainen käsitys Suomen päätöksentekijöiden toiminnasta. 50-65 -vuotiaat, välisuomalaiset, työväestöön tai yrittäjiin kuuluvat sekä vasemmistopuolueita tai Vihreää liittoa kannattavat ovat väestöryhmiä, joissa kyseinen ajattelutapa saa keskimääräistä vielä suurempaa kannatusta.

Taloudellisen hyvinvoinnin merkitys kasvanut

Ajateltiin poliitikoista mitä tahansa, elämisen ja toimeentulon mahdollisuudet ovat suomalaisten mielestä parantuneet kuluneen puolen vuosisadan aikana. Kun 1954 asiaa arvioitiin (jälleen asteikolla 1-10), tulokseksi muodostui 7,40. Nyt koko väestön antama keskimääräinen luku lähentelee kahdeksaa ja naisten arviot hieman ylittävätkin sen.

Vaikka tuloksissa onkin jonkin verran vaihtelua, myös näkymät heikoimmiksi kokevat l. maanviljelijät, alle 20.000 • vuodessa ansaitseviin talouksiin kuuluvat sekä Vasemmistoliittoa kannattavat arvioivat tilanteen vähintään 7 ja puolen arvoiseksi.

Toisen ääripään muodostavat henkilöt, joissa usein yhdistyvät korkeakoulututkinnon suorittaminen, työskentely johtajana tai ylemmässä toimihenkilöammatissa ja kuuluminen ylimpiin tuloluokkiin (talouden vuositulot vähintään 50.000 •). Tällaisessa, usein pääkaupunkiseudulla asuvassa joukossa, tulevaisuuden toimeentulomahdollisuuksia pidetään 8 ja puolen – ja välillä hieman enemmänkin – edestä.

Elämän taloudellisen puolen korostaminen on saanut lisää jalansijaa ajatuksissamme. Se käy ilmi myös siitä, kuinka haastatellut tekivät valintansa kahden yhteiskunnallisen tavoitteen, yleisen taloudellisen hyvinvoinnin ja maan riippumattomuuden säilyttämisen välillä.

Hieman useampi (46 %) kylläkin nostaa pakkovalintatilanteessa jälkimmäisen ensin mainitun edelle. Silti taloudellista hyvinvointia ensisijaisena tavoitteena pitävien osuus (43 %) on käytännössä kaksinkertainen kuin vuonna 1954 (22 %).

Todellisuudessa se on vielä aavistuksen verran suurempi, sillä eksakti vertailu täytyy suorittaa miesten vastausten perusteella. Heidän preferenssinsä jakautuvat nyt kahden vaihtoehdon välillä tasan. Molemmat saivat 45 prosentin kannatuksen.

Riippumattomuuden kannatuksen muutokseen heijastuu kehitys, joka voi olla erittäin merkittävä kansalaisten ajattelun muutoksen kuvaaja, mutta jota ei voi laajemmin analysoida tässä.

Valtasen aineistossa nimittäin silloisen SKDL:n äänestäjät kannattivat vähiten maan riippumattomuutta, nyt vasemmistoliiton äänestäjien joukossa on suhteellisesti ottaen eniten riippumattomuuden kannattajia.

Esitetty kysymys ei selvästikään mittaa absoluuttista riippumattomuutta, vaan (ehkä implisiittistä) riippumattomuutta jostakin. Oliko 1954 päällimmäisenä riippumattomuus Neuvostoliitosta, nyt riippumattomuus USA:sta ja lännestä?

Muuttuuko elämä turvattommammaksi?

Maanpuolustusta ja turvallisuuspolitiikkaa sivuavissa tutkimuksessa vastaajia pyydetään usein arvioimaan, muuttuuko Suomen ja suomalaisten elämä lähitulevaisuudessa turvallisemmaksi vai turvattommammaksi.

Näin tehdään, vaikka empiiriset analyysit ovat osoittaneet, että monet vastaajat eivät ensisijaisesti arvioikaan tilannetta perinteisestä turvallisuuspolitiikan tai sotilaallisen maanpuolustuksen näkökulmasta. Useimpien arviot turvallisuuden tunteen kehittymisestä refleктоituvat voimakkaammin turvallisuuden sosiaali- seen kuin sotilaalliseen ulottuvuuteen.

Siitä huolimatta teema on mielenkiintoinen. Yleensä kysymys on esitetty siten, että valittavaksi on liitetty myös tilanteen muuttumattomuutta kuvaava vaihtoehto. Esimerkiksi lokakuussa 1997 toteutetussa tutkimuksessa tämän vaihtoehdon valitsi joka kolmas. Varusmiesten arvotutkimuksessa 2002 peräti kaksi kolmasosaa teki vastaavan valinnan.

Tässä tutkimuksessa sovellettiin tarkoituksella hieman tiukempaa lähestymistapaa. Vastaajat asetettiin pakkovalinnan eteen: tulevaisuuden sai nähdä vain joko nykyistä turvallisempana tai turvattomampana.

Annetut vastaukset antavat empiiristä todistusvoimaa kummankin skenaarion kannattajille. Turvallisempaa lähitulevaisuutta ennakoivia (47 %) kuitenkin löytää jonkin verran enemmän kuin päinvastaisesti ajattelevia (40 %).

Miehet suhtautuvat tulevaan toiveikkaammin kuin naiset. Pääkaupunkiseudulla asuvat, opiskelijat sekä kokoomuslaiset ja sosiaalidemokraatit ovat esimerkkejä keskimääräistä turvallisempia aikoja ennakoivista väestöryhmistä. Kielteisemmät ovat esim. Vihreän liiton kannattajien odotukset.

Turvallisuuteen ja suojeluun liittyvänä yksityiskohtana voidaan mainita, että väestönsuojelu – tai vuoden 1954 sanoin – *lailla määrätty toimenpiteet, jotka tarkoittavat siviiliväestön suojelua sodan tuhojen varalta* – ovat nykyisin huomattavasti kiinteämpi osa väestön ajattelua kuin 50 vuotta sitten.

Silloinkin toki enemmistö, 58 prosenttia, piti toimenpiteitä tarpeellisina. Nyt miehistä vastaavasti ajattelee jo 87 ja naisista peräti 93 prosenttia. Koko väestön keskiarvoksi muodustuu tasan 90 prosenttia.

Kansallinen identiteetti voimakas, suomalaisuus ylpeydenaihe

Monissa TNS Gallupinkin toteuttamissa tutkimuksissa on havaittu, että suomalaisten sitkeä taistelu talvi- ja jatkosodassa on tärkeä osa meidän itsestämme muodostamaa kansallista kuvaa. Kertomukset siitä, kuinka sota hävittiin, mutta itsenäisyys voitettiin tai kuinka syvät poliittiset kiistat unohdettiin, kun isänmaan etu oli tärkeämpi, viittavat maanpuolustushengen ja patriotismin olevan keskenään sukulaiskäsitteitä.

Valtanenkin kirjoitti diplomityössään J.V. Snellmania lainaten, että kansallishenki on ”*jatkuva sivistystapahtuma, joka syntyy kansakunnan alkamishetkenä ja häviää isänmaallisuuden sammuessa. Siksipä kukaan isänmaata vailla oleva ei saata ymmärtää kansallishenkeä*”.

Valtanen lisäksi analysoi Snellmania todeten, että ”*maanpuolustushengen käsitte sisältöä ajatellen on mielenkiintoista todeta, että jokin kansakunnan pyrkimys voimaan todistaa aina elävää kansallishenkeä ja merkitsee vain sen ponnistelua itsenäiseen kehitykseen, nostattaen kansallishenkeä ja itsenäisyyden puolustustahtoa*”.

Vaikka ei olisikaan aivan puhdasoppisin snellmanilainen, ei voi välttyä ajattelemasta, etteikö kansallisella identifioitumisella ja patriotismilla olisi ainakin teoreettinen yhteys maanpuolustustahtoon. Kysymykset suomalaisten identifioitumisen kohteesta ja laadusta sekä kansallisylpeydestä ovatkin maanpuolustusta koskevissa asennetutkimuksissa enemmän kuin mielenkiintoisia.

Tuoreessa tutkimuksessa haastateltavia pyydettiin kertomaan, mihin heille luetelluista ihmisryhmistä he tuntevat kuuluvansa kaikkein voimakkaimmin (vain yksi vaihtoehto siis sallittiin).

70 prosenttia sanoi tuntevansa itsensä ensisijaisesti suomalaiseksi. 14 prosenttia pitää itseään pohjoismaalaisena. Kymmenesosalla on erityisen voimakas, yksinomaan eurooppalaisesti suuntautunut identiteetti ja viisi suomalaista sadasta julistautuu maailmankansalaiseksi. Vuoden 2002 arvotutkimuksessa varusmiesten käsitykset osoittautuivat käytännössä aivan samanlaisiksi.

Identiteettiasiat ovat kiinnostaneet myös Euroopan unionia. Esimerkiksi vuonna 2003 komissio raportoi Eurobarometri-tutkimuksessaan asiasta.

Meikäläisistä suurempi osa kuin minkään muun EU-maan kansalaisista suuntautui identiteetiltään joko täysin kansallisesti tai ensisijaisesti kansallisesti mutta osin myös eurooppalaisesti. Kyseisen tutkimuksen perusteella 55 prosenttia maamme asukkaista piti itseään yksinomaan suomalaisena.

Ero tämän tutkimuksen tuloksiin selittyy kysymyksenasettelulla. Nyt oltiin kiinnostuneita vain yhdestä, ensisijaista identifioitumisen kohteesta. Sellaisessa pakkovalintatilanteessa suomalaisuus osoittautui olevan ”vieläkin kovempaa valuuttaa”.

Lisäksi voidaan panna merkille World Values -tutkimuksen havainto. Sen mukaan useampi kuin joka toinen kadulla vastaan kävelevä ”mattimeikäläinen” on erittäin ylpeä siitä, että on suomalainen. Kaiken kaikkiaan 92 prosenttia tuntee vähintään jonkin verran ylpeyttä kansallisuudestaan.

Samasta kuviosta selviävät myös lähinaapureidemme käsitykset. Vaikka myös ruotsalaiset suhtautuvat erityisellä lämmöllä ruotsalaisuuteen, vievät suomalaiset silti pisimmän korren.

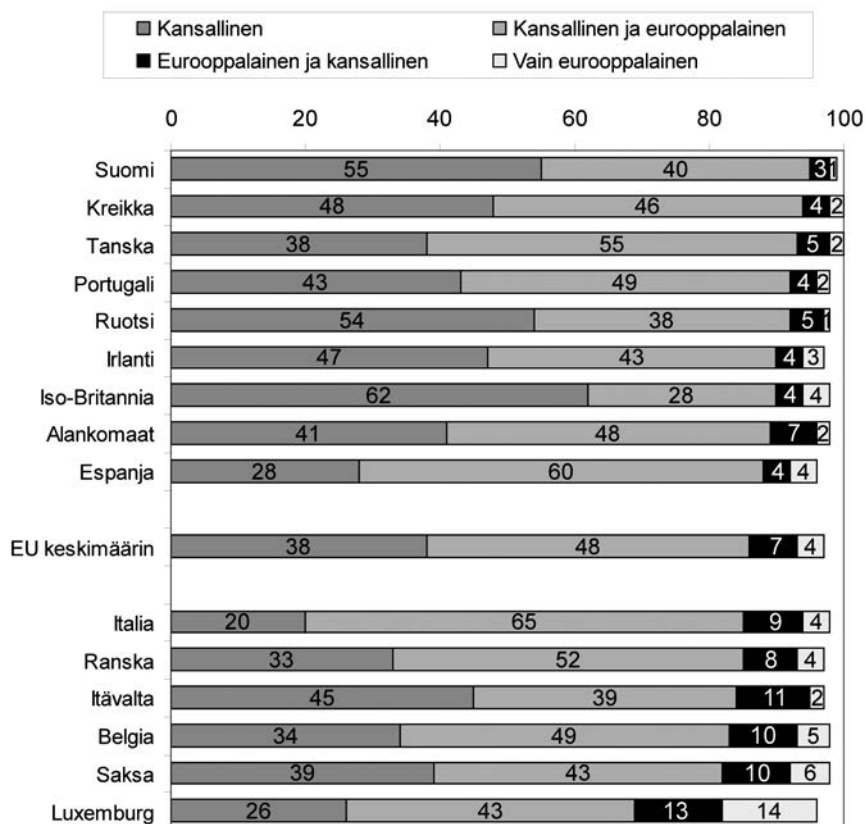
Tiukassa tilanteessa haluttaisiin panna kova kovaa vastaan

Perinteinen maanpuolustustahtokysymys mittaa hyvin kansalaisten yleisnäkemyksiä siitä, pitäisikö oman yhteiskunnan puolustautua aseellisesti joutuesaan hyökkäyksen kohteeksi.

Esim. Risto Sinkon varusmiesten arvotutkimusaineistosta tekemät analyysit kuitenkin paljastavat, että tämä perinteisellä tavalla kysytty maanpuolustustahtokorrelloi voimakkaasti suomalaista identiteettiä kuvaavien kysymysten kanssa. Yhteys on siinä määrin ilmeinen, että ”klassinen puolustustahtomittari” -nimityksen sijasta voitaisiin yhtä hyvin puhua suomalaisen identiteetin maanpuolustustahtokomponentista.

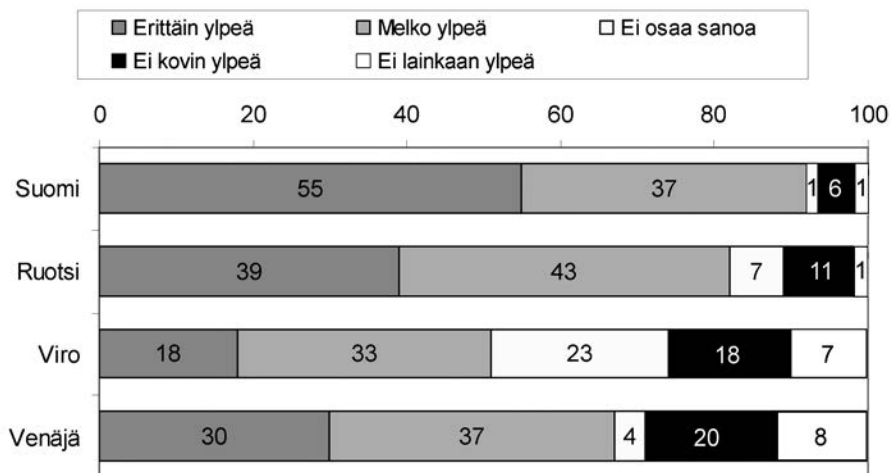
Kansallinen vs. eurooppalainen identiteetti (%)

Lähde: Eurobarometri 57.1. EU:n komissio, 2003

Ylpeys oman maan kansalaisuudesta (%)

Lähde: World Values 2000. TNS Gallup Oy.

Kysymyksen perusteella ei siten voi vetää kovin suoria johtopäätöksiä kansalaisten valmiuksista henkilökohtaisiin uhrauksiin maan puolustamisen vuoksi.

Monia kuitenkin kiinnostaa – ainakin ajatusleikkinä – voisiko talvisodan ihme toistua. Olisivatko tämän päivän suomalaiset valmiita henkilökohtaisiin uhrauksiin tiukimman paikan tullen?

Rauhan oloissa kysymykseen ei tietenkään voi vastata tyhjentävästi. Ajatusleikkiä voi kuitenkin käydä esim. ruotsalaisen Kurt Törnqvistin jo 1970 -luvulla luomien käsitteiden avulla. Hän ensinnäkin erotti toisistaan sodan- ja rauhan-aikojen puolustustahdon ja jakoi jälkimmäisen yleiseen ja henkilökohtaiseen komponenttiin.

Tutkimuksissa usein esitetty perinteinen kysymys sopii hyvin yleisen maanpuolustustahdon tutkimiseen, mutta henkilökohtainen komponentti vaatii oman tarkastelutapansa.

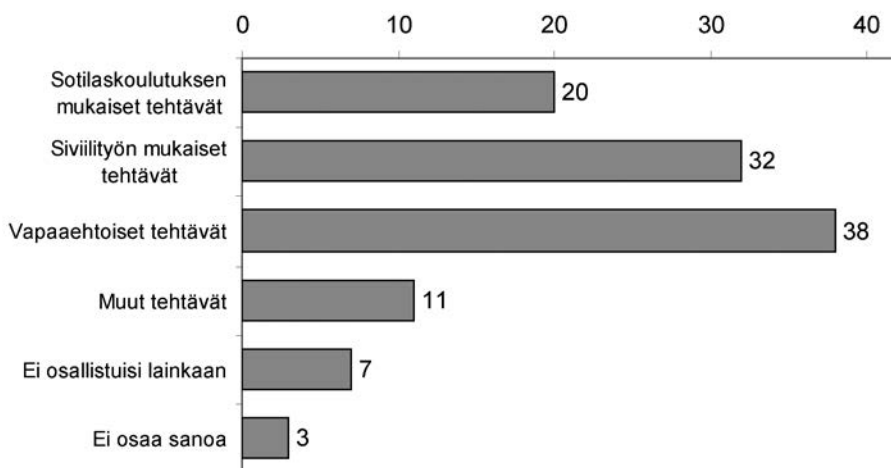
Tässä tutkimuksessa haastatelluilta kysyttiin, olisivatko he valmiit osallistumaan maanpuolustuksen eri tehtäviin, jos Suomi joutuisi hyökkäyksen kohteeksi. Kukin saattoi valita tehtävänsä: nykyisen sotilaskoulutuksensa tai nykyisen siviilityönsä mukaisen, jonkin vapaaehtoisen tai muun tehtävän. Lisäksi jokaiselle annettiin mahdollisuus kieltäytyä.

Tuloksia tulkittaessa on hyvä muistaa, että kaikki nämä vaihtoehdot esitettiin vastaajan kannalta täysin tasaveroisina. Millään tavalla ei korostettu sotilaspalvelusta tai osallistumista ylipäänsä.

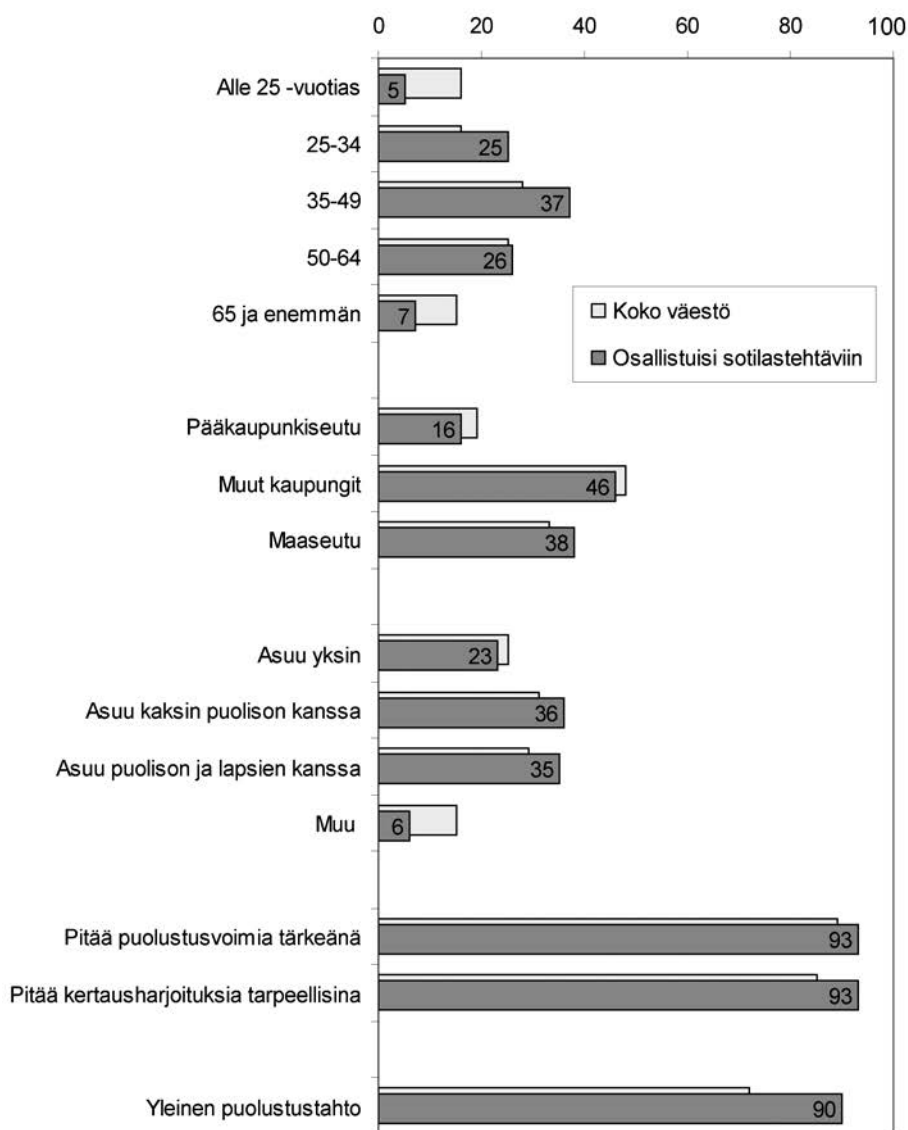
Valtaosa suomalaisista olisi silti valmis antamaan panoksensa. Vain 7 prosenttia kieltäytyi osallistumasta millään tavoin. Kolmasosa voisi olla siviilityönsä mukaisissa ja 38 prosenttia vapaaehtoisissa tehtävissä. Joka viides suostuisi osallistumaan sotilaskoulutuksensa mukaisiin tehtäviin.

Osallistumishalukkuus maanpuolustuksen eri tehtäviin, jos Suomeen hyökättäisiin (%)

Valmis osallistumaan sotilaskoulutuksensa mukaisessa tehtävässä, jos Suomeen hyökätään (%)

Käytännössä kaikki sotilastehtäviin suostuvat ovat miehiä. Siksi koko väestöstä laskettu prosenttiluku antaa sellaisenaan harhaanjohtavan käsityksen tilanteesta. Kaikista miehistä 47 prosenttia nimittäin haluaisi sotapalvelukseen, jos Suomeen hyökkättäisiin.

Eräät olisivat valmiita täyttämään osuutensa useammallakin tavalla (vaihtoehtojen yhteenlaskettu prosenttimäärä 111). Suurimmaksi osaksi kyse on hieman iäkkäämmistä miehistä, jotka voisivat ajatella siviilityönsä mukaisen panoksen lisäksi myös sotilaallisen tehtävän suorittamista.

Sotilastehtävät valinnut joukko ei juurikaan poikkea profiililtaan koko väestön keskiarvosta. He jakaantuvat iältään aika tavalla kuten väestö yleensäkin, joskin alle 25-vuotiaita ei ole aivan yhtä paljon. Seikka selittyy sillä, etteivät kaikki tähän ikäryhmään kuuluvista miehistä ole vielä ehtineet saada taistelijan peruskoulutusta. Sotilastehtävät valinnut joukko jakaantuu myös alueellisesti ja elinvaiheensa mukaan varsin hyvin koko väestön tapaan.

Hieman keskimääräistä suurempi osa kuitenkin pitää puolustusvoimia tärkeänä ja kertausharjoituksia tarpeellisina. Yleinen puolustustahtokin on tällä joukolla selvästi korkeampi kuin koko väestöllä ja jonkin verran korkeampi kuin miehillä keskimäärin.

Kun tuloksia tarkastelee suhteellisesti, havaitsee sotilasarvon vaikuttavan käsi-tyksiin. Upseerikoulutuksen saaneista 58 prosenttia haluaisi osallistua sotilastehtäviin. Aliupseereista 54 prosentilla on sama halu, miehistöstä hieman harvemmallalla l. 42 prosentilla.

Monet sotilaskoulutuksensa mukaista tehtävää havittelevat kuitenkin karsiutuisivat tositalanteessa jo ikänsä puolesta. Siksi maanpuolustustahdon henkilökohtaista ulottuvuutta tarkasteltiin niiden alle 35-vuotiaiden parissa, jotka ovat suorittaneet varusmiespalveluksen.

Tässä rintamajoukot tosiasiallisesti täyttävässä joukossa on – ainakin asennetasolla – suuri valmius tehdä henkilökohtaisia uhrauksia. Jos Suomi joutuisi sotilaallisen intervention kohteeksi, 71 prosenttia haluaisi osallistua nimen omaan sotilaskoulutuksensa mukaisiin tehtäviin maan puolustamiseksi.

Viite

- ¹ Valtasen tutkimuksessa haastateltiin 320 17-45 -vuotiasta miestä henkilökohtaisin haastatteluin. Haastattelutyön suoritti 48 Suomen Gallupin koulutettua haastattelijaa 3 - 4.3.1954.

Otanta, tai Tauno Hellevuon sanoin, sampling perustui kiintiöpoimintaan. Ensin valittiin tutkimuspaikkakunnat, 13 kaupunkia, 4 kauppala ja 23 maalaiskuntaa eri puolilta maata niin, että saatiin tyydyttävä läpileikkaus eri tyyppisistä kunnista ja eri lääneistä. Eri ikäisille ja elinkeinoryhmien edustajille määriteltiin tehdyn väestölaskennan perusteella haastattelukiintiöt. Ikäryhmiä oli kolme: 17-25 (30 % koko näytteestä), 26-35 (40 %) sekä 36-45 vuotiaat (30 %). Elinkeinoryhmiä määriteltiin viisi kappaletta: talonpoikaisväestö 35 % koko näytteestä (maanomistajat, maan vuokraajat, maatalouden työnjohtajat), maatalous- ja metsätyöväestö sekä kalastajat 9 %, muu työväestö 39 % (käsityöläiset ja ns. palveluskunta), ns. keskiluokka 11 % (ei-johtavassa asemassa olevat henkisen työn tekijät) sekä johtavan henkisen työn tekijät 6 %.

Teknisessä raportissa viitattiin aineiston laajuuden yhteydessä ”sampling-suhteeseen”. Hellevuo totesi, että *”kun maaseudulla asuu lähes kaksi kertaa enemmän kyseisiä väestöryhmiä kuin asutuskeskuksissa, niin sampling-suhde tehtiin asutuskeskuksissa puolta suuremmaksi kuin maaseudulla, että myös asutuskeskuksista saatiin riittävän suuri näyte. Tuloksia laskettaessa sampling-suhde korjattiin antamalla maaseudun aineistolle paino 2”*.

Kley 21.10.54.

Kapteeni J Valtasen diplomityön arvostelu
=====

Aihe: Maanpuolustushengen (-tahdon) kehittämisen ja ylläpitämisen edellytykset ja mahdollisuudet erityisesti nuorison keskuudessa.

Aihe on laskettava kuuluvaksi vaikeiden aiheiden joukkoon, sillä mitään valmista ei tutkimuksessa ole juuri ollut käytettävissä. Tämän vuoksi on kirjoittajan ollut pakko esittää omaperäistä ja syventyä laajaan lähdeaineistoon saadakseen perusteita työlleen. Lähdeaineistosta on erityisesti mainittava aiheeseen liittyvän gallup-tutkimuksen tulokset, joita on ansiokkaalla tavalla käytetty hyväksi ja joiden perusteella kirjoittaja on voinut tehdä uusia näköaloja aukovia johtopäätelmiä. Meikäläiselle lukijalle juuri nämä kohdat ovat erityisen kiintoisia.

Tämän sekä muun lähdeaineiston pohjalta on kirjoittajan onnistunut luoda selväpiirteinen ja omaperäinen käsitys aiheeseen liittyvistä monista ongelmista ja esittää niille loogisia, omaperäisiä ratkaisuja. - Koko työstä saa sen vaikutelman, että kirjoittaja on todella syventynyt tutkimuskohteeseen, josta johtuu, että hän on saanut otteen aiheeseen ja luonut tutkimuksesta omintakeisen loogisen kokonaisuuden.

Käsillä oleva tutkimus on paikoin melko raskasta luettavaa. Tämä johtunee ehkä liiankin perusteellisesta tieteellisyydestä. Esitykselle olisi ehkä ollut eduksi lyhennellä si-

nänsä päteviä perusteluja, jolloin työ ei olisi päässyt paitsumaan luvattoman laajaksi, kuten nyt on tapahtunut. Paikoin on sanonta tieteellisyydessään varsin vaikeatajuista, joskin toiselta puolen on sanottava, että usein esitys huipentuu hyvin selväpiirteisiksi, omaperäisiksi ja kaikille ymmärrettäviksi johtopäätelmiksi. Epäilemättä esitys olisi voittanut paljon, jos kirjoittaja ei olisi pyrkinyt esittämään kaikkea mitä tietää, vaan rajoittunut siihen, mikä on ehdottoman välttämätöntä.

Esitys on raskaahkoa lukuisine pää- ja alaotsikkoineen, jotka ovat omiaan sekoittamaan lukijaa. Kielenkäyttö ja tyyli ovat lukijaa vakuuttavaa. Häiritsevänä tekijänä on mainittava lukuisat lyöntivirheet tekstissä, jotka voivat johtua kirjoittajasta riippumattomista seikoista.

Kirjoituksen heikoin osa lienee sen III luku, yhteenve-to. Sen luettuaan jää kaipaamaan positiivisia ehdotuksia siitä, mitä olisi kirjoittajan mielestä tehtävä tutkimuksen tuloksien nojalla otsikossa esitetyn ongelman ratkaisemiseksi. Osviitat ja mahdollisuudet niiden toteuttamiseksi meillä olisivat panneet selvän loppupisteen tutkimukselle.

Lopuksi mainittakoon, että kirjoittaja on joutunut suorittamaan työnsä varsin itsenäisesti, sillä tutkimusaihe on liikkunut niin kyntämättömällä saralla, että tutkimuksen ohjaamisessa ei työn valvojallakaan ole ollut paljon sanottavaa. Diplomityölle määrätyn sivumäärän ylittämiseen on kirjoittaja saanut luvan, joskin hän on tätä lupaa käyttänyt ehkä liiankin vapaasti hyväkseen.

Työn runsaat vahvat puolet ja sen vaikeusasteen huomioiden katson voivani esittää siitä arvosanaksi k i i t e t -
t ä v ä .

Työn arvostelija
Eversti

E W Kukkonen

P Ä Ä E S I K U N T A

Koulutusosasto

N:o **2868**/Valtsto/6 d

Asia lausunto

Viite SKK:n lähete n:o 692/8/
2.10.54

11. 10. 54
692/8

Helsinki, 11.10.1954
2/VSS/SP

Sotakorkeakoulu

Tämän ohella lähetetään everstiluutnantti M A Hurmeen lausunto kapteeni J V a l t a s e n diplomityöstä, joka samalla palautetaan.

Koulutusosaston päällikkö
Eversti

Ali Koskimaa
Ali Koskimaa

Valistus- ja liikuntakas-
vatus toimiston päällikkö
Everstiluutnantti

M. A. Hurme
M A Hurme

Helsinki, 11.10.1954

S o t a k o r k e a k o u l u
Helsinki

Pyydettyinä lausuntonani kapteeni J V a l t a s e n diplomityöstä "Maanpuolustushengen (-tahdon) kehittämisen ja ylläpitämisen edellytykset ja mahdollisuudet erityisesti nuorison keskuudessa" esitän seuraavaa.

Työ osoittaa, että sen laatija on perusteellisesti perehtynyt sängen laajaan lähdeaineistoon. Aihetta on käsitelty monipuolisesti ja käsittelyssä on pyritty ottamaan huomioon kaikki asiaan vaikuttavat syyt ja niiden yhteys maanpuolustushengen (-tahdon) kehittämiseen ja ylläpitämiseen. Johtopäätökset, joihin kapteeni Valtanen on päätenyt, ovat mielestäni loogillisen ajattelun tuloksia ja oikeita. Työn jäsentelyn kokonaisuuksien painostus on myös oikea.

Hyvistä puolista mainittakoon

- omintakeisesti hankittu laaja Gallup-aineisto ja sen oikea käsittely
- asialliset ja todellisuuteen sopeutuvat esitykset kysymysten ratkaisemiseksi
- uusien tekijöiden esilleottaminen ja niiden johdonmukainen käsittely.

Heikkouksista mainittakoon, että lopullisessa yhteenvedossa on pääasiassa tyydytty vain jo aikaisemman käsittelyn yhteydessä esiintyneiden johtopäätösten korostamiseen.

Huomioon ottaen edellä esitetyt hyvät ja huonot puolet katson voivani suositella työstä arvosanaa kiitettävä.

Everstiluutnantti

R. Karhinen

M. F. Hurme
M A Hurme

Diplomityö

MAANPUOLUSTUSHENGEN (-TAHDON) KEHITTÄMISEN JA
=====

YLLÄPITÄMISEN EDELLYTYKSET JA MAHDOLLISUUDET
=====

ERITYISESTI NUORISON KESKUUDESSA
=====

Kapteeni

J Valtanen

MSL 20

Sisällys

=====

	Sivu
Alkusanat	1
Johdanto	2
A. Tutkimuksen kohde ja aiheen rajoittaminen	2
B. Tutkimusmateriaali	4
I Luku Maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen yleiset edellytykset	5
A. Maanpuolustushengen yleinen olemus ja käsitesisältö	5
B. Mitä ovat maanpuolustustahto ja maanpuolustushenki	9
C. Maanpuolustustahdon henkinen perusta	11
1. Valtakunnan voiman perustekijät	11
2. Totaalinen sota ideologisena aikakautena	14
3. Maanpuolustushengen käsitesisällön laajentaminen	19
a. Aikakauden haaste demokraattisille kansoille	19
b. Tämänhetkinen mielipide isänmaallisuudesta	20
c. Näkökohtia suomalaisen demokratian ideologian olemuksesta	22
d. Yhteenveto	26
D. Maanpuolustustahdon yleiset perustekijät. Tämänhetkinen tilanne mielipidetutkimusten valossa	27
1. Yleistä	27
2. Suomalaisen kansanluonteen (kansallisluonteen) ilmeneminen maanpuolustushenkeen vaikuttavassa ajattelussa	29
3. Yleinen henkinen asennoituminen. Kansallinen moraali	31
a. Yleistä	31

	Sivu
b. Tuloksettomien sodan välit- tömät seuraukset	32
- Demoralisoituminen	32
- Aseleposopimus	33
- Puolustuslaitoksen olemas- saolo	33
- Puolustuslaitoksen demokra- tisoiminen	34
- Upseereiden erottaminen	34
- Sotasyyllisyysoikeuden- käynti	35
- Asekätköjuttu	35
- Uusi ulkopoliittinen suun- tautuminen	35
- Sisäpoliittinen uudelleen- ryhmittäminen	36
- Henkinen kriisi	36
c. Sotien oikeutuksen ja merkityk- sen ymmärtäminen	37
d. Materialisoituminen	37
e. Luottamuspuola	38
f. Yhteenveto	39
4. Yhteistuntoisuus (solidarisuus) voimassaolevaa yhteiskuntajärjes- tystä kohtaan ja maan riippumat- tomuuden arvostaminen	40
a. Yleisiä näkökohtia	40
b. Tämänhetkinen tilanne	41
c. Yhteenveto	43
5. Yhteenkuuluvuuden tunne eri kansa- laispiirien kesken	43
a. Yleisiä näkökohtia	43
b. Tämänhetkinen tilanne	44
6. Luottamus maan johtoon ja sen politiikan hyväksyminen	45
a. Luottamus maan johtoon	45
b. Maan johdon harjoittaman po- litiikan hyväksyminen	46

	Sivu
c. Yleinen mielipide maan tämänhetkisestä poliittisesta asemasta	48
7. Sodan vaaran huomioon ottaminen ja sodan pelko	49
a. Yleisiä näkökohtia	49
b. Tämänhetkinen tilanne	50
8. Luottamus omiin poliittisiin ja sotilaallisiin mahdollisuuksiin selviytyä kriisitilanteessa	51
a. Yleisiä näkökohtia	51
b. Tämänhetkinen tilanne	52
- Poliittiset mahdollisuutemme	52
- Sotilaalliset mahdollisuutemme	52
c. Yhteenveto	52
9. Tietoisuus sellaisen sodan seurauksista, johon joudutaan valmistautumatta	53
a. Yleisiä näkökohtia	53
b. Tämänhetkinen tilanne	53
- Väestönsuojelutyön tarpeellisuus	54
- Kertausharjoitusten tarpeellisuus	54
c. Yhteenveto	54
10. Henkinen voima kestää rauhan ajan ideologinen paine ja sodan järkytykset	54
a. Yleisiä näkökohtia	54
b. Tämänhetkinen tilanne	57
c. Yhteenveto	59
E. Maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen yleiset edellytykset. Johtopäätökset	59
1. Perusedellytykset	59
a. Maanpuolustustahdon henkisen perustan määrittäminen	59

	b. Maanpuolustushengen vaikuttavan yleisen mielipiteen kartoittaminen	60
2.	Muita edellytyksiä	61
	a. Valtakunnallisen luottamuspu- lan vähentäminen ja poistami- nen	61
	b. Uuden valtakunnallisen ajatte- lutavan (mielenlaadun) herät- täminen koko kansan keskuudessa	63
	c. Sodan mahdollisuuden ja sen seu- rausten oikea arvostaminen	65
	d. Rauhan ja sodan ajan vaatiman henkisen voiman ja vastustusky- vyn lisääminen erityisesti nuo- rison keskuudessa	67
II Luku	Maanpuolustushengen kehittämisen ja yllä- pitämisen mahdollisuuksia erityisesti nuo- rison keskuudessa	68
	A. Yleinen mielipide. Nuorison mielipi- teen muodostuminen	68
	B. Maanpuolustustahdon kehittämisen oi- keudellinen perusta	70
	C. Eri tekijöiden osuus ja mahdollisuuksia	74
	1. Kodit	74
	2. Koulut	77
	a. Koulun merkitys nuorison mie- lipiteen muodostajana	77
	b. Koulun mahdollisuuksia	79
	3. Toveriympäristö	80
	4. Nuorisojärjestöt	81
	a. Nuorisojärjestöjen osuus ja merkitys	81
	b. Nuorisojärjestöjen mahdollisuuksia	83
	5. Valtiovalta	86
	a. Valtiovallan tämänhetkinen kan- ta maanpuolustuskysymyksiin	86
	b. Valtiovallan mahdollisuuksia	88
	6. Poliitikka ja puolueet	91

Sisällys
=====

	Sivu
Alkusanat	1
Johdanto	2
A. Tutkimuksen kohde ja aiheen rajoittaminen	2
B. Tutkimusmateriaali	4
I Luku Maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen yleiset edellytykset	5
A. Maanpuolustushengen yleinen olemus ja käsitesisältö	5
B. Mitä ovat maanpuolustustahto ja maanpuolustushenki	9
C. Maanpuolustustahdon henkinen perusta	11
1. Valtakunnan voiman perustekijät	11
2. Totaalinen sota ideologisena aikakautena	14
3. Maanpuolustushengen käsitesisällön laajentaminen	19
a. Aikakauden haaste demokraattisille kansoille	19
b. Tämänhetkinen mielipide isänmaallisuudesta	20
c. Näkökohtia suomalaisen demokratian ideologian olemuksesta	22
d. Yhteenveto	26
D. Maanpuolustustahdon yleiset perustekijät. Tämänhetkinen tilanne mielipidetutkimusten valossa	27
1. Yleistä	27
2. Suomalaisen kansanluonteen (kansallisluonteen) ilmeneminen maanpuolustushenkeen vaikuttavassa ajattelussa	29
3. Yleinen henkinen asennoituminen. Kansallinen moraali	31
a. Yleistä	31

	Sivu
b. Tuloksettomien sodan välit- tömät seuraukset	32
- Demoralisoituminen	32
- Aseleposopimus	33
- Puolustuslaitoksen olemas- saolo	33
- Puolustuslaitoksen demokra- tisoiminen	34
- Upseereiden erottaminen	34
- Sotasyällisyyssoikeuden- käynti	35
- Asekätköjuttu	35
- Uusi ulkopoliittinen suun- tautuminen	35
- Sisäpoliittinen uudelleen- ryhmittäminen	36
- Henkinen kriisi	36
c. Sotien oikeutuksen ja merkityk- sen ymmärtäminen	37
d. Materialisoituminen	37
e. Luottamuspuola	38
f. Yhteenveto	39
4. Yhteistuntoisuus (solidarisuus) voimassaolevaa yhteiskuntajärjes- tystä kohtaan ja maan riippumat- tomuuden arvostaminen	40
a. Yleisiä näkökohtia	40
b. Tämänhetkinen tilanne	41
c. Yhteenveto	43
5. Yhteenkuuluvuuden tunne eri kansa- laispiirien kesken	43
a. Yleisiä näkökohtia	43
b. Tämänhetkinen tilanne	44
6. Luottamus maan johtoon ja sen politiikan hyväksyminen	45
a. Luottamus maan johtoon	45
b. Maan johdon harjoittaman po- litiikan hyväksyminen	46

	Sivu
c. Yleinen mielipide maan tämänhetkisestä poliittisesta asemasta	48
7. Sodan vaaran huomioon ottaminen ja sodan pelko	49
a. Yleisiä näkökohtia	49
b. Tämänhetkinen tilanne	50
8. Luottamus omiin poliittisiin ja sotilaallisiin mahdollisuuksiin selviytyä kriisitilanteessa	51
a. Yleisiä näkökohtia	51
b. Tämänhetkinen tilanne	52
- Poliittiset mahdollisuutemme	52
- Sotilaalliset mahdollisuutemme	52
c. Yhteenveto	52
9. Tietoisuus sellaisen sodan seurauksista, johon joudutaan valmistautumatta	53
a. Yleisiä näkökohtia	53
b. Tämänhetkinen tilanne	53
- Väestönsuojelutyön tarpeellisuus	54
- Kertausharjoitusten tarpeellisuus	54
c. Yhteenveto	54
10. Henkinen voima kestää rauhan ajan ideologinen paine ja sodan järkytykset	54
a. Yleisiä näkökohtia	54
b. Tämänhetkinen tilanne	57
c. Yhteenveto	59
E. Maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen yleiset edellytykset. Johtopäätökset	59
1. Perusedellytykset	59
a. Maanpuolustustahdon henkisen perustan määrittäminen	59

	b. Maanpuolustushenkeen vaikuttavan yleisen mielipiteen kartoittaminen	60
2.	Muita edellytyksiä	61
	a. Valtakunnallisen luottamuspu- lan vähentäminen ja poistami- nen	61
	b. Uuden valtakunnallisen ajatte- lutavan (mielenlaadun) herät- täminen koko kansan keskuudessa	63
	c. Sodan mahdollisuuden ja sen seu- rausten oikea arvostaminen	65
	d. Rauhan ja sodan ajan vaatiman henkisen voiman ja vastustusky- vyn lisääminen erityisesti nuo- rison keskuudessa	67
II Luku	Maanpuolustushengen kehittämisen ja yllä- pitämisen mahdollisuuksia erityisesti nuo- rison keskuudessa	68
	A. Yleinen mielipide. Nuorison mielipi- teen muodostuminen	68
	B. Maanpuolustustahdon kehittämisen oi- keudellinen perusta	70
	C. Eri tekijöiden osuus ja mahdollisuuk- sia	74
	1. Kodit	74
	2. Koulut	77
	a. Koulun merkitys nuorison mie- lipiteen muodostajana	77
	b. Koulun mahdollisuuksia	79
	3. Toveriympäristö	80
	4. Nuorisojärjestöt	81
	a. Nuorisojärjestöjen osuus ja merkitys	81
	b. Nuorisojärjestöjen mahdollisuuk- sia	83
	5. Valtiovalta	86
	a. Valtiovallan tämänhetkinen kan- ta maanpuolustuskysymyksiin	86
	b. Valtiovallan mahdollisuuksia	88
	6. Poliitikka ja puolueet	91

	Sivu
7. Puolustuslaitos	93
a. Puolustuslaitoksen asema ja nykyinen kasvatustehtävä	93
b. Puolustuslaitoksen rauhan ajan merkityksen uudelleen arviointi	95
c. Puolustusvoimien mahdollisuuksia	98
d. Eräitä tämänhetkisiä kansan käsityksiä puolustusvoimista	101
e. Yhteenveto	102
8. Urheilu	102
a. Urheilun merkitys maanpuolustustahdolle ja -hengelle	102
b. Suomalaisen urheilun kriisi	105
c. Urheilun mahdollisuuksia	107
d. Yhteenveto	110
9. Kristillinen usko; kirkko ja uskonnolliset yhdyskunnat	110
a. Kristillisyyden ja kirkon osuus Suomen kansan elämässä	110
b. Kristillisen uskon merkitys; kirkon ja uskonnollisten yhdyskuntien mahdollisuuksia	112
10. Julkinen sana; tiedotus- ja propagandatoiminta	114
a. Tiedotus- ja propagandatoiminnan edellytyksiä	114
b. Julkisen sanan eri muodot; niiden mahdollisuuksia	115
- Painettu sana	115
- Radio	117
- Yhdistetyt näkö- ja kuulovälittäjät	118
- Muita keinoja	121
c. Yhteenveto	122
11. Muita mahdollisuuksia	122

	Sivu
D. Johtopäätökset maanpuolustushengen kehittämisen mahdollisuuksista	125
III Luku Yhteenveto	127

Lähteet
=====

Kirjallisuus

- Are opinion polls usefull
Washington, War Department
46 s, 1946
Sotatieteellinen Keskuskirjasto
- Betänkande och förslag rörande upplysningsverksamhet
om och inom försvaret
Stockholm, Försvarsdepartement
140 s, 1946
Sotatieteellinen Keskuskirjasto
- Castrén, E
Kansainvälinen oikeus
Helsinki, WSOY
410 s, 1947
Sotakorkeakoulu
- Channer, G O R
Ideological offensive
A Report on Moral Re-Armament and the
Armed Forces
London, MRA
75 s, 1951
Kirjoittajalla
- Doob, L W
Allmänna opinionen och propagandan
Stockholm, Hugo Gebers förslag
558 s, 1952
- Dünn, F S
War and the mind of men
New York, Harper & Brothers
115 s, 1950
Sotatieteellinen Keskuskirjasto
- Friden, O
Tyskland efter Hitler
Stockholm, Bonniers
200 s, 1944
Sotatieteellinen Keskuskirjasto
- Hakulinen, J
Propagandan käsikirja
Helsinki, Otava
312 s, 1951
Sotatieteellinen Keskuskirjasto
- Helanko, R
Turun poikasakit
Turku, Turun Yliopiston tohtorinväitöskirja
260 s, 1953
Kirjoittajalla
- Howard, P
Aatteet marssivat
Helsinki, WSOY

230 s, 1948
Kirjoittajalla

Howard, P
Uudelleen rakennettu maailma
Helsinki, WSOY
297 s, 1952
Kirjoittajalla

Howell, E
Cold war problems
London, Journal Royal United Service Institution
198 s, 1951
Sotatieteellinen Keskuskirjasto

Kansanaho, E
Heränneitä karoliineja
Helsinki, Suomen Lähetysseura
315 s, 1950
Kirjoittajalla

Krohn, E
Henkisen kulttuurimme kohtalo
Jyväskylä Gummerus
135 s, 1948
Kirjoittajalla

Leppo, J
Propaganda, ratkaiseva ase
Helsinki, Otava
270 s, 1939
Sotatieteellinen Keskuskirjasto

Lerner, D
Propaganda in war and crisis
New York, G W Stewart
500 s, 1951
Sotatieteellinen Keskuskirjasto

Linebarger, P
Psychological warfare
Washington, Infantry Journal Press
259 s, 1948

Martel, G
The Problem of security
London, Michael Joseph ltd
171 s, 1945
Sotatieteellinen Keskuskirjasto

Murray & Löfgren
För Nordens frihet
Stockholm, Norstedt
251 s, 1949
Sotatieteellinen Keskuskirjasto

Niininen, R
Kirkko miesten näkökulmasta

Mikkeli
120 s, 1947
Kirjoittajalla

Opetusministeriö
Suomen nuorisotyön järjestelmä
Helsinki, Opetusministeriö
118 s, 1952
Kirjoittajalla

Overstreet, H A
Henkinen kypsyys
Helsinki, WSOY
218 s, 1951
Kirjoittajalla

Palo, T I
Kansan käsitys kirkosta
Helsinki, Suomen kirkon seurakuntatyön keskusliitto
150 s, 1952
Kirjoittajalla

Psykologiskt försvär
Stockholm, Statens offentliga utredningar 1953:27
Inrikesdepartement
253 s, 1953
Kirjoittajalla

Puolustusministeriö
Ohjeita henkisen väestönsuojelun järjestelystä
ja suorittamisesta
Helsinki, Otava
50 s, 1939
Pääesikunnan Koulutusosasto

Puukari, A
Yleisestä mielipiteestä
Helsinki, Otava
955 s, 1946
Sotatieteellinen Keskuskirjasto

Reserviupseeriliitto
Peruskalliomme - maanpuolustus
Helsinki, Reserviupseeriliitto
152 s, 1951
Sotakorkeakoulu

Royal Institute of International affairs
Defence in the cold war -
The struggle of ideas
London 123 s, 1950
Sotatieteellinen Keskuskirjasto

Salomaa, J E
J V Snellman
Helsinki, WSOY
639 s, 1944
Kirjoittajalla

Mikkeli
120 s, 1947
Kirjoittajalla

Opetusministeriö
Suomen nuorisotyön järjestelmä
Helsinki, Opetusministeriö
118 s, 1952
Kirjoittajalla

Overstreet, H A
Henkinen kypsyys
Helsinki, WSOY
218 s, 1951
Kirjoittajalla

Palo, T I
Kansan käsitys kirkosta
Helsinki, Suomen kirkon seurakuntatyön keskusliitto
150 s, 1952
Kirjoittajalla

Psykologiskt försvar
Stockholm, Statens offentliga utredningar 1953:27
Inrikesdepartement
253 s, 1953
Kirjoittajalla

Puolustusministeriö
Ohjeita henkisen väestönsuojelun järjestelystä
ja suorittamisesta
Helsinki, Otava
50 s, 1939
Pääesikunnan Koulutusosasto

Puukari, A
Yleisestä mielipiteestä
Helsinki, Otava
955 s, 1946
Sotatieteellinen Keskuskirjasto

Reserviupseeriliitto
Peruskalliomme - maanpuolustus
Helsinki, Reserviupseeriliitto
152 s, 1951
Sotakorkeakoulu

Royal Institute of International affairs
Defence in the cold war -
The struggle of ideas
London 123 s, 1950
Sotatieteellinen Keskuskirjasto

Salomaa, J E
J V Snellman
Helsinki, WSOY
639 s, 1944
Kirjoittajalla

Sprout, H & M

Foundations of National Power
New York, D Van Norstad company, inc
810 s, 1952
Sotatieteellinen Keskuskirjasto

Tilastollinen vuosikirja 1943, 1946-47 ja 1952

Tilastokatsauksia, huhtikuu 1954
Tilastollinen Päätoimisto

Waris, H

Suomalaisen yhteiskunnan rakenne
Helsinki, Otava
365 s, 1948
Sotatieteellinen Keskuskirjasto

Weinstein, A

Armee ohne Phatos
Die Deutsche Wiederbewaffnung in
urteil ehemaligen Soldaten
Bonn, Köller - Verlag
166 s, 1951
Sotatieteellinen Keskuskirjasto

Vinding, M

Danmarks sikkerhed
- Psykologisk strategi
Kjøbenhavn, Nyt nordisk Forlag Arnold Busck
171 s, 1950
Sotatieteellinen Keskuskirjasto

Väänänen, O

Nuoriso aseissa
Jyväskylä, Gummerus
280 s, 1941
Kirjoittajalla

Artikkelit

Hesse, K

Henkinen sodankäynti
Reserviupseerilehti n:o 3/1950

Karvonen, K

Urheilun yhteiskunnallinen merkitys
Kotivoimistelu ja -urheilu n:o 1/1951

Morgenthau, H

A positive approach to a democratic ideology
Proceedings of the academy of political
science, New York n:o 2/1951
Sotatieteellinen Keskuskirjasto

Missing factor in total defence
A Summary Report on the Ideological
Factor in Defence 1951
Kirjoittajalla

Pirkola, H
Sotilaspsykologian työaloista
Sotilasaikakauslehti n:o 6/1953

Twitchell, H K
Prygological Warfare
Congressional Record 7 s, 1953
Kirjoittajalla

Tutkielmat yms

Halmevaara, K
Miten voidaan asevelvolliset saada positiivisesti
kiinnostuneiksi ja aktiivisesti osallistuviksi
koulutustyössä
SKK:n diplomityö v 1951

Helsingin kaupungin tilastotoimisto
Nuorisotutkimus v 1951
Tilastollisia kuukausitietoja Helsingistä
n:o 10-11/1952

Howard, P
The Press in an ideological age
The College of the Good Road
Painettu luento, 2/8 1949
Kirjoittajalla

Howell, E
Ideological Warfare
The college of the Good Road
Painettu luento 8.9.1949
Kirjoittajalla

Homes in an ideological age
The College, of the Good Road
Painettu kokousselostus 2/8 1949
Kirjoittajalla

Hvad kaemper vi for
Haeren - en skole i demokratisk borgerskab og
nationens moralske rygrad
En arbejdsutkast til
ideologisk handbok
Kj/benhavn
Kirjoittajalla

Ideologisk handbok för krigsmakten
Marinens militärpsykologisk avdelning
Stockholm 1.6.1948
Jäljennös kirjoittajalla

Kiiskinen, J
Ylioppilasnuorison suhtautuminen puolustusvoimiin
ja upseerien ammattiin
Laudaturtyö Helsingin Yliopiston Valtiotieteellisessä
tiedekunnassa 1951

Koho, L

Vaeltajaohje

Suomen Partioipoikajärjestölle laadittu luonnos.

Marraskuu 1953

Koulutuksen pysyväiskäsky n:o 258/3/1/6.5.1954

Valistustyö

Lait ja asetukset - Kansainvälisiä sopimuksia

SKK:n kokoelma

Lehti, T O

Armeijan ja kansan nykyistä läheisempien suhteiden
saavuttamisen tarve ja mahdollisuudet

SKK:n diplomityö 1950

Lehti, T O

Kansallinen ajattelutapa ja maanpuolustushenki

Suomen Sotatieteellisen Seuran stipendityö 1952

Møller, E C V

(Tanskan Ye-pääll)

Selostus ideologisesta koulutuksesta Tanskan armeijassa
v 1949

Jäljennös kirjoittajalla

Muistio vakinaisen väen upseerien täydennystarpeesta ja

opiskelevan nuorison suhtautumisesta upseerinuraan

Pääesikunnan koulutusosasto

Pihkala, L

Muistio kansanurheilun käyntiinpanosta, 4.7.1951

Pihkala, L

Muistio kansanterveyden ja maanpuolustustahdon

kohentamisesta hiihdon avulla, 1954

Pikakirjoituspöytäkirja Helsingin Reserviupseerikerhon

kokouksesta 4.2.1950

Evl A Hurme

Puolustusrevisiokomitean mietintö v 1949

SKDL-aineksen käsityksiä ja motiiveja

Tammikuussa 1954 suoritettu salainen mielipide-
tutkimus

Kirjoittajalla

Soldat I Naestved

(Tanskalaisen Naestvedin varuskunnan julkaisema
demokratian ideologiaa käsittelevä, palvelukseen
astuville varusmiehille jaettava, vihkonen.

Kirjoittajalla

Uusitalo, A

Muistio partiopoikatoiminnan maanpuolustushengen

kehittämiseen tähtäävistä argumenteista

(Vain henkilökohtaiseen käyttöön)

Koho, L

Vaeltajaohje
Suomen Partioipoikajärjestölle laadittu luonnos.
Marraskuu 1953

Koulutuksen pysyväiskäsky n:o 258/3/1/6.5.1954
Valistustyö

Lait ja asetukset - Kansainvälisiä sopimuksia
SKK:n kokoelma

Lehti, T O

Armeijan ja kansan nykyistä läheisempien suhteiden
saavuttamisen tarve ja mahdollisuudet
.SKK:n diplomityö 1950

Lehti, T O

Kansallinen ajattelutapa ja maanpuolustushenki
Suomen Sotatieteellisen Seuran stipendityö 1952

Möller, E C V

(Tanskan Ye-pääll)
Selostus ideologisesta koulutuksesta Tanskan armeijassa
v 1949
Jäljennös kirjoittajalla

Muistio vakinaisen väen upseerien täydennystarpeesta ja
opiskelevan nuorison suhtautumisesta upseerinuraan
Pääesikunnan koulutusosasto

Pihkala, L

Muistio kansanurheilun käyntiinpanosta, 4.7.1951

Pihkala, L

Muistio kansanterveyden ja maanpuolustustahdon
kohentamisesta hiihdon avulla, 1954

Pikakirjoituspöytäkirja Helsingin Reserviupseerikerhon
kokouksesta 4.2.1950
Evl A Hurme

Puolustusrevisiokomitean mietintö v 1949

SKDL-aineksen käsityksiä ja motiiveja

Tammikuussa 1954 suoritettu salainen mielipide-
tutkimus
Kirjoittajalla

Soldat I Naestved

(Tanskalaisen Naestvedin varuskunnan julkaisema
demokratian ideologiaa käsittelevä, palvelukseen
astuville varusmiehille jaettava, vihkonen.
Kirjoittajalla

Uusitalo, A

Muistio partiopoikatoiminnan maanpuolustushengen
kehittämiseen tähtäävistä argumenteista
(Vain henkilökohtaiseen käyttöön)

Vanhala, M

Puolustusvoimien ja siviiliväestön suhteet
Myynti- ja mainoskoulun mainoshoitajain
kurssin korkeakoululinjan diplomityö v 1952

23 kpl Suomen Gallup Oy:n suorittamaa omaa mielipidetutkimusta

Haastatteluja ja keskusteluja

Fil maist Tauno Hellevuo

Evltn Antero Hurme

Prof Lauri Pihkala

Toiminnanjohtaja Aarre Uusitalo

Pääsihteeri evl Yrjö Vasama

Liitteet

- Liite 1 Mielipidetutkimuksen kyselykaavake
Liite 2 Suomen Gallup Oy:n tutkimusselostus

Taulukot
=====

1. Laillisen eron johdosta purkautuneet
avioliitot vv 1941-50
2. Todetut sukupuolitautilapaukset
vv 1943-51
3. Poliisin tietoon tulleet rikokset
vv 1940-52
4. Vankeus- tai kuritushuonetuomion saaneet nuoret
rikoksentekijät (15-20 v) vv 1940-48
5. Kaavakuva nuorison jakaantumisesta ikäluokittain
eri koulumuotoihin v 1949

Maanpuolustushengen (-tahdon) kehittämisen ja
ylläpitämisen edellytykset ja mahdollisuudet
erityisesti nuorison keskuudessa

Diplomityön valvojaksi määräsi Sotakorkeakoulun johtaja aluksi ye-eversti Y A Järvisen. Hänen antamiensa suuntaviivojen mukaan määrittyi työn luonne, suoritustapa ja yleissävy. Eversti Järvisen kuoleman jälkeen määrättiin työn valvojaksi ye-eversti E W Kukkonen, joka hyväksyi suunnitellut työn perusteet ja on tutkimuksen edistyessä antanut arvokkaita lisäohjeita.

Maanpuolustushengen perustekijöiden tämänhetkisen tilanteen selvittämiseksi suoritti Suomen Gallup Oy kirjoittajan toimeksiannosta mielipidetutkimuksen. Sellaisen kustannukset nousivat kuitenkin niin suuriksi, että ei ollut mahdollisuuksia selviytyä niistä ilman ulkopuolista tukea. Erään yksityisen apurahan saaminen peitti lähes puolet kustannuksista, Kauppaneuvos Werner Hacklinin Säätiön apurahan saaminen mahdollisti jo mielipidetutkimuksen käyntiintulon ja Upseeriliiton, Kenraali Hannes Ignatiuksen Säätiön sekä Reserviupseeriliiton apurahojen turvin saatiin kustannukset suoritettua. Koska ilman saatua taloudellista tukea työn todellisuuspohja olisi jäänyt heikoksi

haluan lausua parhaat kiitokseni niille, jotka mahdollistivat apurahojen saannin.

Erittäin arvokkaan tuen on mielipidetutkimuksen suunnittelussa antanut Suomen Gallup Oy:n johtaja fil maist Tauno Hellevuo, joka sitäpaitsi on auliisti luovuttanut käyttöön aikaisempia tutkimustuloksia.

Kun mielipidetutkimuksen valmistuttua kävi selväksi saadun ainehiston arvo, suostui Sotakorkeakoulun johtaja siihen, että aihetta muutettiin käsittämään maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen asemesta vain sen edellytykset ja mahdollisuudet. Tämä täsmennys salli mielipidetutkimuksen tehokkaamman hyväksikäytön.

Saadusta ulkopuolisesta tuesta mainittakoon vielä prof Lauri Pihkala, jonka kirkas näkemys on voimakkaasti sävyttänyt urheilua käsittelevää kohtaa sekä everstiluutnantti Antero Hurme, joka työn alusta alkaen on neuvoillaan tukenut sen suorittamista. Maininnan ansaitsevat vielä eräät ruotsalaiset, tanskalaiset ja amerikkalaiset upseeritoverit, jotka ovat mahdollistaneet sikäläisen, luottamuksellisenkin, lähdeaineiston saannin.

Johdanto

A. Tutkimuksen kohde ja aiheen rajoittaminen

Tutkimuksen aihe on hyvin laaja. Maanpuolustushengen käsittely johtaa työn suorittajan aloille, joissa sotilaallinen asiantuntemus on varsin vähäisestä merkityksestä. Kun maanpuolustushengen kehittäminen ja ylläpitäminen saa toisen luonteen sodan kuin rauhan aikana, on työn valvoja antanut suostumuksensa siihen, että tutkimus käsittelee vain rauhan aikana suoritettavan työn edellytyksiä ja mah-

dollisuuksia. Se, että rauhan aikana suoritettu työ on pohja sodan aikaa varten, on luonnollisena otettu huomioon. Edelleen on aihetta rajoitettu niin, että työn tarkoituksena on käsitellä aihetta oman maamme tämänhetkisen yleisen ja sotilaspoliittisen tilanteen valossa. Ulkomaisia tutkimustuloksia ei ole kuitenkaan voitu jättää käsittelemättä, koska ne monessa tapauksessa ovat olleet suuntaa antavina. Aiheen laajuuden vuoksi on maanpuolustushengen kehittämisen mahdollisuuksista käsitelty vain tärkeimpiä näkökohtia ja yleissuuntaviivoja.

Maanpuolustushenki ei ole olemukseltaan pysyvää, vaan se kytkeytyy erottamattomana osana kansan yleiseen mielenlaatuun. Näin ollen se myös muuttuu yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten mukana. Johdonmukaisuuden vuoksi on maanpuolustushengen tämänhetkiseen olemukseen vaikuttavia kysymyksiä ollut pakko käsitellä verrattain laajasti. Sen vuoksi ei ole myöskään voitu pysyttäytyä vain kehittämisen edellytysten ja mahdollisuuksien tutkimisessa, vaan on myös pyritty osoittamaan suurimmat vallitsevat puutteet.

Koko työlle on pohjaksi otettu se luonnollinen perusoletamus, että maanpuolustushengen kehittämisen päämääränä on voimassa olevan yhteiskuntajärjestyksen säilyttäminen. Se tosiasia, että Suomi lukeutuu ns länsimaisen demokratian aatepiiriin ja että voimassa oleva yhteiskuntajärjestys on sen mukainen, on vaikuttanut aivan ratkaisevalla tavalla aiheen käsittelyyn. Se on mm aiheuttanut sen, että eräät tärkeät peruskysymykset ovat saaneet poliittista sävyä. Kun aiheen tutkiminen on tapahtunut vallitsevan poliittisen ja sotilaallisen tilanteen pohjalta, ei yhteiskuntajärjestykselle epäsolidaarisen aineksen käsittelyä ole myöskään voitu tutkimuksen siitä kärsimättä jättää pois. Se on myös

osaltaan lisännyt eräiden kysymysten poliittista väritystä. Maanpuolustushengen käsittely epäpoliittisena ja ilman mainittua näkökohtaa voimassaolevan yhteiskuntajärjestelmän säilyttämisyhteydestä ei liene lainkaan mahdollista.

B. Tutkimusmateriaali

Maanpuolustustahdon ja -hengen tutkiminen meillä Suomessa on uutta. Suomenkielisestä kirjallisuudesta ei ole löydettävissä teoksia, jotka olisivat puuttuneet maanpuolustustahdon olemukseen, käsitteisältään ja sen perustekijöihin. Lukuisia kirjoitelmia sen sijaan löytyy, jotka tarkastelevat sitä eri kannoilta, useimmat kuitenkin sen vain sellaisenaan toteavana. Tämä onkin luonnollista, sillä maanpuolustustahtoa ja -henkeä on Suomen kansan elämässä pidetty niin luonnollisena tekijänä sekä ajattelun erottamattomana osana ja sen ilmenemismuodot ovat olleet niin voimakkaita, että tutkimiselle ja erittelylle ei ole ollut aihetta. Vasta viimeaikainen kehitys on sen tarpeen nostanut esille.

Aiheen tutkimiselle oli olemassa kaksi mahdollisuutta. Se, että käytettävissä olevasta ulkolaisesta aineistosta oli tehtävä maamme olosuhteisiin sopivat johtopäätökset ja jätettävä tämänhetkinen tilanne käsittelemättä tai perustettava se olettamukselle. Näin olisi työstä muodostunut teoreettinen, josta olisi vaikea tehdä käytännöllisiä johtopäätöksiä. Toinen vaihtoehto oli ajankohtaisen tutkimusmateriaalin luominen. Tämä näkökohta johti mielipidetutkimuksen suorittamiseen. Toimenpide oli hidas valmistelujen ja rahoitusjärjestelyjen takia, mutta takasi reaalisemman lähtökohdan.

Mielipidetutkimuksen suhteen on tähdennettävä sitä, että tämä työ ei ole sen tulokset tyhjentävästi käsittelevä selostus. Sen tuloksia on vain käytetty antamaan useille

kysymyksille todenmukaista pohjaa. Tämä työ ei myöskään arvostele mielipidetutkimuksen suoritustapaa, sen luotettavuutta tms. Niistä on vain virallinen lausunto liitteenä.

Mainitun mielipidetutkimuksen lisäksi on lähteinä käytetty verrattain runsaasti Suomen Gallup Oy:stä saatuja aikaisempia tutkimustuloksia. Arvokkaan lisän on antanut käyttöön saatu salaisena suoritettu ja ei-julkisuuteen tarkoitettu, mielipidetutkimus "ns. SKDL-aineuksen motiiveista". Siitä käytetään nimitystä "Mielipidetutkimus X". Käytettävissä on edelleen ollut Tanskan ye:n päällikön luottamuksellinen selostus ideologisesta koulutuksesta Tanskan armeijassa. Kun tätä työtä varten suoritettu mielipidetutkimus koskettelee kysymyksiä, joiden tuloksista saattaa olla hyötyä maata vahingoittamaan haluaville aineksille, ja kun lisäksi lähteenä on ollut muutakin arkaluonteista aineistoa, esitän harkittavaksi työn pitämistä ainakin valvonnan alaisena, kunnes tiedot vanhenevat tai muuten menettävät merkityksensä.

I LUKU

Maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen yleiset edellytykset

A. Maanpuolustushengen yleinen olemus ja käsitte- sisältö

Maanpuolustuksella ja maanpuolustushengellä on juurensa ihmisryhdyksuntien syntyamisen ajoissa asti. Voitaneen sanoa, että niillä on jopa biologinen perusta, sillä siihen aikaan, jolloin ihminen ei vielä ollut saavuttanut edes biologisen kehityksensä nykyistä tasoa, oli luonnollinen

asia, että yhdys- tai yhteiskunnan jäsenet tahtoivat huolehtia toistensa turvallisuudesta ja suojella heikompia.

Kautta koko valtio-opin historian¹⁾ on jokaiselle yhteiskunnalle ollut tyypillistä pyrkimys säilyttää itsensä. Jokainen yhteiskunta sisältää siis myös pohjan maanpuolustukselle ja maanpuolustushengelle. Voidaan edelleen todeta, että milteipä riippumatta valtio-opin teoriain eri oppisuunnista ja sen kehittäjistä, on mainittu yhteiskunnan tai valtion itsensä säilyttämispyrkimys katsottu jopa sen kiistatommaksi velvollisuudeksi¹⁾. Historiallisena, sosiaalisena, psykologisena ja moraalisenä ilmiönä maanpuolustushenki on erottamaton osa inhimillistä kehitystä.

Nykyajan ihmiselle tunnusomaisen merkityksensä maanpuolustushengen käsite kuitenkin sai vasta 1800-luvun alkupuolella, jolloin kansallisuusaate alkoi vallata alaa. Kansallisuusfilosofia, jonka keskeisin ja merkittävin edustaja ja teoreetikko meillä oli J V Snellman, eritteli ne arvot, joiden kehittäminen, ylläpitäminen ja puolustaminen oli kansallisuudesta tietoisien kansakunnan pyhä oikeus ja velvollisuus. Koska maanpuolustushengen olemus ja sen käsitteissä ovat erottamattomasti liittyneet kansallisuusaatteen, lieene paikallaan lyhyesti käsitellä sen maanpuolustushenkeen vaikuttavat tärkeimmät piirteet.²⁾

"Kansallisuus", sanoo Snellman, "on kansan historia, koska se sisältää kansallisuuden sen näkyvän tunnusmerkin, että kansalla kansana on oma historiansa". Kansallisuuden tärkeimpinä ominaisuuksina voidaan esittää mm, yhteinen kieli, jota Snellman piti tärkeimpänä, yhteinen rotu, sivistys, tavat, tottumukset sekä perinteet jne. Maanpuolustushenkeä yksinomaan ajatellen on sanottava, että kielen yhtenäisyys tuskin nykyään enää voi olla kansallisuuden

1) Krabbe: Johdatus yleiseen valtio-oppiin

2) J E Salomaa: J V Snellman, elämä ja filosofia; ss 389-469

tärkein ominaisuus.

Kansallisuuden merkitys omaa arvoa vasta kun kansalla on kansallistunto ja kansallistietoisuus. Snellman sanoo, että kansan henkinen tarmo perustuu sen tietoisuuteen omasta kansallisuudestaan. Voidaan edelleen sanoa, että kansallistietoisuus ilmenee myös siinä toiminnassa, jolla kansakunta sitä puolustaa. Jotta kansan tietoisuus omasta itsestään omaisi pysyvän arvon, sen on kyettävä kehittymään ajan mukana, ja sen vuoksi "kansan on kyettävä luomaan julkinen sana oman kehityksensä välineeksi"¹⁾.

Kansallistietoisuuteen liittyy läheisesti isänmaallisuus. Jälleen Snellmania lainataksemme: "Isänmaallisuus on se tahto, joka panee kansallisen kehityksen vireille. Se on siinä, että saman kansan yksilöt rakastavat kaikkea sitä, mikä esi-isiltä perittynä on ollut heidän ajallisen ja henkisen olemassaolon elinehtona: esi-isien kieltä, isien maata, syntymämaan tapoja ja laitoksia". Isänmaanrakkaus ei kiinnitä yksilöä yksistään isänmaahan, vaan myös kansaan. Isänmaanrakkauden ylevin ilmenemismuoto "on huolenpidossa, ettei vihollisen jalka saa polkea isänmaan kamaraa, sillä vasta silloin on kaikki siihen liittyvä henkinenkin vaarassa"¹⁾. Edelleen Snellman toteaa, että se on "voimakkain inhimillinen tunne", joka "on vienyt miljoonat iloisin mielin kuolemaan". Maanpuolustushenkeä ajatellen mikään muu tunne ei sen helpommin voi pysähtyä tyhjään intomielisyyteen. Kaikki ihmiset ovat isänmaan ystäviä, milloin isänmaallisuus käy yksiin oman edun kanssa, ja vain harvat ovat sellaisia oman etunsa uhraten. "Isänmaallisuus on tunne, jonka sisällys saattaa olla muuttелеhtivää, joten harhaan eksynyt isänmaallisuus saa aikaan hylättäviä tekoja" toteaa Snellman edelleen. Viimeksi mainitusta meillä on 1930-

1) J E Salomaa J V Snellman, elämä ja filosofia ss 389-469

luvulta runsaasti esimerkkejä. "Sentähden", Snellman jatkaa, "ihmisen tulee antaa isänmaallisuudelle järjellinen sisältö. Tyhjää on toden totta isänmaallisuus, jolla on huulillaan epämääräiset sanat kansallisuus ja suomalainen kirjallisuus".

Isänmaallisuus on kansallishengen pohja ja perustus. Kansallishenki on Snellmanin mukaan "jatkuva sivistystapah-tuma, joka syntyy kansakunnan alkamishetkenä ja häviää isänmaallisuuden sammuesssa. Siksipä kukaan isänmaata vailla oleva ei saata ymmärtää kansallishenkeä".

Maanpuolustushengen käsitesisältöä ajatellen on mielenkiintoista todeta, että Snellmanin käsityksen mukaan "jonkin kansakunnan pyrkimys voimaan, todistaa aina elävää kansallishenkeä ja merkitsee vain sen ponnistelua itsenäiseen kehitykseen". Ja edelleen, "että se nostattaa niiden kansallishenkeä ja herättää itsenäisyyden puolustustahtoa." "Ei aseellinen voima, ei taistelukykyisten käsivarsien suuri lukumäärä ole koskaan tehnyt kansakuntaa voimakkaaksi ja vaikutuskykyiseksi, vaan tämä on johtanut sen sivistyksestä ja kansallishengen edelleen kehittyvästä voimasta".

Esitetyt lainaukset J V Snellmanin ajatuksista antanevat lyhykäisyydessään verrattain selvän kuvan siitä aatepiiristä, jonka puitteissa Suomen kansa kuluneen satavuotiskauden aikana on maanpuolustushengen olemusta ja sen käsitesisältöä ajatellen elänyt ja toiminut.

Ihmisten toiminta rakentuu usein suurelta osalta tunteen varaan. Näin varsinkin silloin, kun on kysymys joukosta. Uskonnolla samoin kuin erilaisilla uskomuksilla ja tavoilla on voimakas vaikutuksensa ihmisiin. Kautta vuositu-hansien ovat hallitsevat ylläpitäneet valtaansa hallittavissa erilaisten ihmismieleen vaikuttavien keinojen avulla. Voitaneen sanoa, että myyteillä tai kokonaisilla myyttijär-

jestelmillä on yhteiskuntaelämässä suorastaan ratkaiseva merkityksensä. Maanpuolustushenki on eräänlainen "myyttijärjestelmä", jolla on tällainen yhteiskunnallinen merkitys. Maanpuolustushengestä voitaneen sanoa - sama lienee yleistettävissäkin - että jos myyttijärjestelmä rapisee, on sama ilmiö havaittavissa yhteiskunnassa - ja päinvastoin.

Puuttumatta yksityiskohtaisemmin maanpuolustushengen tähänastiseen käsitesisältöön voidaan yhteenvetona todeta, että se on kautta ihmiskunnan historian ollut yhteiskuntaa ylläpitävä voima, joka viimeisen vuosisadan kuluessa on saanut voimakkaimman värityksensä kansallisuusaatteesta.

B. Mitä ovat maanpuolustustahto ja maanpuolustushenki

Ruotsin valtion asettama psykologista puolustusta selvittävä komitea on mietinnössään¹⁾ antanut seuraavan määritelmän maanpuolustustahdosta ja -hengestä.

"Maanpuolustushenki on yhdistelmä tahdosta puolustautua ja henkisestä voimasta vastarintaan. Maanpuolustukselle on ensisijassa luonteenomaista se, että kansalainen koko sydämestään pitää maan asiaa omanaan. Mutta se merkitsee myös sitä, että hän haluaa toimia yhteisen puolustuksen hyväksi ja ottaa osavastuun seurauksista. Henkinen voima vastarintaan on sillä, joka voittaa pelon, paniikkimielialan ja apatian, joka voi seurata sodan järkytyksiä".

Tarkasteltaessa tätä määritelmää, on merkillepantava

- että sen mukaan maanpuolustushenki on seuraus tahdosta ja henkisestä voimasta,
- että se asettaa vaatimuksen, jonka mukaan kansalaisten on "koko sydämestään" omaksuttava "maan asia",
- että se asettaa maanpuolustushengelle vaatimuksen toiminnasta päämäärän saavuttamiseksi,

1) Statens offentliga utredningar 1953; Psykologiskt försvar, ss 53-54.

- että määritelmässä ei puhuta isänmaanrakkaudesta eikä kansalaisten velvollisuudesta isänmaata kohtaan,
- että määritelmä ja siis myös ajatus maanpuolustushengestä on täysin vapaa tunteeseen vetoavista tekijöistä; se ei sanallakaan esitä kansalaisten innoituksen lähdettä,
- että se vaatii henkistä voimaa vain voittamaan sodan järkytyksiä.

Maanpuolustustahdon kehittämisen ja ylläpitämisen kannalta on mielenkiintoinen myös se erittely, jonka professori Hans Speier on suorittanut¹⁾. Hänen mukaansa maanpuolustustahto on

- tahtoa taistella,
- tahtoa totella ja
- tahtoa tehdä työtä.

Maanpuolustushenki taas riippuu elähdyttävän aatteen voimasta.

Ruotsalaiseen käsitykseen siitä, että maanpuolustushenki on kokonaiskäsitteenä tarkoituksenmukainen, sekä että se on seuraus tahdon ja henkisen voiman olemassaolosta, lienee yhdyttävä. Myöhemmän käsittelyn yhteydessä palataan määritelmän esittämiin muihin ajatuksiin.

Puuttumatta enempää eri käsityskantoihin todettakoon, että nykyaikana lienee maanpuolustushengelle asetettava lähinnä kolme päävaatimusta:

1. Maanpuolustushengellä on oltava filosofiansa, joka sen selittää ja joka on kaikkien kansalaisten omaksuttavissa.

2. Toimiakseen siihen täytyy kytkeytyä suunnitelma.

3. Sen antaman inspiraation on oltava niin voimakas, että se tarjoaa kansalaisille mahdollisuuden koko sydämes-

1) Daniel Lerner: Propaganda in war and crisis, ss 463-

tään toteuttaa annettua suunnitelmaa.

Ensimmäinen vaatimus merkitsee sitä, että maanpuolustushengellä - varsinkin rauhan aikana suoritettavaa valmentautumista varten - on oltava jokin henkinen tai aatteellinen pohja. Koska sen on oltava kaikkien kansalaisten omaksuttavissa, sen on oltava yleispätevä. Perustan, jolta maanpuolustushenki voi syntyä, on oltava henkinen tai aatteellinen, koska vain sellaisesta ihminen voi saada voimaa. Esimyksinomaan taloudellisiin näkökohtiin vetoava kannustin vain harvoin voi saada ihmiset kuolemaan puolestaan.

Toinen vaatimus merkitsee sitä, että ilman suunnitelmaa, jonka mukaan ja jonka puitteissa toiminta tapahtuu, maanpuolustushengen kehittämisyritys on epätarkoituksenmukainen.

Kolmas vaatimus taas merkitsee sitä, että ellei koko kansalla ole ainakin mahdollisuutta omaksua sitä "sydämensä asiaksi", paraskin suunnitelma ja parhainkin aate ovat merkityksettömiä.

Tärkeä kysymys maanpuolustushengen kehittämisen edellytyksiä ajatellen lieneekin: "Mille henkiselle tai aatteelliselle perustalle se nykyaikana rakennetaan?"

C. Maanpuolustustahdon henkinen perusta

1. Valtakunnan voiman perustekijät

Laajassa, maailman tämänhetkistä tilannetta käsittelevässä tutkimuksessaan "Foundations of National Power" määrittää amerikkalainen professori Harold Sprout valtakunnan voiman "totaaliseksi kyvyksi saavuttaa haluttu asema muiden kansojen keskuudessa"¹⁾. Totaalinen kyky taas vaatii tiettyä kapasiteettia

1) s 40

- poliittisella,
- taloudellisella,
- sotilaallisella ja
- ideologisella alalla.

Tämä totaalisen kyvyn jakaantuminen ei itse asiassa sisällä mitään uutta. Sellaiset kysymykset kuin maantieteelliset tekijät, asukasluku, kansallinen moraalit jne voidaan sisällyttää esitettyyn pääryhmittelyyn.

Maanpuolustushenkeä ajatellen on mielenkiintoa lähinnä sillä, että henkisen, aatteellisen ja psykologisen voiman tilalle on muodostettu kokonaiskäsitys "ideologinen", sekä sillä, että ideologiset tekijät on nostettu yhdenvertaisina kolmen muun ensiksi mainitun rinnalle.

Puhuessaan USA:n kongressissa 5.7.1951 silloinen kenraali Eisenhower lausui¹⁾ mm uskovansa, että "ideologiset tekijät kilpailussa kommunismin kanssa ovat ainakin yhtä tärkeitä elleivät tärkeämpiä kuin sotilaalliset ja taloudelliset".

Ryhtymättä tässä yhteydessä perusteellisemmin erittelemään valtakunnan voiman perustekijöitä todettakoon se Sprout'inkin määritelmästä heijastuva yleissävy, että saavuttaa jokin asema muiden kansojen keskuudessa perustuu tietoiseen pyrkimykseen. Mikään kansa tai valtakunta ei ole koskaan saavuttanut asemaansa ilman ponnistusta. Johtaakseen tulokseen on tuon ponnistelun tapahduttava kuitenkin jokaisella valtakunnan voimaan vaikuttavalla alalla.

Valtakunnan voimaa yleisesti tarkastellen voitaneen nykyaikana todeta sen olevan miltei yksinomaan poliittista laatua. Kun otetaan huomioon, että poliittiset tekijät

1) Kiertokirje "Missing Factor in total defence"
World Assembly for MRA 1951. A summary report on the
ideological factor in defence Caux 1951, s 2

yleensä ovat peräti suhteellisia, käy hyvin vaikeaksi määrittää poliittisen voiman aluetta. Englantilainen diplomaatti ja valtiotieteiden professori E H Carr esitti v 1946 maanpuolustushengen kannalta mielenkiintoisen erittelyn¹⁾.

Hänen käsityksensä mukaan valtakunnan poliittisen voiman tekijät ovat

- sotilaallinen voima,
- taloudellinen voima ja
- yleisen mielipiteen voima.

Yleinen mielipide on myös eräs ideologisen voiman tekijä. Maanpuolustushengen kehittämistä ajatellen voitaneen sanoa, että yleinen mielipide sisältää paitsi maan oman väestön mielipiteen, myös laajimmin ottaen muun maailman mielipiteen kyseisestä kansasta.

Viimeisten vuosikymmenien kehitys on johtanut ihmisen merkityksen uudelleenarvostamiseen koneiden ja tekniikan rinnalla. Se valtiovalta, joka haluaa ylläpitää maansa aseman ja sen poliittisen voiman, joutuu keinoja ja välineitä valitessaan ottamaan huomioon entistä enemmän ihmisluonteen. Kun ideologinen sota - josta enemmän jäljempänä - on ottanut yhä kasvavan osansa totaalisen sodan kentästä, on yleisen mielipiteen ulottuvuus kasvanut yli valtakuntien rajojen.

Maanpuolustushenki edustaa yleisen mielipiteen voiman osana ehkä erästä sen tärkeintä ilmenemismuotoa. On kuitenkin huomattava, että poliittinen voima, sen välineet, keinot ja sen pyrkimyksen voimakkuus ei milloinkaan ole pysyvää. Mikään sen tekijöistä ei myöskään yksin ole ratkaiseva.

Voidaan kuitenkin perustellusti todeta, että kansan henkinen voima on nykyaikana entistä keskeisempi tekijä kansainvälisessä politiikassa.

1) E H Carr: The Twenty years crisis 1919-1939, 8.luku

Se tosiasia, että poliittiset johtajat kautta aikojen ovat nojanneet ihmisten vakaumukseen, tekee kysymyksen käsittelyn vaikeaksi. On näet huomattava, että probleemiasettelu nykyaikana demokraattisten ja totalitääristen valtioiden kesken on täysin käänteinen. Demokratiat pyrkivät yleensä seuraamaan massan mielipidettä, kun taas totalitääriset valtiot asettavat massalle ihanteen ja vaativat sen toteuttamista. Maanpuolustushengen kehittäminen demokraattisessa valtakunnassa on juuri yleisen mielipiteen seuraamisen takia vaikea kysymys.

2. Totaalinen sota ideologisena aikakautena

Maaailmanpolitiikan ilmapiirin laukeaminen vuoden 1945 aselepojen jälkeen jäi lyhytaikaiseksi. Alusta alkaen ilmeni ylipääsemättöminä mielipide-eroja suurvaltojen etunäkökohdista. Kuluneiden vuosien aikana on maailma jakaantunut kahteen valtaryhmittykseen, joiden edut näyttävät sovittamattomilta. Perustellusti voidaan osoittaa runsaasti poliittisia, sotilaallisia ja taloudellisia vastakohtaisuuksia osapuolten välillä, joiden ympärillä ja joista ns "kylmä sota" jatkuu kiihkeänä.

Tämän "kylmän sodan" luonnetta on kuitenkin syytä tarkastella laajemmin, koska se asettaa eräitä vaatimuksia myös maanpuolustushengen olemukselle nykyaikana.

Lyhyesti voitaneen sanoa, että se aikakausi, jota maailma viime vuosikymmeniin asti on elänyt, on ollut teollisuuden ja tekniikan aikakautta. Sen synty on Ranskan vallankumouksen ajoissa. Sama vallankumous synnytti myös materialismin. Teollisuuden aikakausi synnytti puolestaan marxismia, jota voidaan pitää materialismin ideologiana. Kehityksen tämänhetkistä vaihetta voidaan hyvällä syyllä nimittää

ideologiseksi aikakaudeksi, sillä se on syntynyt kiihkokansallisten ideologioiden ja dialektisen materialismin tuotteenä. Atomien energian käyttöönotto ei muuta aikakauden luonnetta, sillä se on jo valjastettu palvelemaan ideologisia teki-
jöitä. Aikakauden muuttumista ei useinkaan haluta nähdä eikä sitä tunnustaa ja sen vuoksi uuden ajan ilmiöt aiheuttavat hämmennystä kansainvälisessä ja kansallisessa toiminnassa yhtä hyvin taloudellisella ja poliittisella kuin sotilaallisellakin alalla.

Ideologisena aikakautena on edelleen todettava materialismin ja yleisen materialistisen ajattelun leviäminen. Ihmisten kiihkeää toimintaa sävyttää taloudellisten kysymysten paine, eikä nykyaikainen teollisuus ja kauppa, joka pyrkii kaikkiin keinoin palvelemaan ihmisen nautintoja, tee sitä suinkaan helpommaksi. Materialismin laatu on sama, olipa kyseessä lännen kapitalismi tai idän marxismi.

Samalla kun itä ja länsi yhä kasvavalla teholla varmentavat sotilaallista ja taloudellista asemaansa, käydään kamppailua ihmisestä. Taistelu ihmisen mielestä on ideologisen aikakauden tunnusmerkki. Mikä merkitys tällä taistelulla on, sen osoittaa amerikkalaisen Alex Inkeles'in laaja tutkimus, jonka mukaan yksinomaan suullista käännöstyöstä varten Neuvostoliitolla on liikkeellä n 2 miljoonaa agitaattoria¹⁾.

Presidentti Eisenhower on sanonut²⁾: "Maailmassa tällä hetkellä käynnissä oleva taistelu on taistelua miesten mielistä ja sydämistä, se on aatteiden taistelua". Tilannetta kuvaamaan lainattakoon vielä Neuvostoliiton ulkoministeri Wyshinskin sanat²⁾: "Me emme valloita maailmaa atomipommilla, vaan jollakin sellaisella, jota länsi ei ymmärrä, ajatuksellamme, aatteellamme ja opillamme".

1) Inkeles: Public Opinion in Soviet Russia; Harvard University News, Cambridge 1950

2) Congressional Record: Proceedings and debates of the 83^d Congress; First session 7.5.1953

Länsimaiset demokratiat toimivat taistelussa ihmismie-
lestä kolmella rintamalla: sotilaallisella (NATO), taloudel-
lisella (taloudellinen tuki) ja poliittisella (YK). Neuvos-
toliitto puolestaan toimii neljällä rintamalla. Mainitun
kolmen lisäksi myös ideologisella, joka on sen vahvin. "On
mielenkiintoista todeta, jos olemme rehellisiä, että se on
meidän heikoimpamme" sanotaan eräässä USA:n kongressille an-
netussa selostuksessa¹⁾.

Se, että me todella elämme ideologista aikakautta, käy
selvästi ilmi tarkasteltaessa maailman tapahtumien kulkua
toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina, joista ideologiselta
kannalta tärkeimpiä ovat olleet kuuden Euroopan maan, Puo-
lan, Tšekkoslovakian, Unkarin, Romanian, Bulgarian ja Alba-
nian valtauksiset. Näillä sotaretkillä eivät lopulliseen rat-
kaisuun vaikuttaneet armeijat eivätkä nykyaikaiset aseet.
Kiinassa oli ideologinen työ niin voimakasta, että yli puo-
let 600-miljoonaisen²⁾ kansan maasta vallattiin ilman veren-
vuodatusta³⁾. Eräs Kansallisen Kiinan johtomies on sanonut:
"Hävisimme sodan riisipellolla, emme taistelukentällä"³⁾.

Maanpuolustushengen olemusta ajatellen on tärkeää tode-
ta, että sota, sellaisena kuin me sen tähän asti olemme to-
taalisenakin käsittäneet, ts aseellisena välienselvittely-
nä, on sekin nykyaikana vain eräs osa ideologista sotaa.
Tapahtumien kärjistyminen aseelliseksi selvittelyksi on vain
eräs moraalisten ristiriitojen laajentumisprosessi ensin ma-
teriaaliselle, materiaaliselta poliittiselle ja poliittisel-
ta sotilaalliselle alueelle.

1) Congressional Record: Proceedings and debates of the 83^d
Congress; First session 7.5.1953
2) Helsingin Sanomat 5.7.1952
3) Peter Howard: Uudelleen rakennettu maailma sivu 75

Totaalinen sota ideologisen aikakautena on sulkenut piiriinsä myös rauhan ajan. Sitä käydään kaikkialla ja kaikkien kansojen keskuudessa. Sen taistelupaikkoina ovat kodit, koulut, eduskunnat, satamat, tehtaat, työpaikat jne. Aseellinen sota on välinäytös, joka tähän asti on aina päättynyt kompromissiin. Ideologinen sota on jatkuvaa ja sen ratkaisu riippuu omaksutun ideologian voimasta.

Ranskalainen kenraaliluutnantti Touzet du Visier on eräässä Sveitsissä elokuussa 1950 pidetyssä sotilaskonferenssissa lausunut "Turvallisuutemme on ideologisen voiman varassa. Jokaisella valtakunnalla on kolmenlaisia rajoja puolustettavanaan: valtiollinen raja, joka on historian määräämä, strateginen raja, joka riippuu maantieteellisistä tekijöistä ja nyt enen kaikkea ideologinen raja, joka kulkee jokaisen ihmisen sydämen kautta"¹⁾.

Siitä, mikä käsitys Suomen kansalla on tämänhetkisestä aatteiden maailmantilanteesta, pyrittiin saamaan kuva mieli-pidetutkimuksella. Haastateltavilta tiedusteltiin, miten suuri tai pieni merkitys heidän mielestään aatteilla on nykyisessä maailmanpolitiikassa verrattuna esim taloudellisiin ja sotilaallisiin tekijöihin.

Vastaukset:

Hyvin suuri	23 %
Huomattava, melkoinen	39 %
Melko vähäinen, pieni	27 %

Huomattavan ja suuren merkityksen antoi 62 %, joka osoittaa, että ideologisen toiminnan vaikutusta on runsaassa määrin todettu. Että lähes kolmannes ei ole sitä todennut, on osoitus kansan vähäisestä kiinnostuksesta maailman tapahtumia kohtaan.

Kysymyksestä, mitä voimakkaasti vaikuttavia aatesuuntia haastateltava muistaa, saatiin seuraava tulos, joka ansainnee tulla kokonaan esitetyksi.

Kommunismi	33 %
Demokratia	19 %
Uskonnolliset aatteet	10 %
Rauhan aate	4 %
Kapitalismi	7 %
Urheilu	2 %
Yleensä poliittiset	6 %
Fascismi	3 %
Partio, raittius, nuoriso	3 %
Muut	8 %
Ei osaa sanoa	42 %

1) C O De Channel ideological offensive ss 25-26

Kannattaa todeta, että kommunismi on parhaiten tunnettu ja että kokonaista 42 % ei osannut nimetä yhtään aatetta.

Molempien kysymysten vastausten kesken vallitsee ristiiriita, jota on vaikea selittää. Ehkä se on suomalaisen tämänhetkisen "sisäänpäin kääntyneen ajattelun" seuraus.

- - - - -

Tämän tutkimuksen puitteisiin ei kuulu arvostella eri ideologioiden paremmuutta. Todettakoon vain, että kommunismi on onnistunut muodostamaan uuden ajattelutavan ja tuoda se jokaisen ulottuville. Se on tehnyt mahdolliseksi selittää kaikki tapahtumat luokkataistelun pohjalta. Stalin ilmaisi asian näin: "Ideologiamme voima on siinä, että se tekee puolueelle mahdolliseksi orientoitua joka tilanteessa, tajuta tapahtumien sisäisen yhteyden, aavistaa ennakolta tapahtumien kulun ja nähdä - ei vain kuinka ja koska tapahtumat nyt kehittyvät - vaan kuinka ja koska niiden täytyy kehittyä tulevaisuudessa"¹⁾.

Länsimaiselta demokratialta on tähän asti puuttunut inspiraatio, joka tekisi siitä ideologian. Paperilla solmitut sopimukset, vastahakoisesti tehdyt myönnytykset ja loputtomat konferenssit eivät tuo ratkaisua. Palautettakoon mieliin sellainen ongelma kuin Euroopan yhteinen puolustusjärjestelmä, jota ei saada luotua kahden demokraattisesti hallitun kansan, Saksan ja Ranskan, välisen pelon ja katkeruuden takia.

Ideologinen sota tai "totaalinen politiikka", kuten amerikkalainen psykologisen sodan tutkija Harold Lasswell sitä kutsuu²⁾, lienee näkökohta, jota ei saa jättää huomioon ottamatta silloin, kun on puhe maanpuolustushengestä.

Lopuksi toistettakoon se, mitä generalissimus Franco sanoi kysymyksestä 6.7.1954³⁾: "On tarpeellista hävittää

1) P Howard: Uudelleen rakennettu maailma; WSOY 1952, s 141
2) Daniel Lerner: Propaganda in war and crisis s 265
3) Helsingin Sanomat 9.7.1954

mielikuvat, että maailmassa vallitsee rauha. Sotaa ei ole julistettu, mutta useissa maissa on jatkuva sota käynnissä. Kukaan ei voi epäillä sitä, että "kylmä sota" on todellisen sodan ensimmäinen näytös ja että tämän osan tärkein vaatimus on, ettei sitä saa hävitä".

3. Maanpuolustushengen käsitesisällön laajentaminen

a. Aikakauden haaste demokraattisille kansoille

Edellä todettiin, miten maanpuolustustahto ja maanpuolustushenki ovat kuluneena satavuotiskautena saaneet pääasiallisimman inspiraationsa kansallisuusaatteesta. Kansallistunto, isänmaallisuus ja isänmaanrakkaus ovat olleet sen toistuvat tunnukset.

Maailman jakaantumisen kahteen ideologisesti vastakkaiseen leiriin sekä sodan luonteen huomioon ottaen lienee kyseenalaista, säilyykö mikään valtakunta enää puolueettomana tai edes ns ei-sotaakäyvä. Kun ihmisten mielipiteellä ja yleisellä henkisellä asennoitumisella on nykyään ratkaisevaa laatua oleva merkitys ja kun itsenäistenkin kansojen sovittamaton aatteellinen jakaantuminen on tosiasia, herää kysymys, onko kansallisuusaatteella yksinään enää ideologisena aikakautena sellaista kantavuutta, että se riittää innoittamaan ihmisiä yksimielisyyteen ja taisteluun.

Vaikka useat maat, niiden joukossa meidänkin maamme, pyrkivät noudattamaan puolueettomana tai ei-sotaakäyvä pysymisen politiikkaa, on sillä itse asiassa vain muodollinen merkitys, sillä nykyinen aika vaatii maan virallisen politiikan lisäksi jokaiselta ihmiseltä erikseen aatteellisen kannanoton. Kun maailman ideologinen kahtiajakaantuminen heijastuu maiden poliittisessakin elämässä voimakkaasti, on äänioikeutettujen kansalaisten kannanotoilla asiallistakin kantavuutta. Koko maailman itseensä sulkeva ideologinen sota herättää

edelleen kysymyksen, soveltuuko yleensäkkään yksinomaan kansallisten etujen ajaminen aikakauden henkeen ja onko se edes kansojen kehityksen ja olemassaolon kannalta suotavaakaan.

Totaalisen sodan piirteenä on maiden valtaaminen jo rauhan aikana ilman verenvuodatusta. Maanpuolustukselle voitaneen sen laajimmassa merkityksessä nykyaikana asettaa se vaatimus, että se torjuu myös rauhan aikana maata ja yhteiskuntajärjestystä uhkaavan hyökkäyksen.

Voidaan näin ollen edelleen kysyä riittääkö pelkkä isänmaallisuus ja isänmaanrakkaus antamaan ihmiselle henkistä voimaa myös rauhan aikana kestämään sen ideologisen hyökkäyksen, jonka alaisena hän on sekä kotonaan että työpaikallaan.

Lyhyesti voitaneen todeta, että aikakauden haaste sekä yhteiskunnalle että yksilölle on voimakas. Riittääkö vastauksena pelkkä kansallisuusaatteen elähdyttämä isänmaallisuus ja isänmaanrakkaus? Vastauksen antaminen on vaikeaa. Historiallinen kehitys johtaa yhä uusien valtioiden syntyymiseen sitä mukaa kuin ne ovat saavuttaneet siihen tarvittavan kypsyyden. Yleinen mielipide pitää yleensä itsenäistymispyrkimyksiä oikeutettuina. Kansallisuusaatteella on näin ollen myös oikeuksensa. Varmaa on, että sille sukupolvelle, joka vapaudesta on taistellut, siitä riittää henkistä voimaa. Demokraattisissa yhteiskunnissa, kuten meillä, seuraava sukupolvi ei enää jaksa arvostaa saamaansa perintöä riittävästi ja niin on itsenäisyyden perusteita jäytävä ajattelu jo alkanut. Tämä valitettava kehitys on meillä selvästi havaittavissa.

b. Tämänhetkinen mielipide isänmaallisuudesta

Sitä, mitä mieltä kansalaiset itse tällä hetkellä ovat isänmaallisuudesta, pyrittiin selvittämään mielipidetutkimuksen yhteydessä. Asian vaikeuden johdosta laadittiin kysymys "provosoivaan" muotoon: "Mitä ikäviä puolia tai ajatuksia isänmaallisuuden aate tuo mieleen?"

Vastausten ryhmittely oli seuraava:

Kiihkoilun, äärimmäisyydet toiminnassa,
suvaitsemattomuuden, läpualaisvuodet,
väräyksen, propagandan, iskulauseet, fraasit

25 %

Sodan, sota-ajan tapahtumat	8 %
Riidan, vihan, vakoojat, epärehellisyiden	4 %
V:n 1918 tapahtumat, työväen sortamisen	2 %
Muuta	2 %
Ei mitään ikäviä puolia	41 %
Ei osaa sanoa	20 %

Eri ryhmien kannanotoissa on mielenkiintoa vain sillä - että 44 % henkisen työn tekijöistä ilmoitti kiihkoilun ym siihen liittyvän tulevan ikävimpänä mieleen ja - että SKDL:oon lukeutuvista 30 % piti sodan mielikuvaa ikävimpänä siihen liittyvistä ajatuksista. Vain 16 % samasta ryhmästä ei muistanut mitään ikäviä puolia.

Vaikka kysymys oli provosoiva, täytyy ihmetellä, että näinkin monen vuoden kuluttua vielä kiihkoilu, lapualaismuodet ja v:n 1918 tapahtumat ovat ihmisten mielissä. Valitettavaa on myös se, että henkisen työn tekijät ja sivistyneistö muistivat eniten (n 60 %) ikäviä puolia.

Kun 41 %:lle haastatelluista isänmaallisuus ei tuonut mitään ikäviä mielikuvia ja 20 % ei osannut ilmaista kantansa, osoittaa se, että isänmaallisuudella, ainakin käsitteenä, on vielä kannatustakin runsaasti.

Se aatteellinen pohja, jota kansalaiset itse suosittelevat nuorisotyön perustaksi, antaa myös viitteen siitä, mikä voisi olla maanpuolustustahdon henkinen perusta. Tätä pyrittiin selvittämään kysymyksellä: "Tulisiko Teistä nuorisotyöllä olla myös jokin aatteellinen pohja, vai onko pidettävä riittävänä, että nuoriso saa sopivaa ajanvietettä ja mahdollisuuden kehittää kaikkia kykyjään?"

Vastaukset

Aatteellinen pohja	33 %
Kykyjen kehittäminen ja ajanviete riittää	56 %
Ei osaa sanoa	11 %

On todettava, että materialistinen ajattelu heijastuu voimakkaasti myös mielipiteissä nuorisotyöstä.

Eri ryhmien kannanotoista voidaan havaita,

- että eri ikäryhmistä alle 25-vuotiaat kaikkein vähiten pitävät aatteellista pohjaa tärkeänä (21 %),
- että eri puolueiden kannattajista sosialidemokraatit ajattelevat nuorisotyötä kaikkein materialistisimmin vaikuttein,
- että SKDL:oon lukeutuvat näkevät aatteen tarpeellisuuden huomattavana (54 %) sekä
- että ylioppilaat pitävät sitä jopa välttämättömänä.

Kysymys siitä, mitä aatetta haastateltavat suosittelevat nuorisotyön pohjaksi (kysymys tehtiin vain niille, jotka pitivät aatteellista pohjaa tärkeänä), antoi verrattain valitettavan kuvan isänmaallisuuden arvostamisesta. Vain 13 % kaikista kannatti sitä nuorisotyön pohjaksi. Eniten se sai kannatusta porvarillisissa (32 %), työväestön kannattaessa sitä tuskin lainkaan.

Kymmenen vuotta kestänyt piilossa pidetyn isänmaallisuuden tila on kantanut maan tulevaisuutta ajatellen tuloksen, jonka korjaamiseen on ryhdyttävä viipymättä jos mieli säilyttää isänmaa sen omien kansalaisten käsissä.

c. Näkökohtia suomalaisen demokratian ideologian olemuksesta

Ennen kuin voidaan tarkastella maanpuolustustahdon henkisiä perustekijöitä ideologisena aikana, on lyhyesti selvitettävä, mitä käsitteellä "ideologia" voidaan ymmärtää. Zürichin yliopiston rehtori, professori Theo Spoerri, on eräässä esitelmässään¹⁾ sanonut siitä mm: "Luovalla vastauksella on aina kolme puolta. Se sulkee sisäänsä koko ihmisen: hänen ajatusmaailmansa, tunteensa ja toimintansa. Sellaista vastausta, joka vastaa historiallisen hetken haasteeseen valloittamalla koko ihmisen ja hänen kauttaan muuttamalla yhteiskuntaa ja maailmaa sanotaan ideologiaksi".

Ideologia ei siis ole vain aate tai oppijärjestelmä. Se on vastaus aikakauden haasteeseen ihmisille. Ollakseen ideologia täytyy aatteeseen sisältyä filosofia (ajatusmaailma), suunnitelma (toiminta) ja ihmisten palava into (tunne). Mikään näistä ei kuitenkaan yksin muodosta ideologiaa. Parasikin suunnitelma ilman järjellistä perustaa tai sitä toteuttavia ihmisiä ei ole minkään arvoinen. Innostuneet ihmiset pelkän teorian varassa samoin. Nerokkain ajatus ilman suunnitelmaa tai ilman sen oikeuteen uskovia ihmisiä on sekin puutteellinen.

Tämän ajattelun mukaisesti maanpuolustushengelle, ollakseen vastaus kansalaisille, olisi myös löydettävä sellainen ideologinen perusta, joka sisältää suomalaiselle kansanluonteelle helposti omaksuttavissa olevan filosofian, jota se pitää oikeana ja johon se uskoo. Sen olisi myös annettava riittävä innoitus kaikille ihmisille toteuttamaan sen sisältämää suunnitelmaa.

1) Theo Spoerri: Die Grundkräfte der europäischen Geschichte; College of the Good Road, August 1949

Voidaan nyt kysyä, eikö suomalainen demokratia, joka on kestänyt sodat ja kovat ajat, ole riittävä henkinen perusta. Eikö voida luottaa siihen, että Suomen kansa haluaa säilyttää vapautensa ja kalliisti maksetun maansa? Näyttää kuitenkin siltä, että varsinkaan nuorisolle ei isänmaallisuuden nimissä enää kyetä kysymystä riittävästi perustelemaan, koska se ei osaa antaa sille arvoa, eikä siihen usko.

Suomalaisen demokratian sisältämä vapauden aate on useimpien mielestä oikea ja pääosa Suomen kansaa myös uskoo sen olevan meille ainoan hyväksyttävissä olevan yhteiskuntajärjestyksen perustan. Suomalaisella demokratialla on myös suunnitelma, joka tähtää yksilön ja yhteiskunnan vapauden säilyttämiseen. Mistä sitten johtuu, että ihmiset eivät ole valmiit omaksumaan demokratiaa, niin että se myös toimisi heissä siten, että he olisivat valmiit sitä joka hetki puolustamaan. Eräänä syynä lienee tietämättömyys yhteiskunnan perustekijöistä.

Kun maanpuolustushengen eräs perusväittämä on - se toistettakoon - voimassaolevan yhteiskuntajärjestyksen säilyttäminen ja siihen liittyvä luottamus sen heikkouksien lain avulla tapahtuvaan parantamiseen, on maanpuolustushengen luonnollisin perusta usko suomalaisessa demokratiassa olevaan vapauteen, oikeaan ja totuuteen. On kuitenkin ratkaiseva ero ehdottoman oikean ja toden, joka on kaikkialla ja kaikille kansalaisille sama ja suhteellisen oikean, joka on sitä vain tiettyjen olosuhteiden vallitessa. Olemukseensa kuuluvan tinkimättömän vapauden, oikean ja totuuden määrittäminen on juuri suomalaisen demokratian filosofian tehtävä. Ne ovat moraalisia arvoja, joille demokratia rakentuu. Se, että yhteiskuntamme suurimmat puutteet ovat juuri pohjimmiltaan moraalisia, johtuu siitä, että meillä ei ole selvää käsitystä moraalisten tekijöiden merkityksestä yhteiskunta-

elämämme perusteissa. Suomalaisen demokratian filosofian on siis määritettävä itselleen moraalinen selkäranka, joka rakentuu tinkimättömille arvoille. "Melkein rehellinen on samaa kuin melkein auennut laskuvarjo pakkolaskun tehneelle lentäjälle", sanotaan Ruotsin laivaston esikunnan sotilaspedagogisen osaston julkaisemassa demokratian ideologiaa käsittelevässä kirjelmässä.

Vain käsitteinä tunnustetut totuus, oikeus ja moraali ovat kuitenkin merkityksettömiä, elleivät ne vaikuta välittömästi ihmisten toimintaan, sillä vasta ihmisissä toimiesseen ne antavat yhteiskunnalle voimaa. Poliitiikan, niin omistuiselta kuin se tuntuukin, on tehtävä kansalaisille demokratian filosofia ymmärrettäväksi ja saatettava se toimintaan suunnitelman puitteissa.

Chicagon yliopiston professori Hans J Morgenthau on eräässä kirjoituksessa¹⁾ sanonut mm, että politiikan tehtävänä on täydentää ideologisen sodankäynnin perustekijöitä määrittämällä selvästi sen päämäärä, kohteet ja menettelytavat sekä haluttu tulos siellä, johon sen vaikutus kohdistetaan.

Näin politiikka muuttamalla filosofian toiminnaksi mahdollistaa sen omaksumisen.

Ollakseen inspiroiva voima on demokratia saatava vaikuttamaan jokaisessa ihmisessä elämän laatuun, so tekojen ja ajatusten motiiveihin vaikuttavana kokemuksena.

Se on mahdollista, jos jokainen kansalainen on valmis arvostelemaan itseään ja toimintaansa tinkimättömien moraalisten tekijöiden mittapuun mukaan. Se vaatii jokaiselta kansalaiselta erikseen niihin kannanottoa ja ratkaisua. Pelkkä hyväksyvä asenne ei ulota vaikutustaan yhteiskuntaan.

1) A positive approach to a democratic ideology; The defense of the free world, s 232

Vasta persoonallinen päätös oman elämänlaadun muuttamisesta johtaa käytännölliseen tulokseen.

Yhtä ehdoton kuin on esim kommunismin vaatimus ja päämäärä ideologiansa maailmanvallankumouksesta, tai kuin oli kansallissosialismin vaatimus saksalaisen väestön yhtymisestä ja sen asemasta maailmassa, yhtä ehdottoman on oltava suomalaisen demokratian vaatimuksen vapaudesta ja moraalisten perusarvojensa tinkimättömyydestä. Vain siten se voi antaa vastauksen koko kansalle.

Maanpuolustustahdon henkisen perustan on myös rakennuttava uskoon suomalaisen demokratian voimasta. Vain usko omakutun filosofian oikeudesta antaa ihmisille innoituksen toimia.

Maanpuolustushengen kehittämisen olisi myös lähdettävä mainitun uskon vahvistamisesta. Mikään aate tai ajatus ei toteudu, elleivät sen toteuttajat ole vakuuttuneita ajamansa asian oikeutuksesta.

Kun voimassa olevan yhteiskuntajärjestyksen säilyttämispyrkimys sisällyttää itseensä myös vallitsevan kulttuurin, kielen, tapojen, uskomusten ja perinteiden säilyttämisen, sisältyy maanpuolustustahdon henkisiin perusteisiin myös luonnollisena osana kansallistunto, - tietoisuus ja isänmaallisuus.

Ideologinen käsitys suomalaisen demokratian olemuksesta ei sulje näitä pois, päinvastoin se vahvistaa niitä. Demokratian olemus ei ylikansallisesta luonteestaan huolimatta ole kaikkialla sama. Sen perusajatus inhimillisestä ja yhteiskunnallisesta vapaudesta on yleispätevä, mutta sen toteutumismuodot ovat riippuvaisia juuri kansallisista erikoispiirteistä. Kansalliset erikoispiirteet antavat sille elinvoimaa ja tekevät sen helposti omaksuttavaksi. Voidaan sanoa, että maanpuolustushengen kehittämisyritys, joka ul-

kolaisia esikuvia noudattaen pyrkii tuomaan kansalliselle ajattelutavalle vierasta, on tuomittu epäonnistumaan. Ylikansallinen vapauden ajatus yhdistää demokratioita ja mahdollistaa rakentavan yhteistoiminnan. Yleispätevä vapauden aate ei ole sekään vieras kansalliselle ajattelutavalle, mutta vasta rakennuttuaan demokratian tinkimättömille moraalisisille arvoille se saa konkreettiset edellytykset toimia ihmisissä.

Sellaiset suuret aatteet kuin kristinuskko, islamin uskonto, Ranskan vallankumouksen vapauden aate, kommunismi ja kansallissosialismi eivät ole olleet menestyksellisiä vain siksi, että ne ovat todistaneet ihmisille olevansa oikeutettuja ja tosia, vaan myös siksi, että ne ovat antaneet ihmisille päämäärän, jonka puolesta he ovat voineet taistella sekä sanoin että teoin. Suomalaisen demokratian on annettava myös maanpuolustustahdolle henkinen perusta, jonka puolesta jokainen kansalainen voi elää ja taistella. Vain ideologinen käsitys demokratiasta tehnee sen mahdolliseksi.

d. Yhteenveto

Yhteenvetona voitaneen sanoa, että nykyaika asettaa maanpuolustushengelle vaatimuksen sen kyvystä antaa kansalaisille selvä käsitys suomalaisen yhteiskuntajärjestyksen ideologisista perusteista sellaisella tavalla, että jokainen uskoo niiden oikeutukseen. Pelkkä isänmaallinen mielenlaatu ei riitä, koska siihen on vaikea sisällyttää sellaista sanomaa, joka puuttuu niihin ihmisluonteen heikkouksiin, jotka vaikeuttavat yhteiskunnan perustekijöihin. Sellainen kansalainen, joka tunnustaa yhteiskuntajärjestyksen moraalisten perusteiden tinkimättömyyden omassa toiminnassaan rauhan aikana, on valmiimpi puolustamaan niitä myös sodan sattuessa kuin sellainen, jolle yhteiskuntaa pystyssä pitävät arvot ovat epäselvät, tai joka ei niitä hyväksy.

Maanpuolustushengen käsitesisällön on suljettava pii-

riinsä kansallisuusaatteen antamien henkisten arvojen lisäksi myös käsitys demokratiasta. Usko suomalaisen demokratian olemassaolon oikeuteen antaa mahdollisuuden uskoa myös suomalaisen yhteiskunnan elämisen mahdollisuuksiin.

Ideologinen voima on eräs valtakunnan totaalisen kyvyn tekijä, jolla se ylläpitää ja kehittää asemaansa muiden kansojen joukossa. Suomalaisen demokratian henkisen perustan selvä määrittäminen antaa myös perustan maanpuolustustahdolle. Ellei sitä ole tehty, ei ole olemassa perusedellytyksiä maanpuolustushengen kehittämiseksi.

D. Maanpuolustustahdon yleiset perustekijät. Tämänhetkinen tilanne mielipidetutkimusten valossa

1. Yleistä

Maanpuolustushenki, sellaisena kuin se eräänä valtakunnan voiman perustekijänä edellä on määritetty, on varsin laaja ja monitahoinen kokonaisuus. Se koostuu lähes kaikista inhimilliseen elämään vaikuttavista rakentavista henkisistä voimista. Se on riippuvainen kansakunnan historian tapahtumista, kansallisen kulttuurin laadusta, uskonnollisista perinteistä ja yhteiskuntajärjestyksen elinvoimasta. Sen luonne saa voimakkaita vaikutteita vallitsevasta taloudellisesta, sotilaallisesta ja poliittisesta tilanteesta ja on sentähden alati kehittyvää. Sen aiheuttama heräte on riippuvainen jokaisen yksilön luonteesta ja siten sen ilmenemismuodot riippuvat myös koko kansan yleisluonteesta.

On luonnollista, että maanpuolustushenkeen välillisesti tai välittömästi vaikuttavia tekijöitä voidaan löytää runsaasti. Tärkeimpiä rauhan aikana vaikuttavia perustekijöitä lienevät ainakin seuraavat:

1. Kansan luonne
2. Yleinen henkinen asennoituminen; kansallinen moraal;

3. Yhteistuntoisuus (solidarisuus) voimassaolevaa yhteiskuntajärjestystä kohtaan ja maan vapauden arvostaminen
4. Yhteenkuuluvuuden tunne eri kansalaispiirien kesken
5. Luottamus maan johtoon ja sen politiikan hyväksyminen
6. Sodan vaaran huomioon ottaminen ja sodan pelko
7. Luottamus omiin poliittisiin ja sotilaallisiin mahdollisuuksiin selviytyä kriisitilanteessa
8. Tietoisuus sellaisen sodan seurauksista, johon joudutaan valmistautumattomana
9. Henkinen voima kestää rauhan ajan ideologinen paine ja sodan järkytykset

- - - - -

Amerikkalainen professori Hans Speier on tarkastellut maanpuolustustahdon tekijöitä käänteiseltä kannalta. Hän esittää eräässä kirjoituksessaan¹⁾ ne tekijät, joihin nähden ja joissa epäilyä, ristiriitaisuusua ja heikkoutta aiheuttamalla maanpuolustustahtoa voidaan heikentää. Ne ovat:

1. Poliittisen johdon ulkopoliittiset ratkaisut
2. Sotilaallisen johdon sotilaalliset aikomukset
3. Poliittisen johdon kyky hallita
4. Sotilaallisen johdon kyky johtaa
5. Sotilaallisen johdon, työtätekevän kansanosan ja taistelevan kansanosan tahto totella
6. Sotilaallisen johdon ja taistelevan kansanosan tahto taistella.

Speierin erittelemät toiminnan kohteet ovat maanpuolustustahdon tekijöitä. Ne on sisällytetty tai voidaan sisällyttää alussa esitettyihin perustekijöihin. Hänen erittelyn-

1) Daniel Lerner: Propaganda in War and Crisis, s 471

sä on osoitus siitä, miten monelta kannalta maanpuolustustahdon tekijöitä voidaan tarkastella. Muutamat muut tutkimukset¹⁾ käsittelevät (maan)puolustustahdon tai -hengen (taistelutahdon) vain yleisenä mielipiteenä sitä sen laajuuden vuoksi lainkaan erittelemättä.

- - - - -

Kun maanpuolustushenkeä kehittävällä työllä täytyy olla selvät kohteet ja reaalinen lähtökohtatilanne, tarkastellaan alussa mainittuja perustekijöitä kutakin erikseen ja pyritään samalla valottamaan meillä tällä hetkellä vallitsevaa tilannetta.

2. Suomalaisen kansanluonteen (kansallisluonteen) ilmeneminen maanpuolustushenkeen vaikuttavassa ajattelussa

Ryhtymättä tässä yhteydessä rajankäyntiin suomalaisesta kansanluonteesta esitettyjen erittelyjen kesken, todettakoon vain eräitä maanpuolustushenkeen vaikuttavia tunnetuimpia luonteenominaisuuksiamme.

Eräs Suomen kansan keskeisimpiä luonteenominaisuuksia on epäluuloisuus. Paitsi että nykyinen aika muutenkin on omiaan edistämään luottamuksen puutetta kaikkialla, on Suomen kansalla siihen erittäin suuret luontaiset taipumukset. Kun siihen yhdistyy kiihkomielisyys ja usein väkivaltaisuuskin, näkyy epäluuloisuuden tulos sisäisten ristiriitojen kärjistyemisessä ja siinä, että yksimielisyys syntyy usein vasta vaaran uhatessa.

Epäluuloisuuteen kytkeytyy myös ehdottoman oikeudenmukaisuuden vaatimus ja oikeudentunto. Oikeudentunto on eräs maanpuolustushengen olennaisimpia myönteisiä tekijöitä ja juuri se sai Suomen kansan Talvisodan aikana yhtymään.

1) Mm Foundations of National Power, War and the Minds of Men ja Defence in the cold war

Epäluuloisuus ilmenee myös kateutena, josta syystä mm eri kansalaisryhmien jännitykselle rakentuvalle kommunismilla on suomalaisen kansanluonteen tässä piirteessä oivallinen työkenttä.

Herkkä omanarvontunto, kunnianarkuus ja kompleksialttius ovat varsin tyypillisiä ominaisuuksia. Ainakin julkisuudessa jokainen suomalainen on vakuuttunut kansallisesta erinomaisuudestaan. Ulkomaalaisen lausuma kohteliaisuus otetaan täytenä totena ja arvostelu epäoikeutettuna panetteluksi. Suomen kansa on erittäin mielellään maailman silmissä "maa joka maksaa velkansa", "ihmeellinen Talvisodan kansa", "saunan, sisun ja urheilun maailmanmestaruuksien kansa", ja jokainen pieninkin arvostelu on lausujaan katsomatta epäoikeudenmukainen.

Kansallisluonnetta värittää edelleen itsenäisyys. Itsenäisyys taas ruokkii itsekkyyttä ja se muuttuu herkästi kateudeksi. Itsenäisyys vahvistaa edelleen äsken mainittua kunnianarkuutta ja kompleksialttiutta, sillä suomalaisen itsetehostustarve on verrattain suuri.

Tärkeä kansallisluonteen piirre on eräänlainen jähmeä hitaus. Vaikuttavin osoitus tästä on poliittisten voimasuhteiden muuttumattomuus. Vaaditaan aivan erityisen voimakkaita yhteiskuntajärjestyksen perusteita järkyttäviä tapahtumia, ennen kuin muutoksia syntyy¹⁾. Kerran omaksutut kannanotot ovat vaikeasti muutettavissa. Hitaus ilmenee myös vanholli-suutena. Uudet aatteet ja toimintatavat saavat erittäin hitaasti vastakaikua. Tätä ominaisuutta lienee maanpuolustustahdon kehittämistä ajatellen pidettävä tärkeänä.

1) Suomen Sodan 1941-45 jälkeen ovat vaalien tulokset säilyneet miltei muuttumattomina.

Suomen kansaa on usein syytetty isäntämielen puutteesta ja liiallisesta vaatimattomuudesta. Tämä ei liene totta, sillä sotien aikana mm todettiin, että suomalainen mies on erittäin altis kiitokselle ja kannustukselle. Valitettavaa vain on, että isäntämieli ilmenee usein nousukasmaisena ylimielisyytenä, joka herkästi epäonnistumisen hetkenä muuttuu nöyräselkäiseksi mielistelyksi.

Kansallisluonne saanee myös oman värityksensä Suomen kansan uskonnollisuudesta ja hartaudesta antautua omalle aatteelle. Uskonnollisilla perinteillä on kansassa vankat juuret, eikä niiden poiskitkeminen tai halventaminen johtane tulokseen. Omalle aatteelle antautumisen hartaus käy uskonnollisen elämän toimintojen ohella selvästi ilmi mm siitä tavasta, jolla meillä suhtaudutaan puolue-elämään sekä erilaisten aatteellisten yhdistysten toimintaan. Puolueesta toiseen siirtyminen, joka muualla maailmassa on tavallista, on meillä halveksittava teko.

Lain kunnioitus on myös eräs kansallisluonteen peruspiirteitä. Monet vaikeatkin toimenpiteet ovat helposti saatavissa päätökseen silloin, kun ne perustuvat lakiin.

Suomen kansa lienee myös verrattain huumorintajuinen, ainakin silloin, kun huumori ja kunnianarkuus eivät käy toistensa kanssa ristiin.

3. Yleinen henkinen asenne ja kunnioitus. Kansallinen moraali
a. Yleistä

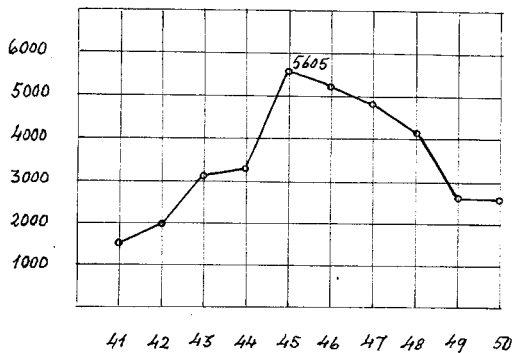
Paitsi sitä, että sota yleensä aiheuttaa syvälleikäviä muutoksia yhteiskuntaelämässä ja aikaansaa monia vaikeasti korjattavissa olevia vaurioita kansakunnan elintoiminnoissa, tulokseton tai hävitty sota moninkertaistaa ne.

Ryhtymättä erittelemään niitä lukuisia vaikeuksia, joita v 1944 päättynyt sota toi maallemme mukanaan, on maanpuo-

Avio-
eroa
v:ssa

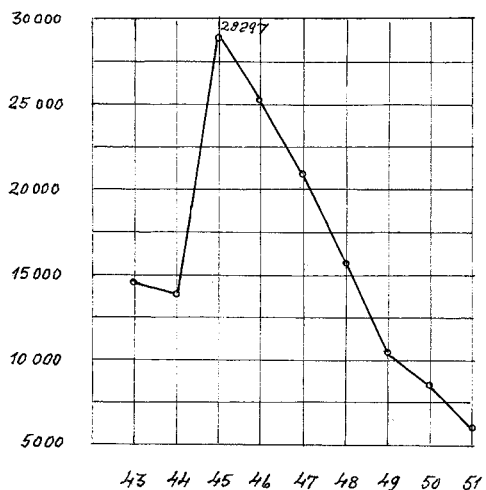
Taulukko 1

Laillisen eron johdosta
purkautuneet avioerot
vv 1941-50

Todet-
tua tau-
titapa-
usta
v:ssa

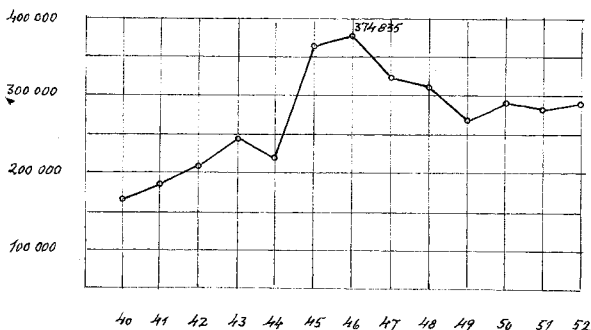
Taulukko 2

Todetut sukupuolitauti-
tapaukset vv 1943-51

Rikok-
sia
v:ssa

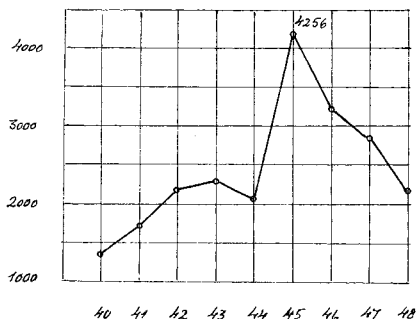
Taulukko 3

Poliisin tietoon tulleet rikokset
vv 1940-52

Tuomi-
oita
v:ssa

Taulukko 4

Vankeus tai kuritushuone-
tuomion saaneet nuoret
(15-20) rikoksentekijät
vv 1940-48

- Aseleposopimus

Aseleposopimuksen pykälät riisuivat armeijamme ja sen toisarvoinen merkitys, heikkous ja yhteiskunnallisestikin epäkelpo asema tehtiin kansalle liiankin selväksi.

Aseleposopimus kielsi myös kaksi maanpuolustuksen kanalta tärkeää järjestöä, nimittäin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd järjestöt. Kun lisäksi muistetaan, että poliittisen va-
kaumuksensa perusteella taistelusta kieltäytyneet karkurit saivat esiintyä julkisena järjestönä, jonka toiminta aseleposopimuksen varjolla sallittiin mm puolustuslaitoksen piirissä, on hyvin ymmärrettävissä, että maanpuolustushenki ei ainakaan saanut tapahtumista lisävirikettä.

- Puolustuslaitoksen olemassaolo

Luonnollisena ilmiönä sotien päätyttyä oli myös koko maanpuolustuskysymyksen osalle tullut vähäinen huomio. Kun liikkeellä lisäksi oli voimia, joiden päämääränä oli maan puolustusmahdollisuuksien poistaminen, oli selvä, että yleinen mielipide maanpuolustuskysymyksestä sai särön sekin.

Tutkimuksia siitä, miten puolustuslaitokseen suhtauduttiin heti sodan päätyttyä, ei ole, mutta vielä v 1948 suoritettu mielipidetutkimus¹⁾ osoitti, että 27 % kansasta kannatti puolustuslaitoksen lakkauttamista, 54 % sen säilyttämistä, 11 % osaamatta sanoa kantaansa. Ilahduttavaa on todeta, että voimakkaasta mielipiteenmuokkauksesta huolimatta lakkauttamisen kannalla oleva mielipide oli sittenkin verrattain vähäinen.

Vertailun vuoksi mainittakoon tässä yhteydessä, että v 1953 suoritettu mielipidetutkimus²⁾ osoitti, että 88 % piti puolustusvoimia tarpeellisena, vain 6 % oli enää sen lopettamisen kannalla ja 6 % ei osannut ilmaista kantaansa.

- Puolustuslaitoksen demokratisoiminen

Ns puolustuslaitoksen demokratisoiminen, johon liittyvistä toimenpiteistä tuskin kenelläkään on sanottava muuta kuin hyvää, sai lähinnä heikosti hoidetun tiedotustoiminnan ansiosta aikaan vain sen, että vielä jäljellä ollut vähäinenkin luottamus katosi. Oikeistopiirit näkivät puolustuslaitoksen vasemmiston käsiin heitettynä pelinappulana ja vasemmisto taas puolestaan piti armeijaa vanhanaikaisena taantumuksellisenä laitoksena, joka piti pikaisesti uusia, ellei suoraan hävittää.

- Upseereiden erottaminen

Maanpuolustustahtoon vaikuttamatta ei myöskään voinut olla se seikka, että sodan päätyttyä puolustuslaitoksesta vapautettiin 1100 upseeria³⁾. Kun vapauttaminen kohdistui moniin sodassakin kunnostautuneisiin miehiin ilman, että asiasta on annettu julkista selitystä, oli maanpuolustuksellekin kielteinen vastavaikutus luonnollinen.

1) Suomen Gallupin oma tutkimus

2) M Vanhalan tutkimus: Puolustusvoimain ja siviiliväestön suhteet, liite 77

3) Silloisen ev Huhtalan antamat tiedot 4.12.50 pidetyssä Helsingin Reserviupseerikerhon kokouksessa.

- Sotasyyllisyysoikeudenkäynti

Isänmaallinen ajattelu sai kolhaisun myös sotasyyllisyysoikeudenkäynnin johdosta. Vaikka useimmat ymmärsivätkin, että kyseessä olivat sijaiskärsimystuomiot, koko oikeudenkäynti takautuvaa rikosoikeutta luovana oli kansan oikeustajun vastainen. Näin varsinkin kun tuomitut yleisen käsityksen ja siihenastisen toimintansa perusteella olivat isänmaan etua ajavia, vastuuntuntoisia miehiä.

Siitä, että kansa yhä vieläkin on tapahtumaa vastaan, on todisteena kysymystä koskeva mielipidetutkimus.

- Asekätköjuttu

Ns "asekätköjutun" käsittely ei myöskään ollut omiaan lisäämään isänmaallista intoa tuohon aikaan. Teko, jonka tarkoituksena oli mahdollistaa puolustustaistelu viimeiseen saakka maahanhyökkääjää vastaan, leimattiin rikolliseksi. Kysymys hoidettiin sitäpaitsi siten, että asian todellista laitaa ei sallittu edes selittää kansalle ja vielä tällä hetkellä suuri osa kansasta ei sitä tiedä. Mielipidetutkimuksen asiaa käsittelevä aineisto osoittaa sen vakuuttavasti.

- Uusi ulkopoliittinen suuntautuminen

Sodan näennäisesti tulokseton päättyminen, johon lisäksi liittyi loppuvaiheessa sodanjulistus Saksaa vastaan, aiheutti tietenkin perusteellisen muutoksen ulkopoliitiikassamme. Kun koko valtakunnallinen olemassaolomme oli siihen aikaan vaaka- laudalla, oli tapahtunut muutos ainakin kansan pääosan silmissä tarkoituksenmukainen.

Maanpuolustushengen kannalta uusi asemamme kuitenkin toi mukanaan kielteisiä piirteitä. Käyttäen hyväkseen vaikeaa ulkopoliittista tilannettamme ja haluten osoittaa voimakasta pyrkimystä hankkia uusia ystäviä, silloinen valtiovalta ja eräät puolueet³ tekivät voitavansa leimatakseen kaiken aikai-

semman suuntauksen aikana tapahtuneen vääräksi, petolliseksi ja jopa epäisänmaalliseksi. Uuden ulkopolitiikkamme varjolla revittiin alas paljon sellaista, jota kansamme siihen asti oli pitänyt arvossa. Uusien ystävien suosion etsiminen tapahtui usein sellaisella nöyräselkäisellä liehakoimisella, joka tuskin oli itsenäiselle kansakunnalle kunniaksi. Yleisen mielipiteen kannalta kaikki tuollainen herätti ristiriitaisuutta, jota on vieläkin nähtävissä.

- Sisäpoliittinen uudelleenryhmittäminen

Sodan tulokseton päättyminen aiheutti myös sisäpoliittisen uudelleenryhmittymisen. Puolueiden voimasuhteet muuttuivat ratkaisevasti. Syntyi uusia puolueita ja vanhoja lakkasi olemasta tai ne jäivät merkityksettömiksi.

Kokonaan uuden aseman ja merkityksen saavuttanut äärimäinen vasemmisto sekä senaikaiset hallitukset - joiden kokoonpano oli siihen aikaan varsin ymmärrettävä - eivät tunteet kiinnostusta maanpuolustuskysymystä kohtaan. Päinvastoin, kaikki isänmaallinen leimattiin ja mustattiin räikein sanoin kansalle.

Suomen kansan kansallistunto ja isänmaallinen mieli oli kertakaikkiaan painettu lamaan.

- Henkinen kriisi

Sodan ja nimenomaan tuloksettomasti päättyneen sodan seuraukset aiheuttivat paitsi yhteiskunnallista käymistä myös yksilöissä henkisiä kriisitiloja. Kun monet siihen asti kunnioitetut arvot tehtiin arvottomiksi eikä mitään annettu tilalle, sai mm uskonnollinen elämä uutta virikettä. Tuskin milloinkaan on ollut niin runsaasti etsijöitä, jotka ulospääsyä henkisestä umpikujasta hakien turvautuivat uskonnolliseen toimintaan. Siten on selitettävissä mm silloin syntynyt upseeriston hengellinen toiminta.

c. Sotien oikeutuksen ja merkityksen ymmärtäminen

Se, miten perusteellisesti sotien jälkeisinä vuosina Suomen kansaan onnistuttiin istuttamaan ajatus siitä, että kaikki siihen asti tapahtunut oli ollut väärä ja halveksittavaa, kuvastuu yhä vieläkin kansalaisten käsityksistä sotien oikeutuksesta ja niiden merkityksestä.

Mielipidetutkimuksen kysymykseen "Oliko teistä Talvisota väistämätön, vai tehtiinkö liian vähän ponnistuksia ja uhrauksia sen välttämiseksi" saatiin seuraavat vastaukset:

Väistämätön	57 %
Tehtiin liian vähän	30 %
Ei osaa sanoa	13 %

Talvisodan tapahtumien arvostelemiseen voi jo vaikuttaa se, että vuosia on jo kulunut ja uusi polvi ei osaa arvostella oikein perustein. Se, että vain puolet pitää sotaa väistämättömänä, on osoitus uuden propagandan tuloksista tai aikaisemman heikkoudesta. Onpa asianlaita miten tahansa, ei sellaisessa kysymyksessä kansa enää saisi olla jakaantunut.

Suomen sotaa 1941-45 koskeva kysely antoi tuloksina seuraavat luvut:

Väistämätön	47 %
Olisi voitu välttää	37 %
Ei osaa sanoa	16 %

Tulos on lähes sama.

Erikoiseen valoon joutuu sotiemme oikeutuksen ja merkityksen ymmärtäminen tutkittaessa vastauksia kysymykseen "Katsotteko, että äskeisistä sodista oli Suomelle loppujen lopuksi pääasiassa hyötyä vai vahinkoa?"

Pääasiassa hyötyä	10 %
Pääasiassa vahinkoa	65 %
Yhtä paljon kumpaakin	18 %
Ei osaa sanoa	5 %

Kun vain n 10 % kaikista näkee sotien loppujen lopuksi tuomana hyötynä vapauden säilymisen (vapaus, itsenäisyys ja riippumattomuus oli pääasiallisin perustelu) voidaan jälleen kysyä, onko Suomen kannattanutkaan taistella vapautensa puolesta, koska kansa itse ei anna sille arvoa. Asian ydin lienee kuitenkin siinä, että kansa ei osaa antaa sille arvoa, koska sen merkitystä ei ole tähän päivään mennessä selvästi osoitettu. Suuri osuus on myös laskettava poliittisen propagandan tiiliin.

d. Materialisoituminen

Paitsi sitä, että koko maa joutui sodan seurauksena suuriin taloudellisiin vaikeuksiin, joista suurin oli sotakorvaussuoritus, kohdistui taloudellinen paine myös yksityiseen kansalaiseen.

Aikakauden henki on lisäksi sellainen, että yleinen materialisoituminen on tyypillinen ilmiö. Kaikki mitataan saa-

vutettavan taloudellisen hyödyn mukaan. Selvän kuvan saa siitä esim tarkasteltaessa nykyisten ylioppilaiden ammatinvalintaa. Hyvin tuottavat ammatit, kuten lääkärin ja insinöörien, ovat verrattomasti runsaammin haluttuja kuin ihanteellisempien opettajan, upseerin ja papin ammatit.

Maanpuolustushengen kannalta on suorastaan hätkähdyttävää todeta, millaiset mittasuhteet materialistoituminen on meillä saavuttanut. Erään puolueen suorittaman tutkimuksen mukaan¹⁾ yli 70 % maalaisliiton äänestäjistä piti puolueen tärkeimpänä tehtävänä valitsijoiden taloudellisten etujen ajamisen kuin maan kokonaisedun. Kun otetaan huomioon, että maalaisväestöä on pidetty kansamme terveenä henkisenä selkärankana, on ilmiö enemmän kuin valitettava.

Tätä työtä varten suoritettussa mielipidetutkimuksessa kävi edelleen ilmi, että vain 39 % haastateltavien määrästä piti maan riippumattomuutta yleistä taloudellista hyvinvointia tärkeämpänä. Voidaan tehdä kysymys, kauanko Suomella on varaa antaa tällaisen kehityksen jatkua?

Yhteenvetona voitaneen sanoa, että yleisen materialistoitumisen seurauksena suuri osa kansaa ei näe maan etua oman etunsa yläpuolella eikä maan vapautta taloudellista hyvinvointia tärkeämpänä.

e. Luottamuspuola

Kun kansalliset ja kansainväliset ristiriidat tavallisimmin saavat ilmenemismuotonsa taloudellisten ja sotilaallisten kysymysten ympärillä, ollaan valmiita näkemään ne ristiriitojen syinä. Nykyaikana on kuitenkin nähtävä pintaa syvemmälle.

Aikakauden materialisoitunut henki on johtanut siihen, että inhimilliset heikkoudet, kuten kateus, itsekkyyks, ahneus, epärehellisyys ja ylpeys yms ovat aiheuttaneet ihmisten kesken kaikkialla epäluuloa. Epäluulon henki, toisen tarkoituksien ja päämäärien epäileminen, on vallitsevana. Kansan
1) Suomen Gallupin antama tieto

sisäisessä elämässä se ilmenee kuluttajien ja tuottajien, työnantajien ja työntekijöiden, hallituksen ja opposition välisenä joskus milteipä ylipääsemättömänä juopana. Seurauksena on lakkoja, palkkataisteluita ja riitoja. Poliittisessa elämässä tämä piirre on viime vuosina ilmennyt puolueiden keskeisenä sovittamattomana ristiriitana. Tuskin koskaan on kansanedustuslaitoksemme ollut niin hajanainen kuin nykyisin. Ilmeisesti syyt eivät ole järjestelmässä, vaan ihmisluonteessa. Kun suomalaisen kansanluonteen eräänä peruspiirteenä on voimakas epäluulo, on selvää, että pieninkin aihe siihen saa otollisen maaperän.

Tämänhetkinen yhteiskuntamme perusteita jäytävä sairaus ei ole laatuaan taloudellinen eikä poliittinen, vaan henkinen. Henkiseltä alalta vaikeudet helposti siirtyvät materiaalsiin, materiaalisista poliittisiin ja siten - koko maatamme ajattelun - avoimiin selkkauksiin asti.

Vallitseva tilanne voitaneen parhaiten luonnehtia sanalla luottamuspula.

f. Yhteenveto

Yhteenvetona maanpuolustukselliseen ajatteluun vaikuttavasta yleisestä henkisestä asennoitumisesta voitaneen sanoa, että vallitseva ilmiö on materialisoituminen, jonka takia yhteinen etu käy yksilön edun edelle vain jos välitön hyöty on näkyvissä. Tähän liittyvänä ilmiönä on todettava yleinen yhteiskunnallinen luottamuspula, jossa luottamuksen puute puolustuslaitokseen ja maan puolustusmahdollisuuksiin yleensä lienee sittenkin vähäisempi kuin luottamuksen puute koko kansan kesken yhteiskuntamme ja kansallisen olemassaolon oikeutuksesta.

Jos haluamme tilannetta kärjistää ja olla hiukan ironisia, voisimme yhtyä "Tahkon" sanoihin v:lta 1951. "Jokainen ajaa vain omia etujaan, vaatii ja ottaa valtiolta ja sen vä-

lityksellä eli, lain ja oikeuden varjolla, muilta minkä suinkin irti saa. Yksityiset lyöttäytyvät ryhmäkunniksi voidakseen luontevammin tehdä sen, mitä eivät yksin ehkä ilkeäisi. Kansan profeetoiksi, ellei ylimmiksi papeiksi, pääsevät parhaiten ryhmäkuntien erikoisetujen ajajat. Ainoastaan yksi seikka yhdistää kaikkia. Pyhä ja loukkaamaton elintaso. Tulokoon mikä tulos hyvänsä mieluummin kuin tinkisimme itsekukin omalta osaltamme siitä rahtuakaan. Eli ts "syökäämme ja juokaamme... huomenna kuitenkin kuolemme".

4. Yhteistuntoisuus (solidarisuus) voimassaolevaa yhteiskuntajärjestystä kohtaan ja maan riippumattomuuden arvostaminen

a. Yleisiä näkökohtia

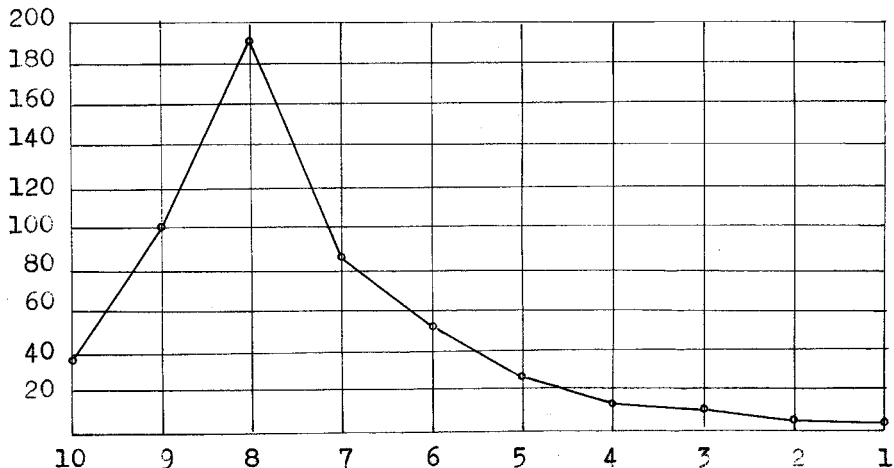
Solidarisuutta voimassaolevaa yhteiskuntajärjestystä kohtaan täytynee pitää eräänä perustavinta laatua olevana tekijänä. Elleivät kansalaiset sitä hyväksy, ei ole olemassa alkeellisimpiakaan edellytyksiä maanpuolustustahdolle. Tavallisessa kielenkäytössä voidaan puhua viihtymisestä maassa. On selvää että viihtymisen eri asteet ovat riippuvia kulloinkin vallitsevista sosiaalisista, poliittisista, taloudellisista ja sivistyksellisistä olosuhteista. Nykyistä materialistista ajan henkeä ajatellen on tärkeää, että kansalaisille tehdään selväksi heidän viihtymisensä arvo, samoin kuin se, millaisista tekijöistä se riippuu, jotta kaikille kirkastuisi, mitä arvoja on olemassa, joita kannattaa puolustaa. Edelleen on sanottava, että solidarisuuden tunne on välttämätön perusedellytys kansalliselle ajattelutavalle. Solidarisuus voimassa olevaa yhteiskuntajärjestystä kohtaan on myös tehokas este sille ulkoapain ohjatulle työlle, jonka tarkoituksena on yhteiskuntajärjestyksen kumoaminen.

b. Tämänhetkinen tilanne

Tämänhetkisen tilanteen selvittämiseksi tehtiin mieli-
pidetutkimuksessa koehenkilöille kysymys: "Kun ajattelette
Suomea ja muita maita, niin miten hyvinä tai huonoina pidätte
elämisen ja toimeentulon mahdollisuuksia maassamme?"

Vastaus pyydettiin numeroasteikossa 1-10. Tuloksista
piirretty käyrä kuvana 1.

Kuva 1

Tulosta tarkasteltaessa on sanottava, että Suomen kansa
viihtyy maassaan hyvin, sillä annettujen kielteisten vastaus-
ten määrä on pieni (56). Viihtymisen keskimääräiseksi arvok-
si saadaan 7.4, jota on pidettävä korkeana.

Eri ryhmien mielipiteitä tarkasteltaessa on merkillepan-
tavaa

- että henkisen työn tekijät ovat tyytyväisempiä kuin
ruumiillisen työn tekijät,
- että eri ikäkausista vanhemmat ovat tyytyväisempiä kuin
nuoremmat,
- että kaupunkilaisten ja maaseutulaisten viihtymisessä
ei ole havaittavissa sanottavampia eroja,
- että eri puoluetta edustavista porvarilliset ovat va-
semmistolaisia tyytyväisempiä ja
- että huonoimmiksi tuntevat elämisen ja toimeentulon
mahdollisuudet SKDL:oon lukeutuvat.

Yhdenmukainen viimeisen toteamuksen kanssa on myös Mie-
lipidetutkimus X:n tulos. Sen mukaan vain n 19 % ns SKDL-ai-
neksesta suhtautuu ehdottoman solidarisesti demokraattiseen
yhteiskuntajärjestykseen, 43 % on horjuvalla kannalla ja 38 %
kannattaa sen kumoamista ja siirtymistä diktatuuriin. Jos
kaksi viimeistä ryhmää yhdistetään, saadaan epäsolidaristen
määräksi 81 %, jota on pidettävä erittäin suurena. Valmiita
osallistumaan aktiiviseen vallankumoukseen tai sen hyväksy-
viä on yhteensä 69 % ja vallankumouksen vastustajia on vain
31 %.

Vaikka kyseisen tutkimuksen tuloksiin onkin suhtaudut-
tava suurella varauksella ei epäsolidarista ainesta voi jättää

huomiotta silloin, kun maanpuolustushenkeä lähdetään kehittämään. On näet muistettava, että SKDL:n äänestäjämäärä oli viime vaaleissa n 433.500¹⁾.

Viihtymistä maassa selvittää myös halu maastamuuttoon. Puuttumatta kysymykseen enempää todettakoon vv 1946-51 suoritettujen mielipidetutkimusten²⁾ tuloksena (taulukko alla)

	Asettuisi toiseen maahan	Ei aset- tuisi	Ei tiedä
Tammikuussa 1946	28 %	60 %	12 %
Marraskuussa 1947	30 %	64 %	6 %
Joulukuussa 1948	32 %	65 %	3 %
Maaliskuussa 1950	29 %	64 %	7 %
Lokakuussa 1951	20 %	74 %	6 %

että poliittisten ja taloudellisten olojen seestymisen seurauksena halu maasta muuttoon on jatkuvasti pienentynyt. On maanpuolustustahdon kehittämistä ajatellen lisäksi todettava, että verrattuna moniin muihin maihin, maasta muuttohalu Suomessa ei vaikeina sodanjälkeisinä vuosinakaan ole ollut läheskään Euroopan suurimpia¹⁾.

Maastamuuttohalu ja todellinen maastamuutto ovat kuitenkin käänteisiä, sillä maastamuutto on v:sta 1944 jatkuvasti noussut, ollen v 1951 yli kymmenkertainen (19.664 henkeä vuodessa) verrattuna vuoteen 1944 (1754 henkeä vuodessa)²⁾.

Syyt tähän ovat ilmeisesti muut kuin pelkkä solidarisuuden puute yhteiskuntajärjestystä kohtaan. Virallinen tilasto ei antane siitä oikeaa kuvaa.

Sen kysymyksen selvittämiseksi, millaisen arvon kansalaiset panevat maan riippumattomuudelle, joka on solidarisuuteen ratkaisevasti vaikuttava tekijä, tehtiin haastateltaville kysymys: "Kumpi teistä on kansamme kannalta tärkeämpää, saavuttaa yleinen taloudellinen hyvinvointi vai säilyttää maan riippumattomuus?" Kolmanneksi vaihtoehdoksi annettiin "yhtä tärkeä" merkitys.

Kokonaistulokset ovat seuraavat:

Taloudellinen hyvinvointi	22 %
Maan riippumattomuus	39 %
Yhtä tärkeitä	38 %

Maanpuolustustahdon kehittämisen kannalta on todettava, että vain 39 % haastatelluista piti ehdottomasti maan riippumattomuutta tärkeämpänä. Vaikka taloudellisen hyvinvoinnin ovat asettaneet etusijalle 22 % vastaajista, ovat maanpuolustushengen kannalta "yhtä tärkeitä" -vastaajat verrattain vähemmät. Näin ollen voidaan pienellä varauksella molemmat ryhmät yhdistää ja todeta, että n 3/5 vastaajista ei pidä riippumattomuutta ehdottomasti taloudellista hyvinvointia tärkeämpänä. Tilannetta voitaneen pitää varsin valitettavana.

- 1) Tilastokatsauksia, huhtikuu 1954 n:o 4
- 2) Oy Suomen Gallup Ab:n oma tutkimus
- 3) Tilastollinen vuosikirja v 1952

Eri ryhmien vastauksista on mm luettavissa

- että ammattiryhmistä maataloudesta pääasiallisen elantonsa saavat sekä henkisen työn tekijät pitivät riippumattomuutta tärkeämpänä,
- että eri ikäryhmistä, alle 25-vuotiaista, vain 27 % arvosti riippumattomuuden tärkeämmäksi, vastaavan prosenttimäärän vanhempien ikäryhmien osalla ollessa 43-47,
- että asevelvollisuutensa suorittaneet pitivät riippumattomuutta tärkeämpänä kuin sen suorittamattomat,
- että eri poliittisista ryhmistä porvarilliset ja maalaisliittolaiset pitivät riippumattomuutta tärkeämpänä (n 54 %),
- että sosialidemokraattien pääosa piti molempia yhtä tärkeinä, kun taas
- SKDL:n äänestäjistä vain 9 % piti riippumattomuutta tärkeämpänä,
- sivistystason noustessa maan vapauden arvostaminen nousi jyrkästi (kansakoulun käyneet 33 %, keskikoulun käyneet 51 % ja ylioppilaat 74 %).

Vähiten maan riippumattomuutta arvostavaa ryhmää, SKDL-ainesta, on valottanut jälleen "Mielipidetutkimus X". Siitä käy selville, että vain 26 % on tiukasti maan itsenäisyyden kannalla, lopun 74 % kannattaessa joko kansandemokratian muodostamista tai liittymistä Neuvostoliittoon. Kaikista vastajista 46 % hyväksyisi Neuvostoliiton miehityksen ja vain 23 % on sitä vastaan, loppujen ollessa epävarmalla kannalla.

c. Yhteenveto

Maanpuolustustahdon kehittämisen kannalta voidaan yhteenvetona todeta, että ainakin miespuolinen väestönosa on solidarinen maan nykyistä yhteiskuntajärjestystä kohtaan ja pitää elämisen ja toimeentulon mahdollisuuksia verrattain hyvinä. Tietoisuus siitä on hyvä lähtökohtatilanne. Vähemmän edullinen sen sijaan on se, että suurin osa ei pysty näkemään maan riippumattomuuden merkitystä taloudellisten kysymysten yläpuolella. Lopuksi on todettava, että epäsolidarinen aines on varsinkin kriisitilannetta ajatellen suuri.

5. Yhteenkuuluvuuden tunne eri kansalaispiirien kesken

a. Yleisiä näkökohtia

Sukua edelliselle tekijälle ja maanpuolustustahtoa ajatellen lähes yhtä tärkeä on kysymys kansalaisten kesken valitsevasta yhteishengestä ja yksimielisyydestä kansakunnan olemassaololle tärkeistä kysymyksistä. Yhteishengen luominen -

ellei sellaista ole - ei ole hetkessä suoritettavissa äkillisen kriisin sattuessa. Nykyaikaa ajatellen lienee myös vaarallista toiveajattelua usko "talvisodan ihmeen" toistuvan.

Sellainen ihminen tai ihmisryhmä, joka ei tunne kuuluvansa yhteiskuntaan tai siihen sosiaaliseen ryhmään, johon hänen pitäisi luonnollisesti kuulua, on tehoton ja "ketjun heikko rengas". Kriisin sattuessa on vastustajan helppo käyttää tällaisia henkilöitä tai ryhmiä hyväkseen.

Tärkeä tekijä yhteenkuuluvuudentunteen lisäämisessä on tietoisuus niistä seikoista, joita kansalaiset pitävät yhteiskuntajärjestyksen parhaina ja heikkoina puolina. Ts tietoisuus niistä arvoista, joita kaikki ovat valmiit puolustamaan.

Edelleen on huomattava merkitys yhteiskunnallisilla ja poliittisilla ristiriidoilla. Sellaisia ovat mm jyrkät säätyerot, meillä kielikysymys sekä erilaiset poliittiset vastakohtaisuudet.

b. Tämänhetkinen tilanne

Mielipidetutkimuksessa asetettiin haastateltaville kaksi kysymystä:

1. "Mitä pidätte suomalaisen demokratian etuna tai parhaina puolina?"
2. "Entä suomalaisen demokratian pahimpina heikkouksina?"

Vaikka kummassakin kysymyksessä lähes puolet vastaajista ei osannut sanoa kantaansa, voidaan vastauksista tehdä mm seuraavia johtopäätöksiä.

Eduista oli vapaus se, josta suurin osa vastaajista oli yksimielinen. Sen eri muotoja, kuten sananvapautta, työn vapautta, turvallisuutta ja oikeusturvaa, tasapuolisuutta jne piti n 40 % kaikista tärkeimpänä. Vapaus lieneekin juuri tärkein arvo, jonka puolustamiselle maanpuolustustahdon henkisen perustan on Suomessa rakennuttava, koska se pystynee kokoamaan suurimman osan kansaa yksimieliseksi. On kuitenkin huomattava, että vapaus on erittäin suhteellinen käsite varsinkin nykyaikana, jolloin sitä käytetään poliittisissa iskulauseissa. Suomalaisen demokratian vapauden käsite on sentähden tarkoin määritettävä.-Mielenkiintoista on edelleen todeta

- että nuoriso ei arvosta vapautta yhtä korkealle kuin vanhempi polvi,
- että maaseudun asukkaat arvostavat sen korkeammalle kuin kaupunkilaiset,
- porvarilliset puolueet (maalaisliitto ml) arvostavat vapauden paljon korkeammalle kuin vasemmisto ja
- että vain 4 % SKDL:ään lukeutuvista asetti vapauden

ensimmäiselle tilalle; SKDL:n aineksen kannanottoa valaisevat tässä suhteessa lisäksi jo edellisessä kohdassa käsitellyt kysymykset,

- että vain 5 % kaikista ei nähnyt mitään hyviä puolia.

Suomen kansan yhteenkuuluvaisuuden kannalta on ilahduttavaa todeta, että vastauksina suomalaisen demokratian heikkouksia koskevaan kysymykseen n 40 % kaikista vastaajista piti pahimpana heikkoutena kaikkialla esiintyvää riitaa, eripuraisuutta, vastuuttomuutta, puoluepetiä, oman edun tavoittelua ja kansan hajanaisuutta. Sotien jälkeisen hajaannuksen kauteen ollaan ilmeisen tyytymättömiä. Maanpuolustustahdon kehittämiseksi on siis olemassa otollinen maaperä ja sen liikkeellelähdön lieenee tapahtuttava vapauden ja yhteiskunnallisen hajanaisuuden ilmiöiden poistamisen merkeissä.

Erittäin mielenkiintoinen toteamus on se, että myös SKDL:ään lukeutuvista vastaajista 41 %, siis yli keskimäärin arvon, piti kaikkia esitettyjä eripuraisuuden aloja pahimpina heikkouksina. Näyttää siis siltä, että samoissa merkeissä voidaan päästä käsiksi myös tämän ryhmän mielipiteeseen. Saman ryhmän yhteiskunnallista valveutuneisuutta todistaa myös se, että 1. kysymyksessä vain 15 % ja 2. vain 32 % ei osannut vastata kysymykseen, samalla kun muiden ryhmien vastaavat luvut ovat 45 % ja 58 %.

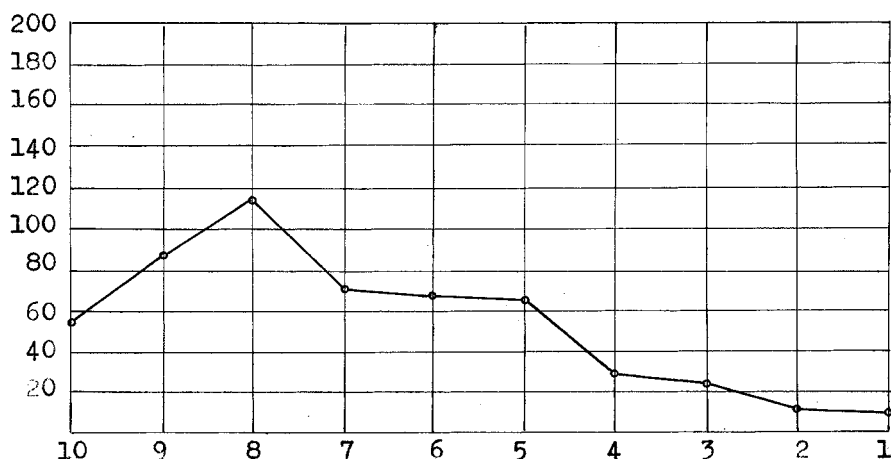
6. Luottamus maan johtoon ja sen politiikan hyväksyminen

a. Luottamus maan johtoon

Sen kysymyksen tärkeyttä, että kansalaiset luottavat maan-
sa johtoon ja hyväksyvät sen politiikan, ei tarvitse perustella. On vain tähdennettävä sitä, että ellei luottamusta ole jo rauhan aikana hankittu, sitä ei aikaansaada hetkessä sodan syttyessä. Eräs näkökohta on otettava kuitenkin huomioon kysymystä arvosteltaessa. Kaiken poliittisen toiminnan suhteellisuus aiheuttaa sen, että tyytymättömyyden ja luottamuksen puutteen tai toisaalta luottamuksen, ei tarvitse kohdistua johdossa oleviin henkilöihin, vaan tapahtumien yleiseen kulkuun, joihin johdossa olevien ei aina tarvitse olla yksinomaan syypäitä tai ansioituneita.

Tämänhetkistä tilannetta on pyritty valottamaan mielipidetutkimuksessa kysymyksellä: "Miten paljon tai vähän luotatte maan nykyisen johtajiston kykyyn hoitaa maamme asioita parhaalla tavalla?" Vastaus pyydettiin numeroarvosteluna asteikossa 1-10. Vastausten tuloksena piirretty käyrä kuvana 2.

Kuva 2

Tuloksia tarkasteltaessa todetaan keskimääräiseksi arvosteluksi 6.7. Siis "tydyttävä". Maanpuolustushenkeä ajatellen luottamus maan johtoon on niin keskeinen tekijä, että arvosanaa on pidettävä huonona. Ellei johdon toimenpiteilleen hakema tuki ole "tydyttävää" parempi, on niiden onnistuminen enemmän kuin kyseenalainen.

Maanpuolustustahdon kehittämistä ajatellen lähtökohtatilanne ei siis ole lupaava.

Jo mainitun poliittisen toiminnan suhteellisuusnäkökohdan takia ei eri ryhmien vastausten erittely ole tarkoituksenmukaista.

b. Maan johdon harjoittaman politiikan hyväksyminen

Luottamus maan johtoon sisältää myös sen, että kansalaiset hyväksyvät sen harjoittaman politiikan ja antavat sille tukensa.

Maanpuolustushenkeä ajatellen ratkaisevaa laatua oleva tämänhetkinen kysymys on yleinen mielipide solmimastamme sopimuksesta keskinäisestä ystävydestä ja avunannosta Neuvostoliiton kanssa. Tätä kysymystä pyrittiin selvittämään arkaluonteisella kysymyksellä: "Jos jokin suurvalta lännestä hyökkäisi maamme kautta, niin olisiko Teistä Suomen asetettava puolustuskannalle vai ei?"

Niin mielenkiintoinen kuin kysymyksen asettelu suhtautumisesta sotilaalliseen toimintaan idästä olisikin, ei siitä sen poliittisen arkaluonteisuuden takia katsottu voitavan tehdä.

Täydentävä kysymys koski vastauksen perusteluja.

Kokonaistulokset:

Olisi asetettava puolustuskannalle	61 %
Ei olisi asetettava puolustuskannalle	21 %
Riippuu tilanteesta, siitä kuka hyökkää, ulkopuolisesta avusta, onko pakko, miehitys tms	5 %
Ei osaa sanoa	13 %

On todettava, että mielipide tästä ulkopoliittikkamme kulmakivestä on suunnilleen samaa luokkaa kuin luottamuksen tunne johtoa kohtaan. Olisi kuitenkin luullut, että jo vuosisien takainen sopimus ja Tasavallan Presidentin voimakas henkilökohtainen panos sopimuksen tarkoituksenmukaisuudesta nykyaikana, olisi aiheuttanut voimakkaamman kannatuksen. On lisäksi huomattava, että kyseessä on vain miesten mielipide. Suppeassa pistokoehaastattelussa todettiin naisten merkittävässä määrässä miehiä runsaammin olevan "ei olisi"-kannalla. Koko kansan kannatus lienee vieläkin pienempi.

Kun puolustuslaitoksen ja maanpuolustuksen "politiikan" on annettava varaukseton tukensa maan johdolle, on tämä näinkin voimakkaasti jakaantunut mielipide otettava erittäin tärkeänä tekijänä huomioon.

Onko kansan kielteistä suhtautumista lisättävä, vai onko kansan tuki haettava mihin hintaan tahansa, on sitä suuruusluokkaa oleva kysymys, josta voi riippua koko kansakunnan elämä pitkiksi ajoiksi eteenpäin.

Kun toteamme joutuneemme tekemisiin valtakunnan olemassaolon perusarvoja sivuavan kysymyksen kanssa ja kun sellaisella ulkopoliittisella sopimuksella, jota avunantosopimus edustaa, on ideologista sotaa ajatellen kauaskantoinen merkitys, lienee tarkoituksenmukaista tarkastella myös eri ryhmien kannanottoja.

Yksimielisimpiä ammattiryhmiä puolustautumisen tarpeellisuudesta ovat johtavaa henkistä työtä suorittavat sekä työväestö. Voimakkainta kielteistä kantaa edustaa talonpoikaissäestö. Eri ikäryhmissä on mielenkiintoinen toteamus se, että iän kasvaessa mielipide puolustautumisen välttämättömyydestä lisääntyy. Maaseudun asukkaat suhtautuvat kielteisemmin kuin kaupunkilaiset. Eri läänien väestöstä länsirannikon sekä Oulun ja Lapin läänien asukkaat ovat voimakkaammin kielteisellä kannalla kuin etelä-, keski- ja itä-Suomen väestö. Eri puolueiden edustajien mielipiteistä on havaittavissa, että SKDL:oon lukeutuvat ovat jyrkästi puolustautumisen kannalla, kun taas maalaisliittoon lukeutuvien kannatus on lausuttavissa prosenttiluvulla 52. Edelleen voidaan todeta, että asevelvollisuutensa suorittaneet tuntevat vastuun paremmin kuin sen suorittamattomat ja että sotiin osallistuneet ovat samoin voimakkaammin puolustautumisen kannalla kun niihin osallistumattomat.

Perusteluista voidaan todeta, että vain 20 % kaikista perusteli myönteistä kantaansa ystävyys- ja avunantosopimuksella ja n 30 % katsoi itsenäisen maan velvollisuudeksi puolustautua.

Edustaako ensiksi mainittu prosenttimäärä yleistä tietoisuutta sopimuksen tuntemisesta ja jälkimmäinen kansalaisten tämänhetkistä halua henkilökohtaiseen vastuuseen maanpuolustuksesta, on vaikea sanoa. Joka tapauksessa on todettava myönteisten kannanottojen vähyys.

Kielteistä kannanottoa perusteli 12 % kaikista sillä, että koska meillä ei ole mahdollisuuksia torjua hyökkäystä, sen yrityskään ei kannata. Tämä on vaarallinen ilmiö, sillä jos se pääsee yleistymään, ollaan pian Norjan v 1940 "Hvad kan det nytte"-tilanteessa. Jokin määrä oli myös perusteluja länsimaisten sympatioiden takia sekä viimeisistä sodista saatavan revanshijatuksen puolesta. Niiden määrä oli kuitenkin merkityksetön.

c. Yleinen mielipide maan tämänhetkisestä poliittisesta asemasta

On luonnollista, että maan politiikka ei saa olla riippuvainen yleisestä mielipiteestä. Maan johdon on kuitenkin otettava se huomioon ja tarvittaessa ohjattava yleistä mielipidettä yhteisiä etuja vastaavan politiikan hyväksyttämiseksi myös kansan mielessä.

Se, että tällä hetkellä tilanne siinä suhteessa ei kailta ja maanpuolustushenkeä ajatellen ehkä ratkaisevimmilta osilta ole parhaalla tavalla järjestyksessä, voi johtua huonosti hoidetusta tiedotustoiminnasta. Vai onko se tarkoituksellisesti jätetty heikosti hoidetuksi!

Selitystä voidaan myös hakea siitä, millaisen käsityksen kansalaiset ovat itse puutteellisin tiedoin luoneet ulkopoliittikkamme suuntaviivoista.

Tätä kysymystä valottaa osaltaan mielipidetutkimuksessa haastateltaville asetetut seuraavat kaksi kysymystä:

Ensimmäinen kuului: "Pitäisittekö suotavana, että myös Suomi liittyisi liittoon joidenkin sopivien maiden kanssa, vai onko Teistä parempi, että Suomi pysyy kaikkien liittoutumien ulkopuolella?"

Vastaukset:

Suotavaa että liittyisi	21 %
Ulkopuolella	70 %
Ei osaa sanoa	9 %

Voimme vain todeta, että vahva enemmistö on liittoutuma-ajatusta vastaan. Poikkeuksen tekee taaskin SKDL-aines, jossa prosenttiluvut ovat 50 ja 50. Mielenkiintoista on todeta ryhmän voimakas jakaantuminen kahtia tässä suhteessa.

Miten mielipiteen muodostuminen on selitettävissä on vaikea sanoa. Tuntuu siltä kuin kansalaiset eivät tietäisi, että ns ystävyys- ja avunantosopimus tosiasiallisesti on kriisin sattuessa voimaan astuva liitto.

Onko vastaukset tulkittava siten, että enemmistö haluaisi tämänkin liiton puretuksi, vai heijastaako se Suomen kansan vapaudenrakkautta ja viimeksi liitosta Saksan kanssa saatuja huonoja kokemuksia? Selvitystä tähän on löydettävissä vastausten perusteluista, joissa 48 % kaikista vastaajista näki liittoutumien ulkopuolella pysyttämisen rauhan, puolueettomuuden, vapauden, ja itsenäisyyden säilyttämisen parhaaksi takeeksi. Loput mielipiteet jakaantuivat mitä erilaisimpien perustelujen kesken.

Kansan halua säilyttää hyvät suhteet kaikkien kanssa kuvaa perustelu- "jos liitto lännen kanssa - vaikeuksia idässä, jos liitto idän kanssa - vaikeuksia lännessä; ei ole sopivia liittolaisia"-varsin hyvin. Liittoutumien kannattajat näkivät yleensä selvänä perusteluna "kaksi on aina voi-

makkaampi kuin yksi".

Vielä vaikeammin on selitettävissä mielipiteen muodostuminen toisen kysymyksen valossa. Se kuului: "Kummat luullaksenne lähitulevaisuudessa muodostuvat merkityksellisemmiksi, voimakkaat kansallisvaltiot tai useampien valtioiden laajemat liitot?"

Vastaukset:

Voimakkaat kansallisvaltiot	22 %
Laajemat liitot	53 %
Ei osaa sanoa	25 %

Tuntuu hiukan epäjohdonmukaiselta ajattelulta ensin kieläytyä kannattamasta liittoutumia, mutta kuitenkin nähdä ne merkityksellisemmiksi, kuten tulokset osoittavat. Eri ryhmien kannanotoissa ei ole sanottavampia eroja. Poikkeuksen tekee kuitenkin jälleen SKDL-aines, joka 32 %:n määrällä näkee kansallisvaltioiden muodostumisen merkityksellisempänä. Samoin on huomattava, että SKDL-aineksen "ei osaa sanoa"-ryhmä on supistunut 13 %:iin. Se lienee jälleen eräänlainen todiste poliittisesta valvutuneisuudesta.

Selitys ristiriitaan vastausten kesken lienee siinä, että vaikka laajemat liittoutumat nähdään merkityksellisimpinä ja ymmärretään kehityksen johtavan ehkä meidänkin osaltamme siihen, niin tällä hetkellä meidän asema nähdään sellaisena, että on paras pysytellä liittoutumien ulkopuolella. Kansamme tajuaa selvästi, että yksin meillä ei ole juuri mitään mahdollisuuksia. Liittoutuma-ajatus on eräs ratkaisu, mutta tämänhetkinen tilanteemme on se, että liittolaisia lännestä ei voida saada. Liittoa itään ei täysin hyväksytä. Paras siis olla edelleenkin yksin. Tuntuu myös siltä, että Suomen kansa ei ymmärrä nykyisen sopimuksemme todellista merkitystä ja sen velvoitteita.

Maanpuolustustahdon kehittämistä ajatellen vallitsevan tilanteen tietäminen lienee suuresta merkityksestä.

Yhteenvetona voitaneen sanoa, että kansan tuen saaminen poliittisen johdon toimenpiteille on maanpuolustustahdon perustekijöitä, johon tuskin koskaan voidaan uhrata liian paljon huomiota.

7. Sodan vaaran huomioon ottaminen ja sodan pelko

a. Yleisiä näkökohtia

Eräs maanpuolustustahtoon olennaisesti vaikuttava tekijä on sodan mahdollisuuden arvioiminen. On tärkeää erottaa toisistaan reaalin tietoisuus sodan vaaran olemassaolosta ja epämääräinen sodan pelko. Jos kansalla on kuva poliittisen tilanteen kehittymisestä maailmassa, ovat sen kannanotot paljon helpommin hallittavissa, kuin jos se epämääräisten tietojen vallassa pelkää sodan syttyvän minä hetkenä hyvänsä. Vastuuntuntoinen valtiovalta ei saisi jättää tiedotustoiminnas-

saan tätä näkökohtaa huomiotta. Kysymys siitä, miten kansalaiset seuraavat maailmantapahtumia ja tekevät siitä johtopäätökset, olisi tutkimisen arvoinen asia.

Ruotsissa v 1952 suoritettu tutkimus¹⁾ osoitti, että lähes 30 %:lla haastatelluista ei ollut mitään käsitystä maailmantapahtumista ja lähes 30 %:lla niin heikko, että sen varaan ei juuri voi rakentaa. Tulos on yllättävä. Tuntien Suomen kansan "sisäänpäinkääntyneen" asenteen ja kohtaloon luottavan mielenlaadun olemassaolonsa elintärkeistä kysymyksistä voidaan olettaa, että meillä vastaavat luvut ovat vielä paljon pienemmät. Kansamme luonteenpiirteeseen liittyvä hitaus ja rauhallisuus on toisaalta katsottava maanpuolustustahtoa ajatellen eduksi, sillä se estää monissa maissa esiintyneen sotahysterian kehittymistä.

b. Tämänhetkinen tilanne

Sodan vaaran arvioinnin kehittymisestä meillä viime vuosien aikana antaa alla oleva taulukko jonkinlaisen kuvan²⁾.

	1951	1952	1953
Pienempi kuin ed vuonna	12 %	10 %	46 %
Yhtä suuri "- "-	22 %	21 %	14 %
Suurempi "- "-	44 %	46 %	28 %
Ei osaa sanoa	22 %	23 %	18 %

Tämänhetkisen tilanteen selvittämiseksi tehtiin mielipidetutkimuksessa haastateltaville kysymys: "Luuletteko, että lähimpien viiden vuoden aikana syttyy uusia suursota vai ei?"

Kokonaistulokset olivat:

Syttyy	9 %
Ei syty	73 %
Riippuu tilanteesta	1 %
Ei osaa sanoa	17 %

Voidaan sanoa, että valtaosa Suomen kansasta ei usko suursodan mahdollisuuksiin lähivuosina. Tämä oivallus on varsin tärkeä lähtökohtatilannetta arvosteltaessa.

1) Psykologiskt försvar, s 205

2) Suomen Gallup Oy:n oma tutkimus

Mielenkiintoinen vertailu voidaan tehdä asettamalla rinnalle vastaavan -1) tosin n vuotta vanhemman - ruotsalaisen tutkimuksen tulokset:

Syttyy	n 16 %
Ei syty	n 47 %
Riippuu tilanteesta	n 29 %
Ei osaa sanoa	n 8 %

Suomen kansan luottamus rauhalliseen tulevaisuuteen on n puolitoistakertainen. Onko tällainen luottamus hyvä vai huono, on asia erikseen.

Vähäistä uskoa sodan tai kriisitilanteen mahdollisuuteen kuvastavat myös hyvin välinpitämätön suhtautuminen väestönsuojelutyön tehostamiseen ja kertausharjoitusten välttämättömyyteen, joihin molempiin palataan myöhemmin.

8. Luottamus omiin poliittisiin ja sotilaallisiin mahdollisuuksiin selviytyä kriisitilanteessa

a. Yleisiä näkökohtia

Tämän kysymyksen merkitystä arvosteltaessa on ennen muuta tähdennettävä sitä, että sen enempää tämä kuin edelliskään tekijät eivät saa rakentua tunteeseen perustuvaan toiveajatteluun ja harhauskomuksiin. Karhunpalveluksen itselleen tekee se valtiovalta, joka elättää kansalaistensa mielessä vääriä mielikuvia. Toisaalta on sanottava, että "mustamaalailu" on vähintään yhtä pahasta. On sen vuoksi välttämätöntä, että kansalle annetaan selvä kuva maan kunkinhetkisistä mahdollisuuksista selviytyä aseellisen hyökkäyksen alaiseksi joutuessaan. Tähän kuvaan on liitettävä todenmukainen selvitys mahdollisuuksista kussakin tapauksessa saada liittolaisia, joiden antaman tuen merkitys on kuitenkin nähtävä kauas tulevaisuuteen vaikuttavana. Tärkeää on myös, että kansalaiset saavat käsityksen tulevan hyökkääjän mahdollisuuksista. Voimakkaan värityksen antaa kysymykselle kansalaisten halu säilyttää maan vapaus. Sen merkitys on niin selvä, ettei se kaipaa perusteluja.

1) Psykologiskt försvar s 226

b. Tämänhetkinen tilanne

- Poliittiset mahdollisuutemme

Koska maanpuolustustahdon kehittämisen kannalta on tärkeää selvittää sen kuvan luonne ja laatu, joka kansalaisilla on maan mahdollisuuksista, tehtiin haastateltaville ensiksi lähinnä poliittisia mahdollisuuksiimme tarkoittava kysymys: "Jos suursota syttyisi, niin miten suuret mahdollisuudet luullaksenne Suomella olisi pysyä sen ulkopuolella?"

Vastausten kokonaistulokset olivat:

Suuret	6 %
Kohtalaiset	18 %
Pienet	69 %

Voidaan todeta, että pääosa Suomen kansaa ei usko maan säilyvän suursodan ulkopuolella. Tietoisuus tästä antanee hyvän viitteen maanpuolustushengen kehittämisen lähtökohtatilanteen arvioinnille.

Eri ryhmien kannanotoista voidaan lyhyesti todeta mm seuraavaa:

Kaikkein epäuskoisimpia, tai onko sanottava reaalisimpia, ovat maa- ja metsätyöväestöön sekä maalaisliittoon lukeutuvat. Heidän joukostaan ei yksikään haastatelluista pitänyt mahdollisuuksiimme suurina.

Varsin mielenkiintoista on havaita, että nykyistä yhteiskuntajärjestystä kohtaan epäsolidarisesti suhtautuvan SKDL-aineksen vastaavat prosenttiluvut ovat 14, 20 ja 55. Neuvostoliiton harjoittama voimakas rauhanoffensiivi on tuottanut tuloksia ainakin äärimmäisessä vasemmistossamme.

- Sotilaalliset mahdollisuutemme

Yleistä mielipidettä sotilaallisista mahdollisuuksistamme valottamaan tehtiin kysymys: "Miten paljon luotatte maamme nykyisten puolustusvoimien kykyyn puolustaa maata hyökkäyksen sattuessa?"

Kokonaistulokset:

Hyvin vähän, vähän	74 %
Melkoisesti, paljon	18 %
Riippuu hyökkääjästä	2 %
Ei osaa sanoa	6 %

Eri ryhmien mielipiteistä on vain lyhyesti todettava, että maa- ja metsätyöväestöön sekä SKDL:oon lukeutuvat luottavat puolustusvoimien mahdollisuuksiin vähemmän kuin muut ryhmät.

Se tosiasia, että puolustuslaitoksemme on lyöty laimin, näyttää olevan yleisesti tunnettu. Sen tiedon levittämisestä ovat lehdistö ja jopa valtiovalta itse pitäneet huolen. Niin hyvä kuin toisaalta onkin, ettei puolustuslaitoksesta elätetä harhakuvitelmia, on sen tiedon yleisyys kuitenkin maanpuolustustahtoa ajatellen vähemmän edullinen.

c. Yhteenveto

Yhteenvetona kansalaisten käsityksistä mahdollisuuksistamme selviytyä kriisitilanteessa voidaan todeta, että suurin osa ei usko meillä juuri olevan mitään mahdollisuuksia. Se mitä aikaisemmin todettiin maan riippumattomuuden vähäisestä arvostamisesta on tässäkin yhteydessä valittaan tois-

tettava, sillä se vain lisää kielteistä näköalaa. Vaikka numeroihin onkin suhtauduttava kriittillisesti, lienee tilanne kuitenkin se, että lähestymme pian valtakunnallisen itseluottamuksen puutteen tilaa. Toivottavaa olisi, että numerot eivät puhuisi koko totuutta tai että ne kuvastaisivat vain pintailmiötä.

Mielenkiintoista on kuitenkin todeta tässä yhteydessä se, että tiedusteltaessa puolustusvoimien tarpeellisuutta suursodan ulkopuolella pysyäksemme yli puolet eli 53 % piti niiden olemassaoloa rauhaa edistävänä ja vain 11 % näki niissä vaaran rauhalle. Viimeksi mainittua prosenttimäärää nostaa lähinnä SKDL-aineksen voimakas (32 %) kielteinen kannanotto.

Vain 13 % pitää puolustusvoimien tehon lisäystä tarpeellisenä ja 81 %:a kannattaa sen pysyttämistä ennallaan tai vähentämistä. Ei ole ihme jos ei nähdä mitään mahdollisuuksia selviytyä kriisitilanteesta.

9. Tietoisuus sellaisen sodan seurauksista, johon joudutaan valmistautumatta

a. Yleisiä näkökohtia

Maanpuolustushengelle ei ole tärkeää vain usko mahdollisuuksiin torjua tai voittaa hyökkääjä. Vähintään yhtä tärkeää on omata selvä käsitys siitä, mitä sota saattaa merkitä yhteiskunnalle, omalle elämälle ja muille.

Tässäkin suhteessa on välttämätöntä pysyttäytyä reaalisella kannalla. Puheet ihmisen velvollisuudesta kuolla isänmaan tai vapauden puolesta ovat varsin vähän merkityksellisiä, jos valmistautuminen sotaan sisältää vain valmistautumisen kuolemaan. On sen vuoksi erittäin tärkeää, että kansalaisilla on käsitys siitä, mitä valmistautumattomuus todella merkitsee.

b. Tämänhetkinen tilanne

Tietoisena siitä, että maamme on varsin vähän voinut valmistautua hyökkäyksen varalta, pyrittiin tämänhetkistä tilannetta valottamaan tiedustelemalla kansalaisten käsitystä väestönsuojelutyön tehostamisen tarpeesta sekä kertaus-

harjoitusten tarpeellisuudesta. Molempia lienee pidettävä eräinä alkeellisimpina, mutta kuitenkin tärkeinä valmistautumisen muotoina.

- Väestönsuojelutyön tarpeellisuus

Kysymys kuului: "Joissakin maissa on ryhdytty toimenpiteisiin, jotka tarkoittavat siviiliväestön suojelua mahdollisen sodan tuhojen varalta. Pidätkö tällaisia toimenpiteitä meillä tarpeellisina vai tarpeettomina?"

Kokonaistulokset olivat seuraavat:

Tarpeellisina	58 %
Tarpeettomina	34 %
Ei osaa sanoa	8 %

Toteamme siis, että vain n puolet haastatelluista piti niitä tarpeellisina, toisen puolen pitäessä joko tarpeettomina tai ollessa epävarmoja.

Eri ryhmien kannanotoista voidaan mielenkiintoisena seikkana havaita, että muuten niin tasaisesti jakaantuneista mielipiteistä SKDL-aines jälleen poikkeaa vahvasti. Se arvostaa kysymyksen prosenttiluvuilla 30, 61 ja 9.

- Kertausharjoitusten tarpeellisuus

Kysymys kuului: "Entä pidätkö kertausharjoitusten järjestämistä meillä nykyisin tarpeellisina vai tarpeettomina?"

Vastaukset:

Tarpeellisina	45 %
Tarpeettomina	48 %
Ei osaa sanoa	7 %

Jälleen voidaan havaita sama ilmiö kuin edellä. Vain noin puolet kannattaa, toisen puolen ollessa vastaan. Porvarillisten puolueiden positiivisen suuntautumisen ollessa 51-73 % suhtautuvat vasemmistopuolueet luvuilla 14-40, alhaisimman luvun ollessa jälleen SKDL-aineeseen.

c. Yhteenveto

Yhteenvetona molemmista voitaneen yleisesti sanoa, että Suomen kansa on varsin puutteellisesti jaksanut syventyä ajatukseen joutumisesta valmistautumatta sotaan. Ilmiö lienee osittain selitettävissä suurella luottamuksella pitkään rauhaan tai luontaisella välinpitämättömyydellä. Eräs maanpuolustustahdon perusedellytys on kuitenkin alkeellisimpien maanpuolustustoimenpiteiden ymmärtäminen ja hyväksyminen. Tässä mielessä tilanne näyttää huonolta.

10. Henkinen voima kestää rauhan ajan ideologinen paine ja sodan järkytykset

a. Yleisiä näkökohtia

Ideologinen sota on käynnissä koko ajan niin rauhan

kuin sodankin aikana.

Mahdollisen sodan syttymisen varalta on jatkuvasti liikkeellä voimia, joiden tarkoituksena on muokata yleistä mieliä pidettä. Tämän muokkauksen päämääränä on nimenomaan aiheuttaa säröjä ja murtumia kansan henkisessä vastustuskyvyssä. Sellaisen toiminnan takana voi olla vieras ideologia tai vieras valtakunta yhtä hyvin kuin jokin kotimainen liike, ryhmä tai yksityinen henkilö.

Sen toiminnan suunnittelussa, jonka tarkoituksena on vieraan ideologian tai vieraan vallan harjoittaman propagandan ja muun toiminnan torjuminen, on otettava huomioon eräs näkökohta. Samalla kun maata kohtaan harjoitettu ideologinen toiminta tähtää henkisen vastustuskyvyn murtamiseen, se voi luoda epäluuloa ja aiheuttaa vaarallisia poliittisia ristiriitoja myös niiden maiden kanssa, joihin on olemassa hyvät ja luottamukselliset suhteet.

Sellaisessa maassa kuten meillä, jossa kansalaisilla on laaja yhdistymis-, kokoontumis-, sana- ja painovapaus, on tehokkaiden vastatoimenpiteiden löytäminen erittäin vaikeaa. Ne valtiovallan toimenpiteet, joiden tarkoituksena on estää voimassa olevaa yhteiskuntajärjestystä vastaan tähdätyt aktiiviset hyökkäykset, ovat tietenkin tärkeitä ja niitä varten on olemassa lakisääteisiä keinoja.

Epäsolidarisen ryhmän toiminnan kieltäminen, puolueiden ja järjestöjen lakkauttaminen, niiden johtajien vangitseminen yms toimenpiteet, jollaisten todistajiksi olemme viimeistenkään vuosikymmenien aikana joutuneet, eivät tuone ratkaisua. Sitäpaitsi ne ovat täysin vieraita demokraattiselle yhteiskuntajärjestykselle. "Demokratia on poliittinen järjestelmä, jossa vallitsee kaikkien kansalaisten vapaus ja oikeusturva. Sen tärkein tuntomerkki on oikeus oppositioon ja sen olemas-

saolo", sanotaan eräässä määritelmässä¹⁾. Suomalainen käsitys demokratiasta hyväksyy sen myös. Demokratialla on kuitenkin velvollisuus ja oikeus puolustautua ja sen vuoksi on maanpuolustustahdon kannalta tärkeää, että kansalaisten henkistä vastustuskykyä lisätään. Voidaan sanoa, että ideologiaa ei voita mikään muu kuin parempi ideologia, joka antaa vastauksen kaikille. Tämä on totta, mutta kun yleisen mielipiteen muuttuminen tapahtuu hitaasti, on välttämätöntä, että ryhdytään toimenpiteisiin huhujen, väärrien tietojen ja muun yhteiskunnallista epävarmuutta aiheuttavien toimintojen torjumiseksi. Kysymys on erittäin vaikea, sillä tehokkaat vastatoimenpiteet vaativat mm perusteellisia huhu- ja propaganda-analyysyjä koko kansasta.

Amerikkalaiset ja ruotsalaiset ovat kiinnittäneet tähän kysymykseen huomiota²⁾ ja USA:ssa on kyseisiä tutkimuksia suoritettu useita. Niinikään on viime sotien propagandaa tutkittaessa sellainen tehty mm saksalaisista³⁾.

Maanpuolustushenki on, kuten todettiin, seuraus tahdosta puolustautua ja henkisestä voimasta vastarintaan. Maanpuolustustahdon henkinen perusta antaa kansalaisille innoituksen toimia yhteisten päämäärien puolesta ja sen pitäisi antaa voimaa myös kohtaamaan kuoleman.

Maanpuolustustahdon kannalta on kuitenkin tärkeää, että kansalaisia jo rauhan aikana valmennetaan kohtaamaan sodan järkytyksiä ja pyritään tekemään heitä vastustuskykyisiksi. Tärkeä merkitys on sillä, että kansalaiset tietävät, mitä sodan aikana voi tapahtua. On selvä, että varsinkin sellaisen maan, joka heikosti valmistautuneena voi joutua yllättäen sootaan, täytyy varautua suuriin vastoinkäymisiin ja sotilaalli-

- 1) Komkapt K Killisen valtio-opin luennot SKK:ssa vv 1953-54
- 2) Leonard W Doob: Allmänna opinionen och propaganden, ss 279-509; Psykologiskt försvar, ss 147-156
- 3) Daniel Lerner: Propaganda in war and crisis, ss 100-242

siin tappioihinkin. Maanpuolustushengen kannalta on tärkeää, että nykyaikaisen sodan luonne ja alueellisen puolustuksen periaatteet selvitetään jo rauhan aikana, jotta usko voittoon saadaan säilymään.

Yhtä tärkeä merkitys maanpuolustustahdolle kuin on sodan psyykillisten seurausten ennakkoehkäisevällä toiminnalla, on niillä toimenpiteillä, joiden tarkoituksena on henkisten vaurioiden nopea parantaminen. Tällä tarkoitetaan lähinnä mielenterveydenhoidollisia kysymyksiä. Tämän tutkimuksen yhteydessä riittänee maininta siitä. Tärkeytensä vuoksi se sen kuitenkin ansaitsee samalla kun se antaa viitteen siitä toiminnan alueen laajuudesta, jolla maanpuolustushengen kehittämisen on samanaikaisesti tapahduttava.

Kansan henkistä vastustuskykyä toisaalta ja toisaalta maanpuolustustahdon kehittämistä ajatellen, on mielenterveydenhoidon lisäksi kiinnitettävä huomiota siihen, että monet sotilaalliset, väestönsuojelulliset ja sosiaaliset toimenpiteet omaavat suuren merkityksen. Samoin on tähdennettävä sen luottamuksen merkitystä, jota kansalaiset tuntevat julkisen sanan välineitä sekä sen käyttäjiä, ennen muuta lehdistöä ja radiota kohtaan. Molemmista tekijöistä tarkemmin myöhemmin.

b. Tämänhetkinen tilanne

Tämänhetkisestä tilanteesta maassamme on vaikeaa saada kuvaa ilman perusteellisia tutkimuksia. Siihen ei aiheen laajuuden vuoksi ole ollut mahdollisuuksia.

Voidaan kuitenkin esittää joitakin tilanteeseen vaikuttavia näkökohtia. Suomen kansan luonteen hitaus ei ole erityisen altis hermojärkytyksille. Suhteellisesti katsoen sattui viime sodissamme varsin vähän tapauksia, joissa järkytys aiheutti pysyviä henkisiä vaurioita. Noin 46.000:sta korvaus-

ta nauttivasta sotavammaisestamme on vain n 10-20 sellaista, joilla muun kuin aivovamman lisäksi on psyykillinen vamma¹⁾.

Viime maailmansodan amerikkalaisissa joukoissa nousivat hermostolliset tappiot lähes yhtä suuriksi kuin kaatuneet ja haavoittuneet yhteensä. Noin 11 miljoonasta miehestä oli psykiatrisia tapauksia 850.000, kaatuneita 237.000 ja haavoittuneita 588.000²⁾. Kaikkiaan olivat amerikkalaisten hermostolliset tappiot, so sellaiset tapaukset, joissa seurauksena oli pysyvä psyykillinen vamma, n 25 % kaikista tappioista³⁾. Kasvatusopillisen korkeakoulun professori Niilo Mäki, joka on perehtynyt juuri tämäntapaisiin kysymyksiin, on lausunut, että Suomen kansan luonteenlaatu on erityisen vastustuskykyinen¹⁾.

Edelleen voidaan sanoa, että pääosalla Suomen kansaa on kahden sodan kokemukset vielä muistissa.

Maanpuolustustahdon kehittämistä ajatellen meillä lie-
nee edellä mainitussa kysymyksessä lähtökohtatilanne verrat-
tain edullinen. Mitä sen sijaan tulee kansan henkiseen voi-
maan vastustaa maanpuolustuksellisen ajattelun perusteita
jäytävää toimintaa, asia lienee vielä vaikeammin selvitettä-
vissä. Tähän kysymykseen vaikuttavia myönteisiä näkökohtia
etsittäessä voitaneen viitata

- jälleen suomalaisen luonteen hitauteen,
- verrattain suureen solidarisuuteen nykyistä yhteis-
kuntajärjestelmää kohtaan,
- Suomen kansan vapaudenrakkauteen,
- suhteellisen korkeaan sivistystasoon, ja
- voimakkaisiin uskonnollisiin perinteisiin.

-
- 1) Prof N Mäen lausunto Sotilaspsykologisen Seuran kokouk-
sessä 26.11.1951.
 - 2) H Pirkola: Sotilaspsykologian tehtävistä; Sotilasaika-
kauslehti n:o 6/53
 - 3) Sotainvalidien Veljesliiton keskustoimiston antama
tieto.

Kielteisesti vaikuttavia lienevät ainakin

- kansanluonteen heikkoudet, kuten epäluuloisuus, kauteus ja kompleksialttius,
- poliittinen, sotilaallinen, taloudellinen ja yhteiskunnallinen luottamuspuute,
- yksimielisyyden puute ja
- välinpitämättömyys maan asioista ja sen tulevaisuudesta.

c. Yhteenvedo

Yhteenvedona voitaneen sanoa, että vaikka kansan henkisen voiman ja vastustuskyvyn lisääminen vaativat pitkälle ulottuvia ja hyvin laajalla rintamalla tapahtuvia toimenpiteitä, joiden vaikutus näkyy vasta pitkän ajan kuluttua, paljon on autettavissa asiallisella ja riittävän ajoissa aloitetulla tiedotus- ja propagandatoiminnalla.

E. Maanpuolustushengen kohottamisen ja ylläpitämisen yleiset edellytykset. Johtopäätökset

1. Perusedellytykset

Kahdessa edellisessä luvussa on käsitelty maanpuolustushengen tämänhetkistä olemusta ja sen käsitteisisältöä sekä maanpuolustushengen perustekijöitä tämänhetkisen tilannekuvan valossa. Niissä esille tulleiden näkökohtien valossa tarkastellaan johtopäätöksinä seuraavassa maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen tärkeimpiä edellytyksiä.

a. Maanpuolustustahdon henkisen perustan määrittäminen

Kuten jo johdannossa todettiin, maanpuolustushenki ei ole mikään yhteiskunnassa irrallisena esiintyvä ilmiö, vaan se kytkeytyy seurauksena koko kansan yleiseen ajattelutapaan ja mielenlaatuun. Se ei myöskään olemukseltaan ole pysyvää, vaan jatkuvasti yhteiskunnassa ja koko maailmassa tapahtuvien muutosten mukana kehittyvää.

Viimeksi kuluneen kymmenvuotisen, maanpuolustushengen kannalta katsottuna hiljaiselon aikana on poliittisen, sotilaallisen ja taloudellisen ajattelun luonne saanut kokonaan uuden sisällön. Taistelu ihmisestä ja hänen mielipiteestään on saanut kansojen asemassa ratkaisevan merkityksen.

On sen vuoksi tarkoituksenmukaista, että muuttuneet olosuhteet saavat vaikuttaa maanpuolustushengen perustekijöiden luonnetta tutkittaessa. Voitaneen sen vuoksi perustellusti sanoa, että maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen ensimmäinen tämänhetkinen perusedellytys on sen henkisen ja aatteellisen perustan määrittäminen. Siihen vaikuttavia näkökohtia on edellä pyritty valottamaan.

b. Maanpuolustushenkeen vaikuttavan yleisen mielipiteen kartoittaminen

Ne olosuhteet, joiden vallitessa Suomen kansa on sotien jälkeisinä vuosina elänyt, eivät ole voineet olla jättämättä syvää jälkeä sen ajattelutapaan. Näennäisesti tuloksetta päättyneen sodan välittömät seuraukset sekä muut edellisessä luvussa käsitellyt ilmiöt ovat vaikuttaneet myös maanpuolustushenkeen. Jotta sitä kehittäväälle ja ylläpitävälle työlle saataisiin reaalinen lähtökohtatilanne, on toinen perusedellytys vallitsevan tilanteen selvittäminen.

Suoritetulla suppealla mielipidetutkimuksella on pyritty selvittämään eräitä tilannekuvaan olennaisesti vaikuttavia tekijöitä. On kuitenkin tähdennettävä sitä, että tarkoituksenmukaisen valtakunnallisen suunnitelman perustaksi nyt suoritettu tutkimus tuskin riittänee. Kaikkien vallitsevien, maanpuolustushenkeen vaikuttavien, tekijöiden kartoittaminen on erittäin suuri työ ja vaatii tullakseen perusteellisesti suoritetuksi, erityisen organisaation.

2. Muita edellytyksiä

Toistettakoon vielä, että maanpuolustushenki on seuraus tahdosta puolustautua ja henkisestä voimasta vastarintaan. Niiden saavuttamiseksi voidaan nähdä ainakin seuraavat edellytykset.

a. Valtakunnallisen luottamuspuolan vähentäminen ja poistaminen

Se, että koko yhteiskunnallisessa elämässämme on havaittavissa kaikkien piirien itsekäs oman edun tavoittelu, eripuraisuus ja epäluulo, lienee tyypillinen ilmiö kaikkialla. Se on seuraus materialistisesta ajatustavasta ja elämänmuodosta, joka on johtanut ihmisten moraalisen tason laskemiseen. Syyttää ei voida kaikessa johtoa, vaikeita olosuhteita tai politiikkaa. Perusvirhe lienee sittenkin ihmisluonteessa.

Maanpuolustushengen kannalta katsottuna on luottamuspuolan vähentämiseksi puututtava ainakin seuraaviin kysymyksiin:

- maan itsenäisyyden ja vapauden välttämättömyyden osoittamiseen,
- yleisen materialisoitumisen pysähdyttämiseen, ?
- luottamuksen lisäämiseen maan johtoon ja sen harjoittamaan politiikkaan,
- luottamuksen lisäämiseen maan sotilaallisiin ja poliittisiin mahdollisuuksiin,
- sisäpoliittisten ja taloudellisten ristiriitojen aiheuttaman hajanaisuuden vähentämiseen
- sekä eräänlaisen nöyristelevän ulkopoliittisen suositavoittelun lopettamiseen. ?

Luottamuspuolan poistaminen ei ole mikään yksinkertainen toimenpide. Tiedotustoiminta ja propaganda yksin siihen eivät riitä, sillä kysymys on ihmisten ajatusten, sanojen ja tekojen motiivien - so moraalisen tason nostamisesta.

Presidentti Roosevelt on lausunut¹⁾: "Yhteiskuntaa kannattavan perustekijän täytyy olla sen jäsenten moraalinen laatu - - -". Amerikan armeijan entinen ylipääällikkö kenraali John Pershing on toistanut saman ajatuksen lauseessaan: "---- Kaiken todellisen isänmaanrakkauden takana on henkisen voiman tunne. Hyvä kansalaishenki rakentuu sille, että kansalaisilla on voimakas käsitys moraalisisista velvollisuuksistaan - - -".

Materialisoitumisen pysäyttäminen saa alkunsa siitä, että saadaan syntymään mielipide ihmisten arvosta ennen asioiden materiaalista arvoa. Poliittisella alalla, ensisijaisesti eduskunnassa, on ainakin nykyiselle yhteiskunnalle solidaristen puolueiden välillä saatava aikaan yhteistyötä. Valtakunnallisissa kysymyksissä tuskin on tärkeää se, kuka on oikeassa, vaan se, mikä on oikein. Taloudellisella alalla on luottamuksen saavuttaminen yhtä tärkeää. Voitaneen olla yksimielisiä siitä, että hyödykkeitä saadaan riittävästi tyydyttämään kaikkien tarpeita, mutta tuskin kaikkien ahneutta.

Sotilaallisen luottamuksen palauttaminen on sekin vaikea kysymys, mutta eräässä suhteessa kuitenkin edellisiä helpompi, sillä osa siitä voidaan aikaansaada rahalla. Sotilaallisen luottamuksetilan edellytyksenä on kuitenkin se rauhan aikana tärkeä näkökohta, että kansan on tunnettava maanpuolustus ja armeija omakseen, eikä vain välttämättömäksi pahaksi. Ei voida tässäkään yhteydessä olla tähdentämättä jokaisen sotilaan merkitystä asian tulkkina.

Sosiaalisen turvallisuuden ja siihen liittyvän luottamuksen kohentamisessa on nähtävä mm kaikkien, murrosaikana kansalaisten oikeustajua loukkaavien tapahtumien rehabilitaatio, so tapahtumien taustan ja syiden selvittäminen ja

1) USA Congressional Record 8.7.1939

ainakin moraalinen hyvittäminen. Sellaisina on mainittava mm sotasyölyllisyysoikeudenkäynti, asekatkijuttu, laittomat vangitsemiset, upseereiden erottamiset jne. Ei voida kieltää, etteivätkö ne olisi erittäin arkaluonteisia asioita. Ei saa olla kysymys paluusta entiseen, vaan kysymys on ihmisten loukatun oikeustajun parantamisesta. Ei voi olla maanpuolustustahtoa kohentavaa se, että kansakunnan kohtalonaikoina puhtain motiivein ja täyttä vastuuta tuntien suoritetut teot on kerran leimattu rikolliseksi ilman, että asiaa selvitetään. Kriisin sattuessa tällainen mieliala voi johtaa arvaamattomiin seurauksiin.

Yleisen luottamuksen palautuessa vahvistuu myös eräs maanpuolustustahdon perustekijä, nimittäin solidarisuus voimassaolevaa yhteiskuntajärjestystä kohtaan. Tärkeä näkökohta on myös viimeksi käytyjen sotien oikeutuksen ja merkityksen selvittämisellä, sillä vasta sitten saadaan itsenäisyytemme arvo oikeaan valoonsa.

b. Uuden valtakunnallisen ajattelutavan (mielenlaadun) herättäminen koko kansan keskuudessa

Kuten maanpuolustustahdon uutta käsitteisisältöä tutkittaessa todettiin, olisi yksinomaan kansalliseen ajattelutapaan perustuvan maanpuolustustahdon käsitettä laajennettava. Eräänä mahdollisuutena voitaneen esittää käsite "valtakunnallinen", joka sisältäisi sekä vankat juurensa kansassamme omaavan isänmaallisuuden että näkemyksen suomalaisesta demokratiasta ideologiana.

Eräs maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen edellytys on tämän valtakunnallisen ajattelutavan herättäminen. Luonnollisena osana valtakunnallisessa ajattelussa on pidettävä niiden kansallisten arvojen voimassapitämistä ja kahittamista, joiden varassa itsenäisyytemme ja vapautemme on seissyt ja kasvanut. Sellaisia ovat kansallistietoisuus,

kieli, kansallinen kulttuuri, isänmaallisuus ja isänmaanrakkaus. Ei voitane kyllin voimakkaasti alleviivata näiden tekijöiden vaikutusta.

Valtakunnallinen ajattelutapa merkitsee lähinnä sitä, että kansakunnan olemassaolon perusteista kyseen ollen kokonaisuuden etu nähdään yksilön ja ryhmäedun yläpuolella. Tämänhetkinen tilanne poliittisessa elämässämme ei juuri anna vakuuttavaa kuvaa siinä suhteessa.

Paitsi sitä, että valtakunnallisen ajattelun pohjana on valtakunnallinen luottamuksen tila, sen herättäminen vaatii eräiden kysymysten uudelleenarviointia ja johtopäätösten tiedottamista kansalle. Sellaisia ovat mm

- nykyisen poliittisen ja sotilaallisen asemamme asettamien vaatimusten selvittäminen ja
- maan riippumattomuuden säilyttämisen merkitys.

Poliittisen ja sotilaallisen asemamme asettamien vaatimusten selvittämisessä on mm annettava reaalin kuva siitä, mitä solmimamme ystävyys- ja avunantosopimus tosiasiallisesti merkitsee. Ryhtymättä tässä yhteydessä lähemmin käsittelemään kysymystä todettakoon kuitenkin

- että ajatukset puolueettomuudestamme eivät ole reaalisella pohjalla,
- että sopimuksesta huolimatta voimme valmistautumattomana joutua suurvaltaselkkauksessa sopimuskumppanimme sotilaallisen toiminnan kohteeksi,
- että sotilaallisen tyhjiön täyttää sodan syttyessä vieras heti, kun saa ensimmäisen tilaisuuden,
- että valmistautumalla hyvin pahimman varalta ja varustamalla maanpuolustuksemme sotakelpoiseksi, parhaiten saatamme säilyä joutumasta taistelutantereeksi; tietoisuus valmiudestamme ainakin hillitsee hyökkääjän halua suunnata sotatoimiaan alueemme kautta,
- että runsaista länsimaisista sympatioistamme (totuuden nimessä on niiden olemassaolo tunnustettava) ja länsimaisista ystävistämme on vähän hyötyä suurvaltojen voimainmittelyssä,
- että revanshijatukset ovat haihattelua ja johtavat väärin arviointeihin sekä
- että sotilaallinen valmistautumattomuutemme lisää poliittista ja sotilaallista riippuvuuttamme Neuvostoliittoon mitä suuremmaksi sodan vaara lisääntyy.

Kuten mielipidetutkimuksen tuloksena todettiin, suurin osa Suomen kansaa pitää taloudellisen hyvinvoinnin saavuttamista riippumattomuuden säilyttämistä tärkeämpänä. Se, että tilanne on tällainen, osoittaa valtakunnallisen ajattelun puutetta. Varsinkin nuorison keskuudessa on kansallistunne ja kansallistietoisuus heikosti kehittynyt. Maanpuolustushengen kehittämisen kannalta voitaneen sanoa, että yksimielsyyden riippumattomuuden säilyttämisestä täytyy olla lähes täydellinen, jos mieli päästä tuloksiin.

Toisaalta on sanottava, että nykyaikana tuskin mikään maa on täysin riippumaton. Näin on varsinkin taloudellisella alalla. Edelleen on nähtävä se, että jo ystävyys- ja avunantosopimuksemme asettaa meidät eräänlaiseen sotilaalliseen riippuvuussuhteeseen. Näin varsinkin silloin, kun emme ole valmistautuneet täyttämään sen velvoitteita.

c. Sodan mahdollisuuden ja sen seurausten oikea arvostaminen

Maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen eräs edellytys on, että kansalaisilla on oikea käsitys ulkopoliittisen tilanteen vaikutuksesta. Tämä vaatimus kohdistuu lähinnä sodan mahdollisuuksien oikeaan arvostamiseen ja siitä tehtäviin johtopäätöksiin. Sellainen valtiovalta, joka laiminlyö reaalisen tilannekuvan antamisen ulkopoliittisesta kehityksestä, ei voi odottaa, että kansa kriisin sattuessa olisi siihen valmis. Kun tiedetään, että kansan luku- ja radionkuuntelutottumuksiin varsin vähän sisältyy ulkopoliitiikan seuraamista¹⁾ puhumattakaan siitä, että saaduista tiedoista osattaisiin tehdä johtopäätöksiä, on kysymys hoidettava johdetusti. Ulkopoliittinen tilanne on maanpuolustuskysymykseen voimakkaasti vaikuttava tekijä, kuten aikaisemmin parissakin yhteydessä on todettu, josta syystä on vaarallista jättää

1) Suomen Gallupin antaman tiedon mukaan vain n 45 % seuraa lehdistä ulkomaiden yleisiä tapahtumia; poliittisista tapahtumista tuskin luetaan muuta kuin otsikot

siitä tehtävät halutut johtopäätökset kansan yksityisasiaksi. Voi olla, että valtiovallan ja yleisen mielipiteen käsitys poikkeavat niin suuresti toisistaan, että niiden yhdenmukaistaminen on mahdotonta.

Lienee kuitenkin lopuksi tähdennettävä sitä, että sodan vaaran arviointi on erittäin vaikea kysymys, joka vaatii harkittua ja oikeaa psykologista esitystapaa.

Toinen sodan vaaran olemassaoloon liittyvä kysymys on sen mahdollisten seurausten oikea arvostaminen. Erittäin tärkeä kysymys on sellaisen sodan seurausten selvittäminen, johon joudutaan valmistautumattomina.

Ei voitane luottaa siihen meilläkään, että sodan kokemukset kansan suussa perimätietona kulkien antaisivat riittävän kuvan siitä, mitä on odotettavissa. Maanpuolustushengen kannalta on erittäin merkityksellistä, että kansalaisilla on oikea kuva nykyaikaisen sodan luonteesta, jotta seuraukset siihen valmistautumattomana joutumisesta saisivat oikean taustan. Puuttumatta moniin ratkaisevan tärkeisiin maanpuolustustoimenpiteisiin ei sellaisista kysymyksistä kuin

- puolustuslaitoksen olemassaolon merkitys,
- väestösuojelutoimenpiteiden merkitys,
- kertausharjoitusten välttämättömyys,
- asevelvollisten koulutusajan pituus ja
- puolustusmäärärahojen riittävyys alkeellisimpien ylläpitokustannusten peittämiseksi,

enää saisi olla edes periaatteellisia erimielisyyksiä.

Joutuminen valmistautumatta sotaan merkitsee monin veroin enemmän kärsimyksiä kuin mitä tuo mukanaan riittävä valmistautuminen. Valmistautumattomuus merkitsee valtakunnan ja kansalaisten vapauden menetystä. Tämän tosiseikan osoittaminen on mitä suurimmasta merkityksestä.

d. Rauhan ja sodan ajan vaatiman henkisen voiman ja vastustuskyvyn lisääminen erityisesti nuorison keskuudessa

Kuten useassa yhteydessä todettiin, on sotien päättyessä syntynyt henkinen tyhjiö vain hitaasti täyttymässä. Varsinkin nuoriso on joutunut muodostamaan käsityksensä yhteiskuntaa ylläpitävistä arvoista milteipä yksinomaan materialistisin vaikuttein. Mieliäpidetutkimus on sen selvästi osoittanut. Tärkeimpinä vaatimuksina nuorison henkisen voiman ja vastustuskyvyn lisäämiseksi yhteiskuntajärjestystä uhkaavan toiminnan vastustamiseksi voitaneen pitää

- ymmärryksen herättämistä aikakauden luonteen ilmiöihin,
- jokaisen kansalaisen henkilökohtaisen elämänlaadun merkityksen osoittamista yhteiskunnan laadulle
- yhteiskuntajärjestyksen moraalisen perustan selvittämistä,
- uskon vahvistamista demokraattisen yhteiskuntajärjestyksen elinvoimaan ja oikeutukseen,
- kansallisen ja valtakunnallisen itsetunnon ja -luottamuksen herättämistä ja
- nuorison saamista liikkeelle ja toimintaan.

Sodan aikaa ajatellen on suuri merkitys sillä toiminnalla, jonka tarkoituksena on vähentää tietämättömyyden, osaamattomuuden ja epävarmuuden aiheuttamaa henkistä jännitystä. Kansalaisten henkisen vastustuskyvyn lisäämiseksi on otettava huomioon myös teknillisten edellytysten luominen asialliselle tiedotustoiminnalle.

II LUKU

Maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen mahdollisuuksia erityisesti nuorison keskuudessa

A. Yleinen mielipide. Nuorison mielipiteen muodostuminen

Maanpuolustushenkeä voidaan pitää eräänlaisena yleisenä mielipiteenä, jonka laatu, muodostaminen ja käyttäytyminen noudattaa tiettyjä yleisesti tunnustettuja lakeja.

Yleistä mielipidettä käsittelevässä kirjallisuudessa¹⁾ käytetään demokratiasta määritelmää, että se on yleisen mielipiteen toteuttamista. Yleisen mielipiteen ei siis tarvitse olla kaikkien mielipide. Se on käytännössä mahdotonta. Mutta yhtä ilmeistä on, että yleisen mielipiteen määrittämiseen ei riitä yksinkertainen enemmistö. Maanpuolustushenkeä ajatellen yleisen mielipiteen olisi sen perustekijöihin nähden oltava niin voimakas, että sen mittaamista ei tarvitsisi suorittaa. Jos yhteiskunnassa on päässyt vallalle tila, jolloin ei enää tiedetä, mikä on yleinen mielipide yhteiskuntaa säilyttävistä arvoista, ollaan jo vaikean kysymyksen edessä.

On luonnollista, että yleinen mielipide ei voi "ratkaista" sellaisia kysymyksiä, joita se ei tunne. Sen tähden tarvitaan asiantuntijoita yleisen mielipiteen ohjaajina. Yksityisille kansalaisille on demokratiassa annettava ne tiedot, joita hän tarvitsee järkevän mielipiteen muodostamista varten. Maanpuolustushengen nykyistä tilaa ajatellen voitaneen tehdä oikeutettu kysymys siitä, onko kansalaisille annettu ne tiedot, joita siinä suhteessa oikean yleisen mielipiteen muodostuminen olisi vaatinut.

I) Mm Arvo Puukari: Yleisestä mielipiteestä; L W Doob: Allmänna opinionen och propagandan

Tutkittaessa maanpuolustushengen kehittämisen mahdollisuuksia on liikkeelle lähdön tapahduttava niiden päätekijöiden parista, jotka muokkaavat ihmisen mielipidettä.

Yalen yliopiston professori Leonard W Doob on esittänyt ihmisen mielipiteen muodostajina seuraavat tekijät¹⁾

- kulttuuriperintö,
- sosialisoituminen,
- johtajat ja
- tapahtumat.

Ihmisen kulttuuriperintö merkitsee sitä, että hän omaksuu juuri ne tavat ja tottumukset, jotka ovat ominaisia sillä ryhmälle, johon hän syntyperänsä, varallisuutensa, vanhempiensa poliittisten mielipiteiden yms puolesta kuuluu. Ratkaisevin vaikutus ihmiseen tässä suhteessa on perheellä ja sillä sosiaalisella ympäristöllä, jossa lapsi elää ja kasvaa.

Sanotaan, että lapsi omaksuu "isänsä mielipiteet ja äitinsä ennakkoluulot". Maanpuolustushengen kehittämässä ja ylläpitämisessä on annettava aivan erityinen arvo nuorison mielipiteen muodostamiselle. On väitetty, että 18.ikävuoden jälkeen propaganda tehoaisi vain harvoihin luonteisiin²⁾. Kun nuori ihminen astuu ulos kodistaan, hänellä on valmis käsitys tärkeimmistä asioista. Ruotsissa 1944 suoritettu tutkimus osoitti, että sosialidemokraattisista valitsijoista 74% oli ~~ainakin~~ äänestänyt samaa puoluetta, talonpoikaisliitosta 61 %, oikeistosta 57 % jne. Vapaassa demokraattisessa yhteiskunnassa ei siis myöhemmällä iällä tapahtuvalla kansalaiskasvatuksella näytä olevan suuriakaan mahdollisuuksia ratkaisevasti muuttaa kansalaisten peruskäsityksiä²⁾.

1) L W Doob: Allmänna opinionen och propagandan, ss 55-64

2) Puukari: Yleisestä mielipiteestä, s 31

Sosialisoituminen taas on ihmisen sopeutumista siihen yhteiskuntaan, johon hän joutuu. Tärkeää on siis kiinnittää huomiota tätä sopeutumista edistäviin ja siihen vaikuttaviin tekijöihin. Sellaisia ovat mm koti, koulu ja toveriympäristö.

Kolmas mielipiteen muodostaja on johtaja. Aste-ero johtajan ja johdettavan välillä on pieni, sillä on vain kysymys johtamisen tasosta. Olipa kysymys poikasakin johtajasta tai maan politiikan johtajasta, hänen vaikutuksena yleiseen mielipiteeseen ryhmässään on suuri. Yleisen mielipiteen ohjauksessa johtajien "käsittely" on erittäin tärkeä näkökohta.

Viimeinen mielipiteen muodostaja, tapahtuma, on ärsyke, joka aiheuttaa ihmisessä reaktion. Sosialisoitumisprosessi on sarja tapahtumia. Johtaja vaikuttaa ryhmäänsä pyrkimällä aiheuttamaan positiivisia tai negatiivisia reaktioita jne.

Doob esittää tärkeimpinä ärsykkeinä, joilla on aivan erityinen vaikutus yleiseen mielipiteeseen, propagandan ja tiedotusvälineet.

Eri tekijöiden osuutta ja mahdollisuuksia arvioitaessa on otettava huomioon, että näin suppean tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollisuuksia käsitellä kaikkia käytännöllisiä tämänhetkisiä mahdollisuuksia. Se vaatisi kokonaan oman tutkimuksen ja toisenlaiset edellytykset, kuin tätä työtä laadittaessa on ollut mahdollista hankkia. Sen tähden voidaan vain esittää eräitä näkökohtia ja suuntaviivoja.

B. Maanpuolustustahdon kehittämisen oikeudellinen perusta

Valtioiden perusoikeuksilla¹⁾ tarkoitetaan yleisen kansainvälisen oikeuden käytännön mukaan sellaisia valtioiden yleisluonteisia oikeuksia, jotka tärkeytensä vuoksi ovat koko kansainvälisen oikeusjärjestyksen perustana ja jotka eivät

1) E Gastrén: Kansainvälinen oikeus ss 71-73

kaipaa erityistä tunnustamista valtiosopimuksin tai muutoin. Montevideossa v 1933 pidetyssä kongressissa hyväksyttiin valtioiden yleisiä oikeuksia ja velvollisuuksia koskeva sopimus, mutta se ei vaikuttanut mitenkään jo ammoisista ajoista asti voimassaolleeeseen käytäntöön.

Tärkeimpänä tällaisena perusoikeutena pidetään valtion oikeutta olemassaoloon, johon voidaan katsoa sisältyvän sekä itsenäisyys että itsesäilytykseen liittyvä puolustautumisoikeus.

Täysivaltaiselle valtiolle on tärkeää, että se voi säilyttää itsenäisyytensä ja olemassaolonsa. Jos edellinen menetetään, poistuu valtio kansainvälisen oikeusyhteisön piiristä. Menettäessään itsenäisyytensä, valtio samalla on astunut askeleen kohti olemassaolonsa tuhoutumista. Oikeuteen taistella olemassaolonsa puolesta katsotaan kuuluvan myös oikeus taistella itsenäisyytensä puolesta.

Kansainvälinen oikeusjärjestys hyväksyy sen periaatteen, että valtion syntyminen on historiallinen tapahtuma eikä ole riippuvainen oikeudellisista edellytyksistä. Kun edelleen tunnustetaan täysivaltaisen valtion olemassaolon, itsesäilytyksen ja itsenäisyyden oikeus, edellyttää se, että jokainen valtio saa määrätä puolustuslaitoksestaan ja niistä toimenpiteistä, jotka tähtäävät kyseisen perusoikeuden säilyttämiseen.

Johdonmukaisena seurauksena voitaisiin väittää, että itsesäilytysoikeuden rajoittaminen sotilaallista puolustuskuntoa heikentävillä sopimuksilla on kansainvälisen oikeusjärjestyksen mukaan oikeudenvastainen teko, johon valtioiden yhdenvertaisuusperiaate ja keskinäisen arvonannon periaatteet eivät anna nekään oikeutta.

Historian kuluessa todetaan useita tapauksia, joissa kyseisen peruseriaatteen arvo on ollut enemmän kuin kyseenalainen. Jokaisen valtion oikeutta toimia olemassaolonsa ja itsenäisyytensä säilyttämiseksi ei nykyinen väkivaltapolitiikan aikakaan kuitenkaan voi kieltää.

Kansainvälisen oikeusjärjestyksen mukaan Suomella on - sen perusoikeutta loukkaavista sopimuksista huolimatta - oikeus kehittää ja ylläpitää kansalaistensa maanpuolustushenkeä.

Edellä mainitun Montevideon kongressin sopimuksen lisäksi on olemassa joukko kansainvälisiä ja välittömästi Suomeen liittyviä sopimuksia ja määräyksiä, jotka juriidisesti vahvistavat käsitellyn kansainvälisoikeudellisen käytännön.

Sellainen on mm Kansainliiton ja Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja. Niinpä viimeksi mainitun 51.artiklassa sanotaan - kun 3.artiklassa on ensin todettu kaikkien kansojen oikeus jäsenyyteen - , että "jos jokin YK:n jäsen joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, ei mikään tämän peruskirjan säännös saa vähentää sen luonnollista oikeutta puolustautumiseen ---".

9.pnä helmikuuta 1934 annettiin asetus hyökkäyskäsitteen määrittämisestä tehdyn sopimuksen noudattamisesta, jossa sopimuksessa yhdeksän eurooppalaista valtiota "haluten vahvistaa maittensa välistä rauhantilaa" totesi, "että kaikilla valtioilla on yhtenäinen oikeus itsenäisyyteen, turvallisuuteen, valtioalueittensa puolustamiseen ja laitostensa vapaaseen kehittämiseen".

Se, että valloitusotia käydään ja että pienten valtioiden oikeuden voimassapitäminen käy yhä vaikeammaksi, ei poista sen oikeuden olemassaoloa.

Mielenkiintoinen ja Suomea välittömästi koskeva kysymys

on maotamme tällä hetkellä velvoittavien sopimusten vaikutus maanpuolustustahdon kehittämiskysymykseen. Samalla kun v 1947 liittoutuneiden ja yhtyneiden valtojen kanssa solmittu rauhansopimus säilytti maamme itsenäisyyden ja - vaikkakin supistetut - puolustusvoimat, se takaisi meille myös oikeuden kehittää kansalaisten tahtoa säilyttää ja edistää valtakunnan olemassaolo. V 1948 solmittu "Sopimus ystävyydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta Suomen Tasavallan ja Sosialistisen Neuvostotasavaltain Liiton välillä" asettaa Suomen jo kansainvälisoikeudellisestikin velvollisuuksien eteen. Sen 1.artiklassa sanotaan mm: "- - - Suomi uskollisena velvollisuuksilleen itsenäisenä valtiona tulee taistelemaan hyökkäyksen torjumiseksi - - -". Miten voidaan ajatella, että tällaisen sopimuksen täyttäminen on mahdollista, ellei Suomen kansa tahdo taistella?

Vielä voidaan mainita Ahvenanmaan saaria koskevat sopimukset, jotka nekin asettavat maan sotilaallisten velvoitteiden eteen.

Yleinen kansainvälinen oikeus ja Suomen sitovat kansainväliset sopimukset eivät jätä kyseenalaiseksi maan oikeuksia ja velvollisuuksia puolustautua.

Suomen kansa on myös itse lainsäädännöllään osoittanut halunsa säilyttää riippumattomuutensa. Hallitusmuodon 75.pykälän mukaan "jokainen Suomen kansalainen on velvollinen olemaan osallisena isänmaan puolustuksessa tai sitä avustamaan - - -". Ei voida ajatella, että tämän perusvelvollisuuden täyttämisestä olisi mitään hyötyä, elleivät kansalaiset tahdo sitä tehdä. Myös asevelvollisuuslaki, laki sotatilasta ja väestönsuojelulaki tähdentävät samaa velvollisuutta.

Etsittäessä maanpuolustustahdon kehittämislle oikeudellisia perusteita, voitaneen puuttua erääseen sitä sivuavaan kysymykseen. Onko meillä oikeus voimassa olevien sopimusten

puitteissa perustaa kansalaisten vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö? Rauhansopimuksen 8.artiklassa sanotaan, sen jälkeen, kun on todettu Suomen välirauhansopimuksen mukaan ryhtyneen toimenpiteisiin kaikkien sotilaallisten ja sotilaallislukuvoimien järjestöjen hajottamiseksi, että Suomi "sitoutuu olemaan vastaisuudessa sallimatta senlaatuisten järjestöjen olemassaoloa ja toimintaa, joiden tarkoituksena on kieltää kansalta sen demokraattiset oikeudet".

Vapaaehtoisen maanpuolustusjärjestön toiminnan tuskin välttämättä tarvitsee olla sotilaallista tai sopimuksen 15.artiklan ja liitteen II määrittämää "koulutusta", eikä sen tarvitse "kieltää kansalta sen demokraattisia oikeuksia". Näin ollen ei liene olemassa mitään esteitä sille, että jonkin tai joidenkin järjestöjen toiminnan ensisijaisena päämääränä on maanpuolustushengen kehittäminen.

Maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen oikeutuksesta ei voitane olla eri mieltä. Tärkeää on vain se, että sen oikeutus tehdään selväksi koko kansalle.

C. Eri tekijöiden osuus ja mahdollisuuksia

1. Kodit

Kuten jo todettiin, niin yleisen mielipiteen kannalta tärkeimmän henkisen pääomansa ihminen saa jo lapsena. Kodilla ja perhepiirillä on tässä suhteessa ratkaisevaa laatua oleva merkitys, sillä se on tärkein kulttuuriperinnön välittäjä. Kodin merkitystä yhteiskuntaa ylläpitävänä voimana ei tarvitse laajemmin perustella. Sen merkityksen ideologisena aikana ovat mm Neuvostoliiton lainsäätäjät oivaltaneet tekemällä avioerojen saamisen miltei mahdottomaksi. Päinvastaisen ilmiön olemme toteamassa länsimaisen demokratian piirissä, jossa kodin ja perheen merkityksen arvostaminen on muo-

dostumassa yhä pienemmäksi. Se ei voi olla jättämättä jälke-
ään koko yhteiskunnalliseen elämään ja sen elinvoimaan.

Kodin merkitystä mielipiteen muokkaajana kuvaa myös
erään amerikkalaisen tutkimuksen¹⁾ tulos, jonka mukaan sen
osuus olisi n 55 %. On kuitenkin syytä ottaa huomioon sikä-
läiset olosuhteet, joten meillä - jos sen perusteet ovat oi-
keat - se voi nousta vieläkin suuremmaksi.

Eräässä selostuksessa²⁾ "Homes in an ideological age"
sanotaan mm, että "se maailman on opittava, että tervehenki-
nen kansalainen tai valtiomies, terve työväenjohtaja, opetta-
ja tai hallintovirkamies voi syntyä vain, jos hänen kotinsa on
terve. Valtiomies, joka lähtee rikkinäisestä ja hajanaisesta
kodista parantamaan kansakunnan hajaannusta, on tuomittu epä-
onnistumaan. Sellaisen johtajan, jonka moraali on heikko, po-
litiikkakin on heikkoa. Mies, jolla ei ole vastausta perheen-
sä ongelmiin, ei voi olla vastuussa ryhmästään tai kansastaan".

Voitaneen sanoa, että maanpuolustushengen kehittämisen-
kin kannalta kodit omaavat suuren merkityksen. Paitsi sitä,
että kodit luovat lapselle pohjan asennoitumiselle ihmisten
keskinäisessä kanssakäymisessä, ne antavat näkemyksen suhtau-
tumisesta yleisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Oikea ko-
tikuri on myös yhteiskunnallisen kurinalaisuuden pohja, luot-
tamus vanhempiin johtaa luottamukseen maan johtoon, demok-
raattisten ihanteiden toteuttaminen kotien sisällä vahvistaa
kansan omaksuman yhteiskuntajärjestyksen säilyttämistä. Oike-
an hengen elähdyttämät kodit lujittavat kansalaisten keskinäis-
tä yhteenkuuluvuuden tunnetta jne.

Miten saadaan eheyttävä ja rakentava ajattelu maamme ko-
teihin on vaikea ja laaja kysymys. Koteihin johtavia kanavia

-
- 1) Suomen Nuorisojärjestöjen Edustajiston toimistosta saatu
tieto
 - 2) Selostus Moraalisen Varustautumisliikkeen maailmankong-
ressin kokouksesta Caux'ssa Sveitsissä 2.8.49

ovat koulut ja nuorisojärjestöt, joiden osuutta olisi tässäkin mielessä tutkittava. Vanhempia ajatellen lienee niin, että perheenisiiin voidaan vaikuttaa suurempia teitä kuin perheenäiteihin. On syytä tähdentää naisten kansalaisjärjestöjen mahdollisuuksia. Koteihin tähtäävän suunnitelman on oltava sen kokonaisnäkemyksen mukainen, että ihmisen ajattelutavan tervehtyminen johtaa kotien uudistumiseen ja sen seurauksena on yhteiskunnan eheytyminen. Sitä, että meillä nuoriso antaa suuren arvon kodeille ja että kotien vaikutus on verrattain suuri vielä nykyaikanakin, kuvaa Helsingin kaupungin suorittama tutkimus¹⁾. Sen mukaan helsinkiläinen nuoriso (15-25 v) viettää keskimäärin 14,3 iltaa kuukaudesta kotona. Siis lähes joka toisen illan. 75 % ei halua muuttaa lainkaan pois kotoa ja vain 4,6 % kaikista ilmoitti kodista poismuuttohalun syyksi sen, että ei viihdy tai ei tule toimeen vanhempiensa kanssa. Luvut ovat mielenkiintoisia siksi, että helsinkiläisnuorisolla on runsaat mahdollisuudet viettää aikaansa kodin ulkopuolella. Maaseutunuoriso pysyttäytynyt vielä enemmän kotona vapaa-aikoina. Kotien merkitystä kuvaa vielä sekin, että 70 % nuorista ilmoitti kodin tovereidensa tapaamispaikkana tärkeimmäksi. Tutkimuksen yhteenvedossa sanotaan mm, että tutkimus osoittaa "nuorison voimakasta kiintymystä kotiin ja suurta mielenkiintoa oman kodin luomiseen - - -".

Meidän olojamme tarkastellen voitaneen sanoa, että tilanne on vielä maanpuolustushengen kehittämisen lähtökohtaa ajattelun verrattain tyydyttävä. Suomalaisen demokratian juuret ovat syvällä kotien ajattelutavassa, kotikasvatukselle annetaan arvo ja perhesiteitä pidetään kunniassa, josta osoituksena avioerojen vähyys useimpiin muihin Euroopan maihin verrattuna. Uskonnolliset perinteet vaikuttavat voimakkaasti

1) Helsingin kaupungin nuorisotutkimus v 1951

vielä ainakin maaseudulla ja koteihin kohdistuva sosiaalinen huoltotyö on korkealla tasolla.

Ensimmäisenä päämääränä lieneekin sen vuoksi pidettävä terveiden ja ehjien kotien merkityksen osoittamista yhteiskunnallisen solidarisuuden lisääjänä ja yleisen luottamuspuolan vähentäjänä.

Ei luulisi olevan vaikeuksia saada esim. suuria kansalaisjärjestöjä sellaisen suunnitelman taakse, kunhan vain on olemassa heräte. On huomattava, että "kotien erikoisjärjestöjen" merkitys, niin suuri kuin se voikin olla, ei johda ratkaisuun, sillä niiden merkitys yleisen mielipiteen muodostajana on verrattain vähäinen.

Tulos on odotettavissa niiden piirien yhteistyöstä, jotka johtavat yleisen mielipiteen suuntaa.

Kun ajatellaan maanpuolustushengen kehittämistä ja ylläpitämistä erityisesti nuorison keskuudessa, voitaneen yhteen vetona sanoa, että kotien osuus on suuri, ja sen jättäminen huomiotta on vakava laiminlyönti.

2. Koulut

a. Koulun merkitys nuorison mielipiteen muodostajana

Kouluun tullessaan nuorisolla on jo eräänlainen yleinen mielipide, jonka se tuo kodeista tullessaan. Niistä henkistä perusteista, jotka nuoriso koulun päätettyään vie yhteiskuntaan, koulua ei voida asettaa vastuunalaiseksi, sillä se ei sanottua alkeiskasvatusta suorita eikä sitä valvo. Sen sijaan koulu voinee kasvatuksellaan vahvistaa ja ylläpitää nuorison jo omaksumia rakentavia vaikutteita. J V Snellman sanoo koulun tehtävästä, että "koulun kasvatuksen tulee olla kansalaiskuntoon tähtäävää. Enempää ei siltä pidä vaatia"¹⁾.

1) J E Salomaa: J V Snellman, elämä ja filosofia, s 557

Tämän tutkimuksen alaan ei kuulu puuttua koulun kasvatustehtävään. Se ansainnee vain maininnan pohjaksi ajattelulle maanpuolustustahdosta ja koulun mahdollisuuksista sen kehittämiseksi.

Valtion aseista yleisen mielipiteen muodostuksessa lie-
nee koululaitos ehkä vanhin ja ennen tiedotusvälineistön nykyistä kehitystä myös voimakkain. Valtio, joka kustantaa opetuksen, määrää myös mitä opetetaan. Siitä huolimatta, että eräillä opetuslaitoksilla, kuten Helsingin Yliopistolla ym, on itsehallinto ja näennäinen riippumattomuus valtiosta, ei valtio kuitenkaan voi sallia tulevien kansalaistensa kouluissa omaksua niiden periaatteiden vastaisia oppeja, joille valtio rakentuu. Demokratioissa oppilas opetetaan pitämään arvossa kansanvaltaisia vapauksia, diktatuurivaltaisissa ihailemaan totalitäärisen valtion voimaa ja kuria. Kummassakin hänet opetetaan kunnioittamaan oman maansa perinnäistapoja, uskomuksia ja laitoksia ja pitämään niitä muuta parempina. "Tämän varhaisen mielipidemuokkauksen vaikutus on suunnaton"¹⁾.

Koululaitoksen merkitys yleisen mielipiteen muodostajana on meilläkin ollut huomion kohteena.

Viimeisten sotiemme päätyttyä suoritettiin mm oppikirjojen tarkastus ja sellaiset oppikirjat, "joiden ei nykyisin ole katsottava vastaavan tarkoitustaan", poistettiin ja uusittiin. Sitä merkitystä, mikä eri opetusaineilla on koulujen oppilaiden valtiollisen ja yhteiskunnallisen mielipiteen muodostumisessa, kuvastanee eräällä tavalla eri oppiaineiden aloilla poistettaviksi määrättyjen kirjojen yhteenvedo. Niistä oli historiankirjoja 23, maantieteen 21, äidinkielen 13 ja yhteiskuntaopin 4 kappaletta²⁾. Vaikka yhteiskuntaopin

1) Arvo Puukari: Yleisestä mielipiteestä, s 32
2) Arvo Puukari: Yleisestä mielipiteestä, ss 33-34

poistettu kirjamäärä on näin vähäinen, sen vaikutus lienee kuitenkin suurempi.

Kun koululaitos on paikka, jossa harjoitetaan johdettua ja määrätietoista yleisen mielipiteen muokkausta, on sen merkitys nähtävä maanpuolustustahdonkin kehittämisessä keskeisenä tekijänä. Kun meillä yleinen oppivelvollisuus aika on verrattain pitkä ja koulu ulottaa vaikutuksensa kauas varsinaisen opetustoimen ulkopuolelle, sen merkitys yhä kasvaa. Koulu lienee kotien ohella nuorison tärkein mielipiteen muodostaja.

b. Koulun mahdollisuuksia

Kuten jo todettiin, koulu on valtiovallan väline, jonka käyttöön se voi vapaasti vaikuttaa. Voitaneen sanoa, että koululaitoksen mahdollisuudet mielipiteen muodostajana ovat milteipä rajattomat. On kuitenkin selvä, että demokratisessa yhteiskunnassa se ei voi olla mikään propagandalaitos. On luonnollista, että maanpuolustushengen kehittämisessä löydetään mahdollisuuksia vaikuttaa asiaan suoraan opetusohjelmien kautta. Se on kuitenkin aikaa vaativa tie, sillä koululaitoksen uudistamistoimenpiteiden hitaudesta meillä on parhaillaan selvä esimerkki. Kun lisäksi otetaan huomioon, että koululaitos valtion tärkeänä toimialana ei voi eikä ole voinut jäädä aikakauden virtausten ulkopuolelle, on politiikka näytellyt huomattavaa osaa mm kouluhallinnon virkapaikkojen täyttämisesä. Olisi sen vuoksi liian kauan aikaa vievä lähteä vaikuttamaan koululaitokseen yksinomaan valtiovallan kautta.

Opetusohjelmien ja oppikirjojen lisäksi on koulunuorison mielipiteen muodostumiseen vaikuttamassa toinen tekijä, nimittäin opettajien mielipide. Yhtä tärkeää kuin on se, mitä opetetaan, on miten se tehdään.

Kysymys siitä, miten päästään vaikuttamaan opettajiin, lieneekin tällä hetkellä maanpuolustushengen kehittämistä ajatellen käyttökelpoinen tutkimisen aihe.

Paitsi sitä virallista tietä, jota kouluhallitus edustaa kansa-, ammatti- ja oppikoulu sekä yliopistonopettajilla on omat yleis- ja erikoisyhdistyksensä. Maininnan näistä ansainnevat mm seuraavat

- Oppikoulunopettajien keskusjärjestö
- Historianopettajien liitto
- Äidinkielenopettajien liitto
- Luonnonhistorian ja maantieteen opettajien liitto
- Suomen Kansakoulunopettajien liitto
- Opettajaliittojen yhteistyötoimikunta
- Miesopettajayhdistys
- Naisopettajaliitto

Kun eri opettajayhdistykset ovat riippumattomia kouluhallituksesta, voitaneen tätä kanavaa myöten tehokkaasti suorittaa mielipiteen muokkausta. Kannattaisi myös tutkia Reserviupseeriliiton ja Suomen Aliupseeriliiton mahdollisuuksia. Ensiksi mainitun jäsenistöön kuuluu runsaasti opettajia ja jälkimmäinen on jo ollut yhteistoiminnassa taloudellisissa kysymyksissä kansakoulunopettajien kanssa.

Eräs mahdollisuus on myös vaikuttaa suoraan opiskelemaan nuorisoon. Tätä onkin jo eräissä tapauksissa käytetty mm yhteistoiminnan muodossa puolustuslaitoksen ja Teiniliiton välillä.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että koulu on erittäin voimakas mielipiteen muokkaaja jonka mahdollisuuksia ei saisi jättää huomiotta.

3. Toveriympäristö

Kolmas nuorison mielipiteen muodostaja on toveriympäristö. Sen merkitys omaa mielenkiintoa sen vuoksi, että sinä ikä kautena (9-10 v), jossa toveripiirien muodostuminen yleisemmin alkaa¹⁾, alkaa myös nuorison ns sosialisoitumisen

1) Raf Helanko: Turun poikasakit, ss 29-49

kausi, ts se kausi, jolloin kehittyminen yhteiskunnan kansalaisiksi varsinaisesti tapahtuu. Siihen asti mielipiteeseen vaikuttaneet koti ja koulu saavat lisäksi kolmannen mielipiteen muodostajan, jonka vaikutus on sekin merkittävä.

Toveriympäristön merkitys on myös siinä, että silloin moni kansalainen kokee ensimmäisiä kertoja ryhmähengen vaikutuksen. Ryhmähengellä on suuri osuutensa yhteiskuntaa rakentavana tekijänä. Samana ikä kautena alkaa yleensä myös järjestötoiminta.

Siitä, miten suuri toveriympäristön merkitys todella on, ei ole ollut mahdollisuutta saada tarkkaa kuvaa. Amerikkalaisen tutkimuksen mukaan se on ikä kautena 9-16 v n 35 %¹⁾, jota täytyy pitää erittäin suurena. Kun se nuorison mielipiteen muodostajana kuitenkin on sellainen tekijä, johon tuskin lainkaan voidaan välittömästi vaikuttaa, jää se maanpuolustushengen kehittämistä ajatellenkin vaikeaksi käsitellä.

4. Nuorisojärjestöt

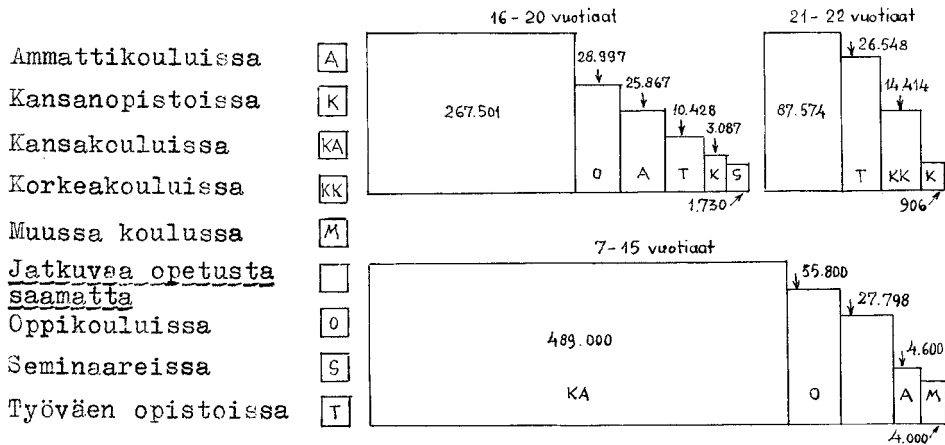
a. Nuorisojärjestöjen osuus ja merkitys

Opetusministeriön julkaisemassa kirjassa "Suomen nuorisotyön järjestelmä ja nuorisojärjestöt" sanotaan mm: "Sen johdosta, että meillä koulu kuitenkin niin vähän kiinnittää huomiota tärkeän kasvatustehtävänsä hoitamiseen, on sen rinnalle spontaanisesti kehittynyt nuorten omatoimisuuteen pohjautuva vapaa nuorisokasvatuksen järjestelmä, joka kykenee paremmin kuin koulu tyydyttämään nuorten toimintatarpeita ja ohjaamaan heidän itsekasvatuspyrkimyksiään pitkälle täysikäisyyden tositoimiin asti."

Kodin tärkein vaikutusvaihe päättyy nuorison ehdittyä kouluikään. Suurimpaan osaan nuorisoa taas päättyy koulun vaikutus 16 ikävuoteen mennessä. Erittäin tärkeä merkitys

1) Suomen Nuorisojärjestöjen Edustajiston toimistosta saatu tieto

mielipiteiden muodostajana on nuorisjärjestöillä 14-16 ikä-
vuodesta alkaen. Siitä antanevat havainnollisen kuvan alla
oleva kaaviokuva¹⁾.

Kaavakuva nuorison jakaantumisesta eri
koulumuotoihin v 1949

yhdistysrekisteriin on merkitty n 50.000 järjestöä, eli yhdistys jokaista 80 asukasta kohden. Nuorisojärjestöihin lasketaan kuuluvan n 1,2 miljoonaa jäsentä, mikä edustaa n 50 % koko nuorisosta.

Järjestötoiminta kuuluu demokraattisen yhteiskuntaelämän perusmuotoihin. Siitä syystä siihen on kiinnitettävä huomiota myös maanpuolustushenkeä kehitettäessä.

b. Nuorisojärjestöjen mahdollisuuksia

Jos hyväksytään se perusajatus, että maanpuolustushengen kohottamisessa on kysymys lähes koko yleisen henkisen asennoitumisen (mielenlaadun) muokkaamisesta, on aluksi tähdennettävä erästä kysymystä. Nuorisotyön mahdollisuuksia ajatellen lienee luovuttava ajatuksesta, että maanpuolustushengen kehittäminen voisi tapahtua jonkin erillisen, tarkoitusta varten ehkä perustettavan, järjestön avulla. Sellaisen merkitys jäisi verrattain vähäiseksi, ellei se kykenisi kokoamaan suuria joukkoja nuorisoa jäsenyyteensä. Sellainen vaatii kuitenkin aikaa ja olisi omiaan hajoittamaan jo muutenkin monitahoista nuorisojärjestötoimintaa.

On lisäksi muistettava, että maanpuolustustahdon ja -hengen kehittäminen on suurimmalta osalta muuta kuin taistelutahdon kehittämistä. Näin ollen tähänastisen ajattelun mukaisen nuorison maanpuolustusjärjestön perustaminen ei liene tarkoituksenmukaista. Maanpuolustushengen kehittäminen voinee tapahtua tehokkaimmin nykyisten nuorisojärjestöjen piirissä.

Nuorisojärjestöjen suuren määrän huomioon ottaen ei liene tarkoituksenmukaista yrittää päästä tulokseen kaikkien kautta. On kiinnitettävä huomiota niihin, joiden vaikutus ulottuu laajimmalle ja joilla siihen on parhaat edellytykset.

Nuorisojärjestöt jaetaan vakiintuneen tavan mukaan seuraavasti¹⁾:

1. Nuorisokasvatuksen yleisjärjestöt
2. Poliittiset järjestöt
3. Raittiusjärjestöt
4. Urheilujärjestöt
5. Uskonnolliset järjestöt
6. Työkasvatusjärjestöt

Voidaan sanoa, että lähes kaikkien eri nuorisojärjestöjen työkenttään voidaan sisällyttää toimintaa, joka tähtää maanpuolustushengen eri tekijöiden vahvistamiseen. Suomen nuorisojärjestöjen edustajistossa olevien järjestöjen sääntöjä tarkasteltaessa voidaankin tehdä se havainto, että miltei jokaisessa puhutaan luonteen kasvatuksesta, suomalaisista tai suomalaiskansallisista päämääristä, luottamuksen ja yhteenkuuluvaisuuden tunteen kehittämisestä jne.

Eri nuorisojärjestöjen mahdollisuuksia ajateltaessa kiintyy huomio lähinnä kahteen ryhmään

- nuorisokasvatuksen yleisjärjestöihin ja
- urheilujärjestöihin.

Molemmilla ryhmillä on tämänhetkistä tilannetta ajatellen etuna se, että niiden jäsenmäärä on yli puolet kaikkien nuorisojärjestöjen yhteisestä jäsenmäärästä sekä se, että ne ovat epäpoliittisia.

Tärkeimmät niistä ovat		
Suomen Nuorison Liitto	n 60.000	jäsentä
Suomen Partioaikajärjestö	n 20.000	"-
Suomen Partiotyttöjärjestö	n 16.400	"-
Poikien keskus	n 57.000	"-
SVUL	n 284.000	"-
TUL	n 62.000	"-
Finlands Svenska Central-		
idrottsförbund	n 45.000	"-
Teiniliitto	n 28.000	"-
Suomen Ylioppilaskuntien Liitto	n 15.000	"-
Finlands Svenska Ungdomsförbund	n 35.000	"-

1) Suomen nuorisotyön järjestelmä ja nuorisojärjestöt,
s 28

Vaikka TUL on luonteeltaan poliittinen, sen käytännöllinen työ lienee vapaata politiikasta.

Suomen Nuorison Liiton merkitys on siinä, että sen pääasiallisina toimintakenttä on maaseudulla. Suomen Nuorison Liitto, Partiopoika- ja tyttöjärjestöt sekä Poikien keskus ovat suurimmat järjestöt, joiden toiminnassa on selvästi näkyvissä isänmaanrakkautta ja maanpuolustustahtoa edistävä työ. Urheilujärjestöjen merkitys on välillinen.

Kun eri alojen nuorisojärjestöt ovat toiminnassaan täysin itsenäisiä, on niihin vaikuttaminen erittäin vaikeaa. Nuorisojärjestöjen Edustajisto on keskuselin, joka muodostuu 50 eri nuorisojärjestön valtuutetusta. Sillä ei ole mitään määräysvaltaa, se voi antaa ainoastaan suosituksia. Kun sieläkin vaikuttavat poliittiset intressit, tuntuu siltä, että sen mahdollisuuksia ei voida pitää suurina. Nuorisojärjestöille tuskin voidaan myöskään laatia mitään suunnitelmaa, koska ei mikään voi velvoittaa niitä toteuttamaan sitä.

Maanpuolustushengen kehittämiseksi nuorisojärjestöjen piirissä onkin nähtävissä pääasiassa kaksi keinoa. Toinen on se, että valtiovalta asettuu voimakkaasti tukemaan niitä, joiden toiminta lähinnä tähtää kysymyksen edistämiseen, ja toinen keino on nuorisajohtajien mielipiteen muokkaus. Miten se on mahdollista, siihen palataan myöhemmin.

Siitä kysymyksestä, onko nuorison urheilujärjestöjen toimintaan kytkettävä yhteiskunnallinen kasvatustoiminta tähänastista suuremmassa määrässä, on paljon kiistelty. Tähän asti TUL on pitänyt sitä ohjelmassaan, SVUL ei. Puuttumatta siihen tässä yhteydessä lähemmin todettakoon vain, että yksinomaan maanpuolustushenkeä ajatellen se olisi enemmän kuin suotavaa, sillä urheilun osuus on nuorison harrastuksissa suuri tekijä. Puhtaasti urheilullisesti ajatellen voi asia

olla toinen .

Nuorisojärjestöjen mahdollisuuksista voitaneen yhteen-
vetona sanoa, että niiden merkitys on varsinkin juuri koulun-
sa päättäneen nuorison mielipiteen muodostajana suuri. Niissä
maanpuolustushenkeä kehittävän toiminnan tähänastista suurem-
pi lisääminen on erittäin vaikeaa järjestöjen riippumattomuus-
den takia. Tärkeimmät keinot lienevät valtiovallan lisäänty-
vä tuki ja nuorisajohtajat.

5. Valtiovalta

a. Valtiovallan tähänhetkinen kanta maanpuolustus- kysymyksiin

Puolustusrevision mietinnössä¹⁾ todetaan, että "valtion
johto määrittellee maanpuolustuksen suuntaviivat, puolustus-
voimain tehtävät sekä niiden kehittämisen perusteet ja vas-
taa niistä". Kun voitaneen olla yksimielisiä siitä, että
valtiovallan kanta muodostaa myös maanpuolustushengen kehit-
tämisen pohjan, lienee tarkoituksenmukaista puuttua tähän
kysymykseen ennen sen mahdollisuuksien tarkastelua.

Puolustuslaitoksen olemassaolo on itsenäisen valtakun-
nan tärkein maanpuolustustahdon ulkonainen tunnusmerkki.
Sen tähden voitaneen valtiovallan suhdetta maanpuolustusky-
symyksiin tarkastella sen puolustuslaitokseen kohdistuvien
kannanottojen valossa.

Tasavallan presidentti on puolustusvoimien ylipäällik-
kö. Kun hän yksin vastaa myös politiikkamme yleisestä suun-
nasta, on hänen kannanotoillaan ratkaiseva merkitys.

Ettei maanpuolustuksemme asema ja puolustusvoimien teh-
tävä sodan jälkeisinä vuosina ollut kaikille selvä, johtuu
syistä, joihin tässä yhteydessä on tarpeetonta puuttua. Ta-
vallisen kansalaisen ei ole myöskään ollut mahdollista nähdä

1) Puolustusrevision mietintö I A, ss 13-35

niitä tekijöitä, jotka ovat estäneet tasavallan presidentin ja valtiovallan ilmaisemasta selvää kantaansa maanpuolustuskysymyksiin.

Ensimmäisen kerran¹⁾ sodan päätyttyä heijastui tasavallan presidentin julkinen kanta hänen uudenvuodenpuheessaan v 1951. Siinä hän lausui mm: "Maamme valtiollisen itsenäisyyden säilyttäminen ja vapauteen perustuva demokraattisen ja parlamentaarisen valtiojärjestyksen sekä lain ja oikeuden ylläpitäminen - kaikki nämä ovat kansamme suuria elinkysymyksiä. Ne ovat luovuttamattomia henkisiä arvoja, joita ilman elämä meillä ei ole elämisen arvoinen".

Seuraavissa uudenvuodenjulistuksissaan ja eräissä päiväkäskyissä²⁾ on hänen kantansa tullut yhä selvemmin ilmi. Uudenvuoden aattona v 1954 hän mm lausui, että "- - - mitä erimielisyyksiä esiintyykin - yksimielisyys täytyy kansalaisten kesken olla eräistä peruskysymyksistä. Suomen valtiollisen ja kansallisen itsenäisyyden puolustaminen on ensimmäinen sellainen asiamme. - - -"

Tasavallan presidentin kanta on selvä ja tinkimätön. Voidaan toivoa, että hän toistaisi sen yhä uudelleen ja sama selvyys kuvastuisi koko valtiovallan julkisissa kannanotoissa. Se, että eduskunta ei ole omaksunut suoraa positiivista kantaa maanpuolustuskysymyksissä, johtuu siitä, että häikäilemättömän ryhmäitsekkyyden takia suuret valtakunnalliset peruskysymykset ovat jääneet varjoon. Parhaiten eduskunnan kanta ilmenee budjettikäsittelyjen aikana ja siinä, että puolustusbudjettia yhä pidetään syyntakeettoman alhaisena.

Kun otetaan huomioon se teho, jolla lehdistö välittää eduskunnan ja hallituksen toimenpiteet kansalle ymmärrettään, mikä suuri merkitys kaikilla valtiovallan toimenpiteillä on

1) T O Lehti: Kansallinen ajattelutapa ja maanpuolustustahto; Sotilasaikakauslehti n:o 6/53

2) Mm 4.6.1952

yleisen mielipiteen muodostumisessa.

Vaikka kansanedustajia eivät sido valitsijoitten ohjeet, he kuitenkin ovat edustamansa puolueen sitomia. Puolueiden ratkaiseva osuus tulkoon jo tässä yhteydessä mainituksi.

Voitaneen sanoa, että maanpuolustushengen tämänhetkiseen tilanteeseen on valtiovallalla merkittävä osuus. Se, että kuluneen vuosikymmenen aikana näin on ollut, on osittain ymmärrettävissä. Että heräämisen merkkejä ei ole havaittavissa, on yksinomaan valitettavaa.

b. Valtiovallan mahdollisuuksia

Valtiovallan julkinen kanta maanpuolustuskysymyksiin on luonnollinen perusta myös maanpuolustushenkeä kehittävälle työlle. Se, että tasavallan presidentti on ilmaissut kantansa erittäin selvästi, on hyvä lähtökohta. Se olisi vain tehtävä selväksi ensin eduskunnalle ja sitten koko kansalle, sillä ilman molempien tukea ei ole tuloksia odotettavissa.

Toinen perusvaatimus on, että valtiovalta ilmaisee kantansa myös tekoina. Tällä hetkellä se lähinnä merkinnee puolustuslaitoksen tilan kohentamista sekä sellaisten lainsäädännöllä jo vahvistettujen kysymysten toteuttamista, jollaisia ovat mm puolustusneuvoston muodostaminen ja väestönsuojelutyön aloittaminen.

Jotta maanpuolustushengen kehittämiskysymys ei tulisi politiikan ristiaallokossa kokonaan upotetuksi, on siitä suoritettavalle tiedotustoiminnalle ja propagandalle hankittava valtiovallan tuki. Tämä taas merkitsee sitä, että valtiovalta myös valvoo ja tarkastaa sen suorittamista.

Poliittisen "linnarauhan" saaminen maanpuolustuskysymyksestä eri eduskuntaryhmien kesken on vaikea, ellei suoraan mahdoton. Kannattanee kuitenkin harkita arvovaltaisen - ehkä laajojen kansalaispiirien - vetoimuksen aikaansaamisen mahdollisuuksia.

Tulokset ovat epävarmoja, mutta keino ei liene vieras, sillä mm Ruotsissa sitä tietävästi on kokeiltu¹⁾.

Yleisen luottamuspuolan poistamiseksi ovat valtiovallan toimenpiteet vaikeasti eriteltävissä. Kaikki ne kysymykset joihin aikaisemmin on puututtu, vaativat nekin valtiovallan toimenpiteitä eikä vain periaatteellista kannanottoa. Sellainen on mm kansalaisten luottamuksen hankkiminen sekä sisä- että ennen kaikkea ulkopoliitikalle. Valtiovallan pyrkimys hankkia kansan suosio pienten taloudellisten myönnytysten avulla ovat toisaalta johtaneet luottamuksen menetykseen suurissa valtakunnallisissa kysymyksissä. Tämän tutkimuksen tehtävänä ei ole etsiä valtiovallalle keinoja siinä suhteessa. Viitattakoon kuitenkin mm jatkuvan tiedotustoiminnan merkitykseen esim kansantulon jakaantumisesta, sosiaalisista oloista, ulkopoliittisesta tilanteesta, sotilaallisista mahdollisuuksista yms.

Tehokas keino maanpuolustushengen kehittämiseksi on urheilun ja nuorisotoiminnan tukeminen ja edistäminen. Molempiin kysymyksiin palataan myöhemmin.

Eräs kysymys, jonka piirissä valtiovallalla on mahdollisuus toimia suoraan maanpuolustushengen kehittämiseksi, on väestönsuojelutyö, jolle on voimassa olevat uusitut lainsäädännölliset perusteet v:lta 1950. Sen toteuttaminen keskeytettiin valtiovallan toimenpitein äärimmäisen vasemmiston vaatimuksesta v 1951. Väestönsuojelutyöhön, sen valtakunnallisen organisaation avulla, lienee helppo sisällyttää myös henkinen väestönsuojelu, jolla välittömästi lujitetaan maanpuolustushengen perustekijöitä. Sellaisia kysymyksiä, joihin väestönsuojelutyön nimissä voidaan vaikuttaa, ovat mm

- niiden suomalaiselle demokratialle ja kansalaisille

tärkeiden arvojen merkityksen osoittaminen, joiden

I) T O Lehti: Kansallinen ajattelutapa ja maanpuolustus-
tahto, Upseeriliiton kilpakirjoitus v 1952

suojaaminen (puolustaminen) on välttämätöntä

- luottamuksen lisääminen maan johtoon
- sodan mahdollisuuden oikea arvostaminen
- sodan pelon pienentäminen
- totaalisen sodan luonteen selvittäminen sekä niiden seurausten osoittaminen, jos siihen joudutaan valmistautumatta
- toimenpiteet, jotka tähtäävät sodan järkytysten kestämiseen.

Henkisen väestönsuojelun toimenpiteillä voidaan merkittävällä tavalla vaikuttaa juuri maanpuolustustahtoon. Henkisellä väestönsuojelulla muun väestönsuojelun osana on lisäksi se etu, että sen toimenpiteille voidaan saada sekä valtiovaltaa että kansalaisten tuki. Kun se lisäksi on luonteeltaan passiivista, jokaisen kansalaisen henkeä ja omaisuutta välittömästi suojaamaan pyrkivää, jo lainsäädännöllä vahvistettua, on sillä mahdollisuus säilyä politiikan riitojen ulkopuolella.

Henkisen väestönsuojelun kysymyksiä on meillä tutkittu aikaisemminkin. V 1939 julkaistiin puolustusministeriön toimittama kirjanen "Ohjeita henkisen väestönsuojelun järjestelystä ja suorittamisesta". Sen I luvussa sanotaan mm: "Henkisellä väestönsuojelulla tarkoitetaan kansan suojaamista sodan demoralisoivalta vaikutukselta, sen henkisen kestävyysden ylläpitämistä ja kohottamista. Henkisen väestönsuojelun tarkoituksena on siis kansan puolustustahdon ja uskon lujittaminen. Murtumaton puolustustahto ja usko ovat nykyaikaisessa sodassa jokaisen kansan puolustuskyvyn kulmakivi".

Henkisen väestönsuojelun määritelmä sopineen lähes sellaisenaan käytettäväksi vielä nytkin.

Se, että henkisen väestönsuojelun organisaatio ja työ

jäivät sotiemme aikana kyseisen ohjekirjasen edellyttämällä tavalla suorittamatta, johtuneen mm siitä, että se jätettiin kirkollisten viranomaisten suoritettavaksi. "Henkinen väestönsuojelu on pääasiassa rakkauden työtä, sodan aiheuttamien seurausten poistamista tai lieventämistä. Tästä syystä sen järjestely, johtaminen ja suorittaminen luovutetaan kotiseudulle jäävän papiston tehtäväksi"¹⁾. Kun papisto asetettiin täysin yksinään sen valtavan työmäärän eteen, jota ohje edellytti, ei ole ihme, että se jäi toteuttamatta.

Henkinen väestönsuojelutoiminta voitaneen sisällyttää myös nykyisen lain²⁾ edellyttämään toimintaan. Siinä tosin puhutaan vain vihollisen ilmatoiminnan ja muun toiminnan vaikutuksen vähentämisestä, mutta siinä ei ole myöskään määritetty, mitä väestönsuojelu ei ole, joten ristiriitaa tuskin pääsee syntymään.

Samalla kun väestönsuojelu on eräs alkeellisimman puolustusvalmiuden osoitus, sen toteuttamisen aloittaminen antaisi mahdollisuuden kohentaa puolustustahtoa.

6. Poliitiikka ja puolueet

Puolueiden merkitys on yhteiskuntaelämässä erittäin suuri. Toisaalta ne muokkaavat yleistä mielipidettä hallitsemansa lehdistön avulla, ja toisaalta ne eduskuntaryhmiensä kautta vaikuttavat valtiovallan toimenpiteisiin. Kun puolueiden osuus on näin suuri, on luonnollista, että ne muodostavat tärkeän kysymyksen myös maanpuolustushengen kehittämistä ajatellen. Meidän puolue-elämällemme on tyypillistä se, että se toimii lähes yksinomaan valittujen kansanedustajien varassa. Koneistosta puuttuvat toisaalta asianharrastajat ja toisaalta erikoistuneet ammattitutkijat ja suunnittelijat.

¹⁾ I luku, s 5

²⁾ Pieni lakisarja: Väestönsuojelu, s 1

Sen vuoksi on puolueiden kasvattava toiminta vaalien väliaikoina vähäistä. Niiden nuorisotoiminta tähtää sekin suurelta osalta vain äänestäjäjoukon jälkikasvun takaamiseen. Puolueiden nuorisajohtajien päämääränä lienee enemmän kansanedustajien viran hankkiminen kuin kansalaiskasvatuksesta vastuun tunteminen.

Puolueiden tämänhetkistä todellista kantaa maanpuolustuskysymyksiin on verrattain vaikea selvittää. Niiden ohjelmanjulistukset tosin sisältävät toiminnan suuntaviivat, mutta kun ne yleensä on laadittu kovin väljiksi, ei niiden toteuttamista näytä aina edes haluttavankaan.

Maanpuolustushengen kehittäminen ei kuitenkaan ole riippuvainen ohjelmanjulistuksista, sillä puolueillakin on oma sisäinen yleinen mielipiteensä, johon voidaan vaikuttaa. On vain selvitettävä ne tekijät ja henkilöt, jotka hallitsevat puolueen mielipidettä, jo toistamiseen tulemme tekemisiin henkilökohtaisen työn tärkeyden kanssa. On vain tähdennettävä sitä, että senkin on tapahduttava kokonaissuunnitelman puitteissa, koska muuten voi seurauksena olla mielipiteiden kaaos.

Eräs keino olisi yrittää saada eri puolueet rakentavaan yhteistyöhön puolustuslaitoksessa. Toivomus tuntuu uskalletulta, sillä poliittisten riitojen ulkopuolelle voidaan tuskin mitään valtakunnallista kysymystä saada. Puolustusrevision on tähän pyrkinyt ehdottamalla puolustusvoimain neuvottelukunnan perustamista¹⁾.

Mielipiteen muokkausta vaatii myös se, että kansa nykyisin hyväksyy maanpuolustuskysymysten sisällyttämisen politiisiin riitoihin. On lausuttu ajatus²⁾, että arvovaltaiselta

1) Puolustusrevision mietintö V luku, ss 187-190

2) T O Lehti: Kansallinen ajattelutapa ja maanpuolustushenki; Upseeriliiton kilpikirjoitus v 1952

taholta esitetty vetoamus maanpuolustuskysymysten jättämisestä puolueriitojen ulkopuolelle siten, että nekin puolueet, jotka eivät voi ottaa myönteistä kantaa, pidättäytyisivät vastustavista kannanotoista. Tähän on jo aikaisemmin viitattu.

Eri kansalaisjärjestöillä, jos niitä saadaan rakentavaan yhteistyöhön keskenään maanpuolustushengen kehittämiskysymyksen ympärille, lienee myös mahdollisuuksia vaikuttaa puolueiden mielipiteeseen.

Useissa maissa on perustettu ns kansallisen puolustuksen korkeakouluja, joiden toimialaan kuuluu mm poliitikkojen koulutus. Ranskan kyseisen oppilaitoksen, jonka johtaja on entinen pääministeri R Pleven, ohjelmaan kuuluu mm kansan moraallinen varustautuminen¹⁾.

Puuttumatta enempää puolueiden osuuteen ja mahdollisuuksiin on vain lopuksi toistettava niiden tärkeyden merkitystä yleisen mielipiteen muodostajana. Mitä kanavia pitkin niihin päästään vaikuttamaan, on tutkimisen arvoinen kysymys. Positiivisen ajattelutavan istuttamiseksi voitaisiin kokeilla jonkinlaista kurssitoimintaa meilläkin. Kuka sen johtaa ja järjestää on kysymys erikseen.

Puolueiden osuutta maanpuolustustahdon kehittämisessä tarkastellessa on vielä kiinnitettävä huomiota siihen, että vaikka puolueitoiminta pääasiassa vetää vanhempia ikäryhmiä, niiden nuorisojärjestöissä on n 116.000 jäsentä.

7. Puolustuslaitos

a. Puolustuslaitoksen asema ja nykyinen kasvatus- tehtävä

Puolustuslaitoksen asema ja merkitys maan sodanaikaisen puolustamisen kannalta ei kaipaakaan tässä yhteydessä käsit-

1) P Howard: Uudelleen rakennettu maailma, s 35

telyä. Sen sijaan lienee tarkoituksenmukaista puuttua puolustuslaitoksen kasvatustehtävään, ennen kuin voidaan tarkastella sen osuutta ja mahdollisuuksia maanpuolustushengen kehittämässä ja ylläpitämisessä.

Eräänlaisena kasvatuslaitoksena puolustusvoimien asema yhteiskunnassa on ainutlaatuinen. Se kokoaa vuosittain parhaimman osan kulloinkin vuorossa olevaa nuorisoa, kaikista rajoista riippumatta, yhteisen tehtävän ympärille. On luonnollista, että juuri kokoavan merkityksensä vuoksi puolustuslaitoksella on huomattava kasvatusmahdollisuus.

Puolustusrevisiokin on v 1949 valmistuneessa mietinnössään kiinnittänyt tähän merkitykseen suurta huomiota. Sen mietinnössä¹⁾ sanotaan mm: "Puolustusvoimilla on huomattava sisäinen merkitys ja tehtävä valtion johdon tukena, kansan itsenäisyystahdon ilmentäjänä ja kasvattajana, sisäisen turvallisuuden ja turvallisuudentunteen takeena, yleisen kansalaiskasvatuksen ja ammattiopetuksen antajana, yhteishengen ja yhteenkuuluvaisuuden tunnon herättäjänä, yhteiskunnallisia vastakohtia tasoittavana tekijänä sekä kansamme fyysillisen kunnan kehittäjänä".

Erityisen merkityksensä puolustusvoimien kokoava ja kasvattava tehtävä saa vielä siitä, että asevelvollisuuttaan suorittamaan astuvan nuorison pääosa samalla irtaantuu kodin ja koulun vaikutuksesta. Puolustuslaitos on näin ollen merkittävällä tavalla antamassa vaikutteita täysiveltaisiksi tuleville kansalaisille.

On kuitenkin syytä tähdentää, että puolustuslaitoksen päätehtävä on miehen kouluttaminen ja kasvattaminen taistelijaksi. Muu kasvatustehtävä on nähtävä siinä valossa, että se pääasiallisesti täydentää päätehtävää. Tätä vaatimusta lisää vielä nykyinen lyhyt palvelusaika. Tällä hetkellä täyden-

1) I luku, s 30

tävä kasvatus käy valistustyön nimellä. Sen päämäärät ja yleiset tehtävät on määritetty koulutuksen pysyväiskäskyssä¹⁾ mm seuraavasti: "- - - Kun varsinaisten sotilasaineiden opetuksen päämääränä on lähinnä taistelutaito, ruumillinen kestävyys ja kunto, on valistustyön päämääränä puolustustahdon synnyttäminen yksilössä ja koko kansakunnassa. - - - Valistustyön eräänä tärkeänä tavoitteena on myös yhteiskuntakelpoisen kansalaisen kasvattaminen, joka oivaltaa kansakunnan yhteisen edun vaativan joskus henkilökohtaisen edun rajoittamista ja kokonaan syrjäyttämistäkin. - - - Suurimmankin teknillisen puolustusvalmiuden käyttöarvo nykyaikaisessa sodassa riippuu pääasiallisesti siitä, onko taistelijoilla maanpuolustustehtävissä tarvittava oikea mielenlaatu, se sielullinen pohja, jolta kaikki teot ja uhrit taistelukentällä kasvavat".

Maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen kannalta voitaneen puolustuslaitoksen rauhanaikaista kasvatustehtävää tarkastella laajemmastakin näkökulmasta. Oikeutuksen tähän antanee totaalisen sodan ideologinen olemus.

b. Puolustuslaitoksen rauhan ajan merkityksen uudelleen arviointi

Toistettakoon heti aluksi jälleen se näkökohta, että puolustuslaitoksen päätehtävä on valmistautua torjumaan maata uhkaava välitön aseellinen hyökkäys. Tätä tosiasiaa ei voida asettaakaan kyseenalaiseksi.

Ideologisen sodan tunnusmerkki on taistelu ihmisestä ja hänen mielipiteistään. Jo aikaisemmin on todettu, että totaalinen hyökkäys, joka tapahtuu poliittisella, sotilaallisella, taloudellisella ja ideologisella rintamalla, ^(valmistautumista) vaatii myös totaalista torjuntatehtävää varten jokaisella em rintamasta, koska muuten ei voida odottaa tuloksia. Tämä näkökohta on

1) KPK n:o 258/B 1/6.5.53

asettanut puolustuslaitoksen kasvatustehtävän uuteen valoon. Se, että Neuvostoliitto on oivaltanut tämän jo yli kolmekymmentä vuotta sitten, ja on antanut asevoimilleen ideologisen koulutuksen, ei ainakaan vähennä kyseisen näkökohdan tärkeyttä.

Sveitsissä v 1950 kokoontunut ns vapaiden demokraattisten maiden sotilasjohtajien konferenssissa, jonka tarkoituksena oli tutkia "kansallisen ja kansainvälisen puolustuksen ideologisia näkökohtia", päädyttiin mm siihen, että "sen näkökohdan valossa, että ideologinen hyökkäys on eräs tosiasiallinen sodankäynnin menettelytapa, kaikkien niiden, jotka ovat vastuussa kansallisesta ja kansainvälisestä puolustuksesta, on annettava uusi merkitys ideologiselle valmiudelle".

Sen edellytyksenä on mm "- - - sotilasjohtajien uusi käsitys ideologisen sodan totaalaisesta luonteesta ja laajuudesta sekä muuttunut käsitys siitä, kuinka tärkeää on, että kylmä sota satamissa, tehtaissa, kaivoksissa ja muilla kotirintaman kaistoilla voitetaan. - - -¹⁾

Puolustuslaitoksen nuorisoa kokoava merkitys antaa sille mahdollisuuden sisällyttää kasvatustehtävänsä myös ideologisen valmiuden kouluttamisen. Pienellä maalla, jonka materiaaliset mahdollisuudet sotaa ajatellen ovat vähäiset, tuskin on varaa jättää tapahtunutta sodankäynnin alueen laajenemista huomiotta. Kun puolustuslaitoksen tehtävänä on olla valtiovallan välineenä voimassaolevan yhteiskuntajärjestyksen säilyttämisessä torjumalla sitä uhkaavat hyökkäykset, olisi maanpuolustustahdon ja sen vaatiman henkisen voiman kehittäminen sisällytettävä entistä laajemmassa mitassa puolustusvoimien kasvatustehtävään.

Eräs tärkeä näkökohta on vielä otettava huomioon. Mainitun toimenpiteen kautta puolustusvoimat saisivat tehtävän

myös rauhan aikaa varten. Maanpuolustushenki on vaatinut - ainakin tähän asti - ollakseen konkreettinen, kohteekseen vihollisen. Millaista epämääräisyyttä siinä suhteessa "vihollisvailla" oleva tilanne on aiheuttanut, tunnetaan meillä hyvin. Näin ei kuitenkaan tarvitse olla. Epämääräisyyttä lienee aiheuttanut ainoastaan epäselvyys niistä olemassaolevista tosiasiasta, joiden puolesta taistelua on käytävä. Ideologinen näkemys suomalaisesta demokratiasta luo edellytykset selvi-tykselle puolustusvoimien rauhanaikaisesta tehtävästä ja antaa toiminnalle selvän päämäärän.

Useimmissa länsimaisen demokratian periaatteiden mukaan hallituissa maissa - myös puolueettomissa Ruotsissa ja Sveitsissä - on jo vuosia sitten ryhdytty tutkimaan ideologisen koulutuksen kysymyksiä.

Tanskan puolustusvoimien komentaja kenraaliluutnantti E Gørtz on jo v 1947 kirjoittanut erääseen ideologista koulutusta palvelevaan kirjaseen päämääräksi puolustusvoimissa suoritettavalle rauhanaikaiselle työlle moton: "Miten teemme armeijasta demokraattisen kansalaiskunnan koulun ja kansakunnan moraalisen selkärangan¹⁾".

Ajatus siitä, että puolustuslaitos voisi olla kansakunnan moraalinen selkäraka, on uusi ja päämäärä korkea. Myöhempiä selostusta työstä Tanskassa ei ole ollut käytettävissä, joten sen kehittämisestä on vaikea sanoa mitään. V 1949 valmistui erään upseeriryhmän toimittama luonnos ideologiseksi käsikirjaksi nimeltään "Hvad kaemper vi for", josta päätellen työtä jatketaan.

Ruotsissa on amiraali Y Ekstrandin johdolla toiminut v:sta 1947 alkaen upseeriryhmä tutkien ideologisen koulutuksen kysymyksiä²⁾.

1) Tanskan Ye:n päällikön, kenrmaaj E V C Møllerin selostus ideologisesta koulutuksesta Tanskan armeijassa v:lta 1948 (luottamuksellinen)

2) C O De Channer: Ideological offensive, ss 25-26

V 1948 piti Tukholmassa puolustusministerin pyynnöstä ja Ruotsin laivaston vieraana tanskalainen upseeriryhmä ensimmäisen ideologisen kurssin Ruotsin sotakorkeakoulussa ja Merisotakoulussa¹⁾. Kesäkuun 1.päivänä samana vuonna jaettiin Laivaston esikunnan sotilaspedagogisen toimiston laatima demokratian ideologiaa käsittelevä ohje.

Aivan viimeaikaisista tuloksista ja menettelytavoista ei ole ollut mahdollista saada tietoja. Sen, että molemmissa maissa kysymys on tutkimuksen alaisena todistaa se, että kummankin maan puolustusvoimissa toimii kokeiluyksikkö, Ruotsissa Kuninkaallisen Kaartin 1.komppania ja Tanskassa kenttätykkipatteri. Lisäksi on kummassakin maassa vapaaehtoinen upseeriryhmä, joka pitää kursseja joukko-osastoissa¹⁾.

Meilläkin voitaneen kysyä: "Voiko puolustuslaitos olla demokraattisen kansalaiskunnan koulu ja kansan moraalinen selkäranka?"

c. Puolustusvoimien mahdollisuuksia

Lähtökohtatilanne on selvä, päätehtävä on kouluttaa sekä kasvattaa miehestä taistelija ja siihen käytettävä aika on hyvin lyhyt.

Se näkökohta on edelleen otettava huomioon, että taistelijakoulutus sisältää paljon sellaista, joka vahvistaa yhteiskuntajärjestystä ylläpitävää ajattelua. Sellaisia ovat kurin, järjestyksen ja velvollisuudentunnon kasvattaminen, samoin on fyysisen kunnon lisääminen vaikuttava tekijä.

"Puolustuslaitos on", kuten Puolustusrevisio mietinnössään toteaa, paikka "jossa kansalaisten itsenäisyydentunto yhdistyy". Sen vuoksi on kaikilla kansalaisilla oltava selvä käsitys puolustusvoimien tehtävästä. Kuten jo valtiovallan osuutta käsittelevässä kohdassa on todettu, puolustusvoimien tehtävän määrittäminen on eräs lähtökohtavaatimus. Sen on

1) C O De Channer: Ideological offensive, ss 25-26

lisäksi oltava sellainen, että se on helposti tulkittavissa koko kansalle käytännöllisenä suunnitelmana.

Puolustusvoimien julkinen ja selvä tehtävän määrittely poistaisi monia epäluuloja ja lisääisi luottamusta.

Kun puolustuslaitoksen vaikutus ulottuu koko kansan kaikkiin piireihin ja sitä kautta koko yhteiskuntaan, olisi puolustustahdon määrätietoiseen ja suunnitelmalliseen kehittämiseen kiinnitettävä entistä suurempi huomio määrittämällä se koulutustavoitteeksi samaan tapaan kuin minkä muun sotilaallisen aineen tahansa.

Henkisen voiman koulutusmainen lisääminen vaatii oman suunnitelmansa. Koska se on vaikea kysymys, on sen toteuttaminen aloitettava koulutushenkilöstöstä, jolloin perustan luonäkemyksen antaminen totaalisen sodan olemuksesta ideologise-
na aikana. Tärkeää on silloin selvittää "kylmän sodan" luonne sellaisena kuin se omassa maassamme esiintyy. Tämä taas vaatii oman tutkimuksensa.

Tehokkaimmin tämä tahdon ja hengen kasvatus tapahtunee valistustoiminnalla. Tähän nykyinen käsky valistustyöstä antaa erinomaisen perustan. Valistustyön olisi vain entistä laajemmassa mitassa pyrittävä kehittämään kaikkia maanpuolustustahdon tärkeimpiä tekijöitä kuten

- tietoisuutta maassa viihtymyksen perusteista,
- oikeudentuntoa ja lain kunnioitusta,
- tietoisuutta niistä konkreettisista arvoista, joita on puolustettava,
- luottamusta maan johtoon,
- luottamusta maan mahdollisuuksiin selviytyä kriisitilanteessa,
- rehellisyyttä,
- ryhmätyötä,
- kuria kohti itsekuria,

- pelon ja epäluulon tialle yhteistyötä ja
- rangaistusten käytön tilalle henkilökohtaista vastuuta.

Merkittävimpiä nökökohtia ovat yleisen luottamuksen herättäminen ja henkilökohtaisen vastuun opettaminen.

Rehellisyyden nimessä on tietenkin tunnustettava, että meiltä puuttuu lähes kaikkea, mutta kokonaan eri asia on ke- nellä sen tietämisestä on hyötyä. Ei ainakaan niillä varus- miehillä, jotka sille eivät mitään voi.

Lähtökohtana luottamuspulan poistamiselle puolustusvoi- missa on sen poistaminen kantahenkilöstön keskuudessa. Siinä suhteessa voi valtiovalta paljon ja puolustuslaitos itse vie- lä enemmän.

Kaiken pohjana on ihmisen ja ihmisluonteen moraalisten heikkouksien vaikutuksen laajuuden osoittaminen. Sotilas- ja kansalaismoraalin kehittäminen on vaikea, sillä se vaatii kouluttajilta henkilökohtaista katetta sanoille.

Paitsisitä sisäistä työtä, mitä puolustuslaitos suorit- taa, se voi toimia myös ulospäin hankkimalla ystäviä ja luo- malla yhteishenkeä.

Puuttumatta tähän laajasti käsiteltyyn kysymykseen enem- pää, tähdennettäköön kuitenkin sitä näkökohtaa, että yhteis- toiminta siviilimaailman ja puolustusvoimien kesken ei saa olla tarkoitus, vaan sen pitäisi olla seuraus. Siitä syystä yhteistoiminnan aikaansaaminen ei myöskään ole maanpuolustus- hengen kehittämisen edellytys. Yhteistoiminta syntyy yhtei- sestä tehtävästä. Sen löytäminen ja määrittäminen on tärke- ämpää kuin juhlat ja muut yhteiset tilaisuudet.

Jo luotuja ja koettuja omaisten päiviä, juhannusjuhlia yms on tietenkin jatkettava. Viitattakoon myös niihin mahdol- lisuuksiin, joita tarjoaisi puolustusvoimien aktiivinen osal-

listuminen maan urheilutoimintaan. Se olisi vapaata rajoista, hankkisi ystäviä ja vahvistaisi suhteita ulospäin. Olisiko sitä varten perustettava puolustusvoimien urheiluliitto!

Tiedotustoiminnan tehostaminen on sekin laaja kysymys. Ruotsissa on mm sitä yritetty, ehdottamalla kuhunkin joukko-osastoon perustettavaksi ns lehdistöupseeri, joka komentajan ohjeiden mukaan huolehtii oikeiden tietojen levittämisestä alueen väestölle. Ennen sotia oli meillä muutamissa joukko-osastoissa ns kotiseutu-upseeri, jonka tehtävänä oli luoda edellytyksiä hyvien suhteiden aikaansaamiselle.

Vastuuta varusmiesten vapaa-aikojen vietosta voitaisiin jakaa varuskuntakaupunkien kodeille, jota tapaa on mm Ruotsissa ja Tanskassa kokeiltu. On muodostettu "perherenkaita", jotka kutsuvat luokseen pienen ryhmän varusmiehiä kerrallaan, keskustelemaan ja viettämään iltaa erilaisen ohjelman puitteissa. Näin menetellen voidaan nuoria miehiä vetää pois alarvoisista huvipaikoista ja saada aikaan hyvää henkeä.

d. Eräitä tämänhetkisiä kansan käsityksiä puolustusvoimista

Tärkeä merkitys puolustusvoimien mahdollisuuksien arvioinnissa on tietoisuudella siitä, mikä käsitys kansalaisilla on sen sisäisistä olosuhteista. Kansan suhtautumista puolustuslaitoksen olemassaoloon on jo aikaisemmin käsitelty, samoin luottamusta sen mahdollisuuksiin torjua hyökkäys. Yleensä puolustuslaitosta pidetään välttämättömänä, mutta sen tehoon ei luoteta juuri lainkaan.

Tiedusteltaessa haastateltavien käsityksiä siitä, mitä he pitävät puolustusvoimien suurimpana heikkoutena, 66 % ilmoitti heikon kalusto- ja varustetilanteen ja 14 % pienen vahvuuden. Vain 6 % piti pahimpana heikkoutena huonoa kuria ja henkeä, ja vain 2 % oli sitä mieltä, että heikkouksia ei ole.

Puolustuslaitoksen mahdollisuuksia arvioitaessa on itse asiassa edullinen lähtökohtatilanne se, että suurimpina heikkouksina pidetään materiaalisia puutteita eikä kuria, henkeä tms.

Haluttaessa tietää, mikä käsitys kansalaisilla on puolustuslaitoksen puolueettomuudesta tiedusteltiin, arvelevatko haastateltavat, että puolustusvoimissa suositaan jotain tiettyä puoluetta ja jos suositaan, niin mitä:

Kokonaistulokset:

Suositaan	18 %
Ei suosita	51 %
Ei osaa sanoa	31 %

Niiden joukossa, jotka ilmoittivat olevansa "suositaan"-kannalla, oli vallitseva mielipide se, että oikeistolaisuus, isänmaallinen kiihkoilu ja "länteenpäin" on puolustuslaitoksen poliittinen asenne. Kun muiden eri ryhmien mielipiteet yleensä ovat jokseenkin samansuuntaiset, on todettava vain se että SKDL:oon lukeutuvista ainoastaan 12 % oli sitä mieltä, että mitään poliittista suuntausta ei suosita, kun taas vastaava luku oli maalaisliittolaisten piirissä 70 %.

On selvä, että puolustuslaitos ei voi saavuttaa kaikkien piirien kannatusta. On kuitenkin sanottava, että onnistukseen tehtävässään puolustuslaitoksella tulisi olla ainakin yhteiskunnalle solidaaristen väestöryhmien varaukseton kannatus.

e. Yhteenveto

Puolustusvoimissa yhdistyy eri kansalaispiirien maanpuolustustahto. Kun sen voima on todettu tällä hetkellä miltei olemattomaksi, on puolustuslaitos myös se paikka, joka sen on kipeimmin kokenut.

Voitaneen sen vuoksi hyvällä syyllä olettaa, että eräs aloitteentekijä maanpuolustushengen kehittämistyössä on juuri puolustuslaitos itse. Se ei ole sen asia yksinomaan eikä edes pääosaltaankaan, mutta herätteen antaminen voi olla jopa sen velvollisuus. Jos puolustuslaitos laiminlyö käyttää kaikki mahdollisuudet, on nykyaikaan vaikea ajatella, kuka sen puolesta sen tekee.

8. Urheilu

a. Urheilun merkitys maanpuolustustahdolle ja -hengelle

Maanpuolustustahdon kannalta tarkasteltuna, urheilulla on ainakin seuraavat neljä merkitystä:

- henkinen,
- kansanterveydellinen,
- yhteiskunnallinen ja
- sotilaallinen.

Urheilun synty ja perusta on ajoissa, jolloin olemassaolon taistelu vaati jokaiselta ennen kaikkea liikuntaa. Nykyaikainen elämänmuoto ei aseta liikunnan vaatimusta enää ehdottomaksi. Ihmisen toimeentulon mahdollisuuksista voitai-

siin milteipä sanoa, että kuta vähemmän liikuntaa vaativa työ, sitä suurempi on palkka.

Urheilun henkinen merkitys perustuu siihen, että useimmassa tapauksessa sen harjoittaminen on vapaaehtoisissa suorituksissa ja rakentuu ihmisen harrastukselle. Yhä materialisoituvassa yhteiskunnassa on tärkeää havaita niiden tekijöiden merkitys, joiden innoituksen lähteenä ei ole taloudellisen tai muun omakohtaisen edun tavoittelu. Tämä urheilun henkisen merkityksen tunnustaminen vaatinee myös ns "amatöörihengen" ehdotonta tunnustamista. Se tosiasia, että urheilun harrastamiseenkin liittyy inhimillisiä heikkouden osoituksia kuten kunnianhimoa jne, ei poista sitä tosiasiaa, että amatööriurheilun liikkeellepaneva voima on vapaaehtoinen harrastus ja liikunnan ilo. Voidaan sanoa, että jos urheilulta salpitaan poistaa sen tämä henkinen perusta, sen mukana se menettää myös paljon muuta. Sen mukana häviäisi myös eräs maanpuolustushengen kehittämisen parhaita mahdollisuuksia.

Urheilun kansanterveydellistä merkitystä valotettakoon vain siltä näkökulmalta, jota kansalaisten terveyden tahto edustaa. Professori Lauri Pihkala on eräässä muistiossaan¹⁾ sattuvasti kuvannut sitä seuraavasti: "Kuvaavana osoituksena aikamme yksinomaan puolustuskannalla olevasta ajattelusta terveydenhoidossa on se - - - että kuta lujemmaksi, varsinkin mukavammaksi ja turvallisuuden tunteisemmaksi lääketieteen kaikilla apuneuvoilla aseistettu ja varustettu Maginot-linja varustetaan rakentamalla yhä viihtyisämpiä sairaaloita ja yleensä sairashuoltoa tehostamalla, ja kuta helpommaksi ja mukavammaksi sairastaminen niiden suojissa ja hoidossa käy, sitä enemmän turvautuu ja tuppautuu kansaa sellaisen puolustuslinjan suojiin ja sitä pienemmäksi käy, hyökkäävien kenttäarmeija, ja sitä heikommaksi kansan terveyden tahto".

Luonnollista on, että tehostuvalla sairaanhoidolla on erittäin tärkeä merkitys, mutta terveyden tahto on maanpuo-

I) Muistio kansanterveyden ja maanpuolustuskuntomme kohen-

tamisesta hiihdon ja siitä ylipursuavan urheiluohtel-

avulla

lustustahdonkin kannalta merkittävä tekijä.

Urheilun yhteiskunnallisesta merkityksestä oltaneen yleensä yhtä mieltä. Tähdennettäköön kuitenkin eräitä näkökohtia.

Urheilun joukkuehenki kehittää yhteiskunnassa välttämättöntä ryhmähenkeä ja se madaltaa eri kansalaispiirien välisiä raja-aitoja. Sääntöjen tarkka noudattaminen kehittää mukautumista lainalaisuuteen ja vaatii kaikilta rehellisyyttä. Se opettaa voittamaan ilman ylpeyttä ja häviämään ilman kauteutta tai vihamielisyyttä. Maanpuolustushengenkin kannalta kaikki ovat varsin arvokkaita näkökohtia.

Urheilun sotilaallinen merkitys on lähinnä siinä, että sen harrastuksen lisäämä fyysillinen kunto lisää puolustusvoimien suorituskyyä. Se lisää myös sotilaalle välttämättömiä ominaisuuksia kuten huomiokyyä, päättäväisyyttä, itseluottamusta ja taistelutahtoa. Epäsuorasti se myös lisää kansalaisten luottamusta armeijansa sotilaallisiin mahdollisuuksiin.

Miten suuri osuus urheilulla on Suomen kansan elämässä pyrittiin selvittämään mielipidetutkimuksen yhteydessä tiedustelemalla haastateltavien harrastuksia. 25 % kaikista ilmoitti pääharrastukseksien urheilun. Kun lisäksi 11 %:lla se oli metsästys ja kalastus, voitaneen todeta, että n 1/3 kaikista yli 17 vuotiaista harrastaa liikuntaa.

Eri ikäryhmien urheiluharrastusten määrässä oli havaittavissa luonnollinen väheneminen iän kasvaessa. On mielenkiintoista todeta suoriteten mielipidetutkimuksen tulosten soveltuvan erittäin hyvin tohtori Rafael Helangon tutkimukseen poikien harrastuksesta. Urheilun osuutta eri ikäkausien harrastuksissa kuvaa alla oleva yhdistetty taulukko.

Tri Helangon tutkimus				Mielipidetutkimus			
<u>9-11 v</u>	<u>12 v</u>	<u>13-16 v</u>	<u>17-20 v</u>	<u>17-25 v</u>	<u>26-35 v</u>	<u>36-45 v</u>	
63 %	75 %	66 %	44 %	40 %	22 %	15 %	

Taulukosta on selvästi luettavissa se tosiasia, että Suomen kansa on verrattain runsaasti urheilleva kansa. Erityisen tärkeänä näkökohtana se on otettava huomioon nuorison käsittelyssä.

b. Suomalaisen urheilun kriisi

Ennenkuin voidaan tarkastella, mitä mahdollisuuksia urheilu tarjoaa maanpuolustushengen kehittämislle, lienee tar-koituksenmukaista puuttua sen tämänhetkiseen tilaan.

Vaikka teollisen kehityksen aikaansaama liikunnanvastaisuus onkin aiheuttanut vastavaikutusta, innostaen monia har- rastamaan urheilua huvikseen ja virkistyksekseen, on "penkki-urheilun" tendenssi meillä niin voimakas, että urheilu on hyvää vauhtia muuttumassa kasvatuksesta silmänruoksi. Urhei- lukansan mittapuuna ei voitane pitää sitä yleisö määrää, joka käy katsomassa urheilukilpailuja. Vaikka nykyinen kehitys puhtaasti urheilullisesti onkin täysin kielteinen ilmiö, on se kuitenkin eräänlainen osoitus siitä kannatuksesta, joka urheilulla on ja siitä, että ihmiset saadaan liikkeelle. Tus- kin mitkään muut tilaisuudet saavat sellaisia ihmismääriä katsojiksi kuin urheilukilpailut.

Urheilun palvomisen silmänruokana johtuu pääasiallises- ti kahdesta syystä:

1. Siitä, että koko urheilullinen valmennus- ja har- joitusjärjestelmä tähtää poikkeuksellisten valiolahjakkuuk- sien kehittämiseen, välittämättä juuri lainkaan keskinkertas- ten tai heikkojen tarpeista. Se on puolestaan johtanut

2. tähtiurheilun ja -urheilijoiden ihailuun.

Siitä käsityksestä, että tähtiurheilu automaatti-

sesti antamansa innoituksen voimalla vetäisi joukot urheilemaan, voitaneen perustellusti olla eri mieltä. Kansanterveyttä ja sotilaallisia näkökohtia se ainakin palvelee huomosti eikä kelpaa maanpuolustushengen kehittämislle keinoksi kuin vain eräiltä osiltaan.

Suomen urheilun hengen madaltuminen on seuraus yhteiskunnan materialisoitumisesta. Virallisesti hyväksytyn amatööriurheilun ihanteet ovat väistymässä ja tosiasiassa lienee, että vain rahapalkintojen vastaanottaminen katsotaan luopumiseksi amatööriasemasta. Sen sijaan tiedetään tapauksia, jolloin urheilijat asettavat tiettyjä palkintovaatimuksia kilpailemisensa ehdoksi. Hyvinkin arvokkaat käyttö- ym esineet ovat vallitsevina palkintokokoumissa. Näin on urheiluun päässyt "saalistamisen" henki, kuten Tahko sanoo. Urheilun keskeinen asema sekä siihen liittynä voimakas kansainvälinen kanssakäyminen ovat tarjonneet urheilujohtajille mahdollisuuden päästä hyvinkin näkyville paikoille yhteiskunnassa. Urheiluelämään on siten pesiytynyt myös taistelu vallasta.

Urheilun tavoitteena oleva kuri on sekin heikentynyt. Ovatpa edustusurheilijamme kerran uhanneet lakolla kesken maaottelua yksityisten vaatimustensa läpiajamiseksi. Julkinen sana on viety virran mukana niin, että varoittavat äänet eivät ole saaneet itseään kuuluville. Voitaisiin ehkä sanoa, että urheilu on muuttumassa kansan palvelijasta kansan palveltavaksi. Maanpuolustushenkeä ajatellen on tilannetta pidettävä varsin kielteisenä.

Professori Pihkala on muistiossaan kansanurheilun aloittamisesta sanonut: "On kohtalon ivaa, että Suomessa, jonka kansa on urheilusta saanut enemmän mielenylennystä ja yhteisyyden tunnetta kuin mikään muu maa, urheiluelämän pitää olla politiikan jaloissa rikkinäisempänä kuin missään muualla.

Puuttumatta tässä yhteydessä urheilumme organisatoori-
seen hajanaisuuteen ja politisoitumiseen, todettakoon vain
sen merkitys ei vain urheilun itsensä, vaan koko valtakunnal-
lisen yhtenäisyyden kannalta. Urheilu, joka voisi olla koko
kansaa yli puolue- ym rajojen kokoava voima, menettää suuren
osan tehostaan poliittisen kahtiajakaantuneisuutensa takia.
Tätä jakaantumista kansa tuskin itse halunnee. Urheiluakin
jäytää sama kaikkialla näkyvä taistelu siitä, kuka on oike-
assa, sen sijaan, että taisteltaisiin siitä, mikä on oikein.

Maanpuolustushengen kehittämistäkin ajatellen tilanne on
sitä valitettavampi, koska todellisia osoituksia tilanteen
paranemisesta ei ole näkyvissä.

c. Urheilun mahdollisuuksia

Urheilulla ja urheilumielellä on voimakkaat juurensa
koko kansan sydämessä. Urheilu on myös ollut "piirtämässä
Suomea maailmankartalle" ja antanut koko valtakunnalle itse-
luottamusta ja nostanut sen kansallistuntoa ehkä enemmän kuin
mikään muu tekijä. Tähdennettäköön vielä sitä tosiasiaa, et-
tä kielteisestä kehityksestä huolimatta suuri osa Suomen kan-
saa harrastaa liikuntaa. Urheilun mahdollisuuksia arvioitaes-
sa on myös todettava se, että urheilujärjestöt yhdessä muo-
dostavat ylivoimaisesti suurimman nuorisojärjestön. Liitto-
jen yhteenlaskettu nuorisojäsenmäärä on n 420.000¹⁾.

Maanpuolustustahdon kehittämistä ja ylläpitämistä aja-
tellen tapahtuisi suuri laiminlyönti, ellei sen tarjoamia
mahdollisuuksia oteta huomioon eräinä tärkeimmistä.

Edellä todettiin ne suurimmat heikkoudet, joista urhei-
lumme kärsii ja joiden seurauksia voitaneen havaita myös
maanpuolustustahdon tämänhetkisessä tilassa.

1) Suomen nuorisotyön järjestelmä ja nuorisojärjestöt,
ss 116-117

Sen suunnitelman, joka sisältää ensimmäiset toimenpiteet maanpuolustushengen kehittämiseksi ja ylläpitämiseksi, tulee kohdistua myös kahteen suureen kysymykseen. Ne ovat

1. Urheilun valtakunnanliiton aikaansaaminen ja
2. Kansanurheilun organisaation luominen.

Urheilun valtakunnanliittokysymykseen lähemmin enää puuttumatta todettakoon vain, että urheiluelämän yhdistyminen olisi arvaamaton koko kansan yhdistäjä.

Kansanurheilun organisaation luominen ja työn aloittaminen avaisi suuret mahdollisuudet urheilun merkityksen tehostamiselle eikä vähimmin maanpuolustushengen kehittämislle ja ylläpitämiselle.

Nykyhetkeä silmällä pitäen kansanurheilu avaisi ainakin seuraavia mahdollisuuksia:

1. Se antaisi kaikille kansalaisille rajoihin katsomatta yhteisen päämäärän, joka olisi riippumaton eri etupiireistä. Englantilaisen koulukasvatuksen urheilulle antama päämäärä on "kunnossa pysymisen ihanteen" juurruttaminen. Jo tämän vuosisadan alussa lausuttuna se osoittaa englantilaisten selvästi tajunneen urheilun merkityksen.

2. Se saisi lähes kaikki kansalaiset toimimaan päämäärän saavuttamiseksi. Erityisesti nuorisoa ajatellen on tämä näkökohta tärkeä, sillä nuorison saaminen liikkeelle yhteisen asian puolesta, on hyvin vaikea kysymys.

3. Se vähentäisi eri piirien vastakohtaisuuksia ja saattaisi ne positiiviseen yhteistoimintaan. Kaikkien hyväksyttävissä olevan ohjelman olemassaolo voisi ulottaa vaikutuksensa myös yhteiskuntaelämän eri aloille. Sen merkitys luottamuspuolan vähentäjänä on lisäksi merkittävä.

4. Se todella edistäisi kansanterveyttä, jonka merkitys on arvostettava korkealle.

5. Se olisi eräänlainen demokraattisen kansalaiskunnan alkeiskoulu nuorisolle. Kasvattamalla sitä rehelliseen kilpailumieleen sekä kurin- ja lainalaisuuteen ja kehittämällä voimakkaasti positiivista ryhmähenkeä, se antaisi terveyttä ja voimaa koko yhteiskuntaelämälle. Sen mahdollistama johtajakoulutus ei olisi vähäarvoista sekään.

"Kuntoutunut ja karaistunut kansa muodostaisi eduskunnalleen ja hallitukselleen nykyistä vankemman selkänogan, kun niiden pitäisi vaaran uhatessa torjua maan itsenäisyyttä uhkaavat vaarat", sanoo Tahko muistiossaan.

6. Se antaisi tuloksina maan puolustusvoimille merkittävässä määrässä käyttökelpoisempaa ainesta kuin tähän asti. Nykyaikaisessa sodassakaan liikkumakunto ei ole menettänyt merkitystään. Se lisäisi myös kansalaisten luottamusta maan sotilaallisiin mahdollisuuksiin ja lähentäisi puolustusvoimia kansaan.

7. Se herättäisi jälleen kansalaisten ja erityisesti nuorison kansallisen itsetunnon ja valtakunnallisen luottamuksen. Tässä yhteydessä on viitattava tervehenkisen huippu-urheilun merkitykseen innostuksen lisääjänä ja virikkeiden antajana.

8. Se lisäisi kansainvälistä arvontoamme edellyttäen, että sen propaganda-arvoa on käytetty tehokkaasti. Tässä yhteydessä on jälleen viitattava myös huippu-urheilun tulosten suureen propaganda-arvoon. Se vaikuttaisi myös positiivisesti kansainväliseen käsitykseen maanpuolustuksemme kyvystä torjua hyökkäys.

9. Kansanurheilun organisaatio olisi korvaamaton väline. Niin rauhan kuin sodan aikana se mahdollistaisi koko kansan nopean liikkeellesaamisen. Se saattaisi myös olla uuden vapaaehtoisen maanpuolustusjärjestön, siviilipuolustusjoukkojen tms tehokas ja toimintakykyinen runko.

d. Yhteenveto

Yhteenvetona voitaneen sanoa, että urheilulla on erittäin suuret mahdollisuudet toimia maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen välineenä. Erityisesti tämä näkökohta on otettava huomioon nuorisoa ajatellen, sillä se muodostaa nuorison harrastuksissa niin suuren osan, että olisi vakava erehdys jättää sen teho käyttämättä. Miten se yksityiskohtaisesti on hoidettava, ei kuulu tämän tutkimuksen puitteisiin.

9. Kristillinen usko; kirkko ja uskonnolliset yhdyskunnat

a. Kristillisyyden ja kirkon osuus Suomen kansan elämässä

Ryhdyttyessä tarkastelemaan kristillisen uskon merkitystä maanpuolustushengen kehittämislle on aluksi sanottava, että siinä joudutaan käsittelemään kysymystä, jossa vaadittaisiin enemmän asiantuntemusta kuin mitä maallikolla on. Sentehtäiden voidaan vain esittää eräitä näkökohtia.

Erittäin tärkeä merkitys on sillä asemalla, joka kristillisellä uskolla ja kirkolla on yleisessä mielipiteessä.

Tunnettua on, että Suomen kansalla on voimakkaat uskonnolliset perinteet. Erittäin suuri vaikutus on ollut monilla kansallisilla herätysliikkeillä, joiden vaikutusta yhä vieläkin on havaittavissa varsinkin maaseudulla.

Siitä, millaisia kristillisiä perinteitä meillä on erityisesti sotilaan näkökulmasta, mainittakoon vain karoliinien osuus pietistisen herätysliikkeen levittäjänä 1710-luvulla¹⁾.

Niin suuri merkitys kuin uskonnollisilla perinteillä onkin, ne maanpuolustushengen kehittämistä ajatellen ovat

1) Erkki Kansanaho: Heränneitä karoliineja

vähemmän merkityksellisiä kuin tietoisuus kristillisen uskon ja kirkon tämänhetkisestä osuudesta yleisessä mielipiteessä.

Sitä on pyritty valottamaan eräiden mielipidetutkimusten tulosten valossa.

V 1947 julkaistusta kirjasta "Kirkko miesten näkökulmassa", joka perustuu v 1944 suoritettuun mielipidetutkimukseen, on todettavissa mm se, että vain n 6 % vastaajista on kristinuskon vastustajia tai sille kylmiä ja välinpitämättömiä. N 64 % on myötsamielisiä ja sitä kunnioittavia tai teoreetikoi- ta. N 30 % on joko persoonallisia kristittyjä tai etsijöitä. Voimme vain todeta, että uskonnollisuus on ollut ainakin v 1944 voimakkaasti Suomen kansan omaisuutta.

V 1947 suoritettu mielipidetutkimus¹⁾ osoitti, että vain 5 % kansasta oli sitä mieltä, ettei kirkolla ole mitään merkitystä.

Tutkittaessa v 1948¹⁾ mielipidetä uskonnonopetuksen su- pistamisesta, 23 % kannatti sitä, 64 % vastusti ja 13 % oli välittävällä kannalla tai ei osannut sanoa kantaansa.

V 1949 suoritettussa¹⁾ radio-ohjelmien kuuntelutottumuksia selvittävässä mielipidetutkimuksessa havaittiin, että 44 % kaikista ja 52 % sellaisista, joilla oli radio kotona, kuun- teli säännöllisesti radion jumalanpalveluksia.

Eräiden kirkollisten piirien v 1951 tilaaman mielipide- tutkimuksen²⁾ tuloksista on poimittavissa mm seuraavat tulok- set:

- 53 % ilmoitti rukoilleensa viimeksi kuluneen viikon aikana
- 89 %:lle oli iltarukous opetettu lapsena ja 85 % lap- sia omistavista oli opettanut sen edelleen
- 63 % lapsia omistavista oli käyttänyt heillä pyhäkou- lun tai aikoi sen tehdä
- vain 5 % kannatti uskonnonopetuksen vähentämistä kan- sakouluista, 89 % kannattaessa sen lisäämistä tai py- syttämistä nykyisellään ja 6 % ei osannut ilmaista kantaansa.

Puuttumatta kysymykseen sen enempää todettakoon vain, että kristillisen uskon ja kirkon osuus Suomen kansan mieli- piteessä on erittäin suuri. Vaikka materialistinen ajattelu on monilla aloilla vallitseva, se ei ole voinut poistaa uskon- nollisuuden vaikutusta.

Nuorison suhtautumiseen kannattaa kiinnittää erityinen huomio. Viimeksi mainitusta tutkimuksesta on selvästi ha- vaittavissa se, että 18-24 vuotiaat eivät ole, vaikka saattai- si luulla, uskonnollisiin kysymyksiin kielteisemmin suhtautu- via kuin vanhemmat ikäryhmät. Ainoa havaittava kielteinen

1) Suomen Gallup Oy:n oma tutkimus

2) Suomen kansan käsitys kirkosta; Suomen kirkon seura- kuntatyön keskusliitto 1952

piirre on se, että nuoriso on löyhemmin sidottu kirkolliseen toimintaan kuin vanhemmat ikäryhmät. Se käy selvästi myös ilmi Helsingin kaupungin suorittamasta tutkimuksesta¹⁾, jonka mukaan helsinkiläisnuorisosta vain n 20 % oli käynyt haastatteluhetkeä edeltävän kuukauden aikana kirkossa tai uskonnollisessa tilaisuudessa.

Eräs näkökohta on vielä otettava huomioon. Suhtautuminen kirkkoon ja uskontoon on erilainen eri osissa maata. Erityinen merkitys on Pohjanmaan herännäisyysalueella, jossa uskonnollisuuden osuus jokapäiväisessä elämässä vieläkin on huomattava.

b. Kristillisen uskon merkitys; kirkon ja uskonnollisten yhdyskuntien mahdollisuuksia

Kristillinen usko ja kirkko on kautta aikojen ollut voimakkaasti yhteiskuntaa ylläpitävä voima. Aikakauden tunnusmerkki on taistelu ihmisestä. Tätä taistelua käyvät mm kirkko ja uskonnolliset yhdyskunnat meilläkin. Se, että kristillisyyden sanoma ei nykyaikana saavuta kaikkia, johtune siitä, että kirkko ei ole julistuksessaan kyennyt seuraamaan tapahtunutta kehitystä eikä toiminnassaan kiinnittänyt riittävästi huomiota aikakauden vaatimuksiin.

Onko kristillisen julistuksen oltava luonteeltaan niin yhteiskunnallista, että se välittömästi palvelee yhteiskuntajärjestyksen perusteita, vai onko sen vain pitädyttävä ihmisen henkilökohtaiseen uudistumiseen, jolloin se tekee sen välillisesti, on kysymys, joka ei kuulu tämän tutkimuksen puitteisiin. On kuitenkin syytä tähdentää sitä, että persoonallinen kristillinen vakaumus on yleisen kansalaismoraalin kannalta merkittävä tekijä, sillä suomalaisen demokratian tinkimättömille moraalisisille arvoille voidaan helposti määrittää kristilliset perusteet.

1) Helsingin kaupungin nuorisotutkimus v 1951 s 242

Persoonallinen kristillinen usko antaa ratkaisun eräseen tämänhetkisen yhteiskuntamme kipeimpään epäkohtaan - luottamuspulaan. Se vaatii näet jokaiselta rehellisyyttä ja epäitsekkyyttä, yhteistyötä ja yhteisvastuuta. Se yhdistää särkyneitä koteja sekä vaatii lainkunnioitusta ja kansalaisvelvollisuuksien tinkimätöntä noudattamista. Voidaan sanoa, että maanpuolustushengen kannaltakin kirkon ja eri uskonnollisten yhdyskuntien työ on erittäin arvokasta. On vain huomattava, että useat lahkot ja suunnat ovat julistukseensa ottaneet elämälle ja yhteiskunnalle kielteisen sanoman. Kriisitilannetta ajatellen sellaisten ryhmien toiminta voi olla maanpuolustushenkeä alentavaa. Sellaisten varjossa voi rauhan aikana myös toimia yhteiskuntajärjestyksen kumoamista suunnitteleva työ. Valitettavaa on myös lahkoutumisen aiheuttama kristillisen elämän hajanaisuus.

Kirkon ja uskonnollisten yhdyskuntien nuorisojärjestöissä on kaikkiaan n 120.000 jäsentä¹⁾, joten niiden vaikutus nuorison yleiseen mielipiteeseen on myös suuri. Mitä mahdollisuuksia on saada ne mukaan yhteiseen suunnitelmaan on vaikea sanoa. Ei tuntuisi kuitenkaan mahdottomalta saada kristilliset piirit sellaiseen toimintaan, jonka päämääränä on tervehkisen yhteiskunnallisen ajattelun ja elämän aikaansaaminen.

Yhteenvetona todettakoon lyhyesti, että kirkon ja kristillisyyden osuus maanpuolustushenkeen vaikuttavassa yleisessä mielipiteessä on Suomessa niin suuri, että sen tarjoamat mahdollisuudet on otettava merkittävänä tekijänä huomioon. Missään tapauksessa Suomen kansan uskonnollista mielenlaatua ei saa aliarvioida.

1) Suomen nuorisotyön järjestelmä ja nuorisojärjestöt, ss 116-117

10. Julkinen sana; tiedotus- ja propagandatoiminta

a. Tiedotus- ja propagandatoiminnan edellytyksiä

Julkinen sana eri muodoissaan edustaa sitä välinettä, jolla yleistä mielipidettä nykyaikana nopeimmin muokataan. Maanpuolustushenkeäkin ajatellen se on keino, jolla voitaneen saada aikaan tuloksia lyhyessä ajassa. Jos halutaan suorittaa tehokasta tiedotus- ja propagandatoimintaa, on lähdettävä siitä, että kaikkia ns "välittäjiä" on käytettävä. Kuten suurimman merkityksen propaganda eri muodoissaan saa, sitä tärkeämpää on tutkia sen käyttäytymistä tarkoituksenmukaisimpien menettelytapojen selvittämiseksi. Tiedotus- ja propagandatoiminnan tulokset riippuvat niin monista eri tekijöistä, että on vaikeaa mennä sanomaan, mikä tapa kulloinkin on paras.

Toisen maailmansodan aikana kehitettiin erilaisia menettelytapoja, joita yhteiseltä nimeltä kutsutaan propaganda-analyysiksi. Propaganda-analyysi on määritelty mm seuraavasti: "Mikä on tulos ja miten sanotun vaikutus voidaan mitata, jos joku sanoo jotakin tiettyä kanavaa pitkin jollekin".¹⁾

Propaganda-analyysin tarkoituksena on selvittää paitsi oman propagandan tarkoituksenmukaisuus myös vieraan propagandan vaikutus, joten tehokkaat vastakeinot voidaan suunnata oikeaan aikaan oikeaan paikkaan. Propaganda-analyysin jatkuva suorittaminen on USA:ssa sodan jälkeen saanut osakseen suurta huomiota. Myös Ruotsin valtionkomitea, joka on tutkinut psykologisen sodankäynnin valmisteluja maassaan, pitää sitä ehdottoman välttämättömänä ja suosittelee sen toimeenpanoa viipymättä²⁾.

Maanpuolustushengen kehittämistä ajatellen, sekä sodan että rauhan aikana, sellaisten tutkimusten arvo olisi korvaamaton.

1) Leonard W Doob: Allmänna opinionen och propagandan, s 253 ja Psykologiskt försvar, s 154

2) Psykologiskt försvar, ss 155-156

Puolustusvoimienkin mielenkiinto propaganda-analyysin suorittamiseen tuskin lienee vähäinen sekään. On huomattava, että sellaisen suorittaminen vaatii verrattain vähän henkilöstöä.¹⁾

Menestyksellisen tiedotus- ja propagandatoiminnan aikaansaaminen vaatii pohjaksi myös mielipidetutkimuksia. Sen jälkeen, kun on selvitetty yleisen mielipiteen laatu tärkeimmistä peruskysymyksistä, on sitä täydennettävä. Erityisen huomion ansaitsee siinä suhteessa voimassa olevalle yhteiskuntajärjestykselle epäsolidaarisen aineksen mielipiteen karvoittaminen. Mielipidetutkimuksen merkitykseen maanpuolustushengen kehittämisen perusedellytyksenä on jo aikaisemmin puututtu. Toistettakoon se vain tässä yhteydessä.

Tiedotus- ja propagandatoiminnan vaatima materiaalinhan- kinta on myös eräs perusvaatimus, joka kuten edelliseltä on aikaa vievä. Välttämätön lienee myös keskitetty johto ja kou- lutettu suorittajajenkkilöstö.

Yhteenvertona voitaneen sanoa, että tarkoituksenmukainen julkisen sanan käyttö maanpuolustushengen kehittämiseksi vaa- tii ennakkovalmisteluja, jotka puolestaan vaativat sekä ai- kaa että rahaa.

b. Julkisen sanan eri muodot; niiden mahdollisuuksia

- Painettu sana

Tärkeimmät painetun sanan välineistä ovat lehdistö ja kirjallisuus. Sanomalehdistön merkitystä yleisen mielipiteen muovaajana kuvaa eräs suoritettu mielipidetutkimus²⁾, jonka mukaan 83 % kansasta lukee säännöllisesti päivälehtiä. Erään toisen tutkimuksen mukaan³⁾ vaikuttaa sanomalehdistö n 30 % voimakkaammin mielipiteen muodostumiseen kuin radio. Uutis- ten välittäjinä pidetään molempia suunnilleen samanarvoisi- na. Lehdistön mahdollisuudet ovat suuret. Kaikkiaan julkais-

1) Psykologiskt försvar, s 156
2) Suomen Gallupin oma tutkimus
3) -"- -"-

taan maassamme 206 päivälehteä ja 1414 aikakauslehteä¹⁾. On kuitenkin huomattava pari merkittävää näkökohtaa. Yleistä mielipidetä ei itse asiassa muovaa lehdistö, vaan niiden päätoimittajat, jotka määräävät, mitä julkaistaan, ja toimittajat, jotka valitsevat ja esittelevät julkaistavan aineiston. Edelleen on nähtävä se, että maanpuolustushenkeä eivät ensi sijassa kehittä sitä käsittelevät kirjoitukset, vaan lehdistön sisällön yleinen sävy. Päivälehtien pääasiallisimpia uutisia ovat yleisön sensaationälkää tyydyttävät tiedot. Aikakauslehtien joukossa on runsaasti sellaisia julkaisuja, joiden arvo yleisen kansalaismoraalin kannalta on vähintään kyseenalainen. Vaikka lehdistö julkaisisi runsaasti maanpuolustushengen perustekijöitä vahvistavia artikkeleita, on niillä verrattain vähäinen merkitys, jos lehdistön yleissävy on niitä repivää. Lehdistön käytön maanpuolustushengen kehittämiseksi on lähdettävä liikkeelle toimittajien mielipiteen muovaamisesta. Ei voitane sivuuttaa myöskään uutispalvelun, so tietotoimistojen, osuutta.

Toinen merkittävä painetun sanan tuote on kirjallisuus. Sen käytöstä mainittakoon vain eräs näkökohta. Maanpuolustushengen nykyiseen tilaan lienee osaltaan syynä myös se, että viimeisten sotiemme sankaritarinoita on nuoremmilla ikäpolvilla luettavanaan vain muutama teos. Muuta, vierasta ja vieraita tekoja ihannoivaa sen sijaan on runsaasti. Eräänä puolustusvoimien ja eri opiskelijapiirien välisessä neuvottelutilaisuudessa²⁾ kiinnitettiin mm tähän seikkaan vakava huomio. Maanpuolustushengelle on erittäin tärkeää, että käytösten sotien arvo ja teot tehdään selväksi. Toivotaan, että maamme kustantajat heräisivät siinä suhteessa. Aloit-

1) Tilastollinen vuosikirja v 1952

2) Kokouspöytäkirja kokouksesta Katajanokan upseerikerhol-
la 4.12.1950

teen tekijänä kilpailun järjestämiseksi kirjailijoille voinee olla vaikkapa puolustuslaitos itse, ilman että asia saa mitään sivumakua. Jos tilanne saa jatkua ilman, että kuukaan kiinnittää siihen huomiota, voi herääminen pian olla liian myöhäistä.

- Radio

Radio on eräs nykyajan tärkeimpiä tiedotusvälineitä, sillä sen avulla saadaan nopea ja välitön kosketus ihmisiin. Meidän olojamme ajatellen radio saa aivan erityisen merkityksen sen vuoksi, että radiotoimintaa harjoittaa yksi ainoa yhtiö ja sekin valtiovallan valvonnan alaisena. Radion suuri merkitys on myös siinä, että sillä voidaan vaikuttaa siihen väestönosaan, jonka piiriin pääosa yhteiskunnalle epäsolidarisesta aineksesta kuuluu. Amerikkalaisen tutkijan Paul Lazarfeldin mukaan radion kuunteleminen lisääntyy jyrkästi sivistystason laskiessa¹⁾. Tämän todistaa myös meillä suoritettu yleisön kuuntelutottumuksia selvittävä mielipidetutkimus²⁾. Sen mukaan 56,2 % ruumiillisen työn tekijöistä omistaa meillä radiovastaanottimen, kun vastaava määrä henkisen työn tekijöiden osalla on vain 26,1 %. Prosentuaalisesti suurin vastaanottimien omistava ammattiryhmä on teollisuustyöläiset ja seuraavalla sijalla ovat maa- ja metsätalouden piiristä elantonsa saavat.

Radion mahdollisuuksia kuvaa saman tutkimuksen tulos, jonka mukaan maan todellinen kuuntelijamäärä on n 2 miljoonaa henkeä. Siis n puolet kansasta saadaan välittömästi vaikuttavan tiedotustoiminnan alaiseksi.

Radion mahdollisuudet vaikuttaa nuorisoon ovat sensijaan verrattain pienet. Helsingin kaupungin suorittaman nuorisotutkimuksen tulosten mukaan 98,2 % helsinkiläisnuorisosta (15-25 v) kuuntelee radiosta pääasiassa vain musiikkia.

1) Leonard W Doob: Allmänna opinionen och propagandan, s 463
2) Suomen Gallupin antama tieto

Seuraavat ovat urheiluselostukset (88 %) ja erilaiset ajanviroteohjelmat.

Yleisradio on radio-ohjelmiensa laadinnassa pyrkinyt seuraamaan yleisön mielipidettä. Kun se kuitenkin meillä on valtiovallan tärkeä väline, sen kasvatustehtävä tulisi ottaa myös huomioon. Se lienee kuitenkin demokraattisessa maassa vaikeaa, siitä meillä on viime vuosilta kokemuksia. Maanpuolustushengen kehittämis- ja ylläpitämistyössä sen mahdollisuuksia ei kuitenkaan saa jättää tutkimatta. Siinäkin on vain muistettava, että radio-ohjelmien laatijoinakin ovat ihmiset, joiden mielipiteeseen voidaan vaikuttaa. Ratkaiseva ei ole maanpuolustushenkeä ja tahtoa käsittelevien ohjelmanumeroiden määrä, vaan koko ohjelmiston laatu ja taso.

Tärkeä merkitys radion käyttöä ajatellen on tietoisuudella siitä luottamuksesta, jota kansalaiset tuntevat radiota kohtaan tiedotusvälineenä. Tätä työtä varten suoritettua mielipidetutkimuksen yhteydessä tiedusteltiin haastateltavilta: "Miten luotettavina tai epäluotettavina pidätte tietoja, joita yleisradio antaa maailmantapahtumista?"

Vastaukset pyydettiin numeroarvosteluna 1-10. Tuloksena saatiin keskiarvoksi 8,4, jota on pidettävä korkeana. Kun eri ryhmien kannanotoissa ei ollut sanottavimpia eroja, voidaan yleisestä sanoa, että yleisradiolla on kansan huomattava luottamus. Se on kaikkea propagandatoimintaakin ajatellen merkittävä näkökohta.

- Yhdistetyt näkö- ja kuulovälittäjät

Elokuvat ovat eräitä nuorison tärkeimpiä mielipiteen muodostajia. Selvästi se käy ilmi pintapuolisellekin tarkkailijalle nuorison yleisessä käyttäytymisessä, jonka esikuvat ovat löydettävissä elokuvan palvottujen tähtien parista.

Elokuviien merkitystä kuvaa sen tutkimuksen tulos¹⁾, jonka mukaan sellainen ihmisryhmä, jolle jostakin asiasta on esitetty kielteinen tai myönteinen elokuva, reagoi po asiaan 8-20 kertaa voimakkaammin kuin ihmisryhmä, joka muodostaa mielipiteensä ilman elokuvan vaikutusta.

Elokuvan mahdollisuuksia meillä selventänevät vielä eräät luvut. Elokvateattereiden lukumäärä oli v 1952 519, joiden yhteinen paikkaluku on 147.268²⁾. Määrää täytynee pitää verrattain pienenä. Suomen kansan elokuvissakäyntiinnostusta kuvaavat myytyjen elokuvien leimaverolippujen määrät. Ne olivat

v 1951	42,3	miljoonaa	kappaletta	
v 1952	49,7	"-	"-	
v 1953	43,9	"-	"-	3)

Jokainen Suomen kansalainen on siis käynyt keskimäärin 10-11 kertaa vuodessa elokuvissa. Todellisuudessa määrä lie-
nee suurempi, sillä nuorimmat ja vanhimmat ikäpolvet käyvät
verrattain vähän elokuvissa. Elokvissa käynti on riippuvai-
nen paikallisista mahdollisuuksista. Niinpä tätä työtä var-
ten suoritetusta mielipidetutkimuksesta selviää, että kau-
punkilaisista vain 2 % ei ollut kertaakaan käynyt vuoden ai-
kana elokuvissa, vastaavan luvun ollessa maaseudulla 14 %.

Elokvien mahdollisuuksia maanpuolustushengen kehittä-
miseksi tarkasteltaessa on jälleen syytä tähdentää sitä, et-
tä pääosa maanpuolustushengen tekijöistä on muuta kuin tah-
toa taistella. Näin ollen on verrattain vähän merkitystä so-
tilas- tai sota-aiheisilla elokuvilla tai sellaisilla, jotka
puuttuvat maanpuolustushengen tekijöihin yksipuolisesti.

- I) Hovland, C I Experiments on Mass Communication Studies
in Social Psychology in World War II, ss 33-
2) Tilastollinen vuosikirja v 1952
3) Suomen Pankin setelipainon antama tieto

Milteipä merkityksettömiksi voidaan katsoa erilaiset sotilasfarssit, joiden valmistamista on eräissä yhteyksissä pidetty tuottajien maanpuolustushengen ilmaisuina. Ratkaisevaa on elokuvistakin puheen ollen niiden yleinen henkinen ja moraalinen taso. Nuoriso, joka imee itseensä elokuvista gangsteri-ihanteita, veltoa ja vastuutonta ylhäisöpiirien epätodellista elämää, kyseenalaista moraalista asennoitumista kanssaihmiisiin jne, asettaa helposti elämälleen vääriä päämääriä. Elokuvien moraalisen tason nostamisen onkin oltava maanpuolustushengen kehittämispyrkimysten ensimmäisiä kohteita. Kysymys on demokraattisessa maassa vaikeasti hoidettavissa, sillä tuottajat ovat yksityisiä liikelaitoksia, joiden päämääränä on taloudellinen hyöty. Suomessa on tietävästi ai-noastaan yksi yhtiö, jonka periaatteena on tuottaa vain yhteiskuntaa rakentavia, moraaliltaan puhtaita elokuvia.

Tie elokuvien tason nostamiseen kulkee tässäkin tapauksessa valmistajien ja tuottajien kautta. Heidän mielipiteensä muuttaminen on tärkeä päämäärä.

Elokuvan ohella on syytä mainita teatteri, jonka mahdollisuudet varsinkin sivistyneistön piirissä ovat huomioon otettavia. Kun teatteri on enemmän taide- kuin ajanvietelaitos, ei sen tasosta voida puhua samassa mielessä kuin elokuvan. Sen sijaan voitaneen harkita teatterien käyttömahdollisuuksia välittömänä propagandavälineenä. Vaikka teatteri meillä verrattain runsaasti esittää kansallisia tuotteita, varsin vähän esitetään sellaisia näytelmiä, joihin sisältyy yhteiskuntaa rakentava sanoma. Kun meillä teatteriharrastus on maaseudullakin verrattain runsaasti levinnyt, kannattanee tutkia sellaisten näytelmien aikaansaamista ja käyttämistä.

Kolmas "yhdistetty välittäjä" on kokous tai juhla. Maanpuolustushengen kehittämisen kannalta on erittäin tärkeänä tekijänä otettava huomioon isänmaallisten ja muiden sen pe-

rustekijöitä vahvistavien kokousten ja juhlien järjestäminen. Varsinkin maaseudulla juhlat vetävät paljon väkeä, ja niiden vaikutus on pitkäaikainen. Puolustuslaitoksella luulisi olevan hyvät mahdollisuudet tällaisen propagandamuodon käyttämisessä. Vaikka sitä on tapahtunutkin, toimintamuotoa voitaneen lisätä, varsinkin kun samalla luodaan nopeasti suhteita kansaan.

- Muita keinoja

Ruotsalainen psykologista sodankäyntiä tutkiva valtionkomitea on kiinnittänyt huomiota kansalaisjärjestöjen merkitykseen tiedotus- ja propagandatoiminnan välineenä¹⁾. Nimenomaan sen takia, että ne "peittävät" kansan kaikki harrastus- ja mielipidepiirit ja useimmilla on käyttökelpoinen organisaatio, jolla ne tavoittavat jäsenensä verrattain nopeasti. Sitäpaitsi näin välitettynä ihmiset helpommin omaksuvat saamansa herätteen, kun sen saaminen tapahtuu "oman ryhmän" kautta. Erityisesti tämä näkökohta on otettava huomioon nuorisoa ajateltaessa. Kansalaisjärjestöjen käyttö tiedotusvälineenä vaatii keskitetyn elimen, joka hankkii ja jakaa materiaalin. Onko mahdollisuus käyttää jotakin jo olemassa olevaa keskusjärjestöä vai onko muodostettava erityinen elin sitä varten, vaatinee oman tutkimuksensa.

Maanpuolustushenkeä erityisesti nostattavia ovat sotilasparaatit, joiden toimeenpanossa meillä on oltu viime vuosina varsin vaatimattomia. Ei ole tässä yhteydessä oikein arvostella syitä, jotka ovat pidättäneet niiden useampaa kuin yhtä toimeenpanoa esim Helsingissä. Todettakoon vain, että tutkimusten¹⁾ mukaan paraateilla ja sotilassoitolla on "vastustamaton psykologinen vetovoima. Ne nuorentavat ihmistä, herättävät mieluisia muistoja ja yhdistävät kansalaisia".

1) Psykologiskt försvar, ss 116-117
Leonard W Doob: Allmänna opinionen och propaganda, s 513

Ennen talvisotaa perustettiin sanomalehti- ja mainosmiesten vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö nimeltä "Propagandaliitto". Sen säännöissä sanottiin mm "Propagandaliiton tehtävänä on toimia yhdyssiteenä niiden maamme ammattimiesten kesken, joiden pääasiallinen työ rauhan aikana on julkisen mielipiteen muokkaaminen, toimivatpa he sitten poliittisella, kaupallisella tai millä muulla alalla tahansa. Liitto työskentelee tietoisena siitä ratkaisevasta merkityksestä, mikä propagandalla on sodassa ja oli mm maailmansodan aikana ja joka viime vuosina on nopeasti kasvanut. Suomen puolustusvalmius ei ole täydellinen ennenkuin aseellisten ja taloudellisten puolustuskeinojen lisäksi on saatu käyntiin määrätietoinen, keskitetty työ propagandan ja varsinkin maanpuolustuspropagandan tutkimiseksi ja kehittämiseksi. Propagandaliiton tarkoituksena on tämän työn alullepaneminen ja jatkaminen".

Kannattanee ajatella toimintaa vastaavanlaisen elimen aikaansaamiseksi.

c. Yhteenveto

Maanpuolustushengen kehittäminen ja ylläpitäminen julkisen sanan avulla on se keino, jolla päästäneen nopeimpaan näkyvään tulokseen. Kaikkien "välittäjien" mahdollisuuksia arvosteltaessa on kuitenkin otettava huomioon se, että jokaisen käyttö on riippuvainen niiden takana olevien ihmisten mielipiteistä. Maanpuolustushenkeä kehittäväillä kirjoituksilla, julkaisuilla, radio-ohjelmilla jne on vähän merkitystä, jos ne välittäjät, jotka hallitsevat yleistä mielipidettä, säilyttävät entisen tasonsa. Varsinkin elokuvien vaikutusta nuorisoon ajateltaessa tämä näkökohta on ratkaiseva.

ll. Muita mahdollisuuksia

Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi on olemassa tietenkin joukko muita mahdollisuuksia, joilla voidaan vaikuttaa

yleiseen mielipiteeseen. Seuraavassa käsitellään eräitä.

Jo maanpuolustushengen kehittämisen oikeudellista perustaa käsiteltäessä puututtiin niihin juriidisiin mahdollisuuksiin, joita meillä olisi vapaaehtoisen maanpuolustusjärjestön perustamiseksi. Mikäli sellaisen järjestön toiminta voidaan pysyttää sotilaalliseen alkeisvalmennukseen kuuluvan toiminnan ulkopuolella, sellaisen perustaminen lienee sallittu.

Kun maanpuolustustahdon kehittämisessä on kysymys koko yhteiskuntaa koossapitävän yleisen mielipiteen muodostamisesta herää kysymys, onko lainkaan tarkoituksenmukaista muodostaa uutta järjestöä. Sellaisen vaikutus jäisi, kuten todettiin jo nuorisojärjestöjenkin yhteydessä, vähäiseksi, ellei se kykenisi saamaan jäsenikseen suuria kansalaisryhmiä. Se vaatii puolestaan paljon aikaa ja hajoittaa jo muutenkin runsasta järjestöjen valikoimaa. Ei voida kuitenkaan kieltää, etteikö sellaisella olisi merkitystä. Ehkä tärkein merkitys olisi siinä, että syntyisi organisaatio, joka työskentelisi yksinomaan kysymyksen parissa.

Samaan tulokseen päästäneen kuitenkin perustamalla vain tutkimus-, tiedotus- ja propagandaorganisaatio. Se saattaisi koota ainehistoa, suorittaa tarvittavia tutkimustöitä, laatia suunnitelmia ja suorittaa propagandaa. Vapaana oman jäsenistön hoitamisesta sen olisi myös helpompi toimia eri järjestöjen piirissä käyttäen hyväksi niiden mahdollisuuksia. Varojen hankinta lienee mahdollista ilman jäsenmaksujakin.

Niin luonnollinen asia kuin pitäisi ollakin sen, että valtiovalta johtaa, suunnittelee ja suorittaa maanpuolustushengen kehittämistyön, tuntuu kuitenkin siltä, että nykyhetkellä sitä ei tapahdu. Kun työn alkuvalmistelut ovat hyvin laajat ja vaativat aikaa, olisi mainitun organisaation pohja luotava nopeasti. Maassa löytyy runsaasti vastuuntuntoista ja asiaan kiinnostuneita eri kansalaispiirien edustajia,

jotka ovat valmiit työhön, jos vain joku aiheuttaa herätteen. Ei ole mahdotonta ajatella, etteikö sellainen aloite voisi tapahtua puolustusvoimienkin taholta - epävirallisesti. Käyttäen hyväkseen runsaasti eri alojen asiantuntijoita saataneen perusteet selvitettyä niin, että kansan ja valtiovallankin herättäminen toteamaan tilanne lienee mahdollista.

Tärkeää on saada aikaan ymmärtämystä ideologisen aikakauden vaatimuksille. Toistettakoon tässä Länsi-Saksan liittokanslerin Konrad Adenauerin sanat: "Sellaiset ihmiset, jotka sanovat, että me elämme teollisuuden, tekniikan tai atomipommin aikakautta, ovat jääneet kehityksessä jälkeen. Me elämme ideologista aikakautta, jonka ymmärtäminen on nykyajan ihmiselle asetettavia perusvaatimuksia. - - _"1)

Vapaaehtoisen työn varaan rakennettuna on Suomessa saatu aikaan aikaisemminkin suuria valtakunnallisia tuloksia. Kuten useassa yhteydessä todettiin suuren osan työstä muodostaa "johtajiston"mielipiteen muokkaus . Sellaista johtajistoa edustavat eri opettajapiirit, kansalais- ja nuorisojärjestöjen johtajisto, puolueiden johto, urheilujohtajat, lehden päätoimittajat, elokuvien tuottajat, teollisuus- ja työväestön johto jne. Ainoa keino tämän aineksen saavuttamiseksi on henkilökohtainen työ. Sille henkilöstölle näkemyksen antaminen, joka taas puolestaan henkilökohtaista työtä suorittaa, on laaja kysymys sekin. Eräänlaisen perusorganisaation tarve on siinäkin suuri.

Tanskassa ja Ruotsissa, joissa kummassakin maassa puolustuslaitos näyttelee melkoista osaa ideologisen koulutuksen alalla, toimii kummassakin vapaaehtoinen upseeriryhmä, joka kysymyksiin perehtyneenä on pitänyt sikäläisen sotilasjohdon valvonnan alaisena useita ideologisen sodankäynnin

1) Oma muistiinpano v:lta 1949

kursseja sekä sotakouluissa että varuskunnissa¹⁾.

D. Johtopäätökset maanpuolustushengen kehittämisen mahdollisuuksista

Maanpuolustushenki on kansalaisten yleisen mielipiteen osana eräs sen tärkeimmistä.

Mahdollisuuksia sen kehittämislle löydetään runsaasti. Eri tekijöiden merkityksen ja osuuden tarkastelun yhteydessä herää kysymys, onko maanpuolustushengen kehittäminen näin laajalla rintamalla demokraattisessa yhteiskunnassa lainkaan mahdollista. Perustellusti voidaankin väittää, että kaikkien esitettyjen tekijöiden johdonmukaiseen käyttämiseen samanaikaisesti tuskin lienee edes teoreettisiakaan mahdollisuuksia. Se, että yleisen ja varsinkin nuorison mielipiteen muokkaajat on pyritty tuomaan verrattain laajasti esille, antaa kuitenkin mahdollisuuden jatkotutkimuksille ja pohjan ajattelulle.

Tämänhetkisen tilanteen valossa voitaneen käyttökelpoisimpina mahdollisuuksina pitää seuraavia.

Lakisääteinen väestönsuojelutyö olisi saatava aloitukseksi viipymättä toimeenpanoasetuksen edellyttämässä laajuudessa. Sen yhteydessä olisi ryhdyttävä toteuttamaan henkisen väestönsuojelun suunnitelmaa, joka aluksi vain omaa alaorganisaatiotaan hyväksi käyttäen muokkaisi tiedotustoiminnalla mielipidettä.

Käytäntöön otettavissa lienee myös se mahdollisuus, että puolustuslaitos rupeaa määrätietoiseen maanpuolustushengen perustekijöitä vahvistavaan koulutustyöhön. Näyttää siltä, että puolustuslaitoksessakaan henki ei synny miehiin

I) - Tanskan ye:n päällikkö kenrmaaj E V C Möllerin selostus ideologisesta koulutuksesta Tanskan armeijassa
- G O De R Channer: Ideological offensive, ss 23-27

itsestään.

Kolmas nopeasti käytettävissä oleva mahdollisuus on tutkimus-, tiedotus- ja propagandaelimen ja sen mahdollisen suppean alaorganisaation perustaminen. Sen tehtävänä olisi kokonaissuunnitelman laatiminen ja ainehiston kerääminen. Ensimmäisiä toiminnan kohteita pitäisivät olla eduskunta ja puolueet, jotta valtiovalta saataisiin tuntemaan vastuunsa. Valtiovallan osuus on ratkaisevaa laatua, eikä mitään todella näkyvää saatane aikaan ilman sen tukea. Erityisesti tähdennettäköön puolustuslaitoksen tilan kohentamista ja urheilun aseman kokonaan uudelleenarviointia. Valtakunnan urheiluliiton perustaminen ja kansanurheilun käyntiinpano antaisivat tehokkaat mahdollisuudet.

Ei voida olla vielä tähdentämättä henkilökohtaisen työn merkitystä ja erityisesti jokaisen puolustusvoimiin kuuluvan velvollisuutta kysymyksen edistäjänä. Se, että edes upseeriston näkemys maanpuolustushengestä olisi samansuuntainen, lienee helposti hoidettavissa oleva kysymys.

Lopuksi lienee todettava, että vuosikausia kestäneen kielteisen työn ja yleisen valtakunnallisen välinpitämättömyyden seuraukset eivät ole hetkessä poistettavissa. Ei ole todellisuuspohjaista kuvitella, että päästäisiin tuloksiin vain maanpuolustusta käsittelevän sanomalehtikirjoittelun lisäämisellä sekä puolustuslaitoksen ja kansan lähentämisestä tarkoittavan työn edistämällä. Tämänhetkistä yleistä mielipidettä ajatellen työ tullee kestäneen kauan ja on vaikeaa.

III LUKU

Yhteenvedo

Maanpuolustushengen kehittämisen ja ylläpitämisen edellytyksiä, samoin kuin kehittämisen mahdollisuuksia käsittelevien lukujen yhteydessä on jo tehty tärkeimmät johtopäätökset. Tulkoon tässä yhteydessä vielä esitettyä yhteenvetona tämän tutkimuksen tärkeimmät tulokset sekä niiden liittyminen muualla saatuihin kokemuksiin.

Maailmassa parhaillaan käynnissä oleva ideologinen sota on tosiasia, joka ei voi olla vaikuttamatta meidänkin maamme olosuhteisiin. Kun koko tutkimuksen lähtökohta on voimassa olevan yhteiskuntajärjestyksen säilyttäminen, ei ideologisen sodan taistelu ihmisen mielipiteestä voi olla vaikuttamatta myös maanpuolustushengen olemukseen. Ideologinen sota asettaa maanpuolustukselle sen laajemmassa merkityksessä vaatimuksen, että sen on torjuttava hyökkäykset voimassa olevaa yhteiskuntajärjestystä vastaan myös rauhan aikana. Kun rauhan aikana tapahtuva hyökkäys on ideologinen, maanpuolustushengen perusteiden on oltava myös ideologisia. Miten suomalaisen demokratian ideologiset perusteet on määritettävä on laaja kysymys. Se, että demokratian ideologia rakentuisi uskoon sen oikeutuksesta, tinkimättömän vapaudenajatuksen ja ehdottomien moraalisten tekijöiden perustalle, joiden lähtökohta on kristillinen moraalikäsitys, on ainakin kokeilemisen arvoinen. Kun muut ns länsimaiset demokratiat ovat pyrkimässä tälle linjalle, tuskin on perusteltua aihetta epäillä sen käyttökelpoisuutta meilläkään. Suomalainen demokratia on usean kerran osoittanut elinvoimansa.

Taistelu ihmisestä vaatii joka tapauksessa demokratialle sellaisen henkisen perustan, että se riittää innoitukseksi maanpuolustushengelle. Kansallisuusaatteen innoittama

isänmaallisuus ja isänmaanrakkaus on vankka perusta, mutta ne eivät sellaisenaan anna yksityiselle kansalaiselle selvää päämäärää. Sen antaa pyrkiminen noudattamaan tinkimättömiä moraalisia yhteiskuntaa pystyessä pitäviä normeja. Suomen kansan uskonnollisen mielenlaadun huomioon ottaen luulisi olevan mahdollisuuksia kristillisten moraalikäsitysten saaminen toimimaan.

Aikakausi asettaa maanpuolustushengelle sen vaatimuksen, että sitä ei voida kehittää isänmaallisilla puheilla ja päätöksellä. Sen tähden on sen perustekijät, joihin toiminta kohdistetaan, määritettävä niin, että ne voidaan osoittaa konkreettisina tosiasioina eikä epätodellisina käsitteinä. Sellaiseen antanee mahdollisuuden vain ideologinen käsitys suomalaisesta demokratiasta. Isänmaallisen ajattelun käsite voitaneen nykyaikana vaaratta korvata käsitteellä "valtakunnallinen". Isänmaallisuutta itsessään sensijaan ei korvanne mikään.

Se, että ideologisen ajan ilmiöitä ei vielä ymmärretä, asettaa maanpuolustushengelle sen vaatimuksen, että sitä on koulutettava. Tässä suhteessa voitaneen puolustuslaitoksen osuus rauhan aikaa ajatellen arvostella uudelleen. Ideologisen koulutuksen tarve ja puolustuslaitoksen osuus siinä suhteessa on oivallettu jo useissa maissa, kuten on todettu.

Maanpuolustushengen yleisten perustekijöiden osalla valitsevasta tämänhetkisestä tilanteesta toistettakoon lyhyesti tutkimuksen tulokset.

1. Kansalaisten solidaarisuus voimassa olevaa yhteiskuntajärjestystä kohtaan on verrattain hyvä. Eri mielipide-ryhmistä voimakaan poikkeuksen tekee ns SKDL-aines.

2. Materialistinen ajattelu on niin yleistynyt, että suurin osa kansaa ei ymmärrä maan riippumattomuuden merkitystä taloudellisia etuja tärkeämpänä. Erityisen valitetta-

vaa on maatalousväestön nopeasti muuttunut asenne.

3. Yhteenkuuluvuuden tunne eri kansalaispiirien kesken on heikko. Yleinen kyllästyminen riitoihin antaa kuitenkin edullisen lähtökohdan.

4. Luottamus maan johtoon on heikohko, eikä sen harjoittamaa ulkopolitiikkaa täydestä sydäimestä hyväksytä. Solmitun ystävyys- ja avunantosopimuksen luonnetta ja merkitystä ei myöskään näytä ymmärrettävän.

5. Suomen kansa ei ole huolestunut tulevaisuudestaan. Sodan pelkoa ei juuri ole. Sellaisen sodan seurauksia, johon saatetaan joutua valmistautumatta ei ymmärretä eikä sotilaalista valmistautumista osata pitää tarpeellisena. Erityisen omituiseen valoon joutuu tämä kansan asenne sen tähden, että lähes yksimielisesti ollaan toisaalta sitä mieltä, että maalla ei ole mitään poliittisia tai sotilaallisia mahdollisuuksia säilyä sodan ulkopuolella tai selviytyä kriisitilanteesta.

Vaikka tulokset osoittavat Suomen kansan olevan kulke-massa kohti valtakunnallisen itseluottamuksen puutteen tilaa, lienee jäljellä kuitenkin vielä runsaasti henkistä voimaa, josta osoituksena on selviytyminen kuluneista kovista sodista ja rauhan vuosista. Muu kuin Suomen kansa olisi varmaan jo valtiolliselta kartalta poistettujen maiden joukossa.

Tämänhetkisen tilanteen valossa maanpuolustushengen kehittämistä ajatellen on todettava kuitenkin, että jokainen hetki, joka nyt laiminlyödään, lisää kielteistä ajankuvaa. Valtakunnallisen luottamuspulan poistaminen vie aikaa, sillä sitä lisäävillä voimilla on työssään suuri etumatka.

Maanpuolustushenki on yleinen mielipide, jonka muodostuminen, laatu ja käyttäytyminen noudattaa tunnettuja lakeja. Maanpuolustushenki on sen yleisen mielipiteen tärkein osa, jonka varassa koko yhteiskunnan olemassaolo seisoo. Sellai-

nen maanpuolustushengen kehittämisyritys, joka tähtää vain ymmärtämyksen tai suosion hankkimiseen maanpuolustukselle on luonnollisesti tärkeä, mutta ei johda ratkaisevaan tulokseen. Yleisen mielipiteen muuttaminen pelkän julkisen sanan avulla tapahtuvalla propagandalla, saadaan kohdistettua vain ajan pintailmiöihin. Koko valtakunnallisen ajattelun luonteen muuttaminen on suuri kysymys, joka vaatii aikaa. Vaikka työn suorittaminen vaatii kaikkien vastuuntuntoisten kansalaispiirien yhteistyötä, on vastuu valtiovallan. Puolustusvoimien suorittama työ on tärkeä, mutta ei ratkaiseva eikä puolustusvoimilla ole mahdollisuuksia sitä edes johtakaan. Herätteen antaminen sensijaan voi nykyaikana olla jopa puolustusvoimien velvollisuus.

Tämänhetkinen maailmantilanne ja oma tilanteemme antaa jokaiselle vastuunsa tuntevalle suomalaiselle aiheen pysähtyä miettimään omaa osuuttaan ja tehtävänsä isänmaan ja yhteiskunnan elinvoiman säilyttämiseksi.

Miespuolisille, 17-45 vuotiaille

kysely on nimetön -

ei merkitä nimeä eikä osoitetta!

Suomen Gallup Oy

^x7. Oletteko ansiotyössä vai mihin tehtäviin käytätte enimmäen aikaanne?

1 Ansiotyössä

2 Opiskeluun,
koulunkäyntiin

Muuhun:.....

X Ei mihinkään, ei osaa sanoa

^x8. Onko Teillä joitakin (muuta) harrastuksia? - Mitä harrastuksia?

X Ei erityisempiä

^x9. Kuulutteko joihinkin yhdistyksiin tai järjestöihin? - Mihin?

X Ei kuulu

^x10- Montako kertaa keskimäärin kuussa tai 14. vuodessa kävitte viime vuonna: (Ellei kertaakaan, merk. 0)

	Kertaa kuussa	Kertaa vuodessa	Ei os. sanoa
elokuviissa?	X
teatterissa?	X
iltamissa tai tansseissa?	X
urheilukil- pailuissa ?	X
kokouksissa tai muissa senta- paisissa ?	X

^x15. Minkälaisia tilaisuuksia toivoisitte enemmän järjestettävän tällä paikkakunnalla?

R Ei mitään enemmän

X Ei osaa sanoa

^x16. Mikä Teistä on yleensä pahin vika tai puute maamme nuorisotyössä?

R Ei ole vikoja

X Ei os. sanoa

^x17. Tulisiko Teistä nuorisotyöllä olla myös jokin aatteellinen pohja, vai onko pidettävä riittävänä, että nuoriso saa sopivaa ajanvietettä ja mahdollisuuden kehittää kaikkia kykyjään?

1 Myös aatteellinen pohja

2 Riittää

X Ei osaa sanoa

Riittää:

T 148/Maalisk. 54

x₁₈. (Jos vast. 1) Minkälaista aatteellista pohjaa pitäisitte siihen suotavana?

X Ei os.s.

x₁₉. Nykyisin monet aatesuunnat pyrkivät valtaamaan alaa maailmassa. Mitä niistä voitte mainita tai muistatte? - Entä muita?

X Ei muista mitään

x₂₀. Miten suuri tai pieni merkitys Teistä aatteilla on nykyisessä maailmanpolitiikassa verrattuna esim. taloudellisiin ja sotilaallisiin tekijöihin?

1 Melko vähäinen, pieni

2 Huomattava, melkoinen

3 Hyvin suuri

X Ei os.s.

x₂₁- Mitä pitäisitte suomalaisen demokratian
22. etuine tai perhaina puolina?

OR Ei ole sellaisia

OX Ei osaa sanoa

x₂₃- Entä suomalaisen demokratian pahimpina
24. heikkouksina?

OR Ei ole sellaisia

OX Ei osaa sanoa

x₂₅- Mitä ikäviä puolia tai ajatuksia isänmaallisuuden aate tuo mieleenne? - Entä muuta?

OR Ei mitään, ei ole

OX Ei osaa sanoa

x₂₇. Kumpi Teistä on kansamme kannalta tärkeämpää, saavuttaa yleinen taloudellinen hyvinvointi vai säilyttää meän riippumattomuus?

1 Saavuttaa yleinen taloud.hyvinvointi

2 Säilyttää riippumattomuus

3 Yhtä tärkeitä

Muuta:.....

X Ei osaa sanoa

Nyt haluaisin tiedustella mielipiteitänne tämän asteikon avulla (näytetään ja selostetaan seuraavaan tapaan) :

Valkeat ruudut tarkoittavat myönteistä suhtautumista ja mustat kielteistä. Ylin ruutu tarkoittaa hyvin myönteistä kantaa ja alin hyvin kielteistä kantaa,

- x28. Kun ajattelette Suomea ja muita maita, niin miten hyvinä tai huonoina pidätte elämisen ja toimeentulon mahdollisuuksia maassamme ?

Ruutu n:o _____
X Ei os.sanoa _____

- x29. Entä miten paljon tai vähän luotatte maan nykyisen johtajiston kykyyn hoitaa maamme asioita parhaalla tavalla?

Ruutu n:o _____
X Ei os.sanoa _____

- x30. Miten paljon tai vähän luotatte maamme tuomioistuinten puolueettomuuteen rikosjutuissa ?

Ruutu n:o _____
X Ei os.sanoa _____

- x31. Miten hyvin tai huonosti ns. sotsialismissä juttujen tuomit vastasivat Teidän oikeustajuntaanne ?

Ruutu n:o _____
X Ei os.sanoa _____

- x32. Entä miten hyvin tai huonosti ns. aseväkijuttujen tuomit sodien jälkeen vastasivat Teidän oikeustajuntaanne ?

Ruutu n:o _____
X Ei os.sanoa _____

- x33. Miten luotettavina tai epäluotettavina pidätte tietoja, joita Yleisradio antaa maailmantapahtumista ?

Ruutu n:o _____
X Ei os.sanoa _____

- x34. Oliko Teistä talvisota väistämätön, vai tehtiinkö meillä mielestänne liian vähän ponnistuksia ja urauksia sen välttämiseksi ?

1 Väistämätön	2 Tehtiin liian vähän
X Ei osaa sanoa	

Muuta: _____

- x35. Entä pidittekö myöhempää jatkosotaa (v. 1941-44) väistämättömänä, vai olisi-ko siitä mielestänne voitu välttyä ?

1 Väistämätön	2 Olisi voitu välttyä
X Ei osaa sanoa	

Muuta: _____

x36. (Jos vast. 1 tai 2) Ja miten perustellette kantaanne?

x37. Katsotteko, että äskeisistä sodista oli Suomelle loppujen lopuksi pääasiassa hyötyä vai pääasiassa vahinkoa ?

1	Pääasiassa hyötyä	3	Yhtäl.kumpaakin
2	Pääasiassa vahinkoa	4	Oli väistämätön
	Muuta:	X	Ei osaa sanoa

x38. (Jos vast. 1 tai 2) Millä tavalla pääasiassa hyötyä/vahinkoa ?

X Ei os.s.

x39. Pitäisittekö suotavana, että myös Suomi liittyisi liittoon joidenkin sopivien maiden kanssa, vai onko Teistä parempi, että Suomi pysyy kaikkien liittoutumien ulkopuolella ?

1 Suotavaa, että liittyisi

2 Ulkopuolella

X Ei os.s.

x40. (Jos vast 1 tai 2) Miten perustellette kantaanne ?

X Ei os.s.

x41. Kummat luullaksenne lähitulevaisuudessa muodostuvat merkityksellisimmiksi, voimakkaat kansallisvaltiot vai useampien valtioiden laajemmat liitot ?

1 Voimakk.kansall.valtiot

X Ei os.s.

2 Laajemmat liitot

Riippuu:

x42. (Jos vast. 1 tai 2) Mistä katsotte sen johtuvan ?

X Ei os.s.

x43. Luuletteko, että lähimpien 5 vuoden aikana syttyy uusi suursota vai ei ?

1 syttyy

2 Ei

X Ei osaa sanoa

Riippuu:

x44. Jos suursota syttyisi, niin miten suuret mahdollisuudet luullaksenne Suomella olisi pysyä sen ulkopuolella ?

1 Suuret

2 Kohtalaiset

3 Pienet

Riippuu:

X Ei os.s.

x45. Toisten mielestä maamme pysyy paremmin selkakausten ja sotien ulkopuolella, jos meillä ei ole puolustusvoimia, toisten mielestä taas, jos meillä on puolustusvoimat? Mikä on Teidän mielipiteenne tästä ?

1 Parempi, jos ei ole

3 Ei vaikuta asiaan

2 Parempi, jos on

X Ei osaa sanoa

Riippuu:

x46. (Jos vast. 2) Olisiko Teistä parempi, että puolustusvoimien tehoa tässä mielessä lisättäisiin tai vähennettäisiin?

1 Lisättäisiin

2 Vähennettäisiin

3 Nykyisellään

X Ei osaa sanoa

x47. Jos joku suurvalta lännestä hyökkäisi
maamme kautta, niin olsiko Teistä Suo-
men asetettava puolustuskannalle vai ei?

1 Olisi asetutt. puolustuskannalle
2 Ei olisi ☒ Ei osaa sanoa

Riippuu:

x48. (Jos vast. 1 tai 2) Jamiten peruste-
lette tätä ?

☒ Ei os.s.

x49. Miten paljon luotatte uomen nykyisten
puolustusvoimien kykyä puolustaa maata
hyökkäyksen sattuessa

1 Hyvin vähän, vähän ☒ Ei osaa
2 Melkoisesti, paljon sanoa

Riippuu:

x50. Mitä pidätte Suomen puolustusvoimien pa-
himpina epäkohtina tai heikkouksina ?

R Ei ole sellaisia
☒ Ei osaa sanoa

x51. Arveletteko, että meillä puolustusvoi-
missa suositaan jotaki tiettyä poliit-
tista suuntausta vai e. ?

1 Suositaan 2 Ei suosita ☒ Ei os.s.

x52. (Jos vast.1) Minkälaisia suuntausta?

☒ Ei os.s.

x53. Joissakin maissa on rydytty toimenpi-
teisiin, jotka tarkoittavat siviiliväes-
tön suojelua mahdollisen sodan tuhojen
varalta. Pidätkö tällaisia toimenpi-
teitä meillä nykyisin tarpeellisina vai
tarpeettomina ?

1 Tarpeellisina 2 Tarpeettomia
☒ Ei osaa sanoa

x54. Entä pidätkö kertausharjoitusten jär-
jestämistä meillä nykyisin tarpeellisena
vai tarpeettomana ?

1 Tarpeellista 2 Tarpeetonta
☒ Ei osaa sanoa

x55. Minkä verran olette käynyt koulua: Kan-
sakoulua, keskikoulua tai vastaavaa vai
oletteko suorittanut ylioppilastutkin-
non ?

1 Kansakoulua(a) 3 Ylioppilas
2 Keskikoulua(a) tai vast. 4 Ei mitään
Muu.....

HENKILÖTIEDOT:

x56. Ammattiryhmä: 1 I 3 III
2 II 4 IV
5 V

x57. Ikäryhmä: 1 17-25 vuotias
2 26-35 "-
3 36-45 "-

x58. Siviilisääty: 1 Naimisissa
2 Naimaton
3 Leski tai eronnut

x59. Asuinpaikkakunta: 1 Helsinki
2 Turku ja Tampere
3 Muu kaupunki tai kauppala
4 Maaseutu

x60. Lääni: 1 Uudenmaan, Turun-Porin,
Hämeen, Kymen
2 Mikkelin, Kuopion
3 Vaasan, Oulun, Lapin

x61. Oletteko suorittanut asevelvollisuutenne?
1 On suorittanut
2 Ei ole

Muuta:

x62. (Jos täyttänyt 25 vuotta) Osallistuitteko äskeisiin sotiin? - Missä tehtävissä?

Osallistui, tehtävä tai asema:.....
..... X Ei osallistunut

x63. Mitä poliittista puoluetta lähinnä edustitte?

1 Sos.dem. 6 Ruotsal.p.
2 SKDL 7 Kansanpuolue
3 Maalaisl. Muuta:
4 Kokoomus
X Ei sanoa

Haastattelija:

Pvm /3 1954

Tutkimusmenetelmä
=====

Tutkimuksessa käytettiin ns edustavaa haastattelumenetelmää. Tämä merkitsee sitä, että tiedot hankittiin henkilökohtaisten haastattelujen avulla ja ulottaen ne yli koko tutkittavan perusjoukon, joka tässä tapauksessa käsitti maan 17-45 vuotta täyttäneen suomenkielisen miesväestön.

Perusaineiston ulkopuolelle jätettiin naiset ja vanhemmat ikäryhmät, koska monet aikaisemmat mielipidetutkimukset ovat osoittaneet, että niiden piirissä suhteellisen vähän tunnetaan kiinnostusta maanpuolustusta ja politiikkaa koskeviin kysymyksiin. Yleensä miehet johtavat mielipidetutkimyksellä alalla. Ruotsinkielisten osuus väestöstä on siksi pieni, että sen poisjättäminen ei ole voinut oleellisesti vaikuttaa tuloksiin. Näin menetellen saatiin myös tulosten luotettavuutta tärkeimmän väestöryhmän osalla lisääntymään. 17-45 vuotiaat miehet edustavat myös tärkeintä asevelvollisten ryhmää.

Sampling

Sampling-menetelmä eli tutkimuskohteiden valinta sillä tavoin, että saadaan läpileikkaus koko tutkittavasta perusjoukosta, perustui ns kiintiöpoimintaan¹⁾. Ensin valittiin tutkimuspaikkakunnat, yhteensä 13 kaupunkia, 4 kauppala ja 23 maalaiskuntaa (vert oheinen karttaliite) eri puolilta maata, niin että saatiin tyydyttävä läpileikkaus eri tyyppisistä kunnista ja eri lääneistä. Näillä paikkakunnilla

1) ~~~~~~~~~ Ns random- samplea on pidettävä pätevimpänä menetelmänä, mutta työläästä ja kalliina sitä harvoin sovelletaan mielipidetutkimuksiin, joissa myös kysymysasettelusta saattaa aiheutua tulosvirheitä.

haastattelijat kääntyivät kohteiden puoleen, jotka valittiin siten, että eri elinkeino- ja ikäryhmien edustajia tuli näytteeseen väestötilaston mukaisessa suhteessa. Tätä varten etukäteen laskettiin, miten monta haastateltavaa oli milläkin paikkakunnalla otettava seuraavista ryhmistä:

Elinkeinoryhmät:

- I Talonpoikaismiesväestö, maanomistajat, maan vuokraajat, maatalouden työnjohtajat
- II Maatalous- ja metsätyöväestö, kalastajat
- III Muu työväestö, käsityöläiset ja ns palveluskunta
- IV Ns keskiluokka, johon kuuluvat ei-johtavassa asemassa olevat henkisen työn tekijät
- V Johtavan henkisen työn tekijät

Ikäryhmät:

- I 17-25 v
- II 26-35 v
- III 36-45 v

Tiedot elinkeino- ja ikäryhmistä perustuivat väestölaskennan tuloksiin sekä Suomen Gallupin aikaisempiin tutkimuksiin.

Haastattelijat on koulutettu kohteitaan etsiessään liikumaan tutkimusalueillaan mahdollisimman umpimähkäisesti, jotta välttyttäisiin yksipuolisuudesta kohteiden valinnassa. Myös maaseudun syrjäseuduilta valittiin joukko haastateltavia.

Haastattelutyö

Haastattelutyön suoritti 48 Suomen Gallupin koulutettua haastattelijaa maaliskuun 3-14 päivien välisenä aikana 1954. Haastattelijoista oli naisia 20 ja miehiä 28.

Työtä varten haastattelijat saivat paitsi suullisia myös kirjalliset ohjeet ja haastattelutyötä tarkkailtiin lisäksi eri tavoin.

Aineiston laajuus ja sampling-suhde

Aineiston laajuudeksi suunniteltiin 300 haastattelua. Tämän suuruinen näytehän antaa jo luotettavan kokonaiskuvan tutkittavista seikoista. Saatu lopullinen haastattelumäärä on 320.

Kun maaseudulla asuu lähes kaksi kertaa enemmän kyseisiä väestöryhmiä kuin asutuskeskuksissa, niin sampling-suhde tehtiin asutuskeskuksissa puolta suuremmaksi kuin maaseudulla niin, että myös asutuskeskuksista saatiin riittävän suuri näyte. Tuloksia laskettaessa sampling-suhde korjattiin antamalla maaseudun aineistolle paino 2, mikä tapahtui toisintamalla maaseudun tilastokortit. Näin saatu tilastokorttien luku on oheisissa tulostaulukoissa merkitty luvulla N (= 548 haastattelua).

Kyselykaavake ja koetutkimus

Kun tutkimuksen suuntaviivat ja tavoitteet oli hahmoteltu, laadittiin alustava kyselykaavake, ja sen perusteella suoritettiin 25 koehaastattelua, jotta nähtiin, miten kysymykset ymmärretään, ovatko ne puolueettomia, antavatko oikeita tietoja jne. Tämän koetteluun tuloksena nähtiinkin tarpeelliseksi korjata ja täydentää kyselysuunnitelmaa ja lisäksi jouduttiin kyselyyn lisäämään joitakin aiheita. Lopullinen kyselykaavake käsitti 42 kysymystä (joista muutamat melko laajoja) ja lisäksi vastaajista merkittiin muistiin tarkat henkilötiedot.

Haastateltavat suhtautuivat kyselyyn varsin asiallisesti. Kuitenkin n 11 % tavoitetuista kohteista - kuultuaan tutkimuksen aiheesta - kieltäytyi haastattelusta.

Aineiston rakenne

Seuraavassa selviää aineiston rakenne, joka varsin hyvin vastaa perusaineiston väestötilastotietoja:

		Tutkimus- aineisto		Koko täysi- ikäinen suom väestö v 1950 väestönlaskun mukaan
		N	%	%
I	Talonpoikaisväestö	189	35	34,8
II	Maatalous- ja metsätyö- väestö	51	9	10,6
III	Muu työväestö	212	39	38,9
IV	Ns keskiluokka	61	11	9,5
V	Johtava henkinen työ	<u>35</u> <u>548</u>	<u>6</u> <u>100</u>	<u>6,2</u> <u>100,0</u>
	1. 17-25 v	162	30	30,7
	2. 26-35 v	220	40	34,6
	3. 36-45 v	<u>166</u> <u>548</u>	<u>30</u> <u>100</u>	<u>34,7</u> <u>100,0</u>
	1. Yli 100.000 as kau- pungit	100	18	16,5
	2. Muut kaup ja kauppalat	100	18	18,2
	3. Maaseutu	<u>348</u> <u>548</u>	<u>64</u> <u>100</u>	<u>65,3</u> <u>100,0</u>
	1. Uudenmaan, Turun, Porin, Hämeen, Kymen läänit	289	53	53,6
	2. Mikkelin, Kuopion läänit	111	20	19,1
	3. Vaasan, Oulun, Lapin läänit	<u>148</u> <u>548</u>	<u>27</u> <u>100</u>	<u>27,3</u> <u>100,0</u>

Aineiston käsittely

Kun kaikki kyselykaavakkeet oli tarkastettu - joitakin jouduttiin palauttamaan haastattelijoille korjattaviksi - niiden saadut vastaukset luokiteltiin ja kustakin lomakkeesta lävistettiin ns Hollerithreikäkortti. Vastaustulokset voitiin tämän jälkeen taulukoida laskevassa sähkölajittelijassa, joka antoi suuret mahdollisuudet tietojen erittelylle ja vertailulle.

Tulosten luotettavuudesta

Kuten jo mainittiin 320 haastattelun suuruinen näyte antaa jo luotettavan kokonaiskuvan tutkittavista.

Kiintiöpoimintaa sovellettaessa ei tulosten virherajoja voida pätevästi laskea, mutta aikaisempien kokemusten perusteella voidaan sanoa, että 320 haastattelun kokonaistulosten virhealue tuskin on suurempi kuin $\pm 7-8 \%$ yksikköä¹⁾. Aineisto on kuitenkin lajiteltu usein pienempiin ryhmiin esim elinkeinoryhmän, iän jne mukaan. Näissä osaryhmissä virhemahdollisuudet ovat luonnollisesti suuremmat, joten tuloksia on näissä ryhmissä pidettävä lähinnä suuntaa osoittavina.

Suomen Gallup Oy

Fil.maist TAUNO HELLEVUO

Tauno Hellevuo

Suomen Gallup Oy:n johtaja

Liitteenä kartta tutkimuspaikkakunnista

1) Ns random samplea käyttäen 300 haastattelun keskivirhe on korkeintaan $= \frac{50 \cdot 50}{300} = \pm 2,9$ pros.yksikköä.

TUTKIMUSPAIKKAKUNNAT

- Kaup. tai kauppa-ala
x Maaseutukunta

